

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

127-128

Artă la Jebucu

Gonda Zoltán, Hazafelé / Spre casă, 2008

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XI, Nr. 8-9 (127-128), august-septembrie 2015.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 8 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,
Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania”; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,
la care se adaugă taxele poștale de expediere).
Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

- Dinu Flămând**, Poeme pentru „Caiete Silvane”. Sonete de București pp. 1-2
- Parodie de **Lucian Perța** p. 2
- Poeme de **Gheorghe Vidican** pp. 3-4
- Versuri de **Daniel Mureșan** p. 5
- Viorel Mureșan**, Preumblare prin grădina Gutenberg pp. 6-7
- Carmen Ardelean**, Egografii ale unui homo narativus pp. 8-9
- Marcel Lucaciu**, Amprentele inimii p. 10
- Mihai Antonescu**, Rostul și împlinirea p. 11
- Imelda Chintă**, Poemul-Itaca spiritului unui artist pp. 12-13
- Augustin Mocanu, Jordan Datcu** pp. 14-15
- Ioan Pop**, Al doilea blestem (fragment) p. 15
- Mircea Popa**, Amintirea ca „întremare”: Stela-Maria Ivaneș, *Confesiuni necenzurate* pp. 16-17
- Poeme de **Miruna Mureșanu** p. 18
- Andrei Klein**, „Lea, povestea familiei mele” pp. 19-22
- Ioan F. Pop**, Texte inutile p. 23
- Simona Ardelean**, *Chef* p. 24
- Versuri de **Cristina Monica Moldoveanu** pp. 25-26
- Mihai Iubu**, Amintiri despre Lucian Blaga pp. 27-28
- Cristina Chițu**, Ars Moriendi sau artist refuzând Arta (fragment) pp. 29-31
- Florin Horvath**, Umbrele nevăzutului (fragment) p. 32
- Paul Beldi Ladislau**, Scrisoarea mototolită a Tribunalului împăunat în alb pp. 33-34
- Învățătura lui **Śrī Rāmāna Mahārshi** (II), traducere de **Daniel Hoblea** pp. 35-36
- Valeriu Preda**, *Tratatul de ontologie* al lui Remus Foltoș - scris la 19 ani p. 37
- Menuț Maximilian**, O carte a cărților pp. 38-39
- Marius Viorel Pușcaș**, Mituri freudiene ale iubirii în romanul *Agata murind* pp. 40-42
- Doina Ira-Tăutan**, Univers pierdut pp. 43-45
- Gheorghe Moga**, *A sta cu fundul în două luntre* p. 46
- Franciscus Georgius**, Fiii lumii și fiii luminii pp. 47-48
- Gavril Vlaicu**, Iluștri necunoscuți p. 48
- Victor Cioban**, Maestrul Paja Jovanović în colecția Ugron pp. 49-52
- Szabó Attila**, Tabăra de arte plastice de la Jebucu p. 53
- Banner Zoltán**, Renașterea Țării Călatei? pp. 54-56

Dinu Flămând

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Sonete de București

1.

Eu merg cu tramvaiul cel mai aglomerat
De la Hala Traian la Piața Unirii
Dinspre numele unui împărat demult uitat
Spre unirea cui și cu ce; a mizeriei și a nesimțirii?

Colo zidarul care nu mai zidește tocmai și-a vomitat
Alcoolul din burtă, și cu toate că nu este în felul firii
Lui, cum ar zice chiar el, un alt călător pe jos a scuipat
Înainte să ajungem la Piața Unirii.

Trecem pe lângă biserică iar zeci de cruci
Zvâcnesc spre cer aruncate cu zeci de brațe
Vagonul tanghează și nu știi de ce să te-apuci,
Pe la mijloc se aglutinează un vag colocviu de țate

Ce preconizează grave abstinence de post, cu lobodă și guvizi
Popor hibernal al iubirii mele, tu mă ucizi!

2.

„poète crotté...”

Eu lucrez noaptea când toate și toți obolesc să se mai întrebe
De ce există ceva și nu mai degrabă nimic, dar mai și somnolez
Între a fi treaz și a continua să întreb în numele adormiților: ce ne trebe
Nouă să ne tot întrebăm? – iar atunci nici nu scriu și nici nu visez

Speriat de adâncul acestei dileme. Uite așa o duc până-n zori
Când watt-manul își scoate al său tram pe linia de tramvai
Iar apoi trece prin preajma casei mele transportând puțini călători
Care la această oră s-au trezit și pleacă pe la grijile lor. Vai

Doar de cei care sunt mereu la unemployment - calicii șomeri
Ei încă mai dorm pe gratis până târziu, deși somnul nu le priește
Veghează deasupra lor Domnul și omul politic, însă ce să le ceri
Și lor? când toate sunt abundent de rare, iar viața se tot scumpește

Și pentru watt-man, și pentru bar-man, pentru garbage-man
Deh, meșteșuguri nocturne: proletarian, fața de la colț, poet-man...

3.

Ultimii cai crescuți pe malul lacului de ultimii protoțigani
Ale căror cocioabe sunt alungate de noile vile spre norul de praf din câmpie

Pasc costelivi printre gunoaiele și bidoanele de la periferie unde și câinii extravilani
Își petrec începutul acestei primăveri când o nouă iarbă dă să ascundă o veche mizerie.

Dar e o veselie exorbitantă; câinii și mugurii de salcâm și broaștele – toate-n rut,
Cete vagabonde de nori și de rațe pe malul apei dau un amplu ocol,
O nouă lumină anunță sfârșitul foamei, urzicile comestibile sunt un nou început,
Bunici încercate de viață încep să vândă flori și legume sălbatice pe la uși la Mall.

Câțiva rromi care hibernaseră-n Albion se întorc din Chelsea cu idei
Vor monta chiar pe mal un Washing Car, cu deversare directă-n lac
Și cu fete-n bikini la lustrul final, (cu sau fără aprobare oficială, e tot un drac!)
Doar că verii sosiți din Bordeaux se țin scai de ei

Să pună împreună de une colecte de métaux, fieroase și nefieroase
Iar în cazanul central fierbe, în sfârșit, o ciorbă cu bune oase.

4.

Gunoaiele s-au adunat grămadă în fața casei mele
Ar trebui să îl întreb la telefon pe edil
De ce nimeni nu ia gunoiul din fața casei mele?
(Edil e un fel de a rosti o înjurătură, ceva mai subtil).

Îl și văd: chiulangiul clasei, descurcăreț, fără să se încurce
Cu istoria romană a marilor administratori, cu nimic altceva
Decât perfecționând instinctul rapace de a avea, a avea, a avea
Și de a se agăța de scara socială pe care el, și de-a bușilea, va să urce...

Aud că are probleme cu inefabilul verb a fi – nu îl recunoaște
Nici de la esse, ci nici din faptul că i-a fost dat să-l trăiască activ;
Dovadă că existența abuzează cu daruri și pentru cei care în mod efectiv
Nu ar avea drept la existență, când îl ocupă cu al lor eu ilegal pe este.

Doamne, de ce pe unii ne-ai aruncat în mlaștina lui a fi
Iar atâția alții nici nu știu că sunt, nici că vor muri?

Parodie de Lucian Perța

Dinu Flămând

Sonete de București

4

(din **Caiete Silvane**,
august-septembrie 2015)

Prietenii mi s-au adunat în fața casei mele în roiuri,
Au aflat că am revenit din Paris și speră
Că-i voi întâmpina cu vin franțuzesc din *Altoiuri*
De viță nobilă (ecologică și prosperă)

Îi văd prin vizor, e unul în față
Fost coleg de primară, azi mare administrator
Și afacerist, fost chiar și senator,
Ce a răzbit doar cu patru clase prin viață

Dar aud că între timp și-a luat și-un doctorat,
Asta întâi, apoi și licența,
Mai apoi, bacalaureatul și, cu toată prudența,
Gimnaziul și iată că școlile-a terminat.

Doamne, cum să nu te duci *Dincolo*, măcar și de probă,
Când vezi c-aici prosperă doar cei la carte tobă?!

Gheorghe Vidican

Urma

un zid răsucit în zâmbetul tău de pușcăriaș
 schimbă urma gardianului
 o sprijină de umbra urmei tale
 două bucăți de liniște leagă câinii la ochi
 imaginația infantilă a întunericului
 biciuiește ascultarea celorlalți pușcăriași
 insomnia urmelor
 curge
 un sânge putred prin zidul pușcăriei
 se desprind temerile de vină
 pușcăriașii poartă oglinda golită de ură
 să-și vadă urma chipul
 hâdos ca și moartea din mâinile lor
 oricine poate să danseze cu urma
 vrea să plece în permisie
 la raport pușcăriași fără urme
 încep o zi minunată
 poartă tălpile pe umeri
 să nu rănească zâmbetul comandantului
 pe acoperiș aleargă dimineața după dangătul
 clopotului
 o clipă crucială în viața urmei
 se poate desprinde de vină
 cuprinși de tăcere
 pușcăriașii își uită urma în stopul cardiac al
 gardianului
 briciul taie legăturile cu trecutul
 în mod amiabil urma îndulcește mirosul cafelei
 sub tălpi cresc urmele viitorului
 zidul rămâne răsucit în zâmbetul tău de pușcăriaș

Ultimul Venit

se schimbă lucrurile ultimul venit
 e cel înțelept
 pune nesfârșitul să înoate prin ochi
 imaginea vieții tale
 râzi de lacrima ta
 bătrână minciuna
 face lecturi publice
 plăcerea durerii
 suntem tinerii care îmbătrânim în tandrețe
 postura de iubit este o plantă medicinală
 vindecă sărutul tău de insomnia
 ne frecăm de soare cu coapsele

să excităm trecutul
 târziu acasă
 ne sfâșiem umbra
 te simt departe de mine
 ești umbra urmei mele
 tandrețea îți mănâncă buzele
 murmură ultimul venit un psalm despre apropierea
 depărtării
 buzele tale mâncate
 îmi încălzesc tălpile cu sfârșitul sărutului
 oare există dragoste după dragoste
 se gătuiește tandrețea în pașii întoarcerii în noi
 o felie din sărutul tău
 apropie depărtarea
 ultimul venit
 face cărțile
 leagă la ochi jucătorii de pokăr
 aș putea trișa cu poemele tale despre depărtare
 sustragem înțelepciunea ultimului venit
 tălpile tale
 urma

Nupțială

un înveliș al ridurilor
 întins pe patul nupțial
 trupul tău împrumută mesenilor mirosul vinului
 e un troc folosit de trișori
 jocul de zaruri
 împietrește privirea mirelui
 liniștea din farfurii
 cade pe buzele mesenilor
 foamea lor îmi sărută mâna
 e o foame lunatică în lătratul rochiei albe
 asmuță simetria buzelor
 trupul plin de camere goale
 frumusețea nelocuită a sângelui tău
 o înviere
 marginea buzelor
 lacrima mamei îmi atinge coapsele
 sălbăticia trupului tău
 o răzbunare dulce a așteptării
 mesenii se întorc în trupul tău
 culeg în pocale mirosul vinului
 ai înnebunit
 terorizezi lătratul câinelui cu dangătul clopotului
 mesenii fac liniștea franjuri

ne acoperă trupurile
 întoarce-te în strigătul tău
 sălbăticie
 mesenii se odihnesc în zâmbetul nostru fericiți
 locuim în camerele goale din trupul meu
 obiceiul de-a bea mirosul cafelei
 o strategie a mâinilor mele
 înveliș al ridurilor întins pe patul nupțial

Ovidiu

rămân prospere civilizațiile
 pălăriile agățate în cui
 măhnesc pragul casei trecut de ovidiu
 coșmarurile exilului sălbătesc răsăritul
 în pontul euxin măcieșii au florile îngălbenite de dor
 mirosul vinului se teme de buzele tale
 zeiță plină de păsări
 vocile celor aduși de corăbii
 dezmoștenesc lupii de urlet

chipul lor
 pe coapsele femeilor viitorul
 ovidiu
 zâmbetul din brațele femeii
 prosperă cântare
 întinerind dimineața
 de câte ori îmi e sete poposesc în lacrima lui ovidiu
 sarea din lacrimă fuge
 îndulcind peștii
 smerenie în foamea amiezii singurătatea
 în frumusețea femeii
 răcorile mării
 dojenesc șarpele cu mirosul merelor coapte
 în ochii lui ovidiu un țintirim
 înveșmăntează stăpânirea
 ochii ascund iubirea în dangătul clopotului
 sunt întâmplări neterminate alungând depărtările
 amintirile dureroase ca și dorurile
 pline de erori
 se scaldă în călătoria fără întoarcere a urmei

Daniel Mureșan

De felul împlinirii

Câte invenții: iată cântarul,
simetria, repetiția și mai înaltă privirea,
mănuim cuvinte, forme, oameni
cu firea, simțirea, gândirea,
am găsit, la ivirea noastră înnoirea,
baloane împrejur, înșirui de mărgele,
mașini și pistoale – ciudățeniile imense –
și cărări printre stele,
învoieli, ingenuncheri și extaze,
cugetul prins de lanțuri în inele,
greu de înțeles,
nu știm să ne cumpănim iubirea,
lăsată pradă privirii,
ea speranța fericirii,
prea o dăruim pe neguri,
puțin lăudate intențiile, vrerea,
răbdarea, e mic norocul împlinirii,
ca întrecerea să fie pe măsură,
Divinul a creat cele văzute și nevăzute,
a cioplit concavități
și-a zis: „descifrați tabloul,
că se vor da premii”
Omul le-a acoperit cu
plinuri, nuanțe, la tot pasul spirite
în nesfârșitu-i freamăt.

Eminescu

Priviți misterul
Stelei gravate în aurul
sufletului românesc,
deslușită fascinație,
iubire și suferință,
vestiri neegalate,
podoabe-n gândul poeziei.
Foșnetele frunzelor,
lacurile, păsările măiestre,
dorurile aprinse, nestinse
îl ovaționează, conduse de zâne.
Încâlcitul ce se tot învârte
e oprit din dlocot,
pus să mai aștepte,
să măsoare egale pierderi și câștiguri.
Taina clipei noastre e scrisă-n oracole,
pusă-n ferestre,
mândră risipită peste veacuri
și umilă ca orice trecere.
Florile-și prețuiesc șoptite emoțiile

în limba-i augustă.
Poetul ne întreabă:
Cum puteți voi, veniții din urmă,
căuta nemurirea în banale echivocuri,
ce nici din coadă nu sună?
Nu lăsați pentru urmașii urmașilor voștri
hohote inutile!

Oglinda sufletului

Privim depărtările,
numărăm mărunțișurile,
o lume plină de oglinzile sufletului.
Dorințele visează potrivirile,
deschizând glasul cu propria-le dreptate,
alături de mărimea silniciilor,
împinse de răutate.
Oglinda sufletului se plimbă
și mereu clipește,
își arată iubirea și iar
se deschide și închide –
vrea să povestească
ușorul și greul după înțelesul lumii,
moștenirea bunătății, îndurării,
înclinația florilor, a judecății,
și câte raze-i vin în minte.
Subtila avere, spiritul, ce păcat,
ne face martori ai neîncheiate-i mărginiri.
Când ochii își trag pleoapele,
când nu se
pot privi – iată rușinea!
Viciile ferecă oglinda sufletului.
Ea, lumina noastră, minunea noastră,
de câte ori nu vrea
să adăpostească orice, oricum,
rămâne măreață.
Alte priviri,
ce păcat, pot însoți urâtul cu
seninătate.
Stăpânii le terorizează,
lăsând nimicniciile
să se scurgă în voie.
De ce, le zice vremelnicul
domn să fie toate scursurile
prin voi împărțite –
mai vreți
lecții de actorie?
Ce nevoie avem de oglinda sufletului?
vom închide ochii.

Preumblare prin grădina Gutenberg

Lumea sub forma unei gări

Viorel MUREȘAN

Reeditarea unor debuturi literare din anii '80, în volum individual sau colectiv, pare să devină o realitate ce nu mai poate fi ocolită de critica de profil. Ea este chiar o necesitate în cazul unor autori valoroși, unii intrați și în programa școlară, ale căror prime opere sunt intruvabile, fiind însă fatuitate acolo unde prestigiul estetic sau caracterul de eveniment literar lipsesc. Cu ediția a doua a volumului *La fanion* de Liviu Ioan Stoiciu, Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2015, avem posibilitatea de a compara un debut, cu adevărat excepțional, din 1980, cu unul de azi, observând toate metamorfozele poeziei din ultimii 35 de ani. O primă constatare ar fi că nu e nici mai bună, nici mult mai proastă poezia tinerilor de-acum, e, pur și simplu, altfel. Un efort comun în desolemnizarea limbajului, în fuga de tropi, în percepția fragmentată a realului se simte totuși, incipient la unii, perpetuat de ceilalți. Alături de prima ediție a volumului *La fanion*, apărută la Editura Albatros, București, 1980, cea de la Editura Rafet cuprinde și ciclurile de versuri ale lui Liviu Ioan Stoiciu din *Caietul debutanților*, de la Albatros, pe anii 1977 (*Balans*) și 1978 (*Cantonul 248*). De asemenea, ediția de acum e însoțită și de o semnificativă prefață, semnată Mioara Bahna. Ca în tablourile timpurii, în ciclurile din caietul debutanților se prefigurează ironia ca atitudine fundamentală, dar și decorația lingvistică abundentă sau teatrul/ cirul (elementul spectacol) ca punct de întâlnire a realității și iluziei. Dacă *Balans*, grupajul din 1977, cuprinde numai patru poeme, cel din 1978, intitulat *Cantonul 248*, e mai substanțial, însumând zece piese. Aici, liniile de forță ale viitorului volum de debut s-au cam adunat, devenind clare: atmosferă, personaje, topos, imaginarul poetic însuși, tăietura frazei poetice, evenimentul sau gestul spectacular, aerul de scenă, chiar virgulele intenționate, puse sau lăsate pe dinafară, având rolul să bulverseze sensul. Ba mai mult, se văd contururile lumii sub forma unei gări: „în depozit, în haltă, stă, sub cerul liber o/ stivă de cherestea și pe ea, întins,/ așteptând trenul personal de 7 și ceva, un trompetist/ întârziat de la iarmaroc, așa, a cărui salivă, scursă/ din instrument, e suptă de cârpa/ stegulețului galben al cantonierului – cu – o – mână – / pe – manivela – telefonului, odihnit lângă el// și e un câmp împrejur!... aici/ vin să se retragă tramvaiele, pline cu dantelării, din/ bucurești (ah, ce grozav îmi vorbea, de ele, un unchi,/ leonard...) și, cât vezi cu ochii, numai vii...

sunt/ trandafiri smântâni mobile și licori, scrobeli/ megafoane și iepuri, care mușcă și ici și acolo cărți cu/ poezii, pentru copii și străduțe în care/ motanii, cât luna, și la o aruncătură de băț sunt/ cupolele cu noi/ reclame, livada cu meri și, la linie,/ șefii de echipe, în talpă cu ghimpi/ pe căldura asta...// apoi irozi ce suntem și toată lumea o/ închipuire, a noastră, care, dacă ar avea cum, ar/ zăbovi toată ziua la coadă la bilete de circ și/ nu ar mânca nimic, până să/ îi vină mărfarul, care de exemplu și azi va opri, la semnal,/ să le fie pe plac la țărani: ei, doar, au/ aranjat, cu ceferistul de la cabină, să/ să poată să urce// direct de pe bucata lor de pământ și să meargă/ și dâșii la oraș, la obor/ cu tot cu casele și cu catrafusele, cu cufărașele,/ ebonita, malurile de nisip, damigenele,/ mușamaua și cu buchetele lor, parfumate,/ de scrum/ păi cum!!!...” (*În depozit*, pp. 135-136).

La fanion e un titlu lipsit de solemnitate, care poate fi așezat deasupra oricărei felii de realitate cotidiană, cu desfășurări prozaice: la căile ferate, în armată, în sport. Pusă pe un volum de versuri, sintagma scoate poezia, măcar aparent, de sub zodia orficului, a rostirii ca sărbătoare. În cele două secvențe ale cărții sale, *Evoe!* (19 poeme) și *Pe linie moartă* (28 de poeme), debutantul Liviu Ioan Stoiciu ataca hotărât epicul gotic, cu interes pentru întâmplări misterioase, terifiante, bazat pe suspensie și pe imagini șocante. În micile sale narațiuni funcționează fără greș paralelismul cotidian-mitic. Gara lui Stoiciu e o răspântie între cer și pământ. Sfârșitul poemului, cel mai adesea printr-o

interjecție, are rolul ieșirii din ficțiune, al revenirii vi-rile între pereții de cremene ai realității. În descrierea cronotopului său, acest poet pare a avea unele puncte de contact cu romancierul Faulkner, dar la nivel intuitiv. Ca în romanul *În timp ce agonizez*, monologul interior prezintă evenimentele cu mari distorsiuni. Uneori asistăm la variante diferite ale aceluiași eveniment. Perspectiva narativă este mereu a copilului care transfigurează spre fabulos cotidianul. Jocul e „modus vivendi” în cel dintâi ciclu, începând chiar cu titlul *Evoe!*, în care se aglutinează o propoziție exclamativă și o interjecție. Copilăria poetică pare construită pe un permanent joc al perspectivelor: „MARE MOLE-ȘEALĂ, fă, azi...dar...me-ta-mor-fo-ză.../ îmi vine în gând (așa, un cuvânt...) ...a, hau/ la întrecere...gara: eu/ mă prefac în leu și tu în/ carte... ba, invers! Și cine se transformă în.../ în... mă rog, ceva-ieșit-din-comun («iată improvizarea!...»), câștigă...tu, apă...sau o albină...sau ursoaică...uite, eu o să fiu/ o...ghici?...o pupăză...nu, o șopârlă...iar eu/ cărbuș...ba, lotus... ba, mentă! Poftim,/ greiere...cocoș!...a! (și făcu a/ lehamite) ...cocor... broască!... iapă, na...na,/ cerb!...ă-lei, fii acum atent: unu, doi, trei...sunt/ stâncă...bravo (mormăi eu), în mijlocul liniei.../ vălei, Niobe, mișcă... alo!...mă sperii. Fato, ieși/ din vis, ce naiba, vine trenul!...urlu: nebuno!...la/ o parte...(ea, nimic...), a!... în/ ultima clipă, locomotiva, trans-/ figurată în pisică, oprește, serioasă, la/ picioarele ei, îi linge gleznele și zice: bă,/ mocofanilor, unde ați mai văzut voi/ accelerat să/ nu vă rupă oasele!... (așa că, pardon, să/ îi dăm voie, el/ a ieșit pe primul loc, aici și// coroana, din frunze de stejar, e/ a lui)// mai departe...” (pp. 24-25). Trebuie observat că forța de culoarea locală apăsată, a *Lilieilor* sorescieni, determinarea etnografică la Liviu Ioan Stoiciu are linia mai subțire și ușor dansantă, gata să fugă din cadru.

Aspirația spre suflul epopeic, cu cel puțin câteva dintre atributele presupuse de specie, era sugerată chiar prin motto-ul cărții, excerptat din Homer. În cel de-al doilea ciclu de poeme, relația dintre ficțiune și realitate pare a fi cea dintre obiect și umbra lui. Spațiul imaginar e ranforsat, în principal, prin instrumentele ludicului, ale livrescului și ale oniricului. Mixtura acestora, la care poetul ajunge printr-o atingere simultană, se ivește încă de la primul poem, *Tot umblam desculț în cer*. Asistăm la gesturi fals inițiatice, deturnate înspre grotesc: „...o dată, însă, nici nu mă/ lasă să mă îmbrac bine, și mă și trase, în spatele/ casei, cantonierul (că/ îl punea tata, la 7, să mă trezească: mama, și ea, era/ la ora aceea, pe bucată, la vie...), la umezeală, unde/ își scoase...mă rog, în fața mea, și/ răsse, grozav: acum, dacă ne facem/ cot la cot nevoile, ești și tu/ bărbat, bă...întotdeauna eu, însă, am rămas/ la distanță/ de oamenii mari” (p. 49). Un poem precum *Dar hărțuielele* ne adeverește că Liviu Ioan Stoiciu își clădește universul în vecinătatea celui ludico-oniric din eminesciana *Copii eram noi amân-*

doi..., cu lirismul ei infantil minat de un eu poetizant maturizat fără voie. *Nebărberiți trandafirii* e o piesă ce ilustrează perfect ideea de narațiune lirică, având un capăt în realitate și altul în mit. În alt loc, pornind de la o scenă domestică, micro și macroexistența se derulează într-un ceremonial fixat din afara umanului și pentru totdeauna: „atunci, cu siguranță, arătătoare-le ceasului (ceas,/ pe care tata îl scotea seara, când se dezbrăca, să/ se culce, din buzunarul lui special, de la pantaloni – și/ îl întorcea, ceremonios, în fața noastră, a/ copiilor) erau două crengi, de sticlă: vedeam, prin ea,/ cum trecea, realmente, timpul, domnule, material,/ pieptănat pe o parte și trecea și să mă ia naiba dacă/ mai înțelegeam ceva din/ mișcarea asta... asta eu... da –” (*Singurătatea vine ca un dinte*, p. 70). Aici, subiectul lucrării e trecerea timpului, iar tehnicile de sugestie amintesc de celebra pânză a lui Dali, *Persistența memoriei*. Titlul picturii amintite ar putea fi atribuit întregii poezii din *La fanion*.

Odată cu înaintarea lecturii, constatăm că apropierea de poezie se produce după un ritual căruia nu-i lipsește chiar o doză de histrionism: „și mergea încet, mărfarul,/ încet: noi, atâta așteptam: săream în vagoane și/ atacam: «furați?...» nu, ne jucam... o dată, am/ nimerit materiale de circ: dar ce nu descărcam, tot/ ce ne cădea în mâini: porumb, lemne, hipopotami, bile, de moară,/ papagali, oi, pâine neagră, mă rog, calabalâc: așa, mai/ făceam și noi, fiii țăranilor, o/ schimbare, de mediu... a...// apropo: dimineața, a doua zi, însă, ne trezeam,/ toți, plânși și... în fața părinților, cu/ un creion chimic, scriam/ angajamente, pe viață, de îndreptare: astfel, chipurile,/ am debutat, eu, în poezie (descoperind în/ ea o disciplină/ nouă...)” (*Unul, așezat în vârf*, pp. 72-73). Nu mai era decât un pas până când forfota de oralitate să se coaguleze într-un spectacol a cărui bogată regie, parantezele tot mai dese fiind un fel de didascalii, ne aduce aminte de dramatica alintare a lui Emil Botta: „la canton aveam un aeroport: urcam noi, pe scări, la/ subsiori cu păsările domestice (dogme) pe acoperișul/ cazarmei și zvrr!...ele, decupate, din reviste/ aterizam lin: o dată (când/ am publicat prima poezie...) am sărit și eu/ în gol... da, și am tot plutit, înfiorat și...cum era? ... a, îmi tot venea în/ fața ochilor o reclamă, de la oraș, unde fusesem eu în copilărie, cu tata să iau porc, zic, o reclamă cu/ o privighetoare, care fluieră cu degetele în gură: că/ spuneam noi să fim atenți pe unde/ ne cheltuim banii, dar până la urmă am intrat, amândoi,/ la iarmaroc, să vedem ce/ e o ceară verde, acolo și panaramele...// dansezi?...lasă, domnișorule, zi cum ai ajuns de sus/ pe pământ...păi, cum: bine...” (*la canton aveam un aeroport*, p. 100). Aplicând unor poeme de acum 35 de ani o lectură contextualizată, considerăm că, prin *La fanion*, Liviu Ioan Stoiciu a coborât poezia nu în stradă, ci într-o gară anonimă, a cărei existență misterioasă a încredințat-o unui discurs poetic unic.

Egografiile unui homo narativus

Carmen ARDELEAN

Ioan Groșan, *Lumea ca literatură. Amintiri*

Că ultimele două decenii și jumătate au marcat o schimbare radicală a formulelor literare, a preferințelor pentru genuri și specii e o realitate la care subscriu, deopotrivă, scriitorii și cititorii. Dintre fenomenele literare postdecembriste, cel mai vizibil prin frecvență și prin contrastul cu scrierile anterioare este cel al literaturii memorialistice, de la amintiri, la jurnal sau la „egografii”, așa cum inspirat a fost numită una dintre colecțiile Polirom.

E de necontestat, în acest sens, afirmația lui Nicolae Manolescu: genul memorialistic „n-a cunoscut niciodată în trecut o asemenea vogă”. Dar nu doar despre succesul unui gen sau despre un excedent e vorba aici, ci despre nuanțele pe care le capătă un discurs care, pe de o parte, își recunoaște autonomia și se dezice de „adevărată literatură”, iar pe de altă parte, nu face altceva decât să „literaturizeze” viața și autobiografia, fără să-și asume obligațiile specifice. Cum se întâmplă acest fenomen în zilele noastre, care e amprenta pe care scriitorii ultimelor două decenii au imprimat-o scrierilor autoreferențiale, sintetizează Irina Petraș în capitolul inspirat intitulat „Minte-mă! sau despre literatura confidențială”: „În jurnale/memorii/egografii/autoficțiuni, scrise din perspectiva unui autor dispus să se confeseze cu nerușinare, dezinhibările sunt accentul nou cel mai evident al ultimelor două decenii românești”.

Decis, parcă, să exemplifice teoriile mai sus-menționate, Ioan Groșan strânge 26 de istorisiri, unele apărute pe site-ul „Agenția de carte”, la îndemnul lui Dan Mircea Cipariu, între paginile unui volum cu titlu explicit: „**Lumea ca literatură. Amintiri**”, apărut la Polirom, la finele lui 2014. Mărturisindu-și temerea, șovăiala privind posibila deteriorare a „farmecului oralității și a imaginii celui care vorbește” în momentul consemnării, dar și nevoia de a „depu-ne mărturie despre o anumită atmosferă, un anumit timp și anumiți, minunați, oameni”, în absența unui filtru estetic, Groșan conturează, în fapt, cu o sinceritate ce-l caracterizează, un crez artistic.

Scris cu nerv, ca o autentică „poveste a vorbei”, volumul coagulează istorii din vremuri revolute și istorii contemporane, eludând criteriul cronologic, dar păstrând limbajul neaoș, autentic, ce dă savoare discursului. Unele povestiri devin, pe nesimțite, foiletoane care conturează adevărate lumi: zece dintre ele

surprind experiența autorului la Festivalul de film de la Cannes, iar patru poartă simbolicul titlu „Eros în socialism”.

Debutând ca povestitor-colportor, căci primele istorisiri nu-l au ca actor sau protagonist, ci sunt integrabile în categoria „folclor urban sau rural”, Groșan excelează evocând „situațiunile” în care a fost protagonist. Cu incipit reportericesc, în care fixează cronotopul și contextul, dar cu o savuroasă *desfășurare de forțe* narative, povestirile dezvăluie, în general, aspecte inedite ale lumii literelor, dar și evenimente de tip „fapt divers”, care ar fi trecut neobservate în absența unui *homo narativus*. Reproducând dialoguri cu iz colocvial, în care vinovatul de turnura pe care o capătă situația e fie Bachus, fie Nemesis, zeița norocului și a ghinionului, Groșan nu rămâne niciodată în afara fabulei propriu-zise. Sintetizând, magistral, întregul subiect într-o frază cu valoare de morală, prozatorul vede „literatura din viață” care concurează serios ficțiunea literară. Cei doi navetiști turmentați îi amintesc de teatrul lui Ionesco, parașutistul atacat de taurul comunal e dovada *din fericire, vie* a sentimentelor antisovietice ale... șeptelului, quiproquo-ul din „Dracula în doi” demonstrează că spiritul mercant al românului nu moare niciodată.

Viață și literatură e și în „Poetul și veterinarul” unde paradoxal nu e doar titlul, ci și alternarea discursului solemn – recitarea unui amplu poem cu un titlu cum nu se poate mai adecvat, *Făptura* – cu unul desolemnizat, dar la fel de important. Protagonist e Alexa Gavril Bâle care e nevoit să alterneze, în timpul unui moment liric, registrele; versurile poemului sunt întrerupte de dialogurile telefonice cu vajnicii posesori de cornute, dovadă certă a polivalenței românului născut poet.

Mentalitatea frustă a mamelor, bunicilor creează un interesant contrast, prin raportarea la mentalitatea succesorilor; deloc emoționată de importanța primului salt cu parașuta al fiului, mama unui tânăr ofițer pune *micul incident* cu taurul comunal pe seama inabilității acestuia: „Ete scârț, te-a atacat taurul!... Ai căzut tu ca prostu’, că nici când erai mic nu știai să sari un gard!” În *Cel mai frumos omagiu*, replica bunicii evidențiază respectul pentru „ideea de intelectualitate”; sosit urgent în sat pentru a cunoaște o tânără farmacistă „așe de frumoasă și bună cum n-am mai văzut”, conform aprecierii bunicii, tânărul George Țâra constată, cu stupoare, absența oricărei calități...

vizibile la făptura feminină elogiata de bunică. Argumentul bătrânei e halucinant: „Vai de mine, măi George, cum să fie urâtă când o făcut atâta școală? Șase ani de farmacie!”

O experiență de-a dreptul... cinematografică relatează autorul în foiletonul „*Jeune comédien* la Cannes” unde, protagonist fiind, nu colportor, surprinde subtilități ale situațiilor, ale persoanelor care dobândesc, fără doar și poate, statut de personaj. Cu un statut incert, semioficial, în contextul renumitului festival de film, Groșan experimentează viața homeless-ului european, conturând, în plan secund, o lume pestriță, a contrastelor, portrete pitorești ale oamenilor simpli, situații-limită rezolvate inedit și, cu atât mai mult, savuros. Fiecare dintre cele zece istorisiri pare un *boule de neige*, acumulând și dezamorsând tensiuni. Încercarea eșuată de a se acredita ca jurnalist e urmată de neașteptata, insolita acreditare ca *jeune comédien* (dată fiind vârsta protagonistului – 45 de ani). Disperarea determinată de absența unui adăpost e alternată cu acalmia temporară: apariții providențiale sunt un magrebian care nivela plaja, Eugenia Vodă sau paznicul hotelului. Ce ține treaz interesul cititorului e tocmai jocul ghinionului și al norocului, contrastul dramatic dintre aparență și realitate, căci întâlnirile debutează mai toate catastrofal, dar sfârșesc... ca-n filmele americane: cu happy-end. Nici când încep promițător, aventurile nu sfârșesc așa, căci raportul de forțe șansă-ghinion rămâne neschimbat: promițătoarea idilă cu o producătoare suedeză de filme porno e un fiasco, raportat la așteptările „tânărului” bărbat, căci femeia mărturisește că are „une amie”, în *buna* tradiție nordică.

Bine creionate sunt și portretele prietenilor vechi sau mai noi, care transpar din fiecare povestire autobiografică; în „Moscu Copel și Radio Moscova” e vizibilă chiar o frescă a lumii culturale românești, de la film, la literatură sau radio, care nu umbrește, ci potențează figura minunatului regizor, flerul, talentul și umorul acestuia. Cu aceeași intenție de „laudatio” e realizată și povestirea „Ioan Buduca și biftecul tartar” în care, după elogiul adus calităților prietenului său, în stil marcat de sobrietate, Groșan introduce adevărata diegează ce ilustrează o cu totul altă componentă a personalității acestuia, într-un limbaj (aproape) explicit. Tot o relație amoroasă e motorul povestirii, dar una *împănată* cu așa-zise delicii gastronomice.

Povestea pescărească „Cele zece vorbe memorabile ale lui Ion Mureșan” e pretextul pentru a immortaliza un om și-o prietenie de-o viață, așa cum preluarea povestirii „Măsline aproape gratis” a celui care a trecut, anul acesta, în lumea scriitorilor de odinioară, e un minunat semn de apreciere a lui Alexandru Vlad. Perța, Țeposu, Țoiu, Țăra se regăsesc în istorisirea ce rememorează experiența cazonă din anii '70, nostalgică imagine a tinereții unora dintre cei mai cunoscuți membri ai „Ars amatoria”, al cărei nucleu narativ se coagulează tot pe un motiv gastronomic, vizibil chiar

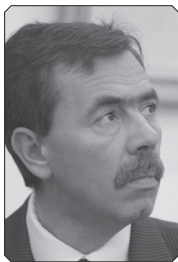
în titlu: „Zece farfurii cu supă”.

Ciclul „Eros în comunism” e tot o frescă, dar a realităților sociale, politice din primele decenii ale comunismului: joia tineretului, manifestare politico-artistică-erotică, e prezentată ca unul dintre puținele privilegii de socializare, în aparență „act ratat al continuiei etnogeneze a poporului român”, în realitate, cu finalitate, căci: „În trei ani de joia tineretului, patru fete au rămas grele, s-a înregistrat numai un avort, iar la ofițerul stării civile s-au prezentat ca mire și mireasă cinci perechi din pături sociale diferite, ceea ce a împrăștiat puternic sângele satului”. Tot experiență erotică, dar cu aer exotic, e cea trăită de autor alături de „troțkista mexicană înfocată”, făptură contradictorie, dar cu principii, convingeri politice atât de ferme, încât până la ridicol, penibil, nu e decât un pas. Pe care, evident, îl face, spre amuzamentul protagonistului masculin care, deși perdant în dragoste, are aerul unui câștigător.

Un aparent perdant pe frontul iubirii e și amicul al cărui nume, din motive lesne de înțeles, e trecut sub tăcere. După cuceriri sistematice – adică după un sistem bine pus la punct, cu o hartă ce consemna teritoriile cucerite, mereu la îndemână – amicul se bucură de libertățile oferite de revoluție, mutându-se în Germania, teritoriu virgin și plin de potențial erotic. Dar cum ne-a obișnuit Groșan, lucrurile nu sunt ce par a fi și nu ies cum ne dorim; la câțiva ani după exodul amicului, o reîntâlnire cu acesta îi dezvăluie autorului o neașteptată și inexplicabilă domesticire. Explicația e cum nu se poate mai simplă: „Mă, Ioane, în democrație sexul n-are niciun haz. Și-apoi, știi ce a dracului e nemțoaica asta în pat?”

Don Juan rural e și inginerul din povestirea „Top senzual la țară” care notează, judicios, pe grafice realizate profesional, nu doar cotele cerealelor, ci și „periadele de ciclu ale Măriucăi, Auricăi, Ilenei și Mioarei, fetele cu care avea el treabă din cele patru sate ale comunei”. Meditația profundă iscată de mărturisirea prietenului e excepțională: „Această paralelă sui-generis între fertilitatea solului de la Gostat și fertilitatea amantelor lui m-a urmărit multă vreme”.

Ultimele două povestiri întăresc convingerea ce crește cu fiecare pagină citită: vremuri revoluționare, dar atât de dragi, oameni care au fost prieteni și nu-i mai sunt alături, spații ale copilăriei și ale tinereții, care l-au marcat definitiv nu merită să fie doar literaturizate, ci gravate adânc. Întorcându-se, în „Umorul s-a născut la sat”, la originile sale rurale, pe care le fixează chiar în prima povestire, dar și la figurile de acum fantomatice ale celor care s-au perindat prin Muzeul Național al Literaturii Române până în 28 iulie 2014, ziua în care privea îndurerat mutarea sediului instituției, autorul se lasă copleșit de amărăciunea provocată de acuta percepere a celui „fugit irreparabile tempus”, de nostalgia „vârștelor de aur”. Mai presus de toate, așadar, de treceri.

Amprentele inimii

Marcel LUCACIU

Învălușii de o reverie dulce-amară, întorcem „roata vremii” pentru a reconstitui figura emblematică a celui care a fost Valentin Meseșan, dar și pentru a ne reaminti câteva dintre armoniile poeziei sale, armonii rarissime grație limpezimii și simplității lor tulburătoare.

Cei care l-au cunoscut își amintesc, cu siguranță, de o anumită eleganță vestimentară, de rostirea lui ceremonială, de intonația și gesturile bine controlate ce însoțeau memorabilele intervenții din cadrul Cenaclului Literar „Silvania” (1992-2002). Prietenii îi spuneau „Contele”, fiindcă descindea, pe atunci, la Zalău, parcă direct din „Craii de Curtea-Vechi” (mult îndrăgitul roman al lui Mateiu Caragiale). Era un alt Pașadia Măgureanu, rătăcit la apusul veacului douăzeci, fascinat de boema agonizantă și hotărât să-i smulgă vieții – cu orice preț – faustiana clipă. A trăit „fericit în nefericirea lui” (Marin Preda), pendulând între cer și pământ, iubind cu aceeași exuberanță (și în egală măsură!) Femeia și Poezia...

Cuvintele alcătuiesc ființa poetului Valentin Meseșan, mai întâi, în *Anotimpurile iubirii* (1997), plachetă ce consemnează debutul său editorial. Sunt versuri de o muzicalitate suavă, pline de patos, presărate cu ornamente stilistice, dovedind o mîgală de bijutier. De altfel, tandrele poeme sunt scrise, într-o proporție copleșitoare, sub genericul *Cîntec* (specie literară reprezentată în lirica noastră de Alecsandri, Coșbuc, Goga și, nu în ultimul rând, de Nichita Stănescu). Întălnim și un laitmotiv, „pasărea Cîntec” ce străbate, cuprinsă de un dor nemărginit, stihurile cu iz folcloric: „Pasăre albă de cer/ cu destin înalt, stingher/ și cu ochii de tăciune/ și cu aripi din foi sune/ lasă-ți cîntecul în lume.../ arde-te apoi în soare/ zbor naiv, rană ce doare/ până pe cer ochiul moare/ și se face lacrimă.../ și se face patimă.../ fără cîntec ești pustie/ fără zbor ești lut – de vie – / de care doar cuibul știe.../ dar mai stinge-te cu-n cîntec/ să-l pun pe suflet descîntec/ și pe pruncul încă-n pântec...” (*Cîntec pentru Pasărea Cîntec*). Obsesia *Cîntecelor* e un semn că fostul profesor de limba și literatura română considera Poezia drept o muzică originală, similară cu aceea a miticului Orfeu. Ba mai mult, pentru el Poezia însemna nu doar muzicalitate, ci și imagine, prozodie, metaforă, culoare. De aici și frecvența unor epiteze cromatice, străjuite de azurul însetatului de absolut: „speranță albastră de cer”, „iluzii albastre”, „lacrimă albastră”, „ninsori albastre”, „albastrul de zeu” etc. Remarcabile sunt, apoi, inovațiile lexicale (marca Valentin Meseșan), inovații ce denotă faptul că era deopotrivă bun cunoscător și artizan al limbii române: „am drumuit (prin stele)”, „îți voi hoți (o stea)”, „(vine vremea) vremuită” ș.a.

Și totuși, dincolo de toate acestea, chintesența imaginărilor poetice rămâne Femeia. Majoritatea creațiilor sunt ode galante în care eternul feminin e, rînd pe rînd, „mare adîncă”, „fulger (vegetal)”, „zeiască frumusețe” etc. S-ar părea că nu atât recuzita („cerul”, „luna”, „stelele”, „izvorul”, „pădurea”), cât starea de suflet e una, prin excelență, romantică. Visul de iubire ia amprente

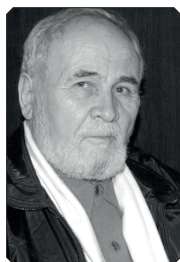
inimii, purtând pecetea îndelungatelor și înfrigeratelor așteptări: „așteaptă-mă, cândva tot o să viu/ mai măsurat de vreme și de iele/ în inimă cu aur din pustiu/ și-n păr cu-argintul zăpezilor rebele...// și sunt târziu, umil de-atât păcat/ de noapte ochiul otrăvit se stinge.../ am drumuit prin stele, dar nu sunt înstelat/ și-albastrul ce-am cules îmi putrezește-n sânge...// dar dacă vrei rătăcitor străin/ stelar nebun și-n păr cu iz de vînt/ așteaptă-mă cu-arzînd paharul plin/ și-n ochi cu o lumină fără de cuvînt...// ți-oi înflori atunci poteca sub picioare// din cerul prea bogat îți voi hoți o stea/ în păr ți-oi pune toamnă și-n lacrimă-ntrebare/ și-n inimă... cât larg mi-o rămînea” (*Cîntec XVIII*).

Meticulosă cumpanită, tumultuoasă și pasională, *Anotimpurile iubirii* rememorează prin intermediul versului clasic, alb sau liber vârstele Poeziei și implicit vârstele Poetului. E o carte romanțioasă, înfiorată de „primele iubiri”, de cavalcadele haiducești, de frumoasele iluzii ale tinereții pierdute în vâltoarea anilor.

Surgerea ireversibilă a timpului asediază versurile din *Arhiva cu tăceri* (2002), estompînd vitalismul și arderea *Cîntecelor* de altădată, îmbrăcându-le în odăjdii de ceară. Locul înșoritelor incantații îl iau fie litanile în surdină, fie solemnele poeme în proză: „Trupul mi-l simt ca un hîrb de timp prin care mai curge nisipul sterp al amintirii... Și prin ceața unei vremi nenăscute încă zăresc un tărîm și același cal cenușiu și surd, complice cândva la toate gesturile acelea năvalnice, adulmecă noroiul, legat de ciotul unui trunchi și din ochi îi curge colbul potecilor sfărîmate cândva sub copite...” (xxx). În liniștea premonitoare, se năruie vise și speranțe deșarte, pustiind iubirile și însingurându-l pe mult încercatul poet: „cuvintele-n clepsidră s-au scurs încet, zadarnic/ și buza ce ardea acum e mută/ din plopii altor vremuri se scutură amarnic/ iubirile cu tîmpla lor căruntă...” (*Piercedrale*). Printre albe tristeți, dezamăgiri oarbe și umbre ale trecutului, încă mai stă de veghe Femeia: „ochii iubitei/ două anotimpuri/ inima-ntre ele/ un martir târziu” (xxx).

Rod al deplinei maturități artistice, a doua plachetă (și, din păcate, ultima) semnată de Valentin Meseșan aduce ca elemente de noutate laconismul rostirii, lirismul rarefiat și subtila parabolă: „Paznicul viei nu bea niciodată vin/ și era prieten bun/ cu făt-frumos și cu fata împăratului/ de câte ori îi chema veneau.../ trecu aproape vreme de-o poveste/ și-n timpul celei de-a doua furtuni/ în inima lui adormise un glonț/ peste privire i-au trecut/ șenile roșii/ paznicul a murit cu vie cu tot/ porunci roșii au șters orice identitate/ făt-frumos și fata împăratului/ s-au rătăcit printre viile altor împărății (*Timp rănit*)”.

Chiar dacă Valentin Meseșan s-a așezat de mult, la „masa umbrelor”, ni se întîmplă, deseori, în fapt de seară, să-i auzim pasul apăsător, să-i zărim silueta și pălăria trasă pe-o sprînceană. Purtăm cu noi, îndoliate, nostalgia Poetului și, mai ales, a Poeziei lui; o Poezie în albia căreia Dragostea n-a secat niciodată...

Rostul și împlinirea

Mihai ANTONESCU

În toate există un rost și o împlinire. Rostul îl are povestitorul cu întâmplările câte sunt ale lui, iar împlinirea este adaosul la memoria ascultătorului, care la rândul-i devine povestitor. Astfel, memoriile personale devin colective, iar istoria le adună într-o neuitare.

Am începe cu o concluzie la care am ajuns citind cartea doamnei Maria V. Croitoru, „Povestirile Caterinei”, Editura Singur, Târgoviște, 2015. Pentru asta însă, e tocmai bine să facem apel la o întâmplare rămasă întreagă și venind ea dintr-o copilărie oarecum aidoma celei a domniei sale:

Eram noi prin clasa a treia credem, undeva într-un sat din Mehedințiul acelor vremi, pe când învățam să facem fluier de ramuri de salcie, iar noaptea suflam în ele să aducem luna la fântâna unuia, Gonciulea, și să o vedem cum se scaldă ea în jgheburile scobite dintr-un trunchi de salcâm. Ei, și când binevoia dumneaei, luna, să se lase pe luciul apei vag tremurânde ce şușuia în acele jghebururi, noi, cu niște nuiiele lungi înflorite, o tot bâzâcăiam de colo colo închipuindu-i mâini, picioare, țâțe, alea alea până ne apuca dimineața de proști ce eram, iar luna se sătura de noi ca de mere pădurețe. Într-una din acele dimineți timpurii, l-am văzut noi pe unu' îmbrăcat în verde fugind de-i sfârâiau călcâiele, sărind peste jghebururile cu pricina și aruncând apa afară din ele cu lună cu tot, dând-o cu capul de toți bolovanii aflători pe-acolo, după care s-a făcut ceață printre arborii dealului în sus. „Ce-a fost asta?” am întrebat nedumerit și speriat foarte. „Un drac verde”, mi-a răspuns unu', Conca, de printr-a șaptea, ins destupat și care vorbea mereu „în poante”, iar noi nu știam ce-s alea. Și, până să ne mai dădăm, au trecut în fugă sărind peste jghebururi ca la vo patru inși în țoale albastre, nălucind tot așa pe urmele dracului verde. „Păi, ăștia?” „Alți draci care au băut cerneală în loc să învețe să scrie cu ea”, a zis Conca scuipând într-o parte. În după-amiaza acelei zile au venit de la Raion niște „tovarăși” să le explice alor noștri din sat cum e cu colectiva, și să n-o mai frece, să intre dracului în ea odată dacă nu vor să-i mănânce păduchii și sărăcia de vii. Mai ales

unu', vârat într-o cămașă roșie asudată pe la subțiori, se stropșea la lume de ziceai că acum îi sar ochii din cap. „Ăsta cine-o mai fi?” m-am întrebat așa încât tot Conca să mă audă, dacă, uite, se prilejuise și el pe-acolo. „Un drac roșu”, mi-a sâsâit el în ureche, iar eu m-am speriat foarte, închipuindu-mi că într-o zi întâlnirile noastre cu luna la jghebururile fântânii lui Gonciulea n-o să mai fie o taină pentru nimeni.

Revenind la cartea doamnei Maria V. Croitoru, spunem: genul acesta de literatură memorialistică are sens și rost atât ca mărturie despre omenescul sub vremuri, cât și ca valoare estetică, dacă știința și talentul semnatarului plătesc tribut pe măsură timpului evenimential.

Întâmplările din carte pot fi comune la un moment dat – mulți au trăit asemenea grozăvii ori poate și mai și – dar ce admirăm noi, cu nedisimulată satisfacție, este tocmai felul cum autoarea, prin concizie și acel vag parfum de poezie specific marilor condeieri, știe să brodeze pe mucavaua timpului istoric, lumina și conturul unor pagini de mare forță expresivă.

În „Povestirile Caterinei”, ca de altfel la încă vreo câțiva prozatori contemporani foarte buni și care și-au făcut din genul ăsta de literatură un fel de azimut – i-aș aminti aici pe Ioan Barbu, Ana Calina Garaș ori Lucian Gruia, ca să vă dau numai câteva exemple – timpul și vitregia umblă de mână zornăindu-și lanțul suferinței printr-o lume cu nimic vinovată de a se fi născut între leagănul numai fiori al credinței și iubirii de neam, și partea întunecată a urii venind din alte pustii meleaguri.

Rezumând, între dorința mamei: „Roagă-te să pot muri!”, din UN VIS ÎNGROZITOR, și cutia ascunsă sub Dealul Mare, din COMOARA, este un ogor de la-crimi și speranțe peste care plutește benefic-izbăvitor duhul și măiestria unei excelente prozatoare.

E atâta viață și trăire la absolut toate cotele în această carte, încât conchidem noi la rândul-ne, aidoma domnului Grigore Popescu în prefață – „La cât mai multe, Doamnă Maria Croitoru!”

Poemul – Itaca spiritului unui artist

Imelda CHINTĂ

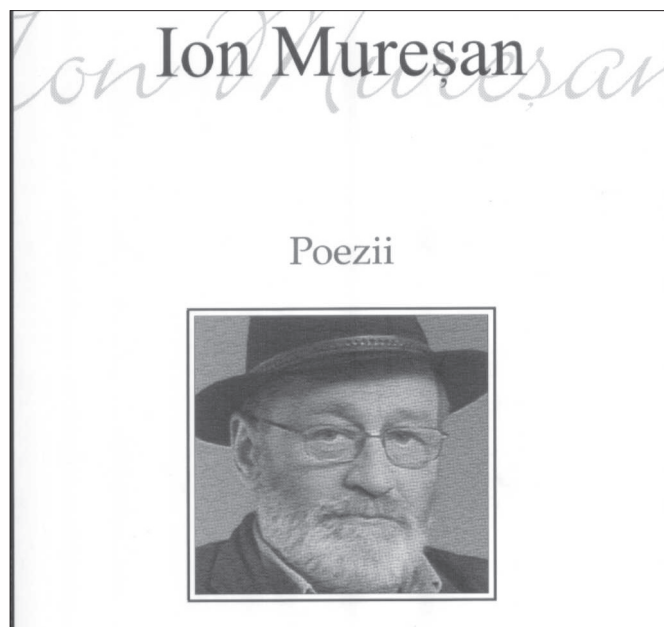
În Colecția „Poeți Laureați ai Premiului Național de Poezie «Mihai Eminescu»”, Editura Paralela 45, 2014, se mai înscrie un nume de referință al spațiului literar contemporan, și anume poetul clujean, care nu mai are nevoie de nicio prezentare, Ion Mureșan. Volumul *Poezii* reprezintă o colecție lirică impresionantă ce aglutinează texte din cărți distincte: *Cartea de iarnă*, *Poemul care nu poate fi înțeles*, *cartea Alcool*, și este însoțit de o postfață semnată de Al. Cistelecan.

Poezele sunt construite printr-un joc de volumetrie, unele cu aspect amplu narativ, altele miniaturale – toate converg spre un onirism indistinct și sunt parte dintr-un corpus compact, reprezentând un întreg ce redă o personalitate lirică așezată, formată, maturată. Colecția de poeme sub semnătura lui Ion Mureșan este subordonată principiului nedeterminării al lui Heisenberg, care nu vizează neapărat inteligibilul, ci „imprevedibilul”, o poetică asupra căreia lectorul avizat trebuie să mai zăbovească pentru a denuda sensurile care guvernează acest tip de lirism.

Ion Mureșan scrie un poem antimetodic, orientat în direcția gândirii antimetodice a lui Paul Feyerabend: „Nu am o «metodologie». Fiecare poem e, pentru mine, o experiență nouă. Trăirea nouă nu intră în om metodic. Intră pe căi mereu noi”, afirmă poetul într-un interviu acordat lui Gellu Dorian cu ocazia obținerii Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

În prim-plan stă creația, poemul decupat din real, poartă însemnele cotidianului și este marcă a firescului. Versul este notație, instantaneu, confesiune, reprezintă imediatul cuprins în idee: „Toată viața am adunat cârpe să-mi fac o sperietoare” (*Poemul despre poezie*). Poemul este iluzia, himericul ce își construiește lumea din „bezna” diurnă, iluzoriul se alcătuiește mirabil și devine o constantă în poem: „grămada de pantofi vechi pe care îmi rezemam capul uneori/ când adormeam”; „Trecea glasul surorii singur prin încăperi./ Acest tron întunecat în mijlocul plantației/ iar poetul e ca un iaz vânat toamna -/ puterea lui e departe de el” (*Glasul*).

Grupajul glisează dinspre planul real spre planul ideal, prin transcenderea în și prin idee. Volumul lui Ion Mureșan este oarecum atipic; poetul redimensionează frazarea lirică, poemul nu mai e poem, este o infuzie de trăirism, de conceptualizare, depășind granița sentimentalului, a exacerbarii eului, nuanțând o poetică a unei altfel de vederi, reconfigurând realul:

„Așadar reîmprospătarea memoriei: - Voi ridica din/ stirpea ta/ un abur subțire nu va face niciun rău/ ci bun ca o știre falsă”; „Ay nici lucrările zeilor nu-s atât de superbe ca o mare/ cultură în declin/ formele perverse și hermafrodite se înmulțesc asemeni celulei/ canceroase”; „într-o bună zi te uiți în oglindă și vezi ca o negură deasupra/ unei mlaștini/ apoi trăiești mulțumit că ți-ai văzut glasul”.

Poetul ne demonstrează, prin acest holos liric, cât de dinamic și proteic este genul, extrăgând din logos substanța: „Vorbesc din propria-mi piele, singura care îmi stimulează/ ambiția de a huzuri/ oferind cuvintelor un fel de demnitate cu pori și delicate/ firicele de păr” (*Înălțare la cer*). Sisific, cu migală și răbdare, poetul construiește poemul, strângând etapă cu etapă, adunând conștiincios, asemenea lui Isis, trăiri și cuvinte, căutând cu febrilitatea artistului prin istorii și istorisiri, realcătuindu-se la modul mirabil și armonic: „Cutare și cutare fenomen sufletesc se pierde, iar/ cutare și cutare organ nu se pierde și totuși/ gol și înfricoșat în fața oglinzii îmi strâng trupul în brațe./ (...) / îmi bălăcesc degetul în conștiință la fel de ușor ca într-un/ borcan cu iaurt/ și amestec până se face moale, moale, moale/ În plină amiază un om stă gânditor se scarpină în cap și/ scuipă în propria memorie ca într-o/ fântână părăsită”. Ion Mureșan ne poartă prin toate etapele devenirii lirice, de la forma clasică a poemului, spre simbolismul macedonian, traversând prin anticamera expresionismului

și a modernismului, poetul se distinge prin noutatea expresiei poetice și prin viziunea originală a verbului: „Îl vom mai vedea pe acest om mai spre sfârșitul poemului/ sub forma unui roi de musculițe de oțet/ cum intră șchiopătând pe porțile culturii”. Crezul poetic este singular, poemul se dematerializează, este evanescență, este himeric, iluzoriul bine camuflat într-o dialectică a trăirii: „oricum, eu stau în fața crezului poetic ca în fața unei femei/ fără piele/ ce își pudrează venele”.

Artistul se eliberează de ignoranța universală, scapă de autoalienare prin echilibrul pe care îl oferă poeticul, mântuindu-se prin autocunoașterea de sine: „Poezia menține echilibrul între rațiune și corp”. Poetul se angajează într-un dialog reconstructiv, cu forme ale prezentului steril, arătând o disponibilitate oarecum voalată de a reevalua trecutul. Ion Mureșan anulează forma și figura clasică a poemului, ajungând spre informal, spărgând unitatea discursului, pactizând cu ironia. Se creează „efectul de distanțare”, definit ca atitudine critică față de realitate, ca analiză rece a problematicei sociale: „În ultima vreme scrisori tot mai insistente îmi cer să hotărâsc/ vârsta la care voi înnebuni/(...)/ Iată ce am știut dintotdeauna: cei care își mărturisesc puterea/ o fac prin mirosul de animal sterp./ Iată ce am învățat: încă fiind copil se prevăzuse că trebuie/ să trăiesc o întâmplare,/ apoi în școala primară literele înfloreau pe hârtie la fel cu micile pete de rujeolă/ (...)/ Ay, trup al meu, astfel stai tu în lume ca o fiertură colorată/ clocotind într-o căldare de preț!”

Temele predilecte ale prezentei colecții sunt dualitatea ființei, a reflectării existențiale. Poemul lui Ion Mureșan este o reflectare a gândirii lui ascunse, o compactare între irealitate și cotidian, creându-se o simbioză între cuvinte și reprezentarea lor semiotică: „Oh, dă-ne nouă puterea să plângem: științele/ nu mai înfloresc,/ artele, pe mari porțiuni, se usucă!” Corpusul liric amintește de celebrul tablou al lui René Magritte, *Trădarea imaginilor*, în care este reprezentată o pipă însoțită de notația artistului belgian: „Aceasta nu este o pipă”. Afirmția ar putea fi tradusă de Ion Mureșan prin mărturisirea: „Eu nu scriu cărți de poezie, eu scriu poezii”, sau *Acesta nu este un poem, ci imaginea poemului*, sau prin versul: „Dar poezia refuză să mai intre în poem” este, în esență, acceptarea reprezentării înseși, o subminare ludică, o ironie ce nuanțează în subtext, disoluția dintre semnificant și semnificat, o găselniță ce tinde să erodeze percepția cititorului obișnuit cu alte forme de reprezentare. Poetul accentuează problemele existenței, ale realității, prin utilizarea unui iluzoriu al imaginilor, defrișând, hermeneutic, cotidianul: „Nu am decât o singură prejudecată – realitatea”. Lirismul lui Ion Mureșan este alcătuit din idei ce nu ascund nimic, dimpotrivă, demistifică sub forma dicteului automat, al visului, ființa, tulburările interioare ale insului contemporan,

prin imagini-matrice. Versul reprezintă o tranziție între stare și ne-stare, între trăire și expresia trăirii, o aprigă privire spre lume, splendidă ironie: „grumazul meu stă între poem și cauza sa”, „Piară fiecare în averea lui -/ mesele sobre două trei fructe exotice pe platoul argintat/ și tot atâtea bucurii și tot atâtea cuvinte/ mișcările ridicole ale tacâmurilor în aerul închis/ și cuvintele încăpățânate care nu se mai decojesc”, „trupul meu îmbătrânit într-o neagră dantelă îl înfășor/ și uitându-l pe veci, îl renasc”.

Desubstanțialitatea universală, dezordinea, timpul ireversibil se coagulează în imaginarul poetic, iar poetul se descoperă singur „în imensitatea indiferenței a universului, din care numai întâmplător a apărut. Universul, care este surd la muzica sa, indiferent la speranțele sale, ca și la suferințele sale” (*Jacques Monod*): „Nu mai departe/ la 17 ani am avut ideea unui poem:/ statuia poetului sculptată într-o stâncă de pâine, spânzurată/ cu un ștreang/ de poarta unei fabrici; îndrăgostiții scrijelesc cu briceagul/ pe pieptul poetului, de exemplu:/ GHIȚĂ+MONY=IUBIRE./ Muncitorii ies de la lucru./ Cu mâinile dibace rup brațele, picioarele, smulg capul poetului”. Poemul redă sintaxa singurătății ființei în Univers, însă criza existențială, dacă există o asemenea criză, nu este trăită lancinant: „Eu duc pe umăr steagul singurătății”, „nu se văicărește destinul în mine”, „de nu mai avem un înăuntru al nostru,/ și nu mai avem un afară al nostru” (*Acoperișul*). Poetul – un Orfeu modern – își întoarce privirea înspre un timp imemorial, apus, cuprins într-un joc lingvistic inedit: „Eu am întors capul și asta ar fi trebuit să fac/ de la bun început/ (...)/ Degete de sticlă pe sticlă,/ Sticlă între degete de sticlă,/ Buze de vin negru pe vin,/ Vin între buze de vin negru” (*Orfeu*).

Poemul lui Ion Mureșan e o redare a formei brute, neșlefuite, din care irumpe ideea, este o cetate, Itaca spiritului spre care poetul – în ipostaza unui Ulise contemporan – se întoarce mereu, o matrice sacră, o cosmogonie, dar și o reeditare a existenței. Întregul volum devine o amplă viziune asupra condiției nefericite a poemului, deopotrivă a poetului: „Căința atât de proprie bătrânilor, smintelile/ cavaleriești/ într-o cămăruță din spatele hotelului le-am/ abandonat,/ făcând cunoștința unei inimi superioare, unei alte/ viziuni asupra poeziei” (*O viziune asupra poeziei*); „Eu lucrez la poemul care nu poate fi înțeles./ El este o piatră neagră și lucioasă/ din care brusc începe să crească părul aspru” (*Poemul care nu poate fi înțeles*); „Ridică sabia ruginită de pe groapa cu sânge, Isuse,/ și întoarce-te în Itaca!”

Prezentul op, sinteză a creației lui Ion Mureșan, reprezintă un joc inteligent, construit cu o seninătate pe alocuri ludică, alteori gravă, deprins a resemantiza mituri familiare, prin perspective și referințe culturale neașteptate.

Iordan Datcu

Augustin MOCANU

Ovidiu Bârlea: *De la Ion Budai-Deleanu la Lucian Blaga*. Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, RCR Editorial, București, 2014, 214 pag.

Cercetător deosebit, dedicat vastului domeniu al creației tradiționale orale, mai ales folclorului literar, impresionând printr-o prezență promptă și continuă vreme de peste cinci decenii, prin echilibrul, seriozitatea, calitatea și ținuta științifică a lucrărilor sale, recunoscut de timpuriu, apreciat și premiat în mai multe rânduri, domnul dr. Iordan Datcu, la finele anului trecut, ne-a mai îmbogățit cu o carte interesantă și extrem de folositoare.

Realizarea prezentei ediții, prin care se creează posibilitatea cunoașterii concepției savantului Ovidiu Bârlea privind relația literaturii cu folclorul, se încadrează perfect în munca de editor științific a lui Iordan Datcu, domeniu principal de cercetare spre care s-a îndreptat încă de pe la începutul activității, când a lucrat la Editura pentru Literatură, s-a extins și înălțat calitativ ulterior la Editura Minerva și observăm cu plăcere că s-a perpetuat până în prezent.

Volumul se deschide cu o introducere consistentă și valoroasă (pp. 5-24), după care sunt reproduse 11 studii publicate de Ovidiu Bârlea din 1964 până în 1971, răzlețite în periodicele: *Ateneu* (4), *Steaua* (4), *Orizont* (1), *România literară* (1) și „Cel mai amplu studiu, despre *Folclorul în «Țiganiada»* lui I. Budai-Deleanu, a apărut ...în volumul colectiv *Studii de folclor și literatură*, 1967” (p. 24).

Argumentarea necesității editării acestei cărți e simplă, sinceră și directă. Editorul declară că studiile: „Le-am adunat pe toate în această ediție pentru că exprimă o latură însemnată a scrisului lui Ovidiu Bârlea și pentru că, împrăstiate în atâtea locuri, au rămas necunoscute” (p. 24).

Gândul nostru *dănțăuș*, cum ar zice codrenii și sălăjenii, vrea să ne spună că e bine să ne amintim că în 2017 se împlinesc o sută de ani de la nașterea savantului Ovidiu Bârlea și folcloriștii, în primul rând cei din linia întâi, ar putea să se preocupe de acum cu pregătirea sărbătoririi evenimentului. Într-un anumit fel, cartea scoasă de domnul Iordan Datcu ar putea îndeplini și rolul de semnal.

În introducere, editorul se oprește cu multă atenție asupra problematicei fiecăruia din cele 11 studii, luându-le în ordinea logicii lor interioare, determi-

nată de specificul fiecăruia, și nu după cronologia publicării lor, indiferent că tratează teme din literatura noastră națională sau din cea universală.

În studiul *De la folclor la creația cultă* (pp. 25-32), Ovidiu Bârlea relevă deosebirea dintre creația anonimă și cea cultă, subliniind că... „teoretic trebuie să se admită că fiecare din cele două realități se cuvine să fie apreciată după norme proprii, izvorâte din caracteristicile lor fundamentale” (p. 26). „Este aici, notează editorul, prefigurată opinia sa despre poetica folclorului” (p. 7). Din această idee va răsări vol. *Poetică folclorică*, București, 1979, unde ... „propune o ruptură cu poeticile clasice care s-au ocupat de folclor” (Datcu, *DER*, p. 113). În esență, studiul acesta pune bazele teoretice ale înțelegerii științifice a rădăcinilor folclorice ale multor opere, de mare valoare, create de: Homer, Dante, Rabelais, Cervantes, Shakespeare, Goethe, Eminescu, Creangă etc.

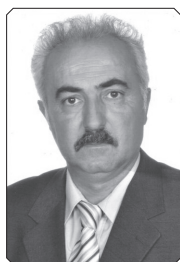
De-a lungul activității sale de cercetător al creației folclorice, Ovidiu Bârlea a acordat o atenție privilegiată prozei populare. E potrivit să notăm aici lucrarea în trei volume *Antologie de proză populară epică* (1966), ediție care însumează peste 1700 de pagini și a constituit o foarte bună bază de documentare în acest important domeniu. Următorul pas în cuprinsul aceleiași sfere l-au constituit scrierile despre Ion Creangă: articolul *Creangă și folclorul* (*Steaua*, nr.1, 1965) și vol. *Poveștile lui Creangă* (1967, 320 p.). Pentru noi, articolul apare ca un preludiv la volum. Înainte de a-și prezenta opiniile, autorul lansează o ipoteză pe care o va demonstra prin observații și comentarii directe pe marginea unora dintre poveștile marelui humuleștean. Iată ipoteza: „Înrăurirea folclorică în opera lui Creangă constituie problema primordială, cheia care deschide drumul spre înțelegerea și explicarea ei” (p. 50). Urmează un lanț de comentarii în cuprinsul cărora Ovidiu Bârlea compară povești ale lui Creangă cu variantele folclorice descoperite, demonstrând astfel justetea ipotezei formulate inițial. Sunt discutate creațiile: *Acuș și barosul*, *Inul și cămașa*, *Harap-Alb*, *Stan Pățitul*, *Dănilă Prepeleac*, *Cinci pâini*, *Povestea unui om leneș*.

În urma cercetării comparatiste, Ovidiu Bârlea ajunge la o seamă de concluzii, din rândul cărora reținem mai jos câteva: „Compararea operei lui Creangă cu narațiunile populare în forma lor autentică tră-

dează asemănări ce depășesc așteptările cu care ne-a obișnuit istoria literară”. [...] „Dar dincolo de asemănările izbitoare cu poveștile autentice, opera lui Creangă se distanțează enorm de acestea. *Poveștile* lui sunt și colecție folclorică, dar și creație cultă dintre cele mai valoroase”. [...] „Scrierile lui Creangă conțin în plus acea pecete indiscutabilă a geniului creator, acel farmec plin de luminozitate, inefabil, care scapă oricăror încercări de analiză”. [...] „Conținutul operei lui Creangă e cât se poate de simplu, totuși Creangă rămâne prozatorul cel mai dificil” (pp. 59-61).

Spre mai buna informare a cititorului interesat

de chestiunea relației dintre literatura cultă și cea folclorică, în concepția și opera de cercetător ale lui Ovidiu Bârlea, îi punem înaintea titlurilor celor 11 studii care compun volumul editat de Iordan Datcu: *De la folclor la creația cultă; Rădăcinile folclorice ale dramei „Hamlet”; Creangă și folclorul; Sărutul pământului în romanul „Ion”; Folclorul arhaic în poezia lui Blaga; Folclorul în „Țiganiada” lui I. Budai-Deleanu; „La hanul lui Mânjoală” și substratul folcloric; „Măgarul de aur” al lui Apuleius și balada „Scorpia”; Filonul folcloric în poezia lui Goga; Fantasticul în narațiunile lui Caragiale; Însemnări despre „Făt-Frumos din lacrimă”*.

Al doilea blestem (fragment)*

Ioan POP

Ajuns acasă, Lascăr și-a schimbat hainele ude și s-a așezat pentru o clipă în pat. Nu avea liniște din cauza câinelui rămas în casă. Furtuna s-a dezlănțuit mult mai aprig. S-a așezat la masă, dar nu reușea să înghită nimic. Și-a luat o pelerină pe el, lanterna și toporul și a pornit din nou spre locul care nu-i dădea liniște de câteva zile.

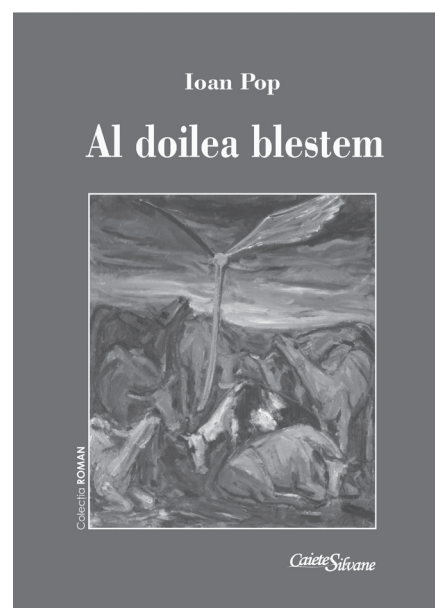
Tunetele și trăznetele vlăguiau cerul, încât și-a stins lanterna. Aflat la jumătatea drumului vedea cum cerul își descarcă toată furia peste pământ. I se părea că vârfurile copacilor se aprind când fulgerele se opresc. De sub capșonul pelerinei nu a reușit să vadă, cum sus, platoul era luminat. Ajuns la câțiva metri de locul drept al platoului, a zărit lumina, care concura cu cea a fulgerelor. Ardea casa bătrânei. Pentru o clipă, s-a oprit, apoi a înaintat în grabă să vadă dacă acel câine este înăuntru. „Măcar să-l lovesc acum”, își spuse alergând spre casă. Nu a reușit să se apropie de aceasta, din cauza flăcărilor. A privit ultimele zvâcniri ale focului, cu inima topită de fericire: „Oare ea unde e să vadă dacă merită să sacrifici pe cineva pe altarul indolenței personale”, își spuse în timp

ce se depărta, deoarece nu se auzea niciun câine în apropiere. A stat la marginea pădurii, până când flăcările s-au stins. Casa bătrânei devenise teren bun de arat. Tunetele se auzeau tot mai rar, iar când vreunul răzbătea până la el, avea impresia că se bat cerbii în coarne printre nori. „Măine e duminică, pelerina mă apără de ploaie, așa că mai pot să rămân. Mi-aș dori să apară și ea, până nu se sting ultimii cărbuni, sau...”, își spuse, privind aburii care se ridicau la contactul ploii cu jarul. S-a ridicat de pe frunzele pe care se așezase și a coborât spre casă.

– Lascăr, te caută pădurarul. E în birou cu primarul, îi spuse secretara după ce-l găsi în curte. Acesta intră în biroul primarului unde se afla și șeful de post.

– Ai o problemă Lascăre. A murit bătrâna. Au găsit-o în pădure lângă un copac. Parcă ar avea o lovitură la cap, dar are și părul ars și domnu’ șef de post crede că a lovit-o vreun trăznet când a fost furtună.

– Dacă trăznetul a venit de sus, ceea ce se poate. Îi privi cu subînțeles pe cei din jur și ieși din curtea primarului.

Era singura ei rudă și trebuia să se ocupe de înmormântare. Deoarece cimitirul satului nu era și pentru ea, a îngropat-o în cimitirul numit de săteni „La Margine”, loc în care se vedeau doar câteva moșii fără cruci.

Cu un an în urmă, bătrâna promisese dezlegare pentru al doilea blestem.

* Ultimul capitol (XXIII) din romanul *Al doilea blestem* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015).

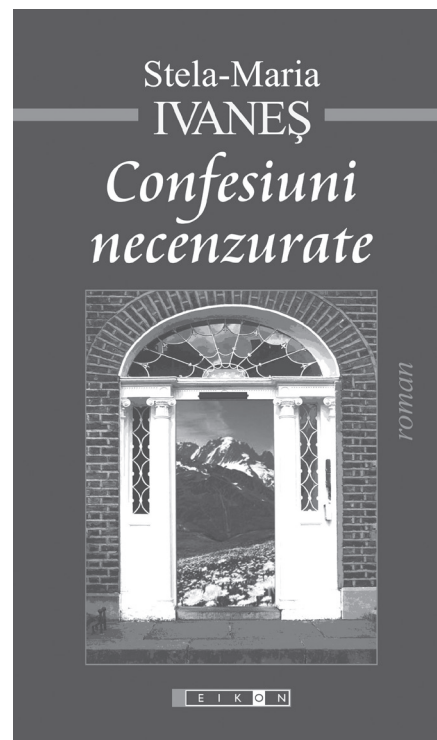
Amintirea ca „întremare”:

Stela-Maria Ivaneș, *Confesiuni necenzurate*

Mircea POPA

Cunoscută scriitoare, realizatoare de emisiuni radio și tv, cu o practică îndelungă la Studioul Teritorial de Radio Cluj, Stela-Maria Ivaneș a simțit, cu trecerea anilor, nevoia de o tot mai acută și irepresibilă confesiune. Ca atare, a găsit o formulă de convorbire-destăinuire cu fiul său Chris, căruia dorește să-i lase ca într-un fel de scriere testamentară o serie de povești și sfaturi pentru viitor. Cartea este un fel de *Învățăături ale lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, în versiune modernă. Spre a-și deruta și mai deplin cititorii, autoarea își subintitulează aceste destăinuiri pedagogice „roman” (epistolar), cu toate că toate personajele sunt desprinse din realitatea cea mai palpabilă, iar amintirile, probate documentar, vin să accentueze starea de urgență și de adevăr tatumurgic. E de observat în același timp stilul eseistic și colocvial definitiv, vizând spațiul de dezbatere al unuia dintre cele mai dezinhibante și mai oneste reportaje despre oamenii și locurile Clujului intelectual. Cât despre ficțiune, ce să mai vorbim? Tot ce este material epic a fost trăit pe viu de autoare, începând cu întâmplările de pe Strada Română din Beiuș, cu casa părinților de aici, unde autoarea poposește de mai multe ori, reconstituind atmosfera tipic burgheză a unei familii, pentru care munca, onestitatea, dar și confortul vechilor familii de intelectuali erau la ordinea zilei. Mama a urmat la timpul său școala călugărițelor de la Notre-Dame, tata descinde dintr-o familie nobiliară, iar cărțile și pianul sunt elementele ambientale în care fetița lor este crescută de mică. Intervin însă răsturnările bulversante aduse de cel de al Doilea Război Mondial, când „mânia

proletară” le aduce în casă pe șeful Securității, care îi deposează pur și simplu de locuință, mutându-i undeva într-un cartier periferic, într-o casă igrasioasă. Hărțuit necentenit de Securitate, apăsător de grijile slujbei și ale familiei, tatăl este cea dintâi victimă a regimului, pentru ca apoi și alte schimbări să-și pună amprenta asupra existenței familiei. Șansa tinerei fete este sânguința la învățătură, școala unde învață beneficiind de prezența unor profesori remarcabili și a unui mediu îmbibat de cultură, în care lectura cărților este esențială, astfel că atunci când se îndreaptă spre Clujul universitar spre a se înscrie la Medicină, tânăra noastră va prefera Filosofia, cu secundar Psihologie-Pedagogie, secție pe care o absolvă cu rezultate strălucite, permițând pe viitor obținerea doctoratului. Prin fața ochilor noștri defilează, în ralanti, toți profesorii care au lăsat urme durabile în viața sa, din rândul cărora nu lipsesc nume ca D.D. Roșca, C. Daicoviciu sau N. Kallos și Călina Mare, cei care au jucat în anii '60 un rol decisiv în formarea unor generații de studenți de mare calitate din zona umanistă. Cel dintâi capitol este intitulat în consecință *Oameni*, întrucât aceștia sunt cei care creează și determină orientarea profesională a tinerilor, efortul creator al cărora va lăsa urme puternice în formația generațiilor următoare. Urmează apoi cel de al doilea, intitulat *Locuri*, și încet-încet facem cunoștință cu toate acele momente esențiale din viața sa care au așezat-o statornic într-un loc sau altul, căci locurile în care a trăit și s-a rugat un om devin „Locuințele amintirii”, cum spunea Blaga. Casele sunt până la urmă foruri de trăire intimă, deoa-

rece ele ne ascund și ne protejează viața. Autoarea va vorbi astfel de locuri magice, „de poveste”, precum de Arcadia copilăriei, dar și de locuri malefice, ciudate, bune sau bătute, de cele cu ghinion sau de cele „cu suspin”. Autoarea ne face atenție la spațiul pe care-l locuim, dar și la oamenii cu care-l împărtășim, deoarece traumele de fiecare zi ne determină atitudinile și acțiunile viitoare. Spre a fi mai convingătoare, vom avea ocazia să plonjăm într-un timp al rememorărilor, însoțind-o pe autoare în drumul ei de la casa părintească de la Beiuș, până la cuibul familial pe care și-l întemeiază la Cluj. E vorba de un drum lung și edificator, un drum al muncii și continuu perfecționări. Este momentul în care viața intelectuală clujeană ocupă un loc prioritar în economia expunerii, și când personalități clujene dintre cele mai felurite dobândesc, prin spusa autoarei, o

aură mitică și legendară sui-generis, întrucât lor li se atribuie prerogativa de îndrumători și modele pentru cei care doresc să se pună în slujba binelui general. Lista aceastea, a acestor „repere” culturale și comportamentale, este una dintre cele mai simptomatice, întrucât contactul cu ele a jalonat în fapt și formația și orientarea profesională a autoarei. În mod firesc, *Obiceiurile* însușite în familie, apoi în viața universitară vor trage greu în cumpănă pentru cei care urmăresc un scop nobil, iar nu unul conjunctural, deturnat de meschinărie și machiavelism. O sumedenie de *Întâmplări* decupate din viața oamenilor cu care vine în contact o pun în gardă asupra sensului iluzoriu al destinului uman pe cale de a friza eșecul sau mediocritatea morală. Sensul reversului stă în „noptile spiritului”, adică în cultivarea neîncetată a pasiunii, a respectului pentru muncă și pentru valorile umane responsabile. Sunt pagini de bună calitate în care autoarea face inventarul relelor înnăscute și a celor dobândite de societatea românească postdecembristă, în sânul căreia detectează cele mai infecte pasiuni, precum pasiunea

pentru haos, pasiunea pentru inutil, pasiunea pentru autodistrucție, pentru lăcomie, pasiunea pentru a fraieri și, nu în ultimul rând, pasiunea „pentru nemurire”, care transformă pe mulți veleitari în grafomani redutabili, adică „pasiunea de a te face de râs”. Cei mai mulți exhibiționiști de acest gen: „N-au școală, n-au rușine, n-au cultură”, și sunt promovați tocmai de oameni care au ajuns la rândul lor în posturi care nu li se potrivesc și pentru care nu fac niciun efort de a le merita. În chip firesc, mahalagismul național a ajuns să capete forme paroxistice, și exemplele numeroase la care recurge sunt extrem de concludente, încât concluzia firească este exclamația: „Ce bolnavă e, Doamne, societatea noastră!” Pentru identificarea tarelor și a bolilor lumii noastre contemporane, autoarea recurge la o mulțime de metode de clasificare, identificând în organismul nostru social și politic focare de infecții dintre cele mai diverse, inclusiv unele extrem de periculoase, cum ar fi: distrugerea tradiției, distrugerea încrederii în stat, distrugerea psihicului național prin cultivarea de către televiziuni a programelor

alarmiste, a propulsării antimodelor, a tot ceea ce este deformat, nerușinat, penibil, a maniei surogatului și neîmplinitului, a derizoriului funcțional, a maniilor șantajiste, a proliferării cazurilor de dedublare, bârfă, ingraturitudine, nerușinare, furt, minciună, trivialitate. Partea cea mai cumplită care însoțește acest trist spectacol al decăderii umane este atentatul împotriva limbii române, siluirea sintaxei și a gramaticii, marginalizarea culturii și a valorilor profesionale. Cartea Stelei-Maria Ivaneș este o carte amară, o carte care îți produce un real vertij, deoarece te obligă să accepți cruda realitate a traiului nostru zilnic, punându-ți în față oglinda blestemățiilor secolului și a promotorilor acestei politici sinucigașe, care va avea repercusiuni dintre cele mai grave asupra viitorului țării și al copiilor noștri. Pentru caracterul ei de pedagogie socială, cartea, care beneficiază de o regie proprie, cu numeroase referințe culturale topite inteligent în structura și fluxul narativ, ar putea fi denumită drept „carte românească de învățătură”, iar pe autoarea ei drept un Cato nemilos și inclement al zilelor noastre.

Szabó László, Bethesda, 1998

Miruna Mureșanu

Monolog

*

cenușa unor lucruri pe care le-am iubit

pare un drum înapoi cumva neclar
pe care-l fac din ce în ce mai rar

de câte ori calea cum o pânză de ceață
îmi pare la mare distanță

de câte ori desprins de beznă ochiul meu
mă trece-ncet prin inima lui Dumnezeu
rescriind neodihna pe-un mal

desprinsă de noapte-n final
strângând cenușa-ntre peretii inimii
acolo unde sunt cei care nu vor mai veni

*

noaptea migrează în plâns câteodată

rememorând odaia cu aromele stinse

leagănul secundelor viu
pare un strigăt aruncat peste lume

deasupra un curcubeu vinețiu
păstrează parfumul cald al poveștilor
gustul de miere pâine și struguri
migrează târziu în sufletul meu

când Dumnezeu mă trece de noapte
prin viscolul care-l aduce pe tata acasă
prin pădurea întunecată geroasă

cu îngerul blând așezat pe un umăr
numărând întruna secunde-n gând
mereu fără număr

*

cred că în curând nu va mai fi acolo

pădurea ce stârnea culori în ochiul meu
și din copaci țesea un drum la Dumnezeu

cu degete subțiri de ceață
mă trece-acum încet spre dimineață
și-mi mângâie genunchii tremurând
pe-același drum rămas în ochiul meu

am obosit și vreau s-ajung la Dumnezeu

oglindea nopții nu m-ajută la nimic
ea-mi subțiază ființa pân' la sânge
și-o pierde în culorile pădurii
ascunse-n miezul clipei care plânge

*

nesemnificativă marginea aceasta de timp

prin care încerc să deschid
o singură ușă cu mâinile sufletului

și-alerg prin gleznele vântului
spre un râu împletit în poveste

când râul demult nu mai este
decât o răcoare a lui diafană
în pântecul clipei albastru profund

în care m-ascund
până când veșnicia mă prinde din urmă
pe-o margine nesemnificativă de timp

*

fără să mă opresc treceam

de nostalgia lucrurilor vechi
de gravele bătai de clopot
ale bisericii de lemn cu răsuflarea caldă

în inimă o cruce părea încet că scaldă
un sens ascuns al răstignirii Lui

și subțindu-se-n oglinzi de înserare
chiar trupul meu părea cel răstignit

și întrebând de ce l-a prigonit
el îl iubea pe Dumnezeu mai tare

*

prin memorie încercam să merg înapoi

o cortină de nori refuzând să se piardă

o arcă a râului șovăitor de cuvinte
invocând poate privirea blândă de sus

foarte aproape de casă
cu lumina rămasă
înnodam în memorie drumul

când iarba de un verde aprins
călăuză nostalgică oarbă
prin cortina de nori refuzând să se piardă
părea un răspuns
al privirii de sus

Wildenau, Austria

„Lea, povestea familiei mele”

Andrei KLEIN

În urma Dictatului de la Viena din 30 August 1940, când s-a cedat Ungariei Ardealul de Nord, tinerii au plecat din Cluj în refugiu și s-au stabilit la București, unde trăia sora lui Ernő, Fany. Locuiau la ea și zilnic ieșeau în căutare de lucru. După o lucrare de probă pe care a dat-o la un atelier de mobilă, Ernő a fost angajat imediat și patronul, fericit că poate angaja un meseriaș atât de bun, i-a promis un salariu mai mare decât intenționase inițial. Rózsi a fost refuzată peste tot unde a încercat.

– Jidance nu angajăm! îi spuneau.

S-a oferit și ca femeie de serviciu, dar a primit același răspuns. Cât timp au stat la Fany, gătea și curăța locuința. Salariul bun primit de Ernő le-a permis să închirieze o cămăruță mică la o familie de evrei, nu de parte de locuința lui Fany.

În 14 septembrie 1940, prin Decretul Regal nr. 3151, statul român a devenit stat național legionar și s-a format un nou guvern cu participarea legionarilor. În scurt timp, printre alte decrete privitoare la evrei, se promulgă un decret care prevedea concedierea treptată a evreilor angajați. Ca urmare, patronul, deși ținea la Ernő, l-a concediat, de frica legionarilor.

Fără să fie obligat, i-a înmănat o sumă de bani suficientă pentru a se descurca o perioadă scurtă de timp.

S-au intensificat maltratarile evreilor. Din cauza situației de teroare create de Garda de Fier, care asalta cartierele evreiești, incendiind sinagogi și devastând locuințe, traiul în București devenise foarte periculos. Nu erau speriați pentru că trecuseră și la Cluj prin evenimente asemănătoare.

Rózsi se îmbolnăvi din nou, i se rupsesse o venă la plămâni. Două luni a zăcut între viață și moarte. Era necesar să se hrănească bine, dar flămânzea. Era iarnă și în cameră era frig, geamurile înghețaseră. Părinții o chemau acasă... Iată un fragment din scrisoarea de răspuns:

„...Mă cunoști, m-am hotărât și am pornit la drum și acum sunt locuitoare a capitalei București. Nici pe departe nu e cum am sperat. E o catastrofă din toate punctele de vedere. Evreimea din România este într-un mare pericol. Noi legi antievreiești ne fac viața aproape imposibilă. Sunt diferite persecuții făcute de mișcarea legionară. Îngrijorarea în comunitatea noastră e mare. Știm că nici la Cluj nu e mai bine, dar crezi că l-aș putea părăsi pe soțul meu, care nu mai vrea să se întoarcă?”

Și gazda lor a fost afectată de efectul decretului și știind că în noua situație nu ar găsi alt chiriaș, dar și cu speranța că situația nu va dura prea mult, le oferi

camera pe o perioadă scurtă, fără chirie, doar cu o contribuție la cheltuieli. Ernő, care cutreiera cartierul în speranța că ar putea ajuta ocazional vreun patron și să ia câțiva bănuți, s-a întâlnit cu un fost prieten, evreu, pantofarul Chaïm Haim din Vatra Dornei. Pe o bancă în parc au discutat despre noile evenimente, iar prietenul, asigurându-l că localitatea sa de baștină fiind mai mică, nu aveau loc acțiuni așa de dure și evreii locali se ajutau între ei, îl îndemnă să meargă cu el la Vatra Dornei. Au mers acasă și, după ce-i explică lui Rózsi situația, și-au luat rămas bun de la gazdă și au plecat toți trei la Fany pentru a-i povesti și ce au hotărât. Ea nu prea era de acord, dar a înțeles situația complicată și le-a dorit drum bun. În aparență era așa cum le spusese, însă în Vatra Dornei destinul i-a urmărit și, împreună cu mii de evrei, printre care și prietenul lor cu familia sa, au fost deportați în Transnistria.

O parte din drum l-au făcut îngrămădiți în marfare, iar restul pe jos. Mii de evrei au murit în timpul marșului morții către lagăr. Cei ce cădeau erau bătuți sau împușcați, alții mureau de epuizare și de boli. Au fost deposezați de bani și bijuterii, pe care trebuiau să le predea soldaților însoțitori, dar puteau păstra sacii, pachetele sau micile valize cu alimente și diferite haine. Au fost amenințați că toți cei asupra cărora se vor găsi bijuterii vor fi împușcați.

Rózsi și-a scos verigheta de pe deget și i-a întins-o celui care colecta obiectele de preț. Degetul lui Ernő era umflat și nu reușea să-și scoată verigheta, dar pe urmă și-a uns degetul cu salivă și verigheta i-a alunecat, căzând pe jos. Speriat, a început s-o caute, dar nu dădea de ea. Era îngrijorat că dacă cineva a văzut verigheta, se va crede că nu a vrut s-o predea. Pe de altă parte, dacă mai stătea aplecat, putea atrage atenția și era mai rău. A luat-o de mână pe Rózsi și a tras-o după el, reușind să se liniștească doar când s-au îndepărtat de la locul unde-i căzuse verigheta.

Seara au oprit într-un sat unde soldații i-au împărțit în niște grajduri păzite. Aici se puteau culca pe paie umede și murdare. Ernő, un om pedant, credea că ar fi fost mai bine să-și dea jos pantalonii ca să nu-i murdărească. Și-a scos pantalonii, voia să-i împăturească și atunci a simțit că ceva i-a lovit piciorul. Se aplecă și ridică verigheta care căzuse din manșeta pantalonului. Se gândea că dacă o predă acum nu avea să fie crezut și va fi împușcat. A ascuns verigheta într-o grămadă de fân și s-a culcat. Numai a doua zi i-a povestit soției ce pățise și că a lăsat verigheta acolo unde o ascunsese...

Într-un anotimp friguros și ploios, obosiți și murdari, au ajuns la Moghilev Podolski, un oraș distrus de incendii și inundații și care în urma războiului a devenit zonă militară germană, iar în 30 august 1941 avea să treacă sub administrație militară românească.

Autoritățile au organizat un ghetou unde deportații au fost repartizați în locuințe sau case părăsite. Fără condiții de igienă elementare, câte 5–10 persoane erau îngrămădite în odăi destinate în trecut unei singure familii. Erau obligați să poarte ca semn distinctiv o stea cu șase colțuri cusută pe haine, în partea stângă a pieptului. Mai târziu, această dispoziție a fost anulată. Ghetoul era foarte aglomerat. Nu trecea o zi să nu sosească noi deportați. Cei care încercau să evadeze sau nu respectau regulamentul riscau să fie împușcați.

Lui Ernő și Rózsika, care fusese binecuvântată cu sarcina mult dorită tocmai în această perioadă cumplită, li s-a repartizat o încăpere de 2 x 4 m, pe care trebuiau să o împartă cu familia Gottlieb, compusă din trei persoane: Elemér, soția sa Rózsika și fițița lor, Kati, care încă nu împlinise un an. Casa era pe cale să se dărâme, fără uși și ferestre. Cei doi bărbați au reușit s-o repare cât de cât ca să poată rezista la frig. Se înțelegeau foarte bine și se sprijineau reciproc pentru a putea supraviețui.

Aici m-am născut eu la 1 aprilie 1942.

Mama a fost ajutată să nască de buna ei prietenă, Fany Weissbrod, moașă de profesie. Prietenia lor avea să continue și după eliberare. Soțul ei, Max, era farmacist și va lucra o scurtă vreme la Huedin, apoi va deschide o farmacie chiar în locuința lor din Cluj de pe strada Horea. După război, Fany, care cunoștea perfect limba rusă, a devenit traducătoare.

Rózsika Gottlieb avea lapte, așa că o putea hrăni pe Katica, în schimb mama nu mă putea alăpta. La început am fost hrănit cu apă puțin îndulcită și suc stors din cartofi cruzi, iar mai târziu cu „delicatese”, precum suc din morcovi, adunați de la gunoiul bucătăriilor. Sfecla de zahăr fiartă a devenit o mâncare hrănitore pentru mine și o completare importantă în alimentația celor două familii. Sfecla era procurată noaptea, cu riscul vieții, de Elemér din grădinile ucrainenilor. Tot noaptea risca, adunând lemne, lucru interzis, pentru ca cei doi copii să aibă cât de cât căldură. Dacă-l prindeau, l-ar fi împușcat.

Tata se mai angaja să facă orice muncă la casele ucrainenilor, ca de pildă săpatul grădinii sau curățatul latrinei, fiind plătit cu alimente sau, foarte rar, accepta și ruble.

Oamenii din preajma lor deveniseră pesimiști, convinși că viața lor se va termina acolo în lagăr. Cele două familii tinere, Klein și Gottlieb, erau mai optimiste, reușind să se încurajeze reciproc și să facă tot posibilul ca viața lor să poată decurge cât mai bine, în limita posibilului. Din cauza pericolelor, multe din acțiunile lor de supraviețuire erau ținute în secret.

În acea vreme, la Moghilev, erau peste 12.000 de deportați.

Andrei cu părinții în ghetoul din Moghilev Podolski

În 2011, Katica, care astăzi trăiește în Germania, mi-a trimis cartea scrisă de mama ei, Rózsika. Uluit am citit următoarele despre mine:

„Copilul urla! Îi era foame! Ce se putea face? L-am alăptat. Puteam s-o fac, pentru că după nașterea băiețușului, am alăptat-o pe Katica doar trei luni și lapte aveam din abundență”.

A fost prima dată că am auzit despre asta, dar mă bucur că astfel am o legătură și mai apropiată de Rózsika. Am ținut mult la Rózsika și Elemér, care au fost în preajma mea din copilărie și am apreciat atașamentul prietenesc față de părinții mei. Toată viața au fost oameni deschiși, veseli și au rămas optimiști, transmitând acestea celor din jur.

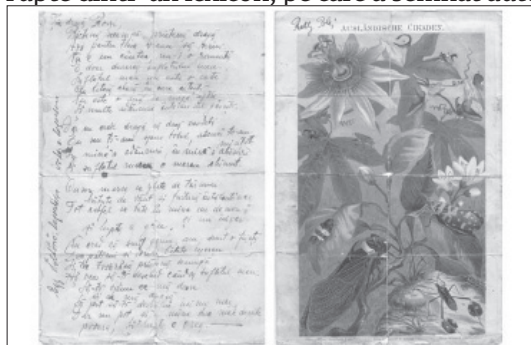
În august 1943, Rózsika împreună cu Katica au reușit să evadeze din lagăr, trecând Nistrul înot, lăsându-l în urmă pe Elemér, care avea să evadeze mai târziu. Nu știu dacă părinții mei aveau cunoștință de planurile familiei Gottlieb, dar știu că noi am rămas acolo până la eliberare.

Despre cele petrecute în lagăr, Rózsika și Elemér mi-au povestit peste mulți ani, cu prilejul unei vizite pe care mi-au făcut-o în Israel.

*

Mama, femeie sociabilă, s-a împrietenit cu multe deportate și cu unele a ținut legătura și în anii următori. Una dintre ele este poeta Relly Blei, care i-a dedicat o poezie mamei mele, acolo în lagăr.

În lipsă de hârtie, a scris-o pe versoul unei pagini ilustrate rupte dintr-un lexicon, pe care a semnat autoarea:

Ție, dragă Rózsi,

*Prietenă scumpă, prietenă dragă,
 Azi pentru tine vreau să scriu
 Nu e un cântec, nu-i o romanță
 E doar durerea sufletului meu.
 Sufletul meu nu este o carte
 Cu literă clară în care citești
 Nu este o apă ce curge agale
 Și multe adâncuri într-însul găsești.
 Dar nu crede, dragă, că dacă vreodată
 Eu nu ți-am spus totul, atunci te-am mințit
 În mine-s adâncuri, în mine-s abisuri
 Și sufletul meu e mereu chinuit.
 Cum marea se zbate de țărături
 Bătute de vânt și furtună întâlnite-n ea,
 Tot astfel se bate în mine un demon
 Și nu un înger și lupta e grea.
 Nu cred că sunt geniu, nu, sunt o ființă
 De patimi și doruri bătută mereu
 Și ție, tovarășă, prietenă scumpă,
 Aș vrea să-ți spun ce mă doare
 Și ce mă apasă
 Să pot să-ți dezvălui inima mea,
 Dar nu pot, și-n mine duc mai departe
 Povara și lupta e grea.*

Relly Blei a fost deportată din Cernăuți. S-a născut în 15 iunie 1913 în satul Arbora de lângă Rădăuți și a murit tot la Rădăuți, în 22 septembrie 2000. A publicat cinci volume de poezii în limba idiș.

*

Ernő, aflat într-o condiție fizică și de sănătate subredă, era luat zilnic sub pază armată și dus la reconstruirea podului de cale ferată de peste Nistru sau la repararea drumurilor ce duceau spre front, munci grele și istovitoare. Fiind remarcat de un ofițer pentru îndemânarea și hărnicia lui, a fost trimis la lucru într-un garaj al armatei germane din localitate.

Sufereau de foame, rația de 20 de grame de pâine din orz amestecat cu tărațe și paie fiind insuficientă. Tata reușea să obțină cantități mici de alimente, făcând troc cu localnicii ucraineni, dând în schimbul hranei, obiecte personale sau haine. Alimentele erau împărțite între cele două familii, astfel încât femeile să primească mai mult.

La retragerea din Moghilev Podolski, sovieticii au distrus toate unitățile industriale, centrala telefonică, turnătorie, uzina electrică, toate fiind obiective foarte importante pentru autoritățile militare care ocupaseră regiunea.

Inginerul Siegfried Jägendorf, evreu deportat din Rădăuți, care a fost reprezentant al firmei Siemens, a găsit o cale de salvare pentru deportații din Moghilev, propunând autorităților refacerea utilităților și repararea atelierelor distruse cu forța de muncă a deportaților. La început, ideea ca deportații să lucreze la acest proiect nu era agreată de autoritățile care au avut în plan ca Moghilev să fie doar un loc de tranzit pentru

deportați, în drum spre alte lagăre în Transnistria. Asta ar fi fost condamnarea aproape sigură la moarte a majorității grupului de deportați aflat în acel moment în Moghilev.

În final, autoritățile au acceptat oferta lui Jägendorf, care a pus câteva condiții: meseriașii calificați să fie aleși numai de el, aceștia să nu mai locuiască în ghetou, ci împreună cu familiile lor în apropierea turnătoriei, să se înființeze o cantină și să primească mai multe medicamente necesare pentru combaterea tifosului pandemic. Din cauza foamei și frigului se înmulțiseră și cazurile de boală, crescând pe zi ce trecea mortalitatea în rândul evreilor deportați. Jägendorf a reușit să convingă autoritățile, explicând că deportații vor lucra mai cu spor, știindu-și familiile aproape și având hrana asigurată.

Prefectul a cerut să înceapă lucrul cu 100 de evrei, restul urmând să meargă mai departe, dar Jägendorf (care-l cunoștea pe prefect încă din tinerețe) a reușit să-l convingă ca să aprobe începerea lucrărilor cu 1200 de deportați.

Au fost angajați numai muncitori calificați, care trebuiau să dovedească experiență. Printre ei se numărau tata și Elemér, care au fost repartizați la reconstrucția turnătoriei: tata la atelierul de tâmplărie și Elemér la atelierul mecanic. Cele două familii s-au mutat lângă „Turnătorie”, rămânând împreună, dar într-o cameră mai mare.

Condițiile de trai ale familiilor celor aleși la muncă s-au îmbunătățit puțin față de ale celor care au rămas în ghetou. Alimentele primite nu erau mai bune, dar erau mai multe. Tata, având legitimație de muncă, putea să circule ziua în oraș. Nici asta nu era fără risc, pentru că autoritățile germane făceau razii dese pentru a aduna oamenii la diferite munci, fără ca familiile să fie anunțate. Mulți dintre cei adunați astfel au dispărut pentru totdeauna.

Pe lângă munca de la turnătorie, tata reușea să confecționeze diferite obiecte din lemn, pe care le schimba cu soldații și localnicii ucraineni pe alimente. Obținând lentile de la un fotograf ucrainean a confecționat luche care, în lipsa ochelarilor, erau foarte căutate de localnici, dar și de militari. A mai făcut saboți de lemn, cutii mici pentru păstrarea documentelor, albume și portțigarete cu un mecanism de deschidere foarte ingenios.

Lucrări făcute de tata pentru schimb pe alimente. În album, fotografia micuțului Andrei în Moghilev Podolski

Siegfried Jägendorf a reușit ce și-a propus, mărind numărul muncitorilor evrei și datorită acestei acțiuni, majoritatea deportaților au rămas în viață. Mult timp, în România, nu s-a știu prea multe despre acest om. Siegfried Jägendorf a devenit cunoscut de-abia după 1997, anul în care a apărut la Editura Hasefer traducerea cărții *Minunea de la Moghilev*.

Moghilev Podolski a fost eliberat de Armata Sovietică la 13 aprilie 1944. Tatăl meu, împreună cu alți foști deportați, a fost înrolat „voluntar” și dus pe front în regiunea Tamb. Mama a încercat să protesteze, dar fără succes. Ne-am dus la Cernăuți cu intenția de a aștepta acolo eliberarea tatălui. Părinții corespondau prin poșta militară și se consolau reciproc, ambii sperând că în scurt timp îl vor elibera pe tata.

Într-una din cărțile poștale, tata, care era și un bucătar priceput, scria cam ce gătea pentru el atunci când mâncarea primită nu era suficientă, exprimându-și regretul că unele supe nu sunt așa gustoase în lipsa rântășului pe care acolo nu-l putea pregăti.

După primirea cărții poștale, mama a pregătit un borcan mare de rântăș pe care l-a pus în primul pachet de alimente, dar a uitat să scrie pe borcan ce conține. Spre amuzamentul ei, tata i-a scris:

„Dragostea mea, conținutul borcanului a fost extraordinar! Uns pe pâine a fost o delicatessă. De unde ai rețeta?...”

Un rezumat al evenimentelor petrecute de părinții mei în acea perioadă a apărut în prima scrisoare a mamei către sora ei, Mariska, după eliberarea din lagărul de la Moghilev. Scrisoarea este dataată 26 octombrie 1944.

„După mulți ani, în sfârșit pot să dau un semn de viață despre noi. Sper că această scrisoare vă găsește în viață și sănătoși și că de la tine voi afla vești despre scumpii părinți și despre frații și sora noastră rămași la Cluj, dar și despre voi de care de 4 ani nu mai știu nimic.

Trei ani am fost deportați într-un lagăr din Transnistria, care acum a fost eliberat și am venit în Cernăuți unde îl aștept pe Ernő. El a fost înrolat în Armata Roșie. Nu îți pot descrie în cuvinte suferințele îndurate, foamea și chinurile suferite în acești 4 ani. În lagăr l-am născut pe Andrei, care acum are doi ani și jumătate. Este un băiețel dulce, blond, seamănă cu tatăl lui. Eu lucrez într-o drogherie. În acest timp copilul e la creșă, iar seara îl aduc acasă. E singura mea fericire în trista mea viață. Mariska dragă, mi-aș da viața să aflu vești despre părinți. Aici circulă zvonuri groaznice, că acasă au fost uciși toți evreii. Vreau să sper că nimic nu e adevărat, e cumplit...

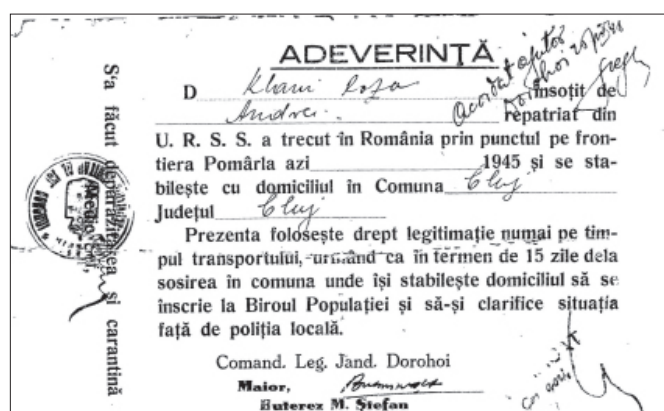
Sunt foarte slabă. Lagărul m-a îmbolnăvit și mai mult, dar trebuie să rezist pentru copil, are nevoie de mama lui...

Rózsi”

În urma celor întâmplătoare, părinții mei s-au îndepărtat de credință. Nu mai puteau crede în cineva care a permis uciderea și suferința a milioane de oameni și copii nevinovați.

Chiar a fost o MINUNE că în condițiile existente m-am născut și am rămas în viață. Sigur că nu ar fi fost posibil acest lucru fără ajutorul și dăruirea multor deportați din jurul părinților mei. Știam de aceste evenimente din copilărie, dar multe lucruri le-am înțeles doar la vârsta maturității. Trăiesc cu o profundă recunoștință și respect față de evreii deportați, mai ales pentru că au putut arăta omenie și solidaritate, chiar și în acele condiții neomenești.

(fragmente din cartea „Lea. Povestea familiei mele”, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014)

Știu de existența a numai patru copii *născuți* în acest lagăr și *rămași în viață*: Decsei Nicolae (astăzi Președintele Comunității Evreilor din Satu Mare), Herțeanu Speranța (Israel), Viertel Heinz (Israel) și Klein Andrei (Israel-România).

*

Mama era într-o stare sufletească îngrozitoare. Auzind de ororile petrecute în Ardealul de Nord și neștiind ce s-a întâmplat cu familia ei, a cerut repatrierea împreună cu mine. S-a aprobat, iar pe 4 mai 1945 am sosit acasă. La acea dată, tata se afla într-un batalion de construcții la Stroicolona, așa că mama lăsase la o vecină din Cernăuți documente cu care tata putea reveni la Cluj.

Abia la Cluj a aflat mama că părinții ei, tatăl soțului și trei frați ai lui, precum și multe alte rude, prieteni și vecini au fost deportați la Auschwitz, de unde nu s-au mai întors.

Texte inutile

Ioan F. POP

Cînd viața poate fi motivată doar de iluzia scri-sului, cînd timpul se măsoară în pagini mîzgălite, ceva din fiorul ei organic s-a diminuat. Ești deja trecut cînd simți că mai ai doar cîteva pagini de trăit. Uneori mă umplu de viață chiar din golurile ei devastatoare. Tentația ei vine pe măsura propriei imposibilități. Trec dintr-o eternitate a clipei în alta, purtîndu-mi umbra printr-un vis uitat de timp.

*

Cei care se *luptă* cu Dumnezeu se luptă, de fapt, singuri. Căci a învinge în această luptă înseamnă, de fapt, a te învinge, a-ți măsura inconceptibilitățile. O credință adevărată nu trebuie să se teamă de controverse, de negări și nihilisme. O credință trebuie să se teamă doar de ea însăși, de cei mai înfocați apologeți. În cazul nostru, ar trebui să ne temem de un „creștinism fără religie”. Numai că „Dumnezeu s-a suflat în teologie și morala în moralitate”, cu o afirmație nietzscheană.

*

Tot timpul se poate concentra într-o singură clipă, după cum o clipă poate conține tot timpul. Eternitatea leagă doar două clipe. Moartea ne plasează într-o eternitate golită de timp. Ea abolește timpul ca durată, îl returnează propriei inexistențe. Căci „eternul e mai vechi decît temporalul”, după o aserțiune a lui Kierkegaard.

*

Eul – o lume descompusă în mai multe absențe. Sau o absență descompusă în mai multe lumi. Pînă la urmă, din noi nu rămîn decît oasele cîtorva iluzii. *Tradusă* în cuvinte, lumea de-vine o altă lume. Poate cea pe care o tot așteptăm. Noi *citim* lumea în chiar momentul în care se *scrie*. Nu mai avem răbdare să o dăm la tipar... Tăcerea este doar răgazul dintre două semnificații. Lumea – o carte scrisă cu absențele noastre.

*

Cineva pășea cu urmele noastre pe ziduri, prin adîncul acela scorjit. Abia dacă mai puteam ține respirația în frîu. Abia dacă mai puteam invoca vre-un diluviu, devoratoarele melancolii. Abia mai puteam planta un suspin în amurg. Acolo unde toate se varsă în sîngele nostru pustiu.

P.S.: Aparent auster, entuziast și ferm în egală măsură, cu o personalitate care impune respect, profesorul Petru Bonțea s-a retras din învățămînt, după o prodigioasă activitate. Trecut prin toate ierarhiile sistemului educațional, de la profesor, director de școală, inspector de specialitate, distinsul dascăl de biologie rămîne un reper pentru mediul școlar de la noi. Nu doar școala unde a activat, ci întregul învățămînt este mai sărac după retragerea acestui profesor care lasă un mare gol în urma sa.

Implicat nu doar în pedagogia școlii, ci și în restructurarea ei, Petru Bonțea a încercat și să anime învățămîntul în general, a încercat să conecteze Liceul Tehnologic din Sîg – acolo unde și-a încheiat misiunea ca director – la valorile școlare europene. Cu ocazia unei scurte revederi, m-a impresionat profund proiectul pe care l-a demarat pentru școala de aici, despre care mi-a vorbit cu patos, cel mai amplu care s-a imaginat vreodată, dar care s-a împotmolit, probabil, în veșnicele metehne românești. Melancolic și dubitativ, în legătură cu acest ambițios proiect instituțional, reputatul profesor poartă încă în suflet rana neterminării lui totale. După un schimb profesional efectuat în Olanda, a valorificat această experiență în beneficiul școlii și al elevilor săi. Format la Universitatea clujeană, face parte dintr-o generație care a avut cartea drept căpătîi existențial, fiind deschisă mereu spre valorile științei și culturii, spre tot ceea ce dă o dimensiune spirituală vieții. Model de vocație pedagogică și altruism, om al argumentelor raționale și al soluțiilor clare, spirit civic și interlocutor redutabil, Petru Bonțea rămîne conectat la lumea școlii și a culturii, de care nu s-a despărțit decît aparent.

Locuind peste drum de școală, mi-l închipui cum tresare la fiecare sunet de intrare la clasă, cum rememorează șirul generațiilor pe care le-a învățat tainele biologiei, cărora le-a gestionat într-un fel sau altul destinul, cum, cu aceeași severitate a conștiinței, face bilanțul unei vieți puse în slujba școlii. Auzindu-i vocea gravă, din cînd în cînd, gîndul mă duce instantaneu la cei doi ani petrecuți în școala din Sîg, la un trecut care ne cuprinde în vîlul său impenetrabil... De aici, dintr-un colț de suflet, îi urez *La mulți ani!*

Filmografia Simonei

Chef (2014)

Simona ARDELEAN

În romanul *În căutarea timpului pierdut*, Proust folosește madeleinele ca artificiu narativ, pentru a putea detalia prin intermediul memoriei afective, involuntare, biografia protagonistului. Mușcând din madeleină, personajul-narator re trăiește intermitențe fugare din propria-i copilărie, scipiri de conștiință fixate la nivelul memoriei în sertare uitate, pe care doar senzațiile olfactive și gustative ce realcătuiesc evocativ un puzzle le pot aduce la suprafață.

„Ca la mama acasă” e dincolo de fixarea calitativă și un tobogan afectiv, care alunecă până în cele mai intime resorturi ale noastre. Nu e de mirare că în ultima perioadă canalele de televiziune au asaltat telespectatorii cu show-uri culinare.

Filmul pe care vi-l propun este o astfel de călătorie vizual-gustativă. Carl Casper, jucat de Jon Favreau (în instanță triplă de regizor, scenarist și personaj principal și chiar mai mult de atât, de ucenic de probă al unui chef adevărat, Roy Choi) este un chef (un maestru bucătar), care are teoretic un job ce îl pasionează: lucrează într-un restaurant, are clienți fideli și e pe punctul de a fi recenzat de un critic culinar. Agitația inițială a personajului e de înțeles: fiecare om dorește să fie apreciat pentru ceea ce este și pentru ceea ce face. Pentru ceea ce face este apreciat, pentru ceea ce este, nu. De aici începe drama personajului: nu i se permite să fie creativ. Șeful său (Dustin Hoffman) îl tratează ca pe un angajat de care se poate debarasa ușor dacă acesta iese din rând. El mizează pe soluțiile comerciale, bătorite cu care este obișnuit, însă pentru Carl, soluțiile impuse sunt extrema umilință. Pentru mine – ca spectator

care valorizează până la un anumit punct o producție cinematografică – empatizarea care are efect catartice, e esențială.

Când recenzia culinară îi este nefavorabilă datorită meniului impus, acesta își pierde cumpătul. Câțiva clienți amabili se reped să-l filmeze și, în scurt timp videoclipul devine viral, năruindu-i cariera. Datorită fiului său, Percy (Emjay Anthony), Carl descoperă cum tehnologia poate nu doar să-ți ruineze cariera, ci și s-o salveze. Și mai mult de atât, tot datorită copilului Carl redescoperă cum să fie tată, cum să-i facă pe ceilalți fericiți. Călătoria lor americană în camionul în care se prepară și se vând sendvișuri e presărată de rețete, care se vor fixa în memoria afectivă a fiului, dar și pe retina cinefilului, fiindcă regizorul știe cum să acorde timpul necesar mărunțirii diverselor zarzavaturi, care sunt filmate în prim-plan cu obsesie microscopică sau grătarelor încinse pe care sfârâie bucăți suculente de carne. Percy postează videoclipuri optimiste și pline de culoare din această călătorie, care surprinde transformarea relației tată-fiu, iar fundalul sonor este asigurat de ritmuri cubaneze. Mâncarea devine în acest context doar un catalizator emoțional.

De altfel, filmul este destinat vizionării în familie. Este un film luminos, optimist, numai bun pentru o duminică târzie. N-aș putea spune că este un film genial sau că jocul actoricesc este ireproșabil. Are multe scene previzibile. Iar lucrurile se întâmplă să meargă ca unse într-o Americă în care visele tind să devină realitate. Dar este un film drăguț din care putem învăța câteva lecții despre lucrurile cu adevărat importante în viață.

Poate de aceea au acceptat să joace în el actori cu experiență ca Dustin Hoffman sau John Leguizamo (în rolul lui Martin, prietenul lui Carl). Scarlett Johansson sau Sofia Vergara însă nu m-au impresionat. Prima, deși frumoasă, pentru că face un rol minor și este neesențială în elaborarea firului narativ, iar a doua pentru că nu se abate cu nimic de la imaginea matrice din sitcomul „Modern Family”. Cu toate acestea, alții au părut să-l aprecieze mai mult: filmul a câștigat premiul publicului la Tribeca Film Festival în 2014, iar Jon Favreau a fost nominalizat pentru titlul de cel mai bun actor de comedie la Broadcast Film Critics Association Awards în 2015. De altfel, Jon Favreau a fost și preferatul meu în acest film. Pentru cei interesați de filmografia sa, trebuie să menționez că el este mai cunoscut ca producător sau producător executiv pentru o serie de filme precum: „Swingers” (1996), „Made” (2001), „The Big Empty” (2003), „Hooligans” (2005), „Iron Man” (2008) și „Iron Man-2” (2010), „Cowboys and Aliens” (2011), și mai puțin ca actor în roluri notabile, deși a apărut ca personaj secundar sau episodic în câteva producții hollywoodiene ca: „Lupul de pe Wall Street” (2012), „Iron Man-3” (2013), „Identity Thief” (2013), „People like us” (2012), „Four Christmases” (2008) ori „Daredevil” (2003).

Cristina Monica Moldoveanu

părea că ninge

odinioară am clădit case de chirpici pentru fiecare
amintire
dar au venit apele înghețul apele
chiar și haina sperietorii din livada cu meri
s-a decolorat

totuși mă întrebi ce s-a întâmplat și cum mă simt
aș răspunde ceva aiurea
cum ar fi vai doamne sau la naiba cum să mă simt
dar mă abțin suntem prea singure soarele asfinte și
nu e nicio glumă

degeaba mai demult jucam spânzurătoarea
cuvintele de azi sunt proprietate privată nu le mai pu-
tem împărți
la cina cea de taină ședem doar noi două
două femei simple trup și sânge
eu de azi și eu de ieri
și sfântul duh de mâine
nu sunt alte motive să ne minunăm este doar o noap-
te cu stele

epi-log

ai așteptat prea mult
s-au dus vreo treizeci de ani dintr-o răsuflare
keops kefren mikerinos
iar viața ca o apă sub deșert
te-a înșelat mereu
te-a împins de-a bușilea prin peșteri
unde totul picură și lasă gropiță
totul urlă
lacrimile sau râsetele rup din carne
sunt interzise de când lumea
te declară neom
fiindcă sunt atâția care plâng
cu ochii închiși
tu ești doar o momâie ciuruită
cu cât țiți mai tare cu atât te deșiri mai mult
nu ai loc la festinul supei caritabile
nu înțelegi de ce

toți sunt ceva fiindcă tu nu ești nimic
nu ți-a mai rămas nicio stea arzând
ca dovadă
printre chiștoacele din gunoiul zilei de ieri
încă miroși frumos te mai speli cu săpun
copiii încă se joacă cu bile de sticlă
țintind peretele de care te sprijini
într-o doară

fotografie de grup cu pescari

e crăciunul tată
întinde-mi încă o dată palma să ne măsurăm
dintre toți oamenii vii pe care i-am atins
numai palma ta era mai mare

dacă vrei mergem din nou mână-n mână
și sărim peste valuri la malul mării
sau mă duci la teatrul de păpuși
unde tigrul portocaliu înghețe clătite pe nemestecate
iar noi batem din palme cu mâinile noastre mari

anul acesta n-am mai crescut cozonaci și
n-am mai ars lumânări
m-am ghemuit cu ochii pe jumătate închiși
cu pernele înalte la spinare
pe o cruce zgâriată de mine cu unghiile în cearceaf
stau la pândă
pescuiesc ca și tine tată
uneori trec ore alteori trec zile fără să prind nimic
în afara zâmbetului tău palid și alunecos
din ultima fotografie

tată
de ce naiba n-ai aruncat buchetul de garoafe

4 metafore despre lună

i.

Inima mea e o fântână în care apele limpezi se ridică
dacă plouă,
amestecate cu glod.

Luna dinăuntru crește și se micșorează încontinuu.
Ea rupe pâinea ei pentru mine, eu împart cu ea apa mea.
Cu cât duc mai multe vise în spate, cu atât ea strălucește mai tare.

ii.

De prea multe umbre, mi s-a umbrit drumul
și m-am ascuns în trunchiul unui copac bătrân. Măine îl vor tăia.
Cuțitul însângerat e pe pământ, acoperit cu țărână.
Mă simt ca un om care nu a avut umbră niciodată, fie soare, fie lună.

iii.

Chiar înainte de răsărit când visele bat puternic la poarta conștiinței,
o orhidee cenușie crește sub pleoapele mele.
Un fluture de noapte adormit pe zaharnița albă.
Dar dacă însăși luna nu este decât urma imprimată de o floare uscată
pe irisul unui ochi de copil?

iv.

Dacă îndrăznești să dai colțul casei unui poet din Veneția
se va deschide o poartă neagră către podul cu vechituri.
Acolo luna se învârtă pe un disc de patefon.
Mereu aceeași melodie, peste ape și orezării, dincolo

de stăvilare sau oceane,
dincolo de migrațiile păsărilor albe în orice anotimp.

cartea în esperanto

întotdeauna știu negreșit că este duminică
după cum omentul mic și omentul mare învelesc măruntaiele mele
soarele nu se lasă mereu prins azi este ca un arici temător dar
lucrurile încă au umbră moale și catifelată ofelia descântă melcii
închiși în casă zmeura sălbatică și zidurile văruite suspinele de tămăduit
care nu vor să-și dea sufletul din cușca toracică daniel se luptă cu visele
și apucă balaurul de coarne în definitiv heraclit nu avea dreptate
în creierul meu este o baie de aur o vână groasă pe care o sondează
minerii cu lanterne și cască de protecție mereu în același punct de foraj

din toate acestea la sfârșit va rămâne numai iubirea
iubirea pepită curată pentru voi dragostea mea fără aripi oameni buni
samariteni la toate rănile răspântiile cărările care duc toate către soare
de o bună vreme

Gonda Zoltán, Zsobok / Jebucu, 2006

Amintiri despre Lucian Blaga

Mihai IUBU

Valea Drăganului

Mă aflu la Mamaia, pentru prima oară pe litoralul nostru, fermecat de frumusețea mării și de măreția realizărilor arhitectonice întâlnite aici, fără să-mi pot opri gândul care zboară spre munte, spre valea mea din Apuseni, spre frumoasa Vale a Drăganului.

La plecare am rugat librării din Cluj și Turda, să-mi rețină, cât mă aflu în concediu, noua lucrare a lui Lucian Blaga anunțată în librării, „Scrieri despre artă”. Spre marea mea bucurie însă, am găsit-o la Mamaia, chiar a doua zi după sosire. O citesc cu pasiune și amintirile prind să fiarbă...

În fiecare sâmbătă pe la amiază, lăsam bisturiul jos, puneam rucsacul în spate, treceam pe la Librăria Universității unde mă aștepta, fie în încăperea aceea îndrăgită de sub „Nebănuitele trepte”, fie mai târziu și mai sus în „Sala Cipariu”, gata și el de drum, Lucian Blaga. Călătoream întotdeauna cu un tren-cursă, extrem de aglomerat sâmbăta și căruia rareori i se atașa un singur vagon de clasa I, având ca stație terminus, Ciucea. Aglomerația și înghesuiala au fost atât de mari odată, încât am asistat la izbucnirea unui adevărat scandal cu o aprigă bătaie pe tema deschiderii sau nu, în mers, a geamurilor vagonului. După fiecare stație însă, atmosfera se liniștea, pentru ca în apropierea Huedinului să ne aflăm, în întregul vagon, numai noi doi și o tânără, care, lângă fereastra vagonului, acum spartă, citea „Doctor Faustus” a lui Victor Eftimiu. Blaga a observat pe brațul tinerei o rană superficială sângerândă și mi-a făcut semn să mă ocup de ea, dânsa acceptând imediat ajutorul medical oferit.

Apăruse de curând în librării „Faust” al lui Goethe, în marea și neegalată tălmăcire a lui Blaga, ediție epuizată de câteva zile. Și... conversația începu să se înfiri-pe.

- Faustul lui Goethe, l-ați citit, domnișoară?

Nu știu de ce, dar parcă am întrebă-o cu un ușor ton de superioritate, pentru ca replica să fie promptă și oarecum surprinzătoare.

- Da! Și chiar în original!

Eram obișnuit cu transformarea privirii poetului atunci când ascultă cu atenție ceva ce-l interesa în mod deosebit. Cu două bănci înaintea noastră, ochii aceia scânteietori luaseră, ca de obicei, în astfel de ocazii, o formă ușor eliptică. Eu continui.

- Dar Faustul tradus de Blaga, l-ați găsit, l-ați citit?

- O, desigur! Este pur și simplu fermecător! Vă rog să mă credeți că am descoperit părți care întrec cu mult în frumusețe originalul. Este genial acest om!

- Îl cunoașteți?

- Nu! Dar este un zeu pentru mine. Mi-e poate ru-

șine să vă spun cât îl iubesc, deși n-am reușit să-l văd niciodată.

M-am uitat la filozof și mi-am dat seama că nu mai avea rost să măresc tensiunea.

- Dacă lucrurile stau așa, atunci dați-mi voie, domnișoară, să vi-l prezint, să-l cunoașteți.

Toată situația a fost salvată de Marele Anonim, cum îi mai spuneam noi, poetului, care, emoționat și el, a sărutat tânăra pe amândoi obraji, reușind cu finețea ce-l caracteriza, să liniștească întreg tumultul studentei. Aceasta ne-a povestit în continuare, că este studentă în ultimul an la Naturale, căsătorită cu un medic de circumscripție din jurul Huedinului. La soțul ei se ducea acum.

Trenul opri în Poieni, stația locului nostru de odihnă în Apuseni. Din gară, ca de obicei, ocoleam drumul cel mare, pornind pe o scurtătură, obligați să suim chiar de la început o pantă lungă, piezișă, pe care Blaga o urca, fără nicio dificultate, cu pașii lui compasici. După aceea, pe o potecă strâmtă, fără suișuri, în plin spațiu mioritic, priveam plaiul românesc, lansându-ne în discuții...

- Să știi dragă Iubu, că există viață extraterestră.

- Credeți, domnule profesor?

- Da! Eu cred în așa ceva. De curând s-au recepționat niște semnale pe calea undelor, care nu sunt pornite de pe planeta noastră... și continuă să argumenteze.

Sau, când am pătruns în defileu, să mă întrebe cu ce seamănă culoarea stâncilor de la Chesches, acolo, lângă podeț, unde valea se strâmtorează enorm.

Avusesem lungi discuții cu el despre pictura românească, pe care el o aprecia ca „europeană” și cum eu eram și sunt pentru Luchian, el ezită să se pronunțe, acceptând pe Petrașcu ca fiind cel mai mare.

- Este parcă mai cu sevă, dragă, deși mari sunt și Palade și Ciucurencu.

Stâncile de pe Drăgan semănau la culoare cu pânzele lui Petrașcu și continua să-mi explice cu lux de amănunte tehnica picturii lui Petrașcu, cel care așternea pe pânză vopselele cu lama cuțitului.

La hotărârea mea de a-mi construi o casă moțească din bârne, a participat cu mult entuziasm, conducând aproape singur întreaga construcție. Directivele arhitectonice le-a fixat chiar de la început, stabilind că nu ne mai aflăm în epoca semănătoristă, când folclorul era aruncat cu furca, ci acest folclor trebuie acum stilizat sau chiar creat pe el.

În mare dificultate m-a pus atunci când, lipsind o sâmbătă de pe Drăgan, meșterii au ajuns cu construcția până la ferestre, fără a fi controlați de el. În sâmbăta următoare, văzând lucrarea, revoltat la culme, nu s-a lăsat până nu m-a convins să dărâm totul, pe motivul că bârnele au fost tăiate exact, geometric, folosind firuzul, iar el ceruse să fie tăiate primitiv, direct din bardă. Cu multă greutate, dulgherii s-au apucat să refacă ce s-a putut, pentru ca să ne convingem apoi cu toții de frumusețea acelei asimetrii, opusă geometricului, „în dulce devălmășie”, așa cum îi plăcea lui să spună. Noaptea, pe lună, privea minute în șir construcția, îndrăgostit în mod special de fumărițele din acoperișul moțesc al casei.

- Priviți ce frumusețe! Parcă sunt niște ochi vii! Ia uitați ce pleoape splendide au!

Gazda noastră de la Drăgan, Minerva Todiraș, îi cunoștea bine mâncărurile preferate, așa că nu lipsea de la masă laptele covăsit de oaie, păstrăvii proaspeți prinși de Gheorghe și pregătiți de Minerva, așa, cum numai ea știa să-i facă.

Când casa era pe terminate, poetul Lucian Blaga mi-a oferit o

INSCRIȚIE PE O CASĂ NOUĂ

*Toate stau la locul lor;
Stă păianjenul în plasă
Ca într-o lume de mătasă.
Nu-l încearcă nici un dor
Din ocolul lui să iasă.
Toate stau la locul lor;
Piatră, floare și ulcior,
Vatră și amnar și iască.
Asta-i legea tuturor,
Zări să-și facă din pridvor,
Să se simtă bine acasă.*

M-a rugat mult să găsesc o soluție să sap în grindă întreaga poezie.

Se trezea dimineța cu mult înaintea mea și-l găseam dezbrăcat până la brâu în apa rece și involburată a Drăganului. Apoi, cu picioarele goale, ne plimbam prin roua dimineții, printre ierburile de pe malul apei.

- Cunoști catrenul meu cu rouă?

- Nu!

Și începu să recite catrenul calm, liniștit, cu un timbru ușor nazal, care-mi stăruie și acum în ureche. Am reluat versul în decursul zilei, de nenumărate ori, fermecat de frumusețea poeziei:

„Căci roua este sudoarea privighetorilor

Ce s-au ostenit toată noaptea cântând”.

Și nu mă mai săturam iarăși să revin și să-l recit din nou, extaziat.

- Dragă Iubu, te rog foarte mult reține totul numai pentru tine! Știi bine că am fost jefuit.

Făcea aluzie la o lucrare filozofică, tot netipărită, din care cineva s-a inspirat într-un articol sau comunicare recent apărută.

Spre seară, duminică, ne pregăteam de plecare, cu o oră și jumătate înainte de a sosi trenul de Cluj în stația Poieni. Drumul era splendid, tot pe jos și tot pe scurtătură, șapte kilometri, iar căldura nu mai dogorea așa de tare ca la venire. Dar, în momentul plecării, s-a pornit deodată o ploaie de munte cu fulgere și trăsnete ce ne dădeau fiori, însoțite și de grindină, care bătea violent până-n târnațul casei. Ne-am dat seama că trenul era pierdut, trebuind să rămânem resemnați încă o noapte în Drăgan.

Iată însă că, după trei sferturi de oră, ploaia încetă și curcubeul apăru elegant de-a latul cerului, însoțit de zgomotul infernal, multiplicat de vâi, al trenulețului forestier încărcat cu bușteni. Era teoretic posibilă salvarea situației noastre, dacă trenulețul ar fi oprit să ne ia. Noi am ieșit toți în fața casei, cu mâinile rugătoare să oprească. M-a recunoscut mecanicul, fost pacient, a frânat zgomotos locomotiva și noi am reușit încă din mers, să urcăm în spatele unui vagon încărcat cu bușteni seculari, ce scârțâia îngrozitor la toate curbele. Mecanicul ne-a citit gândul, măbind viteza, șuierând asurzitor și frecvent, iar noi am fost nevoiți să ne ținem cu toate puterile de vagon, pentru că totul trepida și se înclina amețitor. După cincisprezece minute de zgomot și încordare, Blaga, bine sprijinit de un buștean, se apropie de urechea mea și-mi strigă cât putu:

- Cu cine crezi tu că seamănă trenulețul ăsta?

M-am gândit desigur la vreo metaforă, la vreo figură poetică inspirată din frumusețea acestei superbe vâi, atât de îndrăgită de poet și, normal, răspunsul meu întârzia. S-a aplecat din nou la ureche și mi-a strigat:

- Seamănă cu Mihai Beniuc, că este mic, dar face zgomot mare!

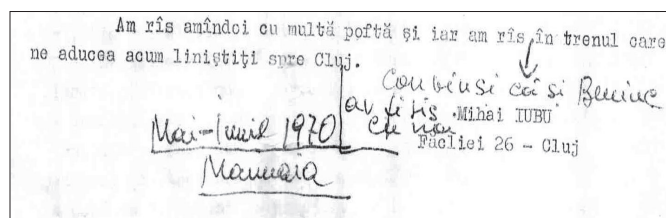
Am râs amândoi cu multă poftă și iar am râs, convinși că și Beniuc s-ar fi amuzat cu noi, în trenul care ne aducea acum liniștiți, spre Cluj.

Mai - Iunie 1970

Mamaia

Făcliei 26 Cluj

Din arhiva preotului Romul Grecu din Răhău, Sebeș, prieten al Dr. Mihai Iubu. Mama lui Romul, Aurelia Cărpinișan, a fost prima dragoste a adolescentului Lucian Blaga, fapt cunoscut din biografia filozofului din Lancrăm, Sebeș.

Ars moriendi

sau artist refuzând Arta (fragment)

Cristina CHIȚU*

- Nu mai suport, jur, nu mai suport. Matei, de fiecare dată când închid ochii văd privirea aia. Văd privirea aia care urlă și nu mai suport.

- Unde ai văzut-o ultima oară?

- Pe stradă, ieri! Avea aceeași privire ca în ziua cu pricina și continua să se holbeze la mine. Și nu-mi pot scoate din cap imaginea aia, înțelegi?

- Înțeleg.

Atât a spus. Atât și a tăcut și el. De ce să mai vorbească? Pentru ce să mai vorbească? Ce să-mi spună el mie ca să nu-mi secrete glandele vomă de la artificiu? Niciun om fără să tragă din mine scârbă...

- Mai adu o bere, i-am zis uneia.

- Eu nu mai beau.

- Atunci du-te.

S-a ridicat și s-a uitat la mine.

- Ce-i?

- Nimic.

S-a dus și el și s-a scurs și alcoolul în pânțelele meu, s-a întors și el și greața din pânțelele meu.

- Ai grijă, mi-a zis. Să nu-nnebunești.

Am râs.

- Târziu!

M-am plimbat o noapte pe strada principală și când s-a stors lumina din nori mi-am văzut degetele vinete. Vinete ca ochii, ca tălpile, ca venele - vinete! Și frig ca-n mine, ca-n ochi și tălpi, ca-n vene.

M-a ridicat careva pe umeri și mi-am simțit patul sub mine. Nu știu cine, nu era vânt, văd doar ce-i ca mine în alții.

Am închis ochii: iar privirea aia, iar capilarele mele învinețind ochi, iar: lenjerie roșie, pat, lenjerie, lacrimi roșii, sânge pe lenjerie albă - lenjerie roșie, țipă.

- Iartă-mă, i-am spus. Iartă-mă, te rog, iartă-mă. Te iubesc, iartă-mă.

Repet aceleași cuvinte, literele îmi bubuie în creier, aceleași sunete - privirea - aceeași privire. Mă strivesc în toate și vreau să-mi strivesc singur capul în pământ sau în cer. Și niciunul nu-i lângă mine, m-au lăsat toți cu moarta asta în lenjerie roșie, cu privirea vie!

În fața ei am ingenuncheat. Logodnică - o lună până la nuntă: roșie, privirea.

- M-ai înșelat, mi-a spus. M-ai înșelat și plânge. Plânge și țipă, sunt beat și ea țipă. Stă frumoasă în fața mea, frumoasă cum o știu dintotdeauna când plânge și țipă.

- Taci, o implor.

Înjură.

- Taci, te rog, nu mai pot.

Înjură iar și nu-i mai duc tristețea, frumusețea: mă

spânzur în ele.

- Ce vrei să fac?

- Să mă iubești!

O ascult căci nu mai pot, o ascult și mă lovește, se împotrivesc, alcool în măduarele mele, sânge peste tot. Vrea s-o iubesc, o iubesc. Mă lovește, o lovesc.

- Iar ai băut! Oprește-te! Oprește-te!

- Te iubesc.

Și-o prind de șolduri și-o strâng și-i arăt că sărutându-mă cu diavolul, tot pe ea am s-o iubesc.

Apoi doarme, eu plâng. Mi s-a cutremurat corpul, s-a scuturat de alcool, ea doarme, eu plâng.

- Ce ți-am făcut? Dumnezeu!

Nu se trezește. Arunc apă peste ea.

- Ce-am făcut, Doamne, ce-am făcut?

Ochii i se învinețesc, buzele i se deschid să le ating. Se zbate și tace.

Privirea.

Se uită fix la mine cu buzele deschise, se uită fix, are sânge în partea stângă a frunții și-i curge pe obraz cum îi curge privirea pe mine.

- Iartă-mă!

Se ridică - aceeași privire; se îmbracă - aceeași privire. De s-ar naște - aceeași privire.

Mă arunc în fața ei.

- Iartă-mă, pentru numele lui Dumnezeu, iartă-mă! Tace.

- Nu te mai uita așa, te implor, Doamne Dumnezeule.

Mă ridic s-o prind în brațe. Ea tace nemișcată, se zbate cu privirea. Îi dau drumul.

Trânțește ușa în urma ei.

Am mai văzut-o de trei ori de atunci: când a venit să-și ia lucrurile (și să-și lase inelul de logodnă pe masă), la mănăstire și ieri după-masă, pe stradă.

Nu mai vorbește. Vorbește privirea pentru ea. Privirea aia blestemată vorbește și luptă pentru ea. Nu mai suport. Luptă cu zilele mele, cu nopțile mele. Eram binecuvântat să-mi văd culoarea preferată de fiecare dată când închideam ochii - acum: nicio culoare. Acum privirea.

Mă lepăd, mă lepăd, mă lepăd degeaba!

Nu mă iartă, nu mă iert.

N-o iert.

Pentru ce tăcere? Pentru ce să mă umilească atât? Să-mi toarne paharele-n cap, să-mi dea palme, să mă urască. Pentru ce tăcere? Mă rog eu la Dumnezeu! Mă rog eu la Dumnezeul ei să merit tăcere? Calc eu în sălile spectacolelor ei, în ședin-

tele ei, în mormintele ei? Pentru ce tăcere?

Am înșelat-o pentru că-i urăsc pomeții ăia copti și roșii care i se adună sub ochi când râde și-i micșorează. Nu pot s-o iubesc până la capăt, dacă fericirea-i vine cu râsul ăla. Aș iubi-o dac-ar plânge. Pentru că-i urăsc pomeții și i-am zis și s-a enervat și atunci m-am îndrăgostit de ea. Dar când a râs haotic iar, m-am trântit în brațele prostituatelor fără pomeți uriași, s-o fac să-mi sufere. Pentru ea – s-o pot iubi. I-am dat dragostea și, în loc de zâmbet, să nu-l mai răzbun: privirea.

Pe asta cum am s-o strivesc?

Îmi torn încă un pahar și sunt singur în casa noastră. Un suflet tipă din dulapuri și mestecă parfumul ei. Mă exasperează. Parfumul ei, privirea ei – tot una!

Tot una-i și mormântul meu, paharul, cochilia...

Și-o să mă mântuiesc de toate, dacă țin ochii deschiși până scuipe stropi de sânge: să-mi înroșească bluza albă, să-mi fie și bluza roșie ca lenjeria ei – roșie.

Le-am spus tuturor că nu mai ținem nunta, c-a înnebunit Elena și-a plecat. Câțiva au venit cu mine în oraș, am băut cu ei, am rămas cu mine. N-am nevoie de nimeni să simt cum îmi curge tăria pe gât și să știu că tăria aia este singura mea tărie.

Se face noapte: vineri, plâng, noaptea nu plânge, noaptea nu vede – simte, măcar nu vede, ca mine – privirea.

Mă obsedează, duhnește a infern.

Femei pe străzi, femei lângă mine. Le iau, le ating, când le sărut – privirea – când le culc mă roade, mă mușcă.

- Oprește-te, îi spun uneia. O împing ușor: Oprește-te.

- Asta vrei? și continuă mai animată.

- Nu, serios, oprește-te. Te rog. Ia-ți banii și pleacă, lasă-mă, te rog.

Mă țintește. Altă privire, nu...

- Du-te, nu te uita la mine, te implor... femeie, du-te.

Când pleacă, bocesc. O bancă în parc, un bocet și milă – rețeta prăbușirii.

M-aș simți acasă doar într-un spital de nebuni. Acolo, doar acolo, mi s-ar ascunde durerile sub păturile lor și-ar striga câteodată la mine. Le-aș mângâia fața și-aș plânge când plâng ele – când plâng durerile trebuie să plâng și eu.

Trece pe lângă mine una. Seamănă cu Elena – o blondă și se uită în gol.

O strig și grăbește pasul.

O strig iar. Fuge.

Nu-i Elena – ea s-ar întoarce spre mine și m-ar dezbrăca sau scuipa cu privirea ei. Elena are tăria să se uite înapoi, eu am tăria s-o simt în gât.

Parcul ăsta detestă viitorul. Parcul ăsta respiră nebuniile orașului. Lovește și înghite cărămidă fără să-și îngroape copacii.

Sunt deopotrivă cărămidă și copaci, înghițitul în-

suși: ceva-i de la rădăcini putred în mine.

Tropote și fuste scurte – femei. Una se așază la celălalt capăt al băncii mele.

- Ai un foc? mă întreabă.

- Nu.

Îmi legăn piciorul să scap de obsesii, îmi legăn piciorul din copilărie. Unde-i clipa în care m-am pierdut?

- Poți să nu te mai clatini? spune. Se mișcă banca și mă enervează.

- Pot.

Stau nemișcat și mă bănuiesc fiecare mare în care am călcat. Calc pe pământ ca-n mări și mă mut pe cealaltă bancă.

Se holbează la mine în întuneric.

- Mă simt prost acum – și zâmbește. Te poți legăna și aici dacă vrei...

- Mi-e bine.

Se ridică și vine lângă mine. Imită mișcarea piciorului meu.

- Îți place?

- Nu mă deranjează.

- Nici pe mine.

Liniște.

- De ce te legeni? întreabă iar.

Mă enervează oamenii ca ea – oamenii care caută oameni. Jumătăți de oameni ca să se reîntregească – cum să nu-ți fii de ajuns când ai fost făcut să-ți fii prea mult?

- Să uit.

Iar liniște.

- Să uit de una, ca toți proștii, continui.

- Aaa, răspunde, îmi pare rău.

Dacă între lumini se vede rujul, dacă roșul ce-l văd e rujul, iar albul – balele ei, dacă nu-s colții înfigându-se în buze din pasiune – îmi place disperarea ei.

- Tu de ce te legeni?

- Degeaba.

Îi spun despre privire, când o văd că mă analizează. Îi spun din angoasă – ca nu cumva să mă mai frângă ochii.

- Du-te la o mănăstire. Caută-ți liniștea.

Dimineața pocnește ceruri, mă ridic de pe bancă și plec. Sunt nespălat, am negru în jurul gurii, sunt singur și caut mănăstiri.

Mă închin și intru în curte.

Nu sunt muritor, sunt muribund – de aceea mă închin.

Mă opresc. O femeie vorbind cu stareța: talie, șolduri, cade părul pe ele!

- Elena! strig.

Se întoarce – privirea, iar privirea. Mă cutremur sub soare și mi se face rău.

- Elena!

Întinde măicuței foi și fuge.

- Elena, Dumnezeuule, Elena!

Fuge cu tot cu tăria de a se uita înapoi.
 - Ce-i, dragule? întreabă femeia.
 Îi spun ceva, nu-mi amintesc. Îi spun de păcatele mele până se închină, tălpile ei le strivesc:
 - Cum te cheamă?
 - George, maică. Cum să mă ierte Dumnezeu?
 Plâng, ea stă încremenită.
 - Ce George trecut la cele veșnice aveți în familie?
 - N-avem.
 - Prieteni?
 - N-avem.
 Încremenită.
 Mă întorc o clipă, Elena iese pe poartă și – datoare – se uită înapoi. Să se mai uite doar Dumnezeu la mine cum se uită ea! Poate că-i place să înlocuiască, să-mi smulgă calmul ca să nu cunosc pacea nici în fața Lui. Poate scârba asta pe care mi-o stârnește cu pomeții și cu ochii, o umple de vervă și caută să se înalțe.
 - Ți-a trecut numele la morți! strigă măicuța uitându-se în foi.
 Casc ochii.
 - Ți-a trecut numele la morți! Sfântă Maică, dragule, mi-a cerut să-i dau să facă pomelnic la morți și numai numele tău stă scris...
 Suspin.
 - Doamne, mare păcat e asta! Mare păcat, s-o ierte Al' de sus!

Vreau s-o-ndreptătesc. Beau s-o-ndreptătesc, să nu se simtă prost că-i ea adevăratul Rău. Beau ca să mor într-adevăr.
 Și mă trezesc în parc. Același parc – aceeași bancă – femeia: aceeași femeie. Cum pot scăpa de Învierea asta infinită?
 - Ai fost la mănăstire?
 Tremur și mă bâlbâi fără să-i răspund.
 - N-ai fost.
 - Plec.
 Și-ncerc s-ajung acasă, să pun mâna pe inelul ei și să-l zdrobesc în palme.

De fiecare dată când vreau să îngheț în parc, aia îngheață deja acolo. Nu știu ce vrea să distrugă din mine de stă ca-ntr-un mormânt. O bancă n-are să fie groapa mea comună.
 - Iar?
 - N-am plecat.
 - Pe dracu' n-ai plecat.
 Râde.
 - Mint.
 - Știu.
 Aprind o țigară și i-o dau ei.
 - Ce ai?
 - Nimic.

Mă uit la ea insistent.
 - Ce ai?
 - Nimic, și asta-i problema. Că n-am nimic.
 O înțeleg pentru că-mi seamănă, nu vrea întrebări că n-are nici răspunsuri. La ce să-i cos o venă când e seacă de sânge?
 Scoate din buzunar un carnețel și scrie, mângălește, desenează: omul.
 - Ăsta tu ești.
 Fumez și mă uit la desenul ei. Râd.
 - Eu?
 - Tu.
 - De ce eu?
 - Ești la fel de urât.
 Întorc privirea – nu privirea, ochii și privirea!
 - Semnezi?
 - Eu?
 - Da, tu, semnează.
 - De ce?
 - Să fi făcut ceva cu viața ta.
 Râd iar – batjocură-i tot ce a rămas în mine. Râd și mi se ridică mie pomeții, râd și mi se ncruntă ochii, râd!
 - Nu-mi urî.
 - Ce?
 - Pomeții.
 Iau foaia și scriu.
 - Asta-i semnătura ta?
 Tac.
 - „Înebunesc”? Ce Dumnezeu?
 - Aș vrea să fie asta. Să fi fost un permanent strigăt de ajutor.
 A înghițit în sec și a închis ochii. Mă uit la ea, își ridică genunchii la piept, îi ia în brațe. N-are nicio trăsătură – ironia, căci trăsături am urât în Elena.
 - Ce te holbezi așa?
 - Exiști?
 - Nu, îmi răspunde. Nu exist.
 - Prea ești aici tot timpul.
 Hohot de râs.
 - Nu exist, ți-am spus.
 - Când eram singur îmi imaginam că-s alții în jurul meu și că vorbesc cu mine.
 - Și?
 - Și-i fi și tu la fel. Invenție.
 Se plesnește peste față. Mă uit la ea și fața fără urme îmi întărește gândul.
 - Da' ce-i, spune, oi fi perfectă?
 - Nu-i asta ideea.
 - Atunci?
 - N-ai nicio trăsătură.
 Își întoarce capul și revine brusc.
 - Sincer, dacă m-ai fi inventat, te-aș fi omorât. Te-aș fi omorât ca să nu mai exist. Da' nu m-ai inventat.
 Apare pe fruntea ei un rid și i se roșesc ochii. Trăsături, pomeți întinși:
 - Probabil.

* Câștigătoarea Marelui Premiu al Concursului județean de creație literară pentru elevi „Iuliu Suciu”, ediția a XX-a, Zalău, 2015.

Umbrele nevăzutului*

Florin HORVATH

Capitolul LII

Începând de ieri după-amiază, prăpădul a cuprins orașul, stradă după stradă, începând de la poarta cea mare. Un grup de tineri înfierbântați și trufași au deschis poarta, urmărind niște bieți provocatori, care au știut să le stârnească orgoliu. Pe loc, hoardele tâlharilor ce însoțeau cavalerii au năvălit pe poartă. Din acea clipă, seneșalul cetății și toți oștenii deprinși cu un asediu au știut că totul e pierdut. Unde nu deschideau uliți largi de leșuri, cavalerii înzăuați săreau acei oameni de strânsură, hăcuind și prădând fără milă. Monstruosul furnicar al invadatorilor înainta flămând, devorând de-a valma trupuri nevinovate și oșteni copleșiți de osteneală. Pas cu pas, lanțul morții se strângea către castelul vicontelui. Cadavrele se îngrămădeau în pragul porților, în mijlocul străzilor și prin curțile caselor, lăsând loc slobod jefuitorilor.

Pelerina marelui seneșal se zbuciuma deasupra varmacului și de câte ori părea să cadă copleșită în pulberea drumului, se ridica într-un dans fantomatic, ținând cutezătorii la distanță. În fața unei case arătoase, un grup cuprins de aripa delirului, cântând versuri deocheate, aștepta să-și satisfacă turbarea. De la etaj, pe una dintre ferestrele deschise, trupul unei june cu pletele în dezordine, fu aruncat în mijlocul lor. În câteva clipe, cântecul obscen se dezlănțui mai puternic, ascunzând țipetele nefericitei siluite cu bestialitate, iar și iar, până o mână fermă opri elanul unui oștean ce urma la rând:

– Ajunge! Nu vedeți că e moartă?

Bătrânul impunător și-a lepădat haina zdrențuită, acoperind trupul însângerat... Hoarda ațâțată s-a întors asupra palatului, zdrobind porțile grele cu berbeci de bârne. Dinspre intrarea Saint-Guilhem, grosul cavaleriei înzăuate se lansa într-un torent de oțel, fără putință de stăvilit. Bieții sârmani, locuitori ai cetății și târgoveți îngroziți, fugeau cu sufletul la gură spre salvarea lor, catedrala Saint-Nazaire.

Cu porțile larg deschise, lăcașul părea copleșit de mulțimea înnebunită de spaimă. Dinăuntru, sângele se prelingea spre portic, apoi pe scările largi, mărturisind celor ce veneau că și acolo prăpădul se instalase deja fără milă. Cu un ultim efort, doi preoți catolici s-au ivit cu brațele larg deschise, părând că sunt gata să oprească torentul de oțel al cavaleriei. Părintele Manuelle și părintele Jaque au fost spulberați deodată, căzând descăpățânați pe treptele lunecoase. Înveșmântați cu felonul pentru liturghia solemnă și răsușiți anapoda, păreau a fi însăși imaginea zădărniceii. Peste băltoaca mare de sânge, razele soarelui rânjeau roșu dintre roiurile de musculițe și de undeva, dinăuntru, un fum înecăcios se revărsa către ieșire. Era dintr-odată neașteptat de cald și, în sufletele celor nă-

uciți, frica s-a așternut cu miros de fier și funingine...

Într-un ceas, piața a fost invadată de zeci de trupuri contorsionate, femei și copii, tinere răsucite cu fața în jos și bătrâni în ai căror ochi încremenise licărul răzbunării. Cu un cinism fără margini, trupurile tinerelor erau pipăite de oșteni, care anunțau din când în când:

– Luați-o, e caldă încă...

Flăcările au țâșnit din interiorul bisericii și cutezau lacome să-și dea mâna cu flăcările ce se înălțau hulpa-ve din josul caselor, într-un dans delirant. După ce-a inspectat cu ochi critic măcelul, Abatele General Arnaut a coborât în josul cetății, căutând din ochi ceva. În pasul cailor abia stăpâniți de furia cavalcadei, ceilalți îl urmau, care încrezători, care îngrețoșați de imaginea prăpădului. Către poarta Saint-Gilles, de sub un morman de trupuri, pelerina seneșalului, cu albul întinat de sângele scurs, fremăta din când în când sub adierea vântului. „N-ai decât, murmură pentru el abatele general: te-am strivit doborând în pulberea drumului trufia ta de răzvrătit”. Un geamăt adânc s-a auzit din străfundul unui trup prăvălit și calul lui Arnaut s-a cabrat, fornăind speriat. Luat prin surprindere, abatele a scăpat piciorul din scăriță și s-a răsucit prin aer, turtindu-și dosul de platoșa unui cadavru. Amețit de căzătură și cu sângele clocotind de obidă, Arnaut s-a poticnit pe brațele desfăcute ca un hoit de oțel în agonie. Doi dintre călăreți au sărit iute din șei, făcându-și loc printre trupurile chircite. L-au ridicat anevoie, așternându-i trupul imens într-un echilibru precar. Abatele s-a smucit și, lunecând pe un petec de sânge închegat, a tras sub sine trupul unuia dintre binevoitori. Răsetele groase s-au lățit cu aer tâmp, în timp ce alții au descălecat negrăbindu-se să-l scoată pe abate din umilitoarea poziție.

Peste un ceas, în cortul încăpător, doctorul alina suferința marelui abate. Eliberat din strânsoarea armurii, trupul flasc se lăsa muncit de mâinile pricepute, sporind iritarea lui Arnaut.

– Gata! Ajunge! Să vină contele de Toulouse... acum. Când cel chemat și-a făcut apariția, Arnaut, în picioare, în sutana sa largă, îl cercetă preț de câteva clipe.

– Să nu-ți faci iluzii că am învins!

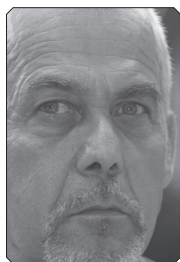
– Dar orașul e mort de-a binelea, excelență.

– Te-am atenționat încă de la plecarea conte! Biruința noastră se măsoară cu fiecare oscior recuperat din moaștele sfântului Ioan Botezătorul.

– Să cred că am ucis zadarnic atâtea suflete?

– Nu, conte. Lecția încă nu s-a sfârșit... să crezi mai degrabă că suntem și noi morți cu toții, dacă nu găsim moaștele pe care le așteaptă Sanctitatea Sa.

* Fragment din romanul cu același titlu, Ed. „Ordo Ab Chao”, Zalău, 2015.

Scrisoarea mototolită a Tribunului împăunat în alb

PAUL BELDI Ladislau

(pamflet „literar”)

(motto)

„Știu, Timpul se scurge
din mine cu fiecă pendulă
Dar îndărătnic mă culc
cu aceeași credință credulă:
Măine, da, mâine Timpul se va opri
apoi, ca un ceasornic vechi, prăfuit
Acele întoarse vor lua cu ele Timpul îndărăt...
Iar Eu voi fi din nou un tânăr, în putere
Apoi un prunc nevinovat
înfășurat în scutece sărăcicioase...

Iar când Lumea toată
se va suci înapoi,
Judeca-ne-va doar Umbra
luminii din Noi!...”

De la dezbaterea televizată prelungită, „Tribunul” a ajuns acasă târziu, obosit și sleit de puteri. Era trecut de miezul nopții. Începeau ceasurile astrale... Timpurile s-au oprit. Liniștea și pacea se contopiră cu toate infiniturile. În acele ceasuri celeste, pe care limbile ceasornicelor nu le mai indică, se zice că: „toate cerurile se deschid, iar rugăciunile oamenilor sunt primite”. El însă, autoîmpăunatul „Tribun”, nu credea în asemenea „baliverne”. Fiind un grandoman bolnav, credea numai în el însuși. Toate începeau și se terminau cu El. Prin El! El reprezenta toate începuturile și sfârșiturile. El era „Alfa și Omega!” Bietul de el... Realitatea era că el nu era nici un practicant religios. Neobrăzat însă, se declara „un sfânt” ortodox(!), „prieten” fiind cu toți marii prelați, deși nu avea nici în clin, nici în mănecă cu acest cult și nici cu reprezentanții săi de vază. În fond, el n-avea nimic de-a face cu nicio religie! El a studiat filosofia... Cea marxist-leninistă i-a plăcut mai mult și mai mult. Lenin a arătat clar la timpul său că: „religia este doar opium pentru poporul ignorant”(!). Iar el, el NU era un ignorant. El nu a consumat niciodată opium! A consumat și consuma doar diazepam... în zilele lui de depresie, care în ultimul timp, erau tot mai dese și mai dese!...

Retras în camera lui „de lucru”, de lăncezeală(!) mai exact, „Tribunul” s-a dezbrăcat anevoie din costumul său alb și strămt. Sacoul pe la umeri avea o bogată

umplutură cu vată, ca la un costum de femeie. Astfel, umerii săi rotunzi păreau mai lați și mai ridicați, ca la un atlet. A făcut el ceva atletism în tinerețe, dar atlet adevărat nu a fost și nu a devenit niciodată! Dezbrăcat și de cămașa lui neagră, împuțită, learcă de sudoare, arăta în fine a ceea ce era el în realitatea lui urâtă. Adică: un bătrân buhăit și supraponderal. Un grăsan deformat care nu arăta nici a bărbat, nici a femeie... Pe când și-a scos și proteza din gură și-a pus-o în borcanul cu apă, obrajii-i umflați i s-au deformat totalmente. Buzele i-au dispărut, iar falca de jos i s-a suprapus peste cea de sus. „Ecce hommo!...” La show-urile televizate arăta total altul! Arăta un bărbat puternic, arătos și de neînfrânt, având izbucnirile lui temperamentale neașteptate, teatrale, cu caracter necivilizat, naționalist și xenofob. Vorbea totdeauna „super-documentat”, mereu acuzator pe seama celor „răi și corupți”(!)... ceea ce plăcea publicului. Făcea deliciul celor „mulți-mulți...” Ai celor care nu-l cunoșteau, fiindcă ei nu-l puteau vedea pe „Marele Tribun” dezbrăcat. Dezbrăcat în totalitate... Nici măcar soția lui! Nu mai dormeau împreună de ani buni. Sex? Doar așa... „un fel de sex” mai practicau, o dată pe anotimp(!)... Cu toate acestea, la televizor, „Tribunul” s-a lăudat cum că: „s-a iubit cu peste 1.000(!) de femei”. Da... în visurile lui! Adevărul era că-n tinerețe a fost un băiețandru frumuseț, angelic, dar timid și fricos. Adică, un „romantic”... Scria versuri. De îndrăgostit, s-a îndrăgostit mereu de fete, dar de iubit, le-a iubit numai „de la distanță”, dedicându-le doar versuri. Versuri proaste, dar multe-multe, adică peste 1.000(!)... Adevărata experiență sexuală a avut-o abia la maturitate, cu o curvă de lux, pe care a plătit-o scump. Până atunci, s-a satisfăcut doar de unul singur, masturbându-se. Da, „sară de sară”, de peste 1.000(!) de ori...

Intrat în capotul său elegant, din mătase colorată, tot nu arăta ca un „Mare” guru. Din contră... Arăta doar ca o căpiță de fân, răvășită. În vârful capului, păru-i moale și sur, arăta ca un cuib de sarcă. S-a instalat greoi la masivul „birou”. Vroia să „lucreze”, vezi Doamne!... Nu-i venea însă nicio inspirație de moment. Nicio „muză” nu-i pupă fruntea-i încrețită pentru a așterne pe coala albă orice poezie „memorabilă”(!), așa cum odinioară a scris minunatele-i ode, bine plătite, omagiindu-l pe fostul dictator... („Să trăiască-n veci Partidul\ Tricolorul, România\ Să tră-

iască Ceaușescu\ Care ne-a redat mândria\ De-a sărbători Unirea\ Și de-a ne numi români!”...) Cu privirea-i tâmpă, privea doar aiurea, dincolo de oglinzi... Doar goliciune înlăuntru, goliciune și în afară. Doar vid. Vacuum... A mai petrecut „grozavul” de El, multe nopți lungi în această stare. Au fost vremurile tulburi de după așa-zisa „Revoluție din decembrie 1989”... Ca un fost colaboraționist al vechii dictaturi comuniste, normal că a fost stresat, speriat că va trebui să plătească. A primit și multe-multe telefoane anonime de amenințare. Fricos cum era din fire, natural că s-a temut pentru viața lui găunoasă, pentru viața fetițelor lui, venite pe astă lume nu chiar pe cale naturală... Dar acest lucru îl știa doar el, soția și medicii din Viena, unde s-a „tratat” soția lui. Secret profesional absolut! Secrete și secrete. Multe-multe secrete într-o viață de om!... Și starea aceea de angoasă, de incertitudine, a durat doar până „Frontul Salvării Naționale” s-a transformat în Partid și a câștigat „primele alegeri democratice” din 20 mai „anno Domini”: 2.000(!)... cu un procentaj de 80%(!). Atunci, imediat, s-au liniștit apele. Din nou, „tot ai Noștri” la Putere! Vechile structuri securisto-comuniste, reorganizate, l-au reînregimentat. Astfel, „râma” a făcut ochi și s-a transformat din nou în șarpe!... A devenit astfel: „din nou ceea ce a fost, și chiar mai mult de atât!”... Puțini au fost cei care au înțeles că Cineva ca el, care a avut „dreptate” și în vechiul regim, NU(!) poate avea dreptate și în acest nou regim. Cum era posibil așa ceva? Ei bine, „uite așa!”...

Timpurile încremenite s-au repornit... Cerurile nevăzute s-au închis la loc. Totul reveni la starea inițială și naturală. Adică, așa cum a fost și ieri, și alaltăieri. Așa cum va fi și mâine, și poimâine!... „Tribunul” își turnă în liniște o vodcă mare. O degustă, apoi rămase din nou încremenit, privind afară din căpățâna lui cea mare, ca un dovreac gol. Din nou, aceeași privire tâmpă, bolnavă... Se pierdu cu privirea spre fundul paharului mare, în licoarea albă, pură. Da, parcă acolo se afla ascuns Adevărul... Trebuia doar să-l deslușească. Luă stiloul în mână. Se hotărî, în fine, ca să scrie! Da, oricât de ostenit era, NU se putea culca până nu așternea orice idee pe hârtie. Altfel, cum se mai putea socoti un „literat”??... Tot nu avea nicio idee în cap pentru vreo poezie, vreun comentariu politic, vreun editorial „bombă”(!), vreun „pamflet” năucitor... S-a

hotărât astfel, să-i scrie o scrisoare de „atenționare” discipolului său... Da! A început astfel:

Gogule dragă,

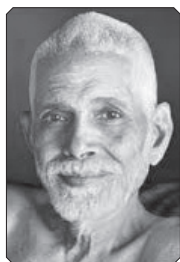
Deși sunt foarte ocupat și prins în foarte multe proiecte, (pentru Partid și pentru Țară!) încât nu-mi văd capul de treburi, mi-am făcut timp ca să-ți relatez niște adevăruri. Doresc să te iluminez, prietene, pentru a fi precaut în acțiunile tale viitoare! Gogule dragă, trăim într-un sistem, care în aparență doar pare haotic. În realitate, este solid, precum sistemul nostru osos. Mă înțelegi? Fiecare oscior își are locul său, bine integrat. Nu poți lua un os de aici și să-l pui aiurea. Dă-râmi sistemul! Este bine că te-ai intitulat „Războinicul Luminii”, iar prostimea chiar astfel te percepe dar... las-o mai moale cu atacurile la persoanele importante, bine integrate în sistem... Mă înțelegi? Nu încerca tu să mă imiți, fiindcă eu îți permit. Eu fac parte din sistem! Am locul meu, bine definit... Pe deasupra, sunt un literat, un licențiat. Eu îți permit să „pamfletez” anumite persoane. Eu sunt acoperit. Am spate... Tu, Gogule dragă, devii doar un incomod, iar atunci, sistemul te va pedepsi. Ei, cei care fac parte din sistem, te pot încătușa, te pot ascunde în orice temniță. Metode oculte și subtile există cu nemiluita. Mă înțelegi, Gogule? Așa că eu îți zic: las-o mai moale, Gogule dragă!...

Ajuns aici, deși scrisoarea era neterminată, „Tribunul” a așezat stiloul pe masă. Cu privirea-i din nou tâmpă, privea doar pierdut fundul paharului gol. Gol ca și căpățâna lui... ca și căpățâna lui Gogu... Realiză în cele din urmă că scrisoarea respectivă, oricât de bine ar fi fost scrisă, însemna tot nimic pentru inculțul de Gogu. Un prost mare și la fel de mare fudul! Un copil prostuț... Cu toți banii lui cei mulți, ce putea el, „ciobanul” de „Războinic al Luminii” să priceapă din politica acestei lumi? Nimic! Prostul nu putea să vadă pădurea din cauza copacilor, a crengilor... Dezamăgit, mototoli scrisoarea și o azvârli drept la coș. S-a ridicat greoi, foarte obosit și extenuat. Porni spre patul său larg și moale. În drumul spre somnul său dulce, „Tribunul” dezbrăcat, murmură dezamăgit, abia perceptibil: „Zădărnice... Tot nu-l pot salva pe prostul de Gogu de pușcărie. Nu-l pot salva de propria lui osândă. El și-o cere, prostul... Toți sunt proști! Doamne, că tot mai bine a fost pe vremea lui Ceaușescu... Este adevărat, și atunci tot proștii erau la Putere, dar... pe lângă ei, manipulând, trăiam minunat de frumos și noi, «literații» deștepți... Da, da. Daaaaaa!.....”

- FINIS -

Vocea Transilvaniei®

Sălajul Pur și simplu
... se poate și altfel

Învățătura lui Śrī Rāmāna Mahārshi* (II)

14. – Discipolul (D.): *Recomandați europenilor o metodă particulară?*

Maestrul (M.): Totul depinde de condiționarea mentală a individului. Într-adevăr, nu poate exista aici vreo regulă strictă și absolută.

D.: *Care sunt metodele preliminare în yoga?*

M.: Aceste metode nu sunt decât mijloace pentru a ajunge la yoga, aceasta nefiind, la rândul ei, decât un mijloc de a asigura realizarea Sinelui, ținta supremă a tuturor metodelor.

D.: *Este munca un obstacol pentru realizarea Sinelui?*

M.: Nu. Pentru o ființă realizată, singur Sinele constituie realitatea. Acțiunile nu sunt decât fenomene fără influență asupra Sinelui. Chiar când exercită o activitate oarecare, ființa realizată nu încearcă sentimentul că ea este autoarea acelei activități. Acțiunile sale îi scapă în mod involuntar, observând cu serenitate derularea lor fără să simtă niciun atașament față de ele. Această activitate nu are de altfel niciun scop. Chiar cel angajat pe calea înțelepciunii (*jñāna*), poate urma această cale și, același timp, să muncească. Pentru debutanți e puțin mai greu, cel puțin la început, dar cu puțin antrenament, această metodă devine ușoară și eficientă, munca nemaipărăndu-i-se un obstacol pentru meditație.

D.: *Este brahmacharya (castitatea) o condiție indispensabilă pentru realizarea Sinelui?*

M.: *Brahmacharya* vrea să spună „a trăi în sânul lui Brahman”. Această stare nu are nicio legătură cu castitatea, așa cum e înțeleasă în mod obișnuit. Un adevărat *brahmacharin*, așadar cel ce trăiește în Brahman, descoperă în Brahman beatitudinea. Brahman este identic cu Sinele. De ce, prin urmare, să caute în alte surse beatitudinea? În realitate, sursa tuturor nenorocirilor este ieșirea din Sine.

D.: *Este castitatea o condiție sine qua non în yoga?*

M.: Așa este. Castitatea favorizează cu siguranță realizarea, ca și multe alte metode.

D.: *Celibatul nu este deci indispensabil? Un om căsătorit poate realiza Sinele?*

M.: Fără nicio îndoială. E o chestiune de aptitudine mentală. Căsătorit sau celibatar, un om poate realiza Sinele, de vreme ce acesta există aici și acum. Dacă nu ar fi așa și nu s-ar putea atinge Sinele decât în alt moment, cu prețul anumitor eforturi, dacă aceasta ar fi o stare nouă, ceva ce ar trebui dobândit, omul nu și-ar mai da osteneala să-l caute. Căci ceea ce nu este natural, nu poate fi permanent. Sinele este aici și acum, și el este unic.

D.: *Dumnezeu fiind imanent în toate lucrurile, nimeni nu ar trebui privat de viață. Nu este nedreaptă societatea când condamnă la moarte un criminal? Are Statul acest drept? Țările creștine încep să creadă că asta e o eroare.*

M.: Puterea ce l-a împins pe criminal să comită crima este la fel cu aceea care i-a administrat pedeapsa. Că e vorba de societate sau de Stat, ambele nu sunt decât un instrument în mâinile acestei puteri. Din nou faceți referire doar la suprimarea unei singure persoane. Ce să mai spunem atunci de milioanele de vieți ce dispar pe parcursul unui război?

D.: *Așa e. Distrugerea oricărei vieți este un rău. Însă în acest caz, cum se justifică războiul?*

M.: Pentru un om realizat, cel care rămâne mereu în Sine, distrugerea unei singure vieți, a mai multora sau a tuturor vieților din lumea aceasta sau din cele trei lumi, nu prezintă nicio diferență. Chiar dacă e chemat să le distrugă pe toate, niciun păcat nu va putea păta acest suflet pur. „Cel eliberat de simțul ego-ului, al cărui intelect nu este condiționat, acela, chiar dacă ar distruge toate lumile, nu ucide și nu este înlănțuit de consecințele actelor sale” (*Bhagavad-Gītā*, XVIII, 17).

D.: *Acțiunile noastre prezente exercită vreo influență asupra vieților noastre viitoare?*

M.: Ați fost născut? De ce să vă gândiți la alte nașteri? De fapt, nu există nici naștere nici moarte. Lăsați-i deci pe cei ce cred că s-au născut să se gândească la moarte și la paliativele ei.

D.: *Cât timp i-a luat lui Mahārshi pentru a realiza Sinele?*

M.: Puneți această întrebare deoarece percepeți un nume și o formă. Nu e vorba aici decât de percepții fizice ce provin din identificarea ego-ului cu trupul. Percepțiile devin mai subtile, când are loc identificarea ego-ului cu corpul subtil, precum în starea de vis. Însă în starea de somn profund, nu mai există nicio percepție. Se poate spune din acest motiv că ego-ul a dispărut? Pentru a-și aminti că a dormit, trebuie ca ego-ul să fi avut această experiență și să fi existat pe parcursul ei. Cine este cel ce a dormit? În timp ce dormiți, nu puteți spune că dormiți. O spuneți acum, după ce v-ați trezit. Ego-ul, așadar, este același pe parcursul celor trei stări, de veghe, de vis și de somn fără vise. Descoperiți realitatea dindărătul acestor trei stări. În această nouă stare, nu mai subzistă decât faptul de a fi, quidditatea pură. Nu mai există al tău, al meu sau al lui. Nu mai există prezent, trecut și viitor. Quidditatea este dincolo de timp și spațiu, dincolo de orice expresie. Este o stare ce e mereu aici.

La fel ca bananierul, ale cărui rădăcini produc noi mlădițe înainte de a-și da fructele și a muri, și ca aceste mlădițe care, o dată transplantate, reîncep același ciclu, tot așa și maestrul originar și primordial, Dakṣināmūrti, cel ce a risipit îndoilele discipolilor săi, Rṣi, prin tăcerea sa, a lăsat în urmă-i lăstari care continuă să se multiplifice. Guru este un lăstar al acestui Dakṣināmūrti. Întrebarea dvs. nu se mai pune atunci când Sinele este realizat.

D.: Are Mahārși puterea de a intra în nirvikalpa samādhi?

M.: Dacă ochii rămân închiși, e nirvikalpa; dacă ochii sunt larg deschiși, e savikalpa. E o stare de diferențiere, deși de repaos absolut. Starea eternă, mereu prezentă, e sahaja sau starea naturală.

15. – Evans-Wentz: *Există yogini ce posedă puteri ocul-te. Ce gândește Mahārși despre ei?*

M.: Puterile acestor yogini sunt cunoscute fie din auzite, fie prin demonstrație. Asta dovedește că ei nu există decât în domeniul mentalului.

D.: Brunton menționează existența în Madras a unui yogin capabil să intre de la distanță în comuniune cu maestrul său aflat în Himalaya.

M.: Nu e mai neobișnuit acest lucru decât telepatia, pe care toată lumea o cunoaște. Telepatia nu poate exista fără auditor, nici televiziune fără spectator. Ce diferență este între a comunica de departe sau de aproape? Sigur auditorul are importanță. Fără auditor, nu poate fi audiere, iar fără spectator, nu există vizionare.

D.: Îmi cereți, în acest caz, să iau în considerare subiectul și nu obiectul.

M.: Subiectul și obiectul nu apar decât atunci când mentalul se pune în mișcare. Mentalul îi înglobează pe ambii, cum înglobează și puterile oculte.

D.: E adevărat că lumina (jyotis) este vizibilă pe vârful colinei Arunāchala?

M.: Da.

D.: E adevărat că locurile sacre, precum Kailāsa, Benares etc., produc efecte psihice asupra vizitatorilor?

M.: Da.

D.: Există vreun folos spiritual în a muri la Benares?

M.: Da, sensul morții la Benares devine clar dacă se înțelege ce sunt adevăratul Benares și adevărata moarte.

D.: Vreți să spuneți că și unul și alta sunt în Sine?

M.: Da.

D.: Există repartizați în corp, adică în microcosmos, șapte centri, și centri corespondenți în macrocosmos, în Univers?

M.: Da. Ceea ce există în lume, există în corp, iar ceea ce există în corp, există și în lume.

D.: Caracterul sacru al Benares-ului e o chestiune de credință sau ceva exterior, real?

M.: Amândouă.

D.: Unii sunt atrași de un anumit loc de pelerinaj, alții de altele. Alegerea le este dictată de temperament?

M.: Da. Să remarcăm faptul că toți cei ce s-au reunit astăzi, aici, s-au născut în locuri diferite și unii trăiesc chiar în străinătate. Ce forță i-a atras până aici? Dacă veți înțelege cum acționează această forță în dvs., veți înțelege și cum acționează în ceilalți.

16. – Grant Duff: *Unde poate fi situat sediul memoriei și al uitării?*

M.: În mental (citta).

17. – Evans-Wentz: *E necesară solitudinea pentru un înăinț?*

M.: Solitudinea nu este decât o atitudine mentală.

Un om poate foarte bine să se afle în mijlocul mulțimii și să-și păstreze serenitatea. În acest caz, el se găsește efectiv în starea de solitudine. Dimpotrivă, un alt om poate să rămână singur în adâncul unei păduri liniștite și să nu fie în stare să-și controleze mentalul. Acesta nu se află într-o stare de solitudine. Solitudinea este deci o funcțiune mentală. Un om legat de dorințele sale nu va atinge niciodată starea de solitudine, oriunde ar merge. Din contră, un om detașat de orice dorință se află mereu în starea de solitudine.

D.: Poate un om să-și facă munca sa și, simultan, să rămână detașat și să se mențină într-o stare de solitudine?

M.: Da. Munca făcută cu dorința de a obține un rezultat este un obstacol, pe când cea executată cu detașare nu-l afectează pe autorul ei. Acesta din urmă, orice activitate ar exercita, rămâne în starea de solitudine.

D.: Se spune că sunt în Tibet mulți sfinți ce trăiesc într-o stare de completă solitudine și care, totuși, aduc servicii imense restului lumii. Cum e posibil acest lucru?

M.: Da, e posibil. Realizarea Sinelui este ajutorul cel mai prețios ce i se poate da umanității. De aceea se spune că sfinții sunt binefăcători, deși rămân retrași în pădurile lor. Însă nu trebuie uitat că solitudinea nu există doar în păduri. Ea poate fi găsită și în orașe, în vârtoarea preocupărilor vieții cotidiene.

D.: Nu e deci necesar ca sfinții să trăiască printre oameni pentru a le fi folositori din punct de vedere spiritual?

M.: Singur Sinele constituie realitatea. Lumea și restul nu sunt realitatea. O „fință realizată” nu consideră că lumea este diferită de ea însăși.

D.: În consecință, realizarea sfinților contribuie automat la elevarea spirituală a umanității, fără ca aceasta să-și dea seama? Nu e așa?

M.: Așa e. Ajutorul spiritual este imperceptibil, însă nu e mai puțin existent din acest motiv. Un sfânt veritabil ajută întreaga omenire, fără știrea acesteia.

D.: Nu ar ajuta-o mai bine dacă s-ar afla în mijlocul celorlalți?

M.: Nu există „ceilalți” cu care să poată intra în legătură. Nu există decât Sinele, singura și unica realitate.

D.: Dar dacă ar exista, de pildă, o sută de oameni „realizați”, nu ar avea lumea întreagă mai multe avantaje spirituale?

M.: Folosind expresia „realizat”, exprimați Nelimitatul, Sinele, însă când îi adăugați cuvântul „om”, îi reduceți importanța. Nu există decât un Sine, Unic și Infinit.

D.: Da, înțeleg! Sri Krișna spunea în Bhagavad-Gītā că trebuie să se acționeze fără atașare de fructul faptelor și că o asemenea activitate e preferabilă inactivității. Poate fi susținută această atitudine a Karmei-Yoga?

M.: Cuvintele înțelepților sunt adaptate la temperamentul celor ce le ascultă.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Prima parte a apărut în numărul 125/2015 al revistei „Caiete Silvine”. Textul a fost tradus din volumul *L'enseignement de Ramana Maharshi* (Albin Michel, Paris, 1972); despre Śrī Rāmāna Mahārshi, vezi, de pildă, Jacques Brosse, *Maestrii spirituali*, trad. de Liana Repeteanu, Ed. Albatros, București, 1992 – n.tr.

Tratatul de ontologie al lui Remus Foltoș – scris la 19 ani

Valeriu PREDA

Îmi este de ajuns să citesc primul capitol din *Tratatul de ontologie* al lui Remus Foltoș, pentru a-mi da seama că este vorba despre un tratat neobișnuit. Și asta pentru că tocmai acest capitol este o proză. Totuși, nu orice proză. E vorba de un text bine gândit, un text care are ca final nu o concluzie literar-stilistică, ci o conceptualizare de ordin abstract. Nu toate prozele se pot termina numai în metafore sau parabole. Remus Foltoș ne învață că anumite narațiuni sau povestiri sau descrieri se pot finaliza cu generalizări, cu raționamente, cu inferențe de cea mai esențializată factură. De aceea, considerăm că fragmentele respective rămân în sfera filosofiei. De altfel, în cel de-al doilea capitol, care este pur și simplu o introducere, ne este dezvăluit faptul că literatura și filosofia pot foarte bine merge mână în mână. Un filosof, dublat de un literat, este cu mult mai puternic, căci forța de a fi liric sau descriptiv, îl transformă pe filosof într-un ins mult mai frecventabil din punctul de vedere al dificultății comprehensive. Textul spune: „Dacă n-ar exista pentru fiecare filosof literatul din el, atunci istoria filosofiei ar deveni peste noapte o îngrămădire de inutilități harabagite, o cohortă la a cărei paradă jalnică i s-ar adăuga propriile dureri de cap”.

De altfel, într-o prefață a altei cărți a lui Remus Foltoș, *Absolutul interior sau interiorul absolut*. Edmund Husserl (Ed. Paideia, București, 2012), reputatul specialist în Fenomenologie de la Cluj-Napoca, Ion Copoeru, spunea că această carte este „și poezie, și mit, și comentariu savant, și lucrare academică”, o adevărată „Ieșire din Labirint”. Domnul Ion Copoeru era copleșit de un Remus Foltoș de numai 23 de ani. Ce-ar spune, știind ceea ce noi știm – anume că miezul *Tratatului de ontologie* a fost conceput când Foltoș avea doar 19 ani?!

Trecând peste aceste aspecte, nu lipsite de importanță, ne este zugrăvită – citind printre rânduri – o personalitate frapantă, tocmai prin propriile părerii sau adevăruri la care aderă. Remus aduce un aer

proaspăt și prin formulele expresive care țin de o dimensiune originală – acolo unde de obicei s-ar fi recurs la aceleași clișee din Istoria filosofiei, Remus vine cu propuneri de termeni noi sau cu amalgamuri de italice și sublinieri care conduc firul conceptual în direcții complexe.

Nu vom spune mai mult, ci vom invita cititorii la efortul de a descoperi un filosof, care pare sigur de el chiar și atunci când la fereastra textelor sale apare umbra greu-accesibilității. Iar pentru a bucura pe cel care citește această recenzie, vom reda un fragment grăitor din porțiunea quasi-literară a *Tratatului*: „Paradoxal, evident! Dar adevărat! Cu alte cuvinte subiectivitatea noastră, care se acumulează într-o Identitate ce aduce multiplul la similar, poate fi mai aproape, din punct de vedere temporal, de un moment mai *vechi* decât de un moment mai *nou*. Așadar Timpul, pentru conștiință, este cu totul altceva decât ne putem închipui, așa cum o facem de obicei. Timpul este *mai devreme* și *mai târziu* numai în funcție de felul cum vrea acel ceva din noi care este mai adânc decât noi înșine – și care rămâne discret la orice tentativă de a fi elucidat.

Acum poate să însemne mâine sau ieri sau nicio-dată sau altădată”.

De asemenea, în fracțiunea pur filosofică, putem întâlni aceeași problemă a Timpului, dar și problema Conștiință-Lume, Subiect-Obiect, sau alte și alte probleme deosebit de complicate...

Lansăm de pe-acum lectorului cea mai cordială invitație la descoperirea unor lucruri cel puțin interesante, dacă nu hotărâtoare pentru întrebările de totdeauna ale Filosofiei...

Mai rămâne de precizat că volumul *Tratat de ontologie*, semnat de Remus Foltoș, poate fi găsit la bibliotecile Universităților sau cele Județene din Baia Mare, Iași, București, Cluj, Oradea, Bistrița, Zalău, Pitești, Brașov și Târgoviște. De asemenea, poate fi comandat la adresa: dorudancus@gmail.com și editurasingur@gmail.com.

O carte a cărților

Menuț MAXIMINIAN

Seria „Colecția de călimări” adună între copertile ei scriitori și cărți care, astfel, mai re trăiesc încă o dată, devenind un crâmpei de istorie literară.

Cu volumul *Colecția de călimări I*, Viorel Mureșan obține premiul pentru publicistică din partea Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor din România, dovadă a unui sistem de valori bine conturat care se regăsește în scrierea lui Viorel Mureșan. Toate cele trei cărți de până acum au apărut la Editura *Caiete Silvane*, cea mai recentă fiind editată cu ocazia marcării a zece ani ai revistei de la Zalău, coordonată de Daniel Săuca, în colectivul căreia Viorel Mureșan are un rol bine definit, acela de redactor-șef adjunct. Deși a ales să rămână la Surduc și este profesor de Limba și literatura română la Jibou, Viorel Mureșan s-a impus nu doar în literatura sălăjeană, fiind, prin cărțile sale de poezie și critică, un nume cunoscut în literatura noastră.

Frecventarea cnaclului și a revistei „Echinox”, acolo unde a fost și membru al redacției, i-a prins bine tânărului care avea să devină mai târziu o voce pentru viața literară, păreriile lui Viorel Mureșan despre tot ceea ce se întâmplă în peisajul contemporan fiind luate în considerare de critica actuală. Îmi amintesc cum, în urmă cu ceva timp, scriind despre *Dicționarul Scriitorilor din Bistrița-Năsăud* îmi lua la puricat tentativele mele de proză. Tânăr fiind, m-am „burzuit” atunci, însă peste vremuri mi-am dat seama că are dreptate, că o vorbă de îndreptare din partea unei voci critice este totdeauna binevenită.

Volumul *Colecția de călimări III*

este ca o cusătură pe inimă, vorbe care aparțin însuși autorului, o cusătură care reușește să prezinte în fața noastră o colecție de scriitori și de cărți trecute prin foarfeca criticului, care aduce astfel, în fața noastră, un „costum” de sărbătoare al literaturii. Pornind de la Mihai Eminescu, poetul nostru reprezentativ, Viorel Mureșan definește poezia ca „expresia unei relații vii cu Dumnezeu, ea poate exprima cel mai profund emoția religioasă, căci cuvântul aflat în mâna poetului devine verb al revelației”.

La George Bacovia, temele cele mai frecventate sunt anxietatea și disperarea, teme ale expresioniste, Mureșan găsiind în poezia *Rar* expresia spleen-ului celui mai autentic de la noi, al celui mai coroziv. Observăm la Viorel Mureșan o rigurozitate a studierii fiecărei cărți, ducându-ne dincolo de conturarea portretului scriitorului, în atmosfera epocii în care a creat, structurând, în același timp, opera după canoanele literaturii, integrând-o astfel în marele concept al teoriei literare.

Nu este omisă nici prezentarea seriei integrale Pavel Dan, apărută la Editura Eikon, cele trei volume ale acestei ediții critice de referință „îmbină prielnic efortul benedictin și acribia filologică ale lui Aurel Podaru cu fraza critică pregnantă, suplă, eseistică al lui Andrei Moldovan”. Ștefan Augustin Doinaș, Cezar Baltag, Vasile Dan, Teodor Duna, Marcel Lucaci, Aurel Pantea, Ion Pop, Carmen Ardelean sunt și ei prezentați în *Colecția de călimări*, fiind atent observați de lupa critică al lui Viorel Mureșan.

„Există destine literare care,

după o adolescență sau o tinerețe aproape frenetică își află calea către operă într-o solitudine marțială. Poate fi vorba de mari sensibilități, ulcerate de neprevăzut, care se închid în sine pentru a se deschide în forme artistice curioase și îndrăznețe, uneori de un remarcabil relief. Credem că un astfel de caz este și Adriana Rodica Barna, poetă cu o biografie sinuoasă, dar numai pe jumătate la vedere”, scrie Viorel Mureșan despre autoarea volumului *Lentile de contact*, în care vede poeme aflate sub o zodie a relativismului, unde eul poetizant dă măsura tuturor lucrurilor.

Despre *Slovele rurale* ale poetului din Runc, Vasile Dâncu, criticul spune că seamănă cu florile de la mănăstiri: „crescute în murmur de rugăciune și în bătaia clopotelor, ele urmăresc întreaga zi doar din pergole pașii pelerinilor, care le sorb cu nesaț din priviri, fără să se afle acolo numai de dragul lor”.

Pe Claudiu Komartin îl așază între puținii poeți, care dintr-un singur cuvânt pot să scoată energii lirice nimicitoare, volumul de poeme *Cobalt* făcând ca un element chimic, un metal să devină vital și artei cuvântului. Despre volumul *Vulcan nestins*, semnat de Gavril Moldovan, spune că prin două instrumente ale cunoașterii – mâna și ochiul – relevă cititorului atributele primordiale ale acestei poezii, meșteșugul și o perspectivă vizionară. „Gavril Moldovan se află în situația multor poeți care, din nu contează ce motive, nu s-au bucurat niciodată de o lectură atentă, înalt calificată”. Criticul și teoreticianul Mircea Muthu, „în ipostază de poet, vine cu o poezie disciplinată, orientată deslușit spre o singură mare temă, dramatizându-și în varii ipostaze fluxul conștiinței”.

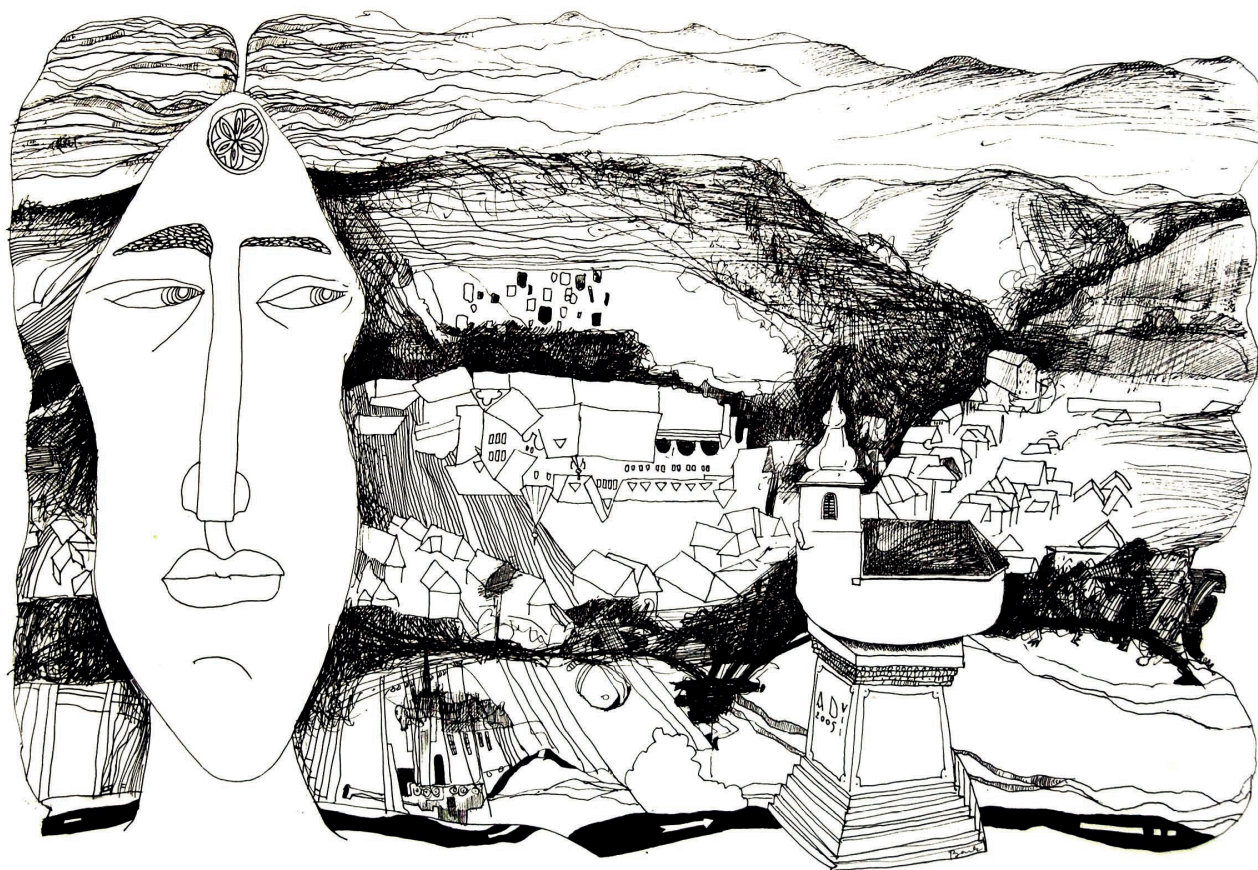
Viorel Mureșan nu se sfiește să pună etichete, să dea verdicte, în cazul lui Vasile Gogea declarând deschis că este omul care nu a tri-

șat nicicând, dar viața, nu o dată neîndurătoare cu el, l-a condamnat să-și transforme candoarea în vehemență. În scrisul critic al lui Andrei Moldovan vede aplecarea spre speculație și „un gust special pentru cele mai noi teorii ale lecturii. Cu o asemenea lupă s-a oprit el în dreptul unor poeți contemporani, din diverse generații, dar și în vizitele parcă tot mai insistente la raftul cu clasici”, făcând referire și la modul în care Andrei Moldovan a avut grijă de opera lui George Coșbuc. Despre Ioan Pinte, criticul scrie că în volumul *Proximități și mărturisiri* aduce în fața noastră portrete de runcani care „izbucnesc din amintire și se scaldă în pasta groasă a anecdoticului împănat cu umor și duioșie”, în timp ce peste oamenii din Parohia în care a slujit – Chintelnic – „Se revărsă reflexiile unui preot în fața morții. Aici personajul dobândește demnitate, crește în ochii comunității de care se rupe prin moarte, intră în mitologia locală

prin ceea ce preotul selectează din faptele lui. Despre acest jurnal al lui Pinte, Viorel Mureșan spune că este „unul dintre cele mai vii și totodată dense jurnale din ultimul deceniu”.

Penița din călimara cu numărul III se oprește la Alexandru Vlad și volumul *Măslina aproape gratis*, tema măslinelor lui Vlad fiind, de altfel, abordată și în amintirile lui Ioan Groșan apărute de curând. Despre această carte, Mureșan spune că „nu poate fi lăsată din mână, poate fi citită începând de oriunde, o carte de proză scurtă aproape fără cusur”.

Viorel Mureșan este, cu siguranță, o voce distinctă în peisajul criticii transilvane, cei prezenți în colecția de călimări putându-se declara fericiți că scrierea lor a trecut pe sub lupa criticului, care și-a înmuiat pana în călimara teoriei literare, aducându-ne crâmpie de pagini care vor rămâne, cu siguranță, peste timp ca un reper.

BENK ANDRÁS, Zsobok / Jebucu, 2006

Mituri freudiene ale iubirii în romanul *Agata murind*

Marius Viorel PUȘCAȘ

Venind ca text de debut al autoarei Dora Pavel în spațiul românesc, *Agata murind*, roman apărut la Editura Dacia, în 2003, are parte de o întâmpinare critică pozitivă și încurajatoare, datorită siajului în care este încadrată scriitura sa, o direcție a cărei latență a fost vitalizată în orizontul de așteptare al cititorilor contemporani. „Este o orientare de bun augur, câtă vreme nici epica universală extrem contemporană nu este departe de asemenea tipuri de construcție a imaginarului epic”¹. Mircea Iorgulescu afirmă că *Agata murind* este „un flamboaiant roman parabolă, scăldat în recea stranie lumină a unui sexualism nevrotic de factură pictural suprarealistă”², în condițiile în care sexualitatea psihanalitică este plasată într-un cadru mortuar de factură gotică, iar Sanda Cordoș spunea că: „*Agata murind* e un roman de certă forță epică, un roman captivant, ce se citește cu plăcere. Două îmi par meritele esențiale ale acestuia: investigarea temei feminității în zone până acum, la noi, necercetate românesc, precum și plăcerea, asociată cu buna știință a construcției narative, de a scrie povești cu oameni”³.

Structural, romanul are o simetrie fixă, este segmentat în două părți, fiecare la rândul ei având în componență doisprezece capitole. „Scrișul autoarei confirmă sentința liminară, autoasumată, și face din pasta epică a cărții, dar și din suportul discursiv prin care ea ni se comunică, o – poveste despre autocontrol – un control riguros al formei, dar și al imaginarului, prin intermediul căruia constructul artistic convinge și, mai ales, neliniștește”⁴. Motto-ul romanului anticipează într-o mare măsură evoluția narațiunii, care, deși are ca obiect realizarea unui jurnal de monitorizare a stării de sănătate a autorului, nu manifestă ieșiri din tiparul ritmic stabilit la început, ceea ce atestă starea de „normalitate” spre care aspiră întregul corpus al poveștii, astfel că „în scris nimic nu poate fi grăbit”⁵.

Elementul recurent al poveștii în sine îl constituie exhumarea unui cimitir, acțiune la care ia parte și eroina cărții, violonista Augusta Degan, în calitate de „aparținător” al unei persoane aflate în cimitirul respectiv, împreună cu alți treizeci și unu de astfel de „aparținători”. Inițial, niciunul dintre cei prezenți acolo nu par să aibă vreo legătură unul cu celălalt, însă, pe măsură ce șirul poveștii se desfășoară, și trebuie precizată naturalețea cu care naratorul realizează acest lucru, apar incidente între destinele acestor personaje, care, într-un final, toate au aceeași „aspirație spre normalitate”. Începând cu prima pagină a romanului, prin livresc și adresare directă a naratorului, avem

impresia că ni se oferă cheia de interpretare a întregii povești, dar ușurința cu care această „cheie” este pusă la dispoziția lectorului ridică semne de întrebare asupra posibilității de a exista cu adevărat un „cititor model”.

Augusta, aflată la finalul unei perioade de recuperare psihică, încheie un pact cu psihologul său din care va rezulta scrierea jurnalului și relatarea tuturor întâmplărilor următoare. Cu referire directă la Freud chiar din prima pagină: „așteptând să-mi iau zborul, îmi vorbeai, nu întâmplător, despre Freud, despre aprecierea pe care o dădea el unui final bun de analiză. Acesta, spune Freud, e aidoma unui bilet de călătorie: creează doar premisele călătoriei, nu o și substituie”⁶, romanul este interpretabil în manieră psihanalitică. Toate incongruențele și refulările de comportament au o explicație la nivelul inconștientului ca urmare a unor anomalii în dezvoltarea psihică a individului. La Freud, iubirea și sexualitatea stau sub același semn, motiv pentru care se poate face referire la una dintre aceste entități prin intermediul celeilalte. Romanul are o valență duală, fiind prezentate acțiuni aflate într-o relație din care reiese cauzalitatea și efectul produs, chiar dacă nu în ordinea aceasta de fiecare dată.

Mobilul poveștii este Agata, sora Augustei, care, murind la o vârstă fragedă, îi provoacă surorii sale, în primul rând, tulburările psihice pentru care este nevoită să apeleze la serviciile de specialitate ale psihologului său, dar și prezența în orașul D. pentru a cărei exhumare este convocată. „Agata este, mai ales, marea absență (precum în *Ciuleandra* lui Rebreanu) care coagulează construcția narativă, în ansamblul său. Romanul pornește de la această absență. Întreaga arhitectură a textului se sprijină pe ea, iar construcția, devenită astfel un câmp de tensiune, va încerca până la sfârșit să recupereze, din rememorări, figura surorii moarte”⁷.

Conform terapeutului, Augusta este pregătită să înfrunte orice ca urmare a tratamentului psihanalitic la care a fost supusă o lungă perioadă, însă, fără să-și dea seama, adevăratul tratament, sau finalizarea acestuia, îl va constitui experiența trăită cu ocazia exhumării surorii sale. Faptul că Agata lipsește, îi provoacă Augustei o incapacitate de identificare cu sinele, încearcă reconstrucția imaginii surorii sale într-un alter-ego al său și ajunge la pierderea propriei persoane. Relația foarte strânsă dintre surori („îmi făcea atâta plăcere s-o observ pe Agata privindu-și părinții,

părinții ei erau, desigur, și părinții mei, închipuie-ți împleticirea printre picioarele lor la fel ca mine și, ori-cât de incredibil mi se pare asta acum, spunea *tată*, deși cu un alt timbru decât mine, tatălui meu, și-i spu-nea *mamă* tocmai mamei mele⁸⁾ și lipsa Agatei o face pe Augusta să se simtă incompletă psihologic, iposta-za de frate rămas în viață lasă un sentiment scindat din fraticid.

Datorită faptului că Augusta s-a identificat atât de mult cu sora sa, pentru a-și recâștiga propria persoană trebuie să valorifice ceea ce o diferenția de aceasta, corporalitatea. Prin potențarea experiențelor sexuale, protagonista reușește în cele din urmă să se elibereze de îmbrățișarea acaparatoare în care o ținea imagi-nea surorii sale, dar și de îmbrățișare în care ea însăși ține acea imagine. „Iar eu știu de ce am venit, le știu acum, le recunosc acum, surorile Dogaru nu sunt alt-ceva decât ceea ce am fi putut fi noi, Agata și cu mine. – Funcțiile – lor mă umilesc, sunt o unitate perfect adaptată la scop, scopul celor două e un vast timp or-donat identic pe dinăuntru lor, credința în ele însele e singurul organism sensual, mereu inventat, care-și joacă rolul cu supunere oarbă⁹⁾”.

Augusta este la limita dintre *mortido* și *libido*. Sora sa este reprezentativă pentru instinctul morții atât din punct de vedere psihologic, cât și material. Atracția pe care o are cimitirul asupra protagonistei, dar și asupra celorlalte personaje este mare, încât este considerat ca fiind „adevăratul oraș”. Cimitirul și hotelul sunt două spații clar delimitate și repre-zentative atât pentru dorința de viață, cât și pentru sentimentul morții. Pulsunile și experiențele sexuale sunt cele care o ajută și o determină pe Augusta să reprime moartea, fiind calea spre echilibrul său psi-hic. „O noapte dezinhibată în compania Romanovilor, scena – agresării – ei erotice de către un deținut, în cimitir, ori baletul senzual al inițierii tânărului Octav Ralian sunt probe importante pentru arta narativă a autoarei. Psihologic vorbind, ele reprezintă momente de negare a instinctului morții, fundamentale pentru reconstituirea legăturilor cu *viul*, ca scop principal și ultim al procesului de vindecare¹⁰⁾”.

Un alt personaj important este Artur Cadia, care se afla în orașul D. pentru o mătușă pe nume Amalia. Augusta, după cum reiese din spusele ei din intimi-tatea jurnalului, este îndrăgostită de acest Artur și în final, se va dezvălui faptul că el este psihanalistul că-ruia Augusta îi scria și-i adresa toate întâmplările și trăirile, însă niciodată nu a avut intenția de a le înmâ-na adresantului. Toată activitatea de a ține evidența evoluției psihice a pacientei este una dintre tehnicile pe care psihanalistul le folosește în scopuri curative, însă Augusta nu finalizează procedura, prin faptul că nu îi pune la dispoziție lui Artur toate confesiunile pe care le-a efectuat în intimitatea propriilor gânduri și a colii de hârtie. Ședințele de psihanaliză la care o supunea Artur pe Augusta aveau rol strict de cerceta-

re și elucidare a cauzei care o determină pe pacientă să persiste în starea de angoasă sufletească în care se afla. La sfârșitul cercetării, psihanalistul o proclamă pe Augusta „puternică și liberă¹¹⁾”, dar adevărata pro-vocare abia în momentul călătoriei începe: „în urma analizei, pacientul nu e vindecat neapărat, ci adus în punctul din care vindecarea *devine posibilă*. Dar asta numai dacă o și dorește cu adevărat [...] a sosit mo-mentul, Augusta, a venit timpul să-ți demonstrezi ție însăși că ai intrat în rândul oamenilor¹²⁾”.

Prin intermediul psihanalizei, se pot trasa linii de legătură între trăirile prezentului relatat de către au-toare și amintirile pe care protagonista le reiterează pentru a putea înțelege ce trebuie să facă pentru iden-tificarea cu sinele. La nivelul inconștientului, identi-ficarea trecutului cu *prezentul*, prin relaționarea eve-nimentelor trecute cu cele prezente, a actanților din trecut cu cei din prezent și a tuturor sentimentelor trăite *acum*, ca urmare a evoluției psihologice din tre-cutul copilăriei, are ca efect conștientizarea și instau-rarea stării de normalitate și sănătate mintală. Nu se poate vorbi despre patologic la niciun nivel psiholo-gic, ci doar despre o stare de disconfort și nesiguranță prin incapacitatea de acceptare a propriei identități. Augusta este bântuită de *spiritul* surorii sale care nu îi lasă libertatea de a-și trăi propria-i viață.

Toate personajele care intră în contact cu Augus-ta o ajută pe aceasta să ducă la bun sfârșit terapia începută cu psihanalistul Artur. Teofil, fostul iubit al Clarei, mama Augustei, dezvăluie detalii „necunos-cute până acum fiicei, legate de figura maternă. Au-gusta descoperă adevărata personalitate a mamei, cu fluctuațiile ei complexe. Romanul evită prin aceasta o ficționalizare de tip infantil, subiectiv și idealizant, a personajului matern, adăugându-i și o altă percepție, matură, senzuală, cu un pas suplimentar al proce-sului terapeutic pe care eroina îl traversează¹³⁾”. Prin relatările lui Teofil, Augusta are posibilitatea de a se distanța de imaginea maternă în care o regăsea și pe Agata, o distanțare ce corespunde, în termeni psiha-nalitici, identificării sinelui și a personalității.

Iarin Rottman, o altă figură pregnantă atât din prezentul, cât și din trecutul Augustei, potențează instinctul sexual al protagonistei. Acest lucru este posibil datorită faptului că Augusta își amintește și re trăiește anumite scene din trecut care i-au influențat dezvoltarea psihologică. El, la rândul său, suferă de o dereglare la nivel psihologic în urma unor traume din copilărie ce i-au marcat viața. Iarin o iubește pe Au-gusta, dar o și acuză, cum se acuză și pe sine, pentru moartea părinților săi. „Augusta devine astfel fantas-ma tutelară a lui Iarin, cenzura tuturor trăirilor sale, umbra constrângătoare și pasiunea sa terorizantă. De aici și pulsionea ucigașă, pe care Iarin încearcă să o pună în practică în ultima scenă senzuală dintre ei, pe un promontoriu de stâncă¹⁴⁾”. Sfârșește în urma altercației cu Artur, în momentul atacului asupra Au-

gustei și nu reușește să își atingă starea de *normalitate* spre care aspiră.

Dintre toate personajele, doar Augusta „iese definitiv din marasmul nevrotic al existenței sale tulburate”¹⁵. Stimularea *libidoului* prin instinctualitate duce, în termeni psihanalitici, la o rupere față de ruina surorii sale de care a fost legată. Prin psihanaliză, Augusta înțelege relația pe care a avut-o și pe care poate să o aibă cu sora sa. „...nu știu dacă dumneata, domnule Cadia, ai avut pe cineva drag, împreună cu care să împarți același tată, aceeași mamă, să trăiești în toată plenitudinea ei o fericire atât de naturală, cu toate că în mod normal n-ar trebui să percepiastă întâmplându-se, dar totuși să o percepi, și chiar intuind că până și acest gen de fericire – natural, nu? – are o durată a ei finită, dar a cărei epuizare se va produce într-o bună zi... firesc și blând și lent... Așa cum se topește uneori ființa noastră întreagă în întunericul binefăcător al rememorării sau al rugii!”¹⁶ Odată cu exhumarea Agatei, ies la suprafață și amintirile legate de aceasta cu care Augusta se confruntă, le acceptă și într-un final își dă seama de efemeritatea relației pe care a avut-o, o are sau ar fi putut să o aibă cu ea. La reînhumare, Agata își ia și imaginea pe care Augusta încerca să o reitereze în propria-i persoană și o eliberează din existența sa tulburată.

Prin abordarea psihanalitică a trăirilor senzuale feminine exotice într-un spațiu macabru foarte bine delimitat, romanul Dorei Pavel își proclamă autenticitatea prin prisma unui spațiu imens de diversitate a naturii umane și chiar prin incapacitatea psihanalizei de a da un verdict elocvent în elucidarea acțiunilor inconștientului.

1 Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, p. 20.

2 Mircea Iorgulescu, *Fantasmale romanului*, în „22”, p. 15.

3 Sanda Cordoș, *Deshumări și emancipare*, în „Apostrof”, nr. 7-8, p. 16.

4 Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, p. 20.

5 Dora Pavel, *Agata murind*.

6 Dora Pavel, *Agata murind*, p. 9.

7 Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, p. 20.

8 Dora Pavel, *Agata murind*, p. 49.

9 Ibidem p. 165

10 Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, p. 22.

11 Dora Pavel, *Agata murind*, p. 11.

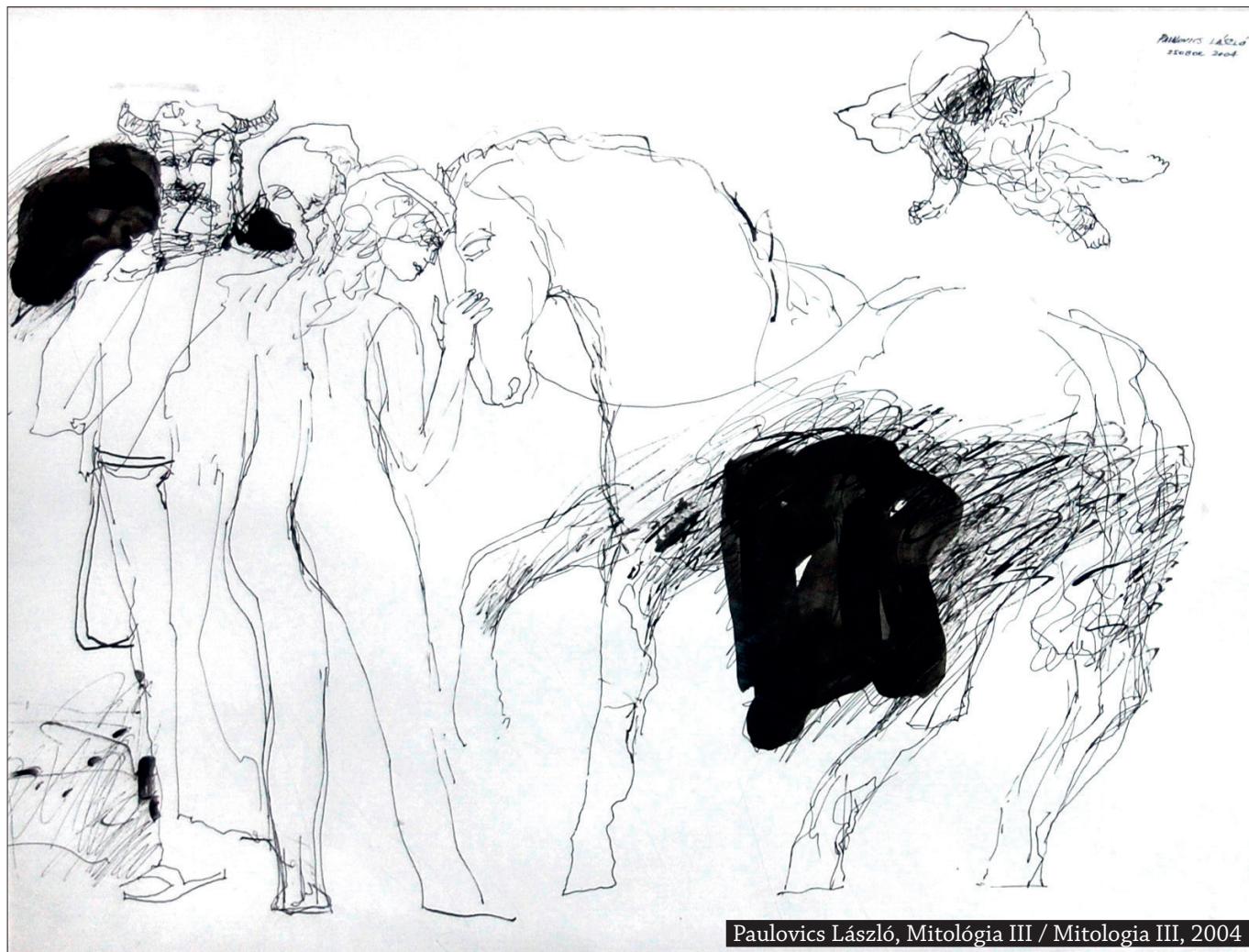
12 Ibidem, p. 9

13 Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, p. 21.

14 Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, p. 21.

15 Idem.

16 Dora Pavel, *Agata murind*, p. 49.

Paulovics László, *Mitológia III / Mitologia III*, 2004

Univers pierdut

Doina IRA - TĂUTAN

(Fragment din romanul „Spitalul de nebuni”)

Totul a început într-o frumoasă zi de toamnă târzie, a cărei dimineață nu prevestea nimic rău. Parcă nici nu se terminase vara, deși noiembrie bătea la ușă. Nici păsările călătoare nu pleaseră spre sud. Arămiul nu-și pusese amprenta încă, doar pe ici, pe colo frunzele pomilor timpurii începuseră să se îngălbenească, pentru a reaminti de anotimpul care urma să pună stăpânire pe această parte de lume.

Era sâmbătă. Olguța se trezise bine dispusă. Luă micul dejun împreună cu mama și cu Matei, soțul său, își privi duios cei doi copii, de trei și, respectiv, un an, care dormeau în patul lor, ieși în curte, încălecă motocicleta și plecă spre locul de muncă, ferma de legume aflată într-o altă localitate, la distanță de vreo douăzeci de kilometri.

Era șef de fermă. Cel mai tânăr șef de fermă legumicolă din țară și, după diplomele obținute și aprecierile superiorilor, unul dintre cei mai buni. La ora șase era deja în fermă. Aici îi găsi pe cei patruzeci și șase de muncitori – opt cupluri, soț și soție și alte treizeci de femei, precum și autovehiculele așteptând să fie încărcate cu ultima recoltă de varză pentru export. Nea Ion, economistul fermei, se ocupase deja de documentele care urmau să însoțească marfa. Fusesse un an agricol foarte bun, iar rezultatele erau pe măsură. Aproape toată producția de legume fusese exportată. Muncitorii din subordinea Olguței erau oameni de toată isprava. Rămâneau pe poziții atât cât era nevoie, de cele mai multe ori zi-lumină. Nu se plâneau niciodată, deși munceau foarte mult. Pe arșiță, pe ploaie, pe frig. O iubeau pe Olguța, dar și ea pe ei. Se respectau reciproc.

La început, când Olguța fusese numită șef de fermă, se manifestaseră cu destulă circumspecție. Considerau că este prea tânără și prea firavă pentru genul acesta de muncă în cadrul fermei. Pe deasupra, era orășeancă. Și se deplasa pe motocicletă. Faptul că era tânără, frumoasă și elegantă nu constituia un atu în fața acestor oameni pentru care hainele ponoșite și munca de dimineață până seara erau un mod de viață. Dimpotrivă! Se purtaseră cu destulă rezervă în prezența ei, întrebându-se, probabil, ce caută o femeie ca ea într-un astfel de loc. Sigur că, dintr-un bun simț pe care îl poți întâlni mai ales la oamenii de la țară care își câștigă din greu existența, trudind la muncile câmpului din zori și până se înnoptează, și

pentru care respectul nu este numai o noțiune strict teoretică, nu îndrăzneau să-i spună ce cred. Și nici nu făceau glume în prezența ei, așa cum se întâmpla în mod obișnuit în astfel de grupuri. La prânz, întindeau rogojini pe jos, se așezau, își scoteau din traistă mâncarea, fiecare ce adusesese, o puneau la grămadă și se apucau de treabă. Olguța îi privea pe geamul de la casa grădinii cum mâncau cu poftă, cum își făceau tot felul de șicane și cum se amuzau. Ar fi vrut să fie și ea acolo, să participe la acest ceremonial zilnic însoțit de veselie. Dar nu o invitaseră niciodată. Ea mânca singură, în biroul ei, ce-și aducea de acasă. Până într-o zi, când tanti Mița, o țărancă mai îndrăzneată, în timp ce grupul se pregătea să mănânce, îi zise:

- Doamna inginer, nu vreți să mâncați cu noi? Nu avem noi cine știe ce bunătăți, dar când mănânci la grămadă, toată mâncarea este bună.

Plăcut surprinsă, Olguța răspunse:

- Nici nu știți de când aștept invitația asta. Nu-mi place să mănânc singură. Când vă vedeam pe geam cu câtă poftă mâncați, îmi lăsa gura apă.

- Păi de ce nu ne-ați spus că vreți să mâncați cu noi, că n-am avut îndrăzneala să vă chemăm la masă, credeam că nu mâncați dumneavoastră bucate de-ale noastre și nici că o să vreți să mâncați cu noi.

- Cum să nu vreau, răspunse Olguța. Vă mulțumesc că v-ați hotărât, în sfârșit, să mă includeți și pe mine în grup, răspunse zâmbind.

Din acea zi, n-a mai mâncat niciodată singură. Se așeza pe rogojină alături de ceilalți și lua din tot ce se găsea pe fața de masă, întotdeauna foarte curată, întinsă în mijlocul rogojinii. Slavă Domnului, se găseau de toate. Șnițele, chiftele, sarmale, friptură, salam. Însă preferatele Olguței erau zilele de post. Se mâncau cartofi fierți sau copti, măslina, nuci cu pâine de casă, întotdeauna cu pâine de casă, și salată. Făceau salată cu legume din grădină, un lighean mare de plastic din care luau cu toții. Cu lingura, cu furculița, cu ce avea fiecare. Asta i-a apropiat foarte mult și astfel au ajuns s-o cunoască bine și ei pe Olguța, să o iubească și să o respecte. Ea – la fel. Le asculta ofurile, le înțelegea necazurile, atunci când se confruntau cu ele, îi ajuta cum putea. Relația lor devenise atât de bună încât, de-a lungul timpului, ajunsese să le cunoască familiile, să meargă acasă la fiecare dintre ei, să se mai odihnească în zilele toride, sau după ce terminau treaba, să mănânce o prăjitură sau să bea o cafea. Într-una dintre zile,

după ce terminaseră de mâncat și își făceau siesta, așa cum ironic le plăcea să spună, asta însemnând că stăteau și discutau despre tot felul de lucruri, cu vreo jumătate de oră înainte de a se apuca de treabă, una dintre femei i se adresă cu oarecare timiditate, și-i spuse că peste câteva luni își căsătorește fiica. Cerându-și scuze pentru îndrăzneală, o întrebă dacă nu ar vrea să o cunune. A fost surprinsă când Olguța i-a răspuns fără să stea pe gânduri că i-ar face mare plăcere. Și așa, în ziua programată, iată-i pe Olguța și pe Matei nași la o nuntă la care erau invitați toți angajații. Deveniseră ca o mare familie și fiecare zi petrecută la fermă era o bucurie pentru tânăra fermieră.

Pasionată de profesia ei, nu se simțea deloc împovărată de faptul că se trezea dimineața la patru și jumătate, iar seara ajungea acasă după ora nouă. Singurul lucru care o nemulțumea era faptul că petrecea prea puțin timp cu copiii. Dimineața, când pleca la serviciu, aceștia dormeau, iar seara, când se întorcea, de cele mai multe ori îi găsea dormind. Duminica era singura zi pe care le-o dedica în exclusivitate. Mama sa și Matei, al cărui program de lucru era destul de permisiv, se ocupau de copii în celelalte zile ale săptămânii. Se simțea împlinită și era mulțumită de viața pe care o ducea. Matei o iubea și o respecta, aveau doi copii reușiți, mama sa o ajuta foarte mult, ocupându-se de copii și de toate treburile casei. Aveau tot ce le trebuiau, așa încât putea afirma că era o femeie fericită. Doar un singur lucru o mâhnea. Faptul că mama sa nu îl plăcea deloc pe Matei. Din atitudinea ei îți dădeai seama că are ceva pe suflet, că o nemulțumește ceva. Era tristă, permanent iritată și pusă pe harță când îi era în preajmă. O agasa prezența lui. Însă, ignorând total acest aspect, Matei se purta foarte respectuos, atent și amabil cu mama-soacră. Însă oricât s-ar fi străduit, nu putea să-i intre în voie. Nu fusese de acord ca Olguța să se mărite cu el. De la început își manifestase nemulțumirea față de alegerea făcută și încercase de mai multe ori să o convingă de faptul că nu este omul potrivit. Invoca diferența de vârstă, de educație și multe alte aspecte ne semnificative pentru Olguța. Pe mama ei o știa extraordinar de bună, de altruistă, iubea oamenii. N-ar fi judecat niciodată pe nimeni. O făcuse atunci cu Matei. Poate chiar prea vehement, fapt ce o contraria pe Olguța. Intuia că nu motivele invocate erau cauza reală a unei astfel de atitudini, a dezacordului față de alegerea făcută. Dar oricât a stăruit cu întrebările, nu a primit alt răspuns. Așa că, fără să țină cont de nemulțumirea mamei, a hotărât să se mărite cu Matei. Și-a spus că timpul va rezolva și problema asta.

Copil din flori, Matei era cu nouă ani mai în vârstă decât Olguța. Maică-sa, bucătăreasă la cantina unui liceu, nu fusese niciodată căsătorită. Spunea că tatăl lui Matei fusese muncitor pe un șantier. Trăiseră

împreună peste patru ani, dar acesta murise într-un accident pe când Matei avea doar nouă luni. Nimeni nu i-a confirmat sau infirmat povestea vreodată, așa că toți au luat-o ca atare. Ciudat părea faptul că Matei purta numele bunicii dinspre mamă, pentru că aceasta din urmă avea alt nume, nu cel de fată și nici cel al prezumtivului tată. Își amintea că, atunci când ar fi fost de vreo cinci-șase ani, au locuit o vreme în casa unui bărbat. Se pare că mama sa fusese căsătorită cu acesta, al cărui nume îl purta. Mama nu-i dezvăluise prea multe despre sine, poate pentru că nu-l crescuse ea. Nu reușiseră să se apropie foarte mult. Ea era cea de-a doua fiică din cei șase copii ai unei femei, jumătate poloneză, jumătate ucraineană, ajunsă pe meleagurile noastre în timpul războiului, când îi și murise soțul. Era o femeie isteată, dintr-o bucată, frumoasă cu ochi albaștri, în ciuda faptului că era destul de bătrână atunci când o întâlnise Olguța. Maria Ferdinand se numea bunica lui Matei. Își crescuse singură cei șase copii, nu se recăsătorise după moartea soțului său. Și tot ea îl crescuse și pe Matei. Mai îngrijise încă patru nepoți. Matei învățase de la ea mai multe decât de la mama sa. Pentru Olguța însă, căreia Matei îi spusese totul de când se cunoscuseră, nu conta nici că era copil din flori, nici faptul că erau atât de multe lucruri necunoscute în familia lor, nici dacă povestea despre presupusul lui tată era sau nu adevărată. Îl iubea pe Matei. Acceptase căsătoria cu el și atât.

Trecuseră deja patru ani de la aceasta. Se iubeau, erau fericiți, între timp se născuseră și cei doi copii pe care ea îi adora și îi îngrijea cu toată dragostea, dar resentimentele soacrei față de Matei erau la fel de puternice ca și la început. Nu o dată Olguța o întrebase ce are cu el, care este de fapt adevăratul motiv pentru care nu-l agreează. De obicei nu primea nici un răspuns sau, dacă o făcea, afirma că nu vrea să vorbească despre asta și că o va face într-o zi, după care totul se va schimba, nimic nu va mai rămâne așa cum a fost până atunci. Mult timp, Olguța s-a întrebat ce-ar putea să fie, ce o nemulțumește atât de tare încât să nu poată trece peste asta, dar văzând încrâncenarea mamei, nu mai insistă. Se gândea că nu este decât o manifestare a egoismului de care sunt încercate mamele care își iubesc exagerat copiii, considerând că nici un partener nu este suficient de bun pentru fiica ei. Așa că renunțase la a mai pune întrebări. Pe Matei părea că nu îl deranjează atitudinea soacrei sale. Așa încât Olguța luă totul ca atare și se mulțumi cu gândul că, mai devreme sau mai târziu, mama sa îl va accepta pe Matei și totul va intra în normal.

În acea zi, ultimul transport de varză plecase în jurul orei două după-amiază. Își făcu ordine în hârtii și, fericită la gândul că ajunge mai devreme decât de obicei, și astfel se va putea bucura de compania copiilor, plecă spre casă. Când ajunse în dreptul gă-

rii, opri să îi spună lui Matei, care era de serviciu, că a reușit să plece mai devreme. Locuința lor era în apropierea gării. Bătu la ușa biroului de mișcare, dar nu-i răspunse nimeni, apăsă pe clanța ușii, dar era încuiată. Știa că Matei nu poate părăsi biroul în timpul serviciului. Mirată, se duse la geam pentru a privi înăuntru, dar perdelele erau trase. Iarăși nefiresc. Nu știa ce să creadă. Se gândise că Matei este probabil la casa de bilete, unde mergea de obicei când avea o pauză, pentru a-și face ordine în acte, de aceea nu auzise bătaia în ușa biroului.

Merse prin spatele clădirii unde era ghișeul cu geam al casei de bilete. Acesta era închis, iar geamul era acoperit de o perdea. Un colț al perdelei rămăsese îndoit, lăsând descoperită o porțiune mică de geam. Privi înăuntru și... înlemni. Rămase așa minute în șir fără să se poată mișca sau să poate vorbi. „Nu te voi înșela niciodată cu o altă femeie, ești cea mai minunată ființă din lume, nu există o altă femeie care să te poată egala...”, asta era tot ce îi trecea obsesiv prin minte. Declarațiile soțului ei, care-i plăceau atât de mult... „nu te voi înșela niciodată cu o altă femeie”. Acum înțelese brusc sensul acelor cuvinte. Matei era în casa de bilete. Nu era singur, ci cu un bărbat, înlănțuiți într-o partidă de amor. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Matei al ei care o iubea atât de mult... Simțea că se sufocă. Nu mai văzuse niciodată așa ceva, nici măcar în filme. Auzise câte ceva despre homosexuali, dar nu credea că astfel de oameni chiar există. Îi considera anormali, bolnavi psihic. În anii '70 informațiile despre această categorie de oameni erau extrem de bine ascunse și rareori se auzea câte ceva, iar când se vorbea despre asta, se spunea că ei există numai în Occident, unde desfrânarea era un mod de viață. Comunismul înfiera cu vehemență astfel de practici.

Bătu în geam fără să poată articula măcar un cuvânt. Cei doi, speriați, se îmbrăcară în grabă, fără să-și dea seama că sunt văzuți. Nu observaseră colțul tras al perdelei. Olguța bătu din nou în geam. Matei strigă „imediat” și, după ce se îmbrăcă, trase perdelele de la geamul casieriei. Încurcat, la vederea soției sale, albă ca varul, bâigui ceva ininteligibil și ieși în grabă din casierie. Olguța rămăsese stană de piatră. Matei veni la ea și o întrebă:

- Ce este cu tine, ți-e rău? De ce ai venit așa devreme, s-a întâmplat ceva? Hai să te duc repede acasă, spuse întinzând mâna pentru a sprijini brațul femeii care părea că urmează să se prăbușească. Vorbea ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu știa că fusese văzut.

Olguța îl privi cu o nedisimulată ură și dezgust, ferindu-se.

- Să nu îndrăznești să mă atingi, că te omor, îi spuse cu vocea pierdută. Lacrimile îi inundaseră fața lividă ca a unei păpuși de porțelan... Chipul îi era lipsit de orice expresie. Privind în gol, repeta ca pentru

sine:

- De ce, Matei? De ce?

Era foarte frumoasă Olguța. Nu puteai să treci pe lângă ea fără să o remarci. O frumusețe senină, de copil. Emană căldură și lumină. O minionă cu trăsături fine, păr castaniu închis numai bucle. Te simțeai foarte bine în preajma sa. Și Matei era frumos. Înalt, solid, blond cu părul ondulat și ochi verzi. Le stătea foarte bine împreună. Erau un cuplu frumos, admirat și agreat oriunde ar fi fost.

Îi întoarse spatele și plecă aiurea, în direcția opusă locuinței. Matei se apropie din nou de ea și, fără să încerce să o mai atingă, o întrebă:

- Unde mergi, Olguța? Nu te duci acasă?

Se întoarse brusc către el și îl întrebă:

- De ce, Matei, de ce? Și dacă m-ai fi înșelat cu zece femei, și dacă mi-ai fi venit acasă cu un copil al altei femei, te-aș fi iertat. Aș fi încercat să înțeleg de ce se întâmplă așa ceva, dar pentru că ești atât de important pentru mine, te-aș fi iertat, zise Olguța privindu-l în ochi. Dar de ce cu un bărbat, Matei? Să mă înșeli cu un bărbat este pentru mine cel mai groaznic, cel mai umilitor lucru care mi se putea întâmpla. Pentru asta n-am să te pot ierta niciodată. V-am văzut pe geam. Să nu îndrăznești să-mi spui că nu este adevărat. Îmi doresc din tot sufletul, continuă pe un ton plin de ură, să mori. Asta îmi doresc, să nu te mai văd vreodată în viața mea și nici să nu te mai apropii de copiii mei. Ești un animal!

La auzul celor spuse de Olguța, Matei deveni sta-cojiu, își lăsă capul în jos și nu scoase niciun cuvânt.

Takács Gábor, Bethesda, 1997

A sta cu fundul în două luntre

Gheorghe MOGA

Termenii care denumesc părți ale corpului omenesc fac parte din vocabularul fundamental al unei limbi, alcătuind un câmp lexical aparte, în măsură să dovedească – alături de câmpul lexical al gradelor de rudenie – apartenența unei limbi la o familie. Cuvintele românești din această categorie sunt, cu o singură excepție, de origine latină și se caracterizează prin bogăția semantică, circulația deosebită, posibilitățile derivative, prezența în expresii și locuțiuni.

Câțiva dintre termenii acestui câmp lexical, deși frecvenți în aspectul oral al limbii, au apariții rare în aspectul scris. Se înțelege că este vorba de cuvintele care denumesc organele genitale și alte câteva cuvinte „groase”, cu sens necuviincios, trivial. Lexicografi nu le pot evita. Un exemplu va întări afirmațiile de mai sus. Latinescul *culus* s-a păstrat în toate limbile romanice (it. *culo*, fr. *cul*, sp. *culo*, pg. *cú*, rom. *cur*). Înainte de a ilustra sensurile și expresiile în care intră cuvântul, înainte de a enumera derivatele și compusele termenului, autorii **Dicționarului Academiei** notează: „Cuvântul nu avea în limba veche, cum nu are nici astăzi la clasele de jos, nuanță trivială”. Între expresiile înregistrate în **DA** figurează și *cu curul în două luntre*, explicată astfel: „despre un om șovăitor, nesigur, interesat, care e în același timp și cu unii și cu alții, într-o chestiune controversată, în lupta politică între două partide, nehotărât”. Citatul ilustrativ este cules din **Amintirile** lui Ion Ghica: „Golescu-Negru umblă șovăind, cu curul în două luntre”. Când expresia cuprinde și un verb (*a fi*, *a sta*, *a umbla*), sensul care primează este acela de „a fi duplicitar”.

Imposibilă în realitate, „poziția” devine realizabilă când elementele ei lexicale primesc sensuri figurate. Echivalentul expresiei românești în limba italiană ar putea fi *tenere il piede in due staffe/ in due scarpe*, literal „a sta cu un picior în două scări/ în doi pantofi”.

Când a fost simțit ca trivial, vorbitorii au apelat la sinonime, astfel că expresia circula și sub forma *a sta (a fi) cu fundul în două luntre*. În scris, pentru evitarea cuvântului „crud”, se recurge deseori la procedee grafice. În capitolul „Lucian Blaga între contemporani” Ion Bălu, autorul **Vieții lui Lucian Blaga**, arată că, în ciuda valorii și originalității creației acestuia, filosoful a cunoscut și insuccese, dar care sunt „pasagere și lipsite de semnificație în contextul evoluției succesuale”. Între detractorii filosofului se numără și mulți teologi scandalizați de „ateismul” din volumul **Religie și spi-**

rit (1942). Despre unul dintre aceștia, Lucian Blaga îi scria lui Gherghinescu-Vania: „Acest teolog nomad cu..., nu în două luntre, ci în două mitropolii (Blaj și Sibiu) e nu numai incult, ci și stupid”¹.

Prozatorii, care valorifică posibilitatea de a caracteriza un personaj prin felul de a se exprima, nu se sfiesc să reproducă termenul așa cum apare în vorbirea personajului.

În Cuvântul rostit în 6 noiembrie 2014 în cadrul ceremoniei de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, Augustin Buzura își amintește de oameni și întâmplări din anii studenției: „Clujul era un oraș viu care continua să-și redescopere valorile și istoria adevărată. Blaga, așa interzis cum era, putea fi văzut împreună cu doctorul Iubu la «Croco». Îi copiasem de mână poeziile și îl căutam acasă împreună cu tot ce se numea pe atunci «literatura tânără» din Cluj, în cartierul Andrei Mureșan, unde tăceam împreună. În ciuda interdicțiilor profesorului Moga, l-am văzut pe furiș în salonul 13 de la Medicala 1, apoi la Capela clinicilor de unde cam lipsiseră cei ce scriseră amintiri despre el. La Lancrăm n-am ajuns deoarece la 5 dimineața am fost dus pe strada Traian, la Securitate. Nu făcusem altceva decât să-l admir pe Blaga și să vorbesc despre el. Tot în Andrei Mureșan locuia și părintele Ion Agârbiceanu pe care l-am ascultat deseori la **Tribuna** citindu-ne fragmente din romanul său **Prăbușirea**. Mergeam la cursurile lui D.D. Roșca, la cele ale lui Mircea Zăciu, îi dădeam dreptate scriitorului proletar Nagy István mereu revoltat pe cei «cu luntrea în doi curi»².

„Răsucirea” expresiei și aluzia la greșelile în realizarea pluralului substantivelor ivite în vorbirea maghiarilor au asigurat păstrarea în memorie a „vorbei”.

Frecvență a devenit în media și expresia cvasisinonimică *a juca la două capete*, care sugerează intențiile ascunse ale jucătorului de cărți de a exploata la maximum șansele ivite în joc. Expresia îi vizează astăzi, deseori, pe politicieni când aceștia încep „jocul” (devenit... joaca) alianțelor.

¹ Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, vol. II, Editura Libra, 1996, p. 371.

² *Familia*, seria V, anul 50 (150), nr. 11-12 (588-589) Noiembrie-Decembrie, 2014, pp. 43-44.

Fiii lumii și fiii luminii

Franciscus GEORGIUS

2. Spre veșnică pomenire

În seara de 1 Noiembrie, în Banat și în Ardeal se prăznuiește Luminația, ajunul Zilei Morților, când pe morminte se aprind zeci de luminițe ca să le arate spiritelor eliberate la Halloween unde să se întoarcă și să stea cuminți încă un an, până la următoarea permisiie de... groază. După apusul soarelui, cimitirele punctate cu pâlpâiri albe sau roșii se transformă în niște tărâ-muri feerice. Nu-i de mirare că și românii de ambele confesiuni (uniți sau ortodocși) au preluat obiceiul de la catolici și reformați. Priveliștea este cu totul copleșitoare. Când se întunecă, flăcările lumânărilor și candelor plasate jos, la nivelul solului, transformă totul într-un fel de sătuc vesel, cu mii de ferestre iluminate. Luminația dă un sens optimist despărțirii de lume și de cei dragi, ne amintește că este suficient să aprinzi o singură lumânare ca să risipească beznă unei nopți fără de zori și că, deși ne ducem la groapă singuri, despuiați de orice avere, ceea ce rămâne după noi sunt cei cărora le vom lipsi.

Nu-mi plac cimitirele și, bineînțeles, nici înmormântările, deși întotdeauna se întâmplă câte ceva ieșit din comun pe acolo, ba la capela mortuară, ba pe drum, ori chiar pe buza gropii: fâlfâie pânze nebătute de vânt, cad coroane puse în locuri necuvenite sau de mâini nelegiuite, caii de la dric refuză din senin să urce dealul, dubițele pompelor funebre rămân în pană, groparii scapă sicriul în groapă. De unde nu dă Dumnezeu, chiar se poate întâmpla ca preotului să i se facă rău la slujba de îngropăciune. Doamne-păzește de vreo întâmplare de pomină la vreun asemenea prilej, deoarece ea se întipărește în memorie, este scoasă de la naftalină și repovestită la fiecare priveghi următor, întoarsă pe toate fețele, desăvârșită într-o trezire groazei față de trecerea Dincolo, de teribilul pas în necunoscut pe care odată și odată îl vor face toți cei care s-au născut.

Un ziarist înzestrat cu har, atent la tot ce se întâmplă în viața de zi cu zi și la posibilele semne din lumea nevăzută, a fost italianul Giovannino Guareschi, creatorul unor personaje charismatice, precum părintele romano-catolic Don Camillo și primarul comunist Peppone (un Iosif la superlativ).

„Roșii” au negat întotdeauna existența lui Dumnezeu și au promovat ateismul materialist-științific: omul se naște, trăiește, muncește, își crește copiii (când este lăsat să-i aibă) cu frica să nu supere Partidul și moare. Punct. Nimic în continuare. Cel puțin

asta trebuiau să propovăduiască activiștii în numele lui Marx, Engels și Lenin. Scrierile lui Guareschi ne arată de ce nu a fost bine așa, de ce ideologia terorii n-a făcut prozești și de ce lumea n-a acceptat lipsa de speranță ca piatră la căpătâi.

În „Don Camillo și turma sa”, cel de-al doilea volum din serie, există o povestire despre Libero Martelli, omul poreclit Romagnolo, cel care toată viața a cerut să fie înmormântat civil, fără preot, doar cu o fanfară care să intoneze imnul lui Garibaldi (un fel de marseilleză italiană), într-un tempo lent, potrivit cu ritmul cortegiului mortuar. Și-a repetat opțiunea și atunci când a împlinit 90 de ani. Dar când a aflat de „ciudata afacere a cailor”, a decis că, în ultimul ceas, trebuie să ia urgent măsurile potrivite.

În desenul animat cu pisicile din veselul Paris, există o secvență unde motanul ticălos Miaurice o plimbă pe naiva Mewsette cu trăsura prin pădure și îi cântă că, deși caii râd și umblă, ei nu pot vorbi, mai ales despre ceea ce se întâmplă în caleștile pe care le trag. Dar nu există secret neaflat, mai ales la noi la țară.

În anii '50, când nu erau prea mulți doctori pe la sate, câte unul avea în grijă mai multe așezări și, ca să ajungă la ele, umbla cu șareta de la un loc la altul. Trebuie să reținem faptul că psihologia cabalină este puternic marcată de rutină. Caii lăsați liberi se întorc de obicei singuri la grajdul lor, iar celor care fac zi de zi – ori chiar noapte de noapte – același traseu, li se întipărește drumul în minte. Când omul nu-i îndeamnă altcumva și alegerea rămâne la latitudinea lor, ei aleg să procedeze după cum au fost învățați.

Medicul care a tras ponoasele în cazul de față s-a obișnuit să poposească la o domnișoară asistentă, pe care o vizita după lăsarea întinericului și de unde pleca acasă, unde-l aștepta soția și cei trei copii. Nimeni nu bănuia nimic și nici nu s-ar fi aflat în veci, dacă o dată doctorul n-ar fi băut un pic mai mult și n-ar fi adormit în teleguță. S-a trezit abia de dimineață, în zori, la poarta drăguței, unde-l purtase – ca de obicei – bidiviul. Desigur, la ora aceea începuse deja forfota în gospodăriile din împrejurimi, căci țaranul se trezește deodată cu soarele, așa că una-două s-a aflat de relația ilicită dintre cele două cadre sanitare.

Eroii lui Guareschi au fost surprinși tocmai de această latură de întipărire a memoriei cabaline. Când în satul vecin a murit bătrânul lider comunist, tovarășii săi au dorit să-l îngroape fără cuvenita slujbă religioasă. De prohodit l-a prohodit secretarul de partid, apoi au desfășurat steagurile roșii, au așezat pe

laturile dricului coroanele decorate cu garioare roșii, lumea îndoliată și-a legat câte-o cravată roșie la gât și i-au cântat „Bandiera Rossa” în tempo de marș funebru. Cortegiul a pornit de la casa răposatului către cimitir. Drumul trecea prin centrul localității, deci prin fața bisericii. Când au ajuns în dreptul ei, caii care trăgeau dricul s-au oprit. Degeaba i-a îndemnat vizitiul, i-a suduit, i-a biciuit, i-a prins de zăbală și i-a tras. Atelajul nu s-a mișcat niciun pas până când cineva a trimis după preot și l-au rugat să tragă clopotul. Așa fuseseră bidiviii obișnuiți și n-aveau de gând să procedeze altcumva. Abia când au auzit dangătul lugubru al clopotului bătut în dungă, atunci s-au opintit și au pornit mai departe.

Romagnolo era bogat. De teamă să nu pătească și el la fel, a cumpărat o camionetă neagră și a donat-o consiliului local pentru a servi la înmormântări. „Așa i-am aranjat și pe preoți, și pe cai! Când mă vor așeza în sicriu, voi avea un ultim drum fără peripeții”, a declarat satisfăcut. Dar n-a avut cum să constate că s-a înșelat. De bucurie că și-a aranjat ploile, a băut câteva pahare de vin în plus și a adormit în șanț, ceea ce la nouăzeci și unu de ani i-a fost fatal. Astfel, noua mașină de la serviciul comunal de pompe funebre l-a purtat în primul ei drum spre locul de veci chiar pe donator.

Toți locuitorii au venit să-l petreacă, mai ales că nimeni nu mai participase la o înmormântare cu camionetă. Fanfara a intonat melodia cerută, motorul a pornit să toarcă în surdină, mașina a început să avanseze încet și constant. Până când a ajuns în centru, în fața bisericii. Atunci, dintr-odată, s-a oprit. Pur și simplu, a încremenit. De uimire, a tăcut și orchestra. Șoferul a coborât, a luat manivela și a învârtit-o de câteva ori ca să-i dea un imbold. Degeaba. A ridicat capota și a verificat bujiile, carburatorul, nivelul combustibilului în rezervor. Totul era în regulă și totuși, mecanismul nu pornea.

Printr-o crăpătură a jaluzelelor, Don Camillo s-a uitat o vreme la motorul încăpățânat și la oamenii care se agitau în jur, apoi și-a făcut o cruce pentru sufletul mortului și s-a dus să tragă clopotul, spunând: „Domnul să se îndure! Dumnezeu să-l miluiască!”

Speriat de dangăt, șoferul a răsucit din nou cheia în contact și de această dată, motorul a pornit. Dar nici oamenii, nici fanfara n-au ajuns să-l însoțească, deoarece, îngrozit, a băgat mașina în viteză, a dispărut într-un nor de praf și i-a așteptat pe ceilalți în poarta cimitirului.

Pentru că, la urma urmei, forța de tracțiune a autovehiculelor se măsoară în cai putere, iar caii sunt victimele propriei rutine, nu-i așa?

Iluștri necunoscuți

Gavril VLAICU

Fiecare comunitate din această țară are o personalitate cu care se poate mândri sau se poate jena (pentru că, nu-i așa, „nu există pădure fără uscături”).

Despre sătucul Răstolțu Deșert s-a scris, s-a scris mult, ba au apărut și două monografii în care s-au inserat evenimente de viață, biografii, istorie, geografie, demografie etc.

În rândurile ce urmează am să încerc să descriu viața unui ilustru anonim, născut și trăitor pe aceste meleaguri binecuvântate de Dumnezeu, cele ale Silvaniei, „sălașul” multor iluștri anonimi.

Dnul Patriciu Știrbu s-a născut în satul Răstolțu Deșert (Pusta), comuna Agrij (județul Sălaj), în anul 1932.

A urmat cursurile școlii primare în sat, întreruptă din păcate de război, dar o continuă la Cluj, cu toate treptele și devine diplomat universitar al Universității „Victor Babeș” în anul 1956. Domnia sa a fost profesor până la pensionare – având și funcție de director de școală.

A scris foarte multe lucrări de specialitate, din-

tre care amintesc: *Curs practic de analiză gramaticală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970 de Valeriu Vlad, Voichița Vlad Budoiu și Patriciu Știrbu; *Fișe de analize gramaticale structurale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978 cu aceeași coautori; *Povești și legende*, Editura Eta, 2003; *Poezii, ferestre către suflet*, Editura Eta, 2003; *Noi și cântecele noastre* – Monografie literar muzicală a comunei Agrij-Sălaj, scrisă împreună cu Iosefina Știrbu și regretata profesoară Maria Holhoș.

Un cuvânt înainte la volumul lui Patriciu Știrb, *Poezii* (Editura Eta, Cluj-Napoca, 2006) a scris Constantin Cubleşan, din care cităm finalul: „Felul său de a scrie ne amintește, ne asigură de fapt, de gustul încă viu pentru literatura veche, dincolo de experimentările moderniste, ostentative de cele mai multe ori; de o poezie a exprimărilor liniștite, sincere, cu un verb direct, nesofisticat, ce n-ar fi exclus să prindă chiar în rândurile generațiilor mai tinere. E un pariu pe care Patriciu Știrbu sper să-l câștige. Va fi răsplata cea mai adevărată și cea mai râvnită pe care o merită”.

Maestrul Paja Jovanović în colecția Ugron

Victor CIOBAN

Din colecția celor 24 de tablouri ale familiei Ugron de Abránfalva aflate în depozitul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, care au fost aduse de către comuniști de la Zau de Câmpie¹, cinci dintre ele aparțin lui Paja Jovanović (1859-1957), o figură marcantă a artei Europei de Est din perioada ultimilor ani ai regimului austro-ungar. E vorba de niște portrete de familie executate în 1913, la comanda diplomatului István Ugron de Abránfalva (1864-1948). Tablourile au fost identificate în baza semnăturii artistului, redate cu caractere chirilice (П Jobanabòk) și reprezintă niște exemplare tipice ale realismului academic de sorginte vieneză (post-Biedermeier)², care a dominat gustul estetic al cercurilor conservatoare din epocă.

Pavle Jovanović s-a născut la 16 iunie 1859 în localitatea Vršac, o localitate care ține de zona etnografică a Banatului Sârbesc (provincia Vojvodina), ca fiu al fotografului Stevan Jovanović, căsătorit cu Ernestina Deot³. Pe vremea aceea, orașul aparținea Voievodatului de Banat, căreia monarhia Habsburgică îi acordase un statut autonom, recompensând-o pentru contribuția sa în înfrângerea mișcărilor revoluționare de la 1848-1849⁴. Însă, nouă ani mai târziu (1868), are loc o reorganizare administrativă, în urma căreia voievodatul este degradat la rangul de comitat (*Timiș*) și încorporat în Regatul Ungariei. Așa cum era de așteptat, decizia (survenită în contextul proclamării regimului dualist) a stârnit un val masiv de proteste în rândul populației din zonă, care au adus în prim-plan necesitatea elaborării unor programe culturale menite să asigure condiții prielnice pentru păstrarea identității locale. În aceste condiții, era firesc ca Vršac-ul să

joace un rol important, datorită numeroaselor vestigii istorice (un castel de secol XV, atribuit voievodului Djordje Branković 1427-1456, care luptase în armata lui Iancu de Hunedoara), mănăstirea Mesic (ridicată la 1225 de călugărul Arsenije Bogdanović din Hilandar) și Središte (având ca ctitor pe voievodul Jovan Branković 1496-1502, canonizat de Biserica Ortodoxă Sârbă), catedrala ortodoxă Sf. Nicolae (ridicată la 1725). De asemenea, la Vršac își desfășurase activitatea și iconarul Nikola Neskovic (1740-1789), personalitate marcantă a vieții artistice sârbești din secolul XVIII, alături de Arsenije Teodorović (1767-1827) și Pavel Djurković (1772-1830)⁵, care au exercitat o profundă influență asupra tânărului Pavle (cunoscut mai târziu sub diminutivul de Paja), prin piesele de iconostas aflate în patrimoniul bisericilor parohiale din zonă.

Crescut în ambianța mișcării naționale de emancipare a sârbilor din Vojvodina, conduse de Svetozar Miletić (1826-1901), Pavle manifestă încă din copilărie un interes deosebit pentru artele plastice, ocupându-se cu reproducerea icoanelor din biserici („Biserica mi-a fost primul profesor”⁶, avea să declare mai târziu). Așa iese la iveală un talent deosebit în arta desenului, care stârnește admirația profesorului său de gramatică, Vodečki. Acesta îl sfătuiește pe Stevan să-l ducă pe Paja la Viena, în vederea aprofundării studiilor. Astfel, la vârsta de 16 ani (1875), Paja Jovanović apare pe lista studenților lui Christian Griepenkerl (1839-1912), președintele Academiei Imperiale de Arte Frumoase, cunoscut în epocă atât pentru tablourile sale istorice, cât și pentru deosebitul său tact pedagogic, care a facilitat apariția unor figuri ca Max Kurzweil sau Egon Schiele⁷. După terminarea stagiului academic de patru ani, tânărul intră în atelierul maestrului orientalist Leopold Carl Müller (1834-1892), unde realizează schițe cu caracter etnografic, având ca temă obiceiurile popoarelor din Peninsula Balcanică, un teritoriu care ajunsese să capete o importanță deosebită pentru cercurile elitare ale vremii, din pricina războiului ruso-turc din 1877-1878, încheiat cu apariția unor state noi pe harta politică europeană: România, Serbia, Muntenegru. Profitând de această conjunctură, Paja expune compoziția *Muntenegrean rănit*, cu care obține Marele Premiu al Salonului Academiei Vieneze din 1882, primind bursă din fondul personal al împăratului Franz Josef. În acest mod, discipolul lui Müller devine o personalitate de

prim-rang a vieții artistice din epocă, iar pictura sârbească primește noi dimensiuni, căpătând o anvergură internațională.

În anul următor (1883), la recomandările maestrului său, Jovanović semnează un contract cu o galerie de artă londoneză (*French*), care-i oferă sprijinul financiar necesar pentru întreprinderea unor călătorii în Spania, Italia, Grecia, Turcia, Maroc și Caucaz, unde-și perfecționează maniera de execuție, construindu-și un stil personal, capabil să satisfacă gusturile estetice ale publicului. Își câștigă renumele prin scene de gen, precum: *Dansul săbiilor*, *Harem*, *Gătitul miresei*, *Lecția de scrimă*, unde simțul realist al detaliului se împletește armonios cu fascinația romantică pentru culoarea locală.

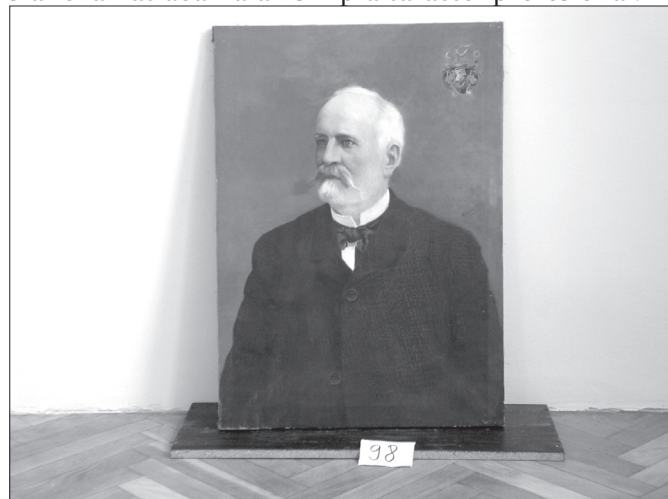
Notorietatea artistului, precum și contribuția sa deosebită în promovarea identității naționale sârbești, îl determină pe regele Milan Obrenović (1882-1889) să-i confere statutul de membru al Academiei Regale a Serbiei (1888). Paja părăsește Londra și se stabilește la Belgrad, unde intră în ambianța curții și se lansează în compoziții istorice monumentale, pătrunse de sentimente patriotice, pe care le expune ulterior la diverse Saloane internaționale. Astfel, în 1896 participă la Expoziția Mileniului de la Budapesta, cu *Tripticul de la Vršac* (*Sărbătorea Recoltei*), iar în 1900 se deplasează la Expoziția Universală de la Paris, unde prezintă *Proclamarea legii lui Stefan Dušan*⁸. În ambele cazuri, tablourile sale sunt premiate cu Medalia de Aur. Pictorul își focalizează atenția și asupra Bisericii Ortodoxe Sârbe, căreia-i donează tabloul *Marea migrație*, dedicată exodului din Kosovo (1690)⁹,

și-i îmbogățește patrimoniul cu iconostasele de la Sf. Nicolae (Dolovo), Saborna (Novi Sad) și pictura murală de la Sremski Karlovci. Dar totul avea să se năruie din pricina contextului politic.

În 1903, regele Alexandru Karadjordjevic și soția sa, Maria, cad victimă unui complot al ofițerilor, fiind asasinați. Paja este nevoit să se refugieze la Viena, unde asistă neputincios la sfârșitul lumii sale. În 1908, Austro-Ungaria anexează Bosnia și Herțegovina, fapt ce provoacă o ruptură definitivă dintre Belgrad și Viena. Noul rege, Petru Karadjordjevic anulează acordul comercial din 1880 și se orientează înspre Rusia.

Dezamăgit de turnura evenimentelor, Paja Jovanović părăsește ambianța Saloanelor pentru a se dedica unei cariere portretistice. Artistul intră în slujba unor diverși comanditari, proveniți din sfera înaltei societăți, sacrificând spiritul patriotic în favoarea intereselor pecuniare. Se pare că printre aceștia s-a aflat și István Ugron, care l-ar fi invitat pe pictor la castelul său de la Zau de Câmpie, pentru a executa o serie de portrete funerare. E vorba de comemorarea tatălui, Ugron Sándor, a mamei (Kendeffy Róza) și a fratelui său mai mic, Ugron Miklós, decedați în 1901, 1898, respectiv 1899, pe care Jovanović i-a zugrăvit conform tiparelor oficiale, ținând cont de vârsta avută la momentul decesului. Nu se cunosc prea multe date despre vizita respectivă, însă în mod cert aceasta nu s-a rezumat doar la un simplu caracter profesional.

Din corespondența familiei Ugron, depozitată la Arhivele Naționale Cluj-Napoca și studiată parțial de Bórdás Béata, reiese că maestrul sârb era *pictorul favorit* al diplomatului¹⁰. Conform inventarelor din 1919 și 1928, colecția lui cuprindea un număr mare de tablouri realizate de Jovanović, cu conținut tematic variat. Unele redau scene cu caracter militar (lupte dintre turci și sârbi), în vreme ce altele se rezumă la episoade din viața cotidiană (*Dansatori adormiți*, *Idilă țărănească*, *Joc de băieți* etc.) sau evocă peisaje de sorghinte vedutistă (*Bărci la Venetia*).

Foarte probabil, preferința lui István pentru Paja nu izvoră numai din considerente personale sau gusturi estetice, ci și dintr-un interes politic. Inscripțiile de pe portrete arată că acestea au fost executate chiar în perioada în care István fusese însărcinat cu o misiune consulară la Belgrad¹¹. În consecință, alegerea lui Jovanović avea scopul de a sublinia sprijinul Ugronilor pentru restabilirea legăturilor dintre Serbia și Austro-Ungaria. Anul 1913 reprezentase apogeul carierei diplomatice a lui István Ugron, care avusese o contribuție esențială în tratativele pentru încheierea războaielor balcanice. Astfel, împreună cu omologul său rus, Serghei Sazonov (1860-1927), a elaborat planul de reorganizare teritorială a frontierelor părților combatante, care vor fi legiferate prin tratatele de la București, Constantinopol și Atena¹². Din nefericire, însă, succesul este doar temporar, căci la 13 noiembrie 1913, István este înlocuit cu baronul Wladimir Giesl von Gieslingen (1860-1936), iar la 28 iunie 1914 se produce atentatul de la Sarajevo, unde este asasinat arhiducele Franz Ferdinand. Serbia și Austro-Ungaria declanșau ceea ce s-a numit ulterior Primul Război Mondial, ale cărui urmări aveau să conducă la prăbușirea prestigiului neamului Ugron. În schimb, Paja avea să-și redobândească faima pierdută, devenind, alături de fostul său coleg Uroš Predić (1857-1953), un simbol al puterii nou-apărutei națiuni *iugoslave*, care includea în teritoriul său și locul natal al artistului. În 1940, primește calitatea de *cetățean de onoare* al orașului Vrșac, iar în 1949 este decorat de mareșalul Tito cu ordinul *zasluga za narod* (meritul poporului). Dar nicio distincție nu reușește să compenseze ne-

cazurile din viața privată. La 17 martie 1944, are loc decesul fratelui său Milan, iar în 1950 se stinge din viață și soția sa, Hermina Dauber. Aceste evenimente îl determină pe artist să se cufunde în anonimat, retrăgându-se într-o suburbie a Vienei, unde moare la 30 noiembrie 1957. Conform dorinței sale testamentare, rămășițele sale sunt duse la Belgrad, unde în 1970 se înființează o casă memorială dedicată pictorului. Șapte ani mai târziu, se deschide o expoziție comemorativă și la Vrșac, iar 2009 a fost declarat în Serbia drept *anul Paja Jovanović*, aducându-se recunoștință celor *150 ani de excelență* care s-au scurs de la nașterea maestrului¹³.

Paja Jovanović a lăsat în urma sa o creație prolifică, alcătuită din tablouri cu o mare varietate tematică, depozitate cu precădere la muzeele din Vrșac, Belgrad și Matiča Srpska, dar și în colecții particulare, precum cea a familiei Ugron de Abránfalva, din care s-au descoperit doar cele cinci portrete de la muzeul din Zalău. Despre celelalte opere ale colecției nu se știe mai nimic, fiindcă odată cu confiscarea castelului de către comuniști, averea Ugronilor a fost risipită prin diverse zone din țară și străinătate. Singurele informații despre conținutul ei sunt inventarele realizate de proprietarii castelului, ultimul fiind datat 1928. De altfel, chiar și descoperirea de la Zalău este de dată recentă, survenind oarecum întâmplător. Până în 2009, nimeni nu s-a gândit că în depozitul acestui muzeu local s-ar putea afla tablouri de o valoare inestimabilă, precum portretele pictate de Paja Jovanović; fapt ce arată o oarecare lipsă de interes al autorităților pentru cercetarea și valorificarea patrimoniului muzeal. Ar fi cazul ca, în paralel cu expoziția permanentă Ioan Sima, să se mai deschidă una cu colecția Ugron sau măcar cu Paja Jovanović, căci portretele de la Zalău nu se remarcă numai prin calitatea lor estetică, ci și prin caracterul lor documentar, ilustrând o vizită care ar fi putut schimba soarta lumii. În 1913, viitorul pictor național al Serbiei era chemat la castelul Ugron de la Zau de Câmpie pentru a portretiza membrii unui neam care se foloseau de abilitățile diplomatice pentru a evita izbucnirea războiului dintre cele două mari puteri ale Europei de Est: Rusia și Austro-Ungaria.

Lista ilustrațiilor

- Paja Jovanović. Fotografie de epocă, 1900 (commons.wikimedia.org)
- Paja Jovanović, *Gătutul miresei*, 1886, Muzeul Național al Serbiei, Belgrad (commons.wikimedia.org)
- Paja Jovanović, *Marea migrație*, 1895, Muzeul Național al Serbiei, Belgrad (commons.wikimedia.org)
- Paja Jovanović, *István Ugron*, 1913, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
- Paja Jovanović, *Sándor Ugron* (portret funerar), 1913, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
- Paja Jovanović, *Kendeffy Róza* (portret funerar), 1913, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
- Paja Jovanović, *Miklós Ugron* (portret funerar), 1913, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
- Paja Jovanović, *Încoronarea lui Stefan Dušan*, 1900, Muzeul Național al Serbiei, Belgrad (commons.wikimedia.org)
- Paja Jovanović, *Róزالia Ugron*, 1913, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău

Cuvinte-cheie: tablou, colecție, Ugron, portret, Paja Jovanović, pictura sârbă, Academie, orientalism, emancipare națională, comanditar, diplomatie, patrimoniu.

Bibliografie

- Direcția Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca; fond personal István Ugron
- Arnason, Harvard H; Kalb, Peter, *History of Modern Art*, Prentice Hall, London, 2003
- Bastiani, Alberto, *East Central-Europe and the Great Power Politics (19th-20th centuries)*, Junimea, Iași, 2004
- Bérenger, Jean, *Istoria Imperiului Habsburgilor: 1273-1918*, Universitas, București, 2008
- Bórdás Béata, (Ne)cazul arhitectului Lajos Pákei cu doi aristocrați hotărâți: construcția castelului de la Zau de Câmpie (1908-1912) în *Studia Historia Artium*, Cluj-Napoca, 1/2011
- Godsey, William, *Aristocratic Redoubt. The Austro-Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette, Purdue University Press, 1999
- Howard, Jeremy, *East European Art*, Oxford University Press, London, 2006
- Jelavich, Charles și Barbara, *Formarea statelor naționale balcanice: 1804-1920*, Dacia, Cluj-Napoca, 2006
- Medakovic, Dejan, *The History of Serbian Culture*, trans.

Randall A Major, Porthill Publishers, Edgware, Middlesex, 1981

- *In Remembrance of Paja Jovanović* (www.muzejvrsac.org)
- *Serbian Illiad in Oil by Pavle Jovanović* (www.de-construct.net)
- www.serbianstudies.org
- en.narodnimuzej.rs
- www.mgb.org
- www.pinterest.com

¹ Decizia nr. 327/ 1966 a Sfatului Popular al Regiunii Cluj

² Jeremy Howard, *East European Art: 1650-1950*, Oxford University Press, London, 2006

³ *In Remembrance of Paja Jovanović* (www.muzejvrsac.org)

⁴ Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor: 1273-1918*, Universitas, București, 2008

⁵ Dejan Medakovic, *The History of Serbian Culture*, trans. Randall A Major, Porthill Publishers, Edgware, Middlesex, 1981

⁶ *Serbian Illiad in Oil by Pavle Jovanović* (www.de-construct.net)

⁷ Harvard H. Arnason, Peter Kalb, *History of Modern Art*, London, Prentice Hall, 2003

⁸ Triptic compus din părți: *Încoronarea lui Stefan Dušan (1331)*, *Nunta lui Stefan Dušan cu prințesa Elena a Bulgariei (1332)*, *Răscoala de la Takovo (1815)*

⁹ În 1690, turcii și tătarii au deportat în Imperiul Habsburgic populația sârbă din zonele Kosovo și Methodija (condusă de patriarhul Arsenije III Carnojevic) (www.kosovo.net)

¹⁰ Bordas Beata, (Ne)cazul arhitectului Lajos Pákei cu doi aristocrați hotărâți: construcția castelului de la Zau de Câmpie (1908-1912) în *Studia Historia Artium*, Cluj-Napoca, 1/2011, p. 13

¹¹ William Godsey, *Aristocratic Redoubt. The Austro-Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette, Purdue University Press, 1999

¹² Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice: 1804-1920*, Cluj-Napoca, Dacia, 2006

¹³ *Serbian Illiad in Oil by Pavle Jovanović* (www.de-construct.net)

Tabăra de arte plastice de la Jebucu

SZABÓ Attila

Între 2-12 iulie a.c. s-a derulat tabăra de creație artistică de la Jebucu, ediția a 20-a, organizată de Fundația Studio Art „Reményik Sándor” din Cluj-Napoca în colaborare cu instituțiile publice de cultură din Sălaj ca și finanțatori, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, respectiv Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Contribuția financiară a Fundației Bethlen Gábor din Ungaria și Fundației Communitas din România este de ani de zile esențială, precum și suportul acordat de Centrul de Plasament Bethesda din Jebucu, instituție gazdă care asigură cazarea și masa artiștilor participanți.

Cele circa șaiszeci de opere de artă din cadrul expoziției de final a taberei de creație vor fi expuse pe durata lunii august la Cluj-Napoca, în fosta (dar actualmente retrocedată) galerie de artă a Uniunii Artiștilor Plastici din România, momentan aflată în administrarea bisericii romano-catolice din Cluj-Napoca. Colaborarea instituțiilor organizatoare se va solda și cu acumularea unor opere de artă donate din partea artiștilor participanți la tabără, astfel proiectul contribuie și la dezvoltarea patrimoniului cultural al instituțiilor sus-menționate.

Fiind un proiect artistic de anvergură, în cei douăzeci de ani, tabăra de creație din Jebucu a acumulat din operele de artă donate de artiștii participanți, o arhivă de circa 700 de exemplare, documentată și de Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău în cadrul proiectului de cercetare *Artă plastică în județul Sălaj*. În cadrul acestui proiect de cercetare a luat naștere albumul de artă bilingv, cu titlul „Artă plastică la Jebucu. Tabăra de creație din Țara Călatei”. Volumul apă-

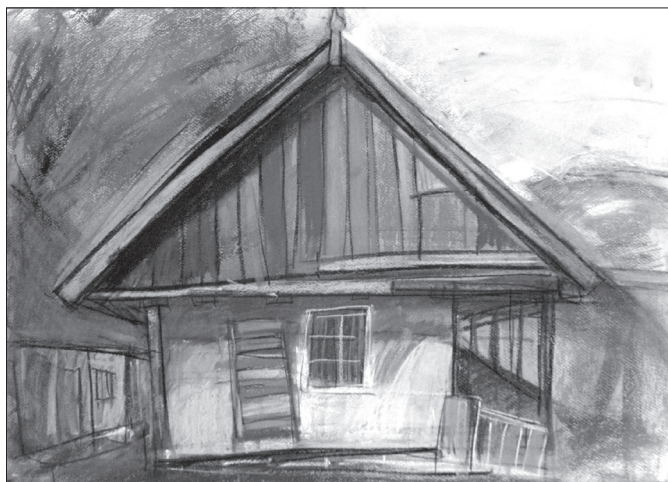

Katona György

rut la Editura *Caiete Silvane* din Zalău este semnat de criticul și istoricul de artă Banner Zoltán și profesoara de desen, artist plastic Essig Kacsó Klára, coordonatoare a taberei, și cuprinde peste 100 de reproduceri selectate din lucrările celor peste 130 de artiști plastici participanți de-a lungul celor două decenii. Albumul realizat în condiții grafice deosebite a fost lansat la expoziția de final a taberei, urmând să fie prezentat și la expozițiile din Cluj și Zalău.

Inițiativă artistică a unor intelectuali ai comunității maghiare ardelenene, tabăra de artă de la Jebucu este un mediu de creație, care își asumă caracterul specific tradițional(ist) în ceea ce privește mediul rural unde acesta se desfășoară, dar și la nivel artistic: sursa imediată de inspirație fiind lumea satului (arhitectură, port și artă populară încă vie la Jebucu, peisajul și locuitorii satului, obiceiurile acestora). Bunurile culturale rezultate în urma procesului de creație – operele de artă realizate aici – contribuie în limbajul universal al artei vizuale la fenomenul artistic contemporan din România cu o coloratură aparte.

Artiștii invitați ai acestei ediții au fost Katona György, Orbán István, Fazakas Tibor, Essig Kacsó Klára, Tudoran Klára, Murádin Lovász Noémi, Kudor István, Nagy Anna Mária, Felházi Lenke, Vassy Erzsébet, Nagy Béla, Koncz-Münich Judith, Koncz-Münich András, Buglya Sándor, Kulics Ágnes, Essig Kacsó József, Bánházi Gyöngyi, Czirjék Lajos, Rózsa Róbert, Benk András, Adorján Ilona, Vári-Váncza Edith, Eperjesi Noémi, Szabó Attila, Székely Géza, Tornay Krisztina, Juhos Kiss Sándor și Forró Ágnes.

Szabó Attila

Renasterea Țării Călatei?

BANNER Zoltán

Comunitatea maghiară din Ardeal și istoria artei acesteia a pășit – odată cu schimbările politice din 1989/90 – în cea de-a treia sa perioadă.

În faza incipientă dintre 1920 și 1944, constrânsă la independență după tratatul de pace de la Trianon, arta maghiară manifestă în mod liber caracteristicile și specificul conceptului transilvanist proclamat de Kós Károly, pe când comunitatea românească sau cea săsească nu prezintă pe linie artistică niciun interes față de cunoașterea reciprocă. Era pe atunci deja evident că transilvanismul este mai mult o atitudine / o percepție anume a lumii decât un curent stilistic. Altfel spus, este un angajament ce se poate manifesta și care poate fi asumat în orice formă artistică sau orice orientare stilistică europeană. În mod foarte simplificat – și cu riscul folosirii unui termen compromis, sentimentalist și „populist” în raporturile actuale ale discursului artistic – transilvanismul se definește prin: fidelitate față de inspirațiile date de natura și istoria pământului natal și fidelitate față de simțămintele și nevoile spirituale ale comunității maghiare ardeleni aflată într-o situație minoritară aparte; totodată înseamnă și fiabilitatea și disciplina profesională proprie omului ardelen în tot ceea ce făurește. Menționat și în alte studii, percepția transilvanismului se poate exprima deosebit de sugestiv prin schema:

natură + istorie + mărturie
măiestrie de rang european

În scena artistică transilvană interbelică s-au potrivit operele artiștilor clujeni (Szolnay Sándor, Szervátiusz Jenő, Gy. Szabó Béla, Fülöp Antal Andor, Nagy Albert, Bánffy Miklós), orădeni (Tibor Ernő, Maczalik Alfréd, Leon Alex, Balogh István), sătmăreni (Aurel Popp, Mohi Sándor, care a devenit ulterior clujean, și Litteczky Endre) și brașoveni (Hans Mattis Teutsch, Leiter Artur). Acestora li s-a adăugat contribuția fondatorilor școlii secuiești (Nagy István, Márton Ferenc, Zsögödi Nagy Imre, Bordi András), a artiștilor bănățeni (Varga Albert, Podlipny Gyula, Gallasz Nándor) și a celor din Baia Mare (Ziffer Sándor, Mikola András, Thorma János, Krizsán János și neobăimărenii Jándi Dávid, Pittner Olivér, Katz Márton). Au mai fost și alții, dar, evident, nu-i putem menționa pe toți.

În a doua perioadă, de două ori mai lungă decât prima, după cel de-al Doilea Război Mondial până în 1990, viața artistică maghiară ardelenă cunoaște o

Molnár Dénes, Magyargyerőmonostori templom
/ Biserică, 1998

lărgire considerabilă. Pe când majoritatea artiștilor enumerați își continuă traiul și activitatea artistică, arta unor Kós András, Kovács Zoltán, Abodi Nagy Béla sau Cs. Erdős Tibor, tocmai ia avânt. Pornesc la drum, răspândindu-se în tot Ardealul, tinerii pictori, graficieni și sculptori, absolvenți ai facultăților din Cluj, București și Iași (care dădeau anual câte 8-10 persoane) care, prin

mijlocul unei adevărate rețele artistice, reușesc să ridice procesul creației la rangul artei de interes public. Tocmai de aceea, dorim să definim această perioadă de aproape o jumătate de secol prin criterii ce vor ajuta la înțelegerea importanței taberei de creație de la Călata.

1. Noțiunea transilvanismului aparține de categoria ideologiilor interzise. În schimb, practica acestuia va dăinui prin influența la nivel educativ-profesoral a clasicilor vii amintiți mai sus, încheindu-se cu generația între 60-80 de ani.

2. În pofida ideologiei academice de sorginte realist-socialistă și practicării impuse, spectrul expresiei artistice va reacționa receptiv (în mod ascuns) la o anumită distanță, devenind apoi din ce în ce mai aproape la trendurile europene. Ca atare, imaginea generală a artei transilvane maghiare se diversifică, ajungând chiar până la forme neconvenționale de extremă (anii 1970-80).

3. Publicitatea creației artistice dobândește perspective nemaivăzute prin edituri și prin presa culturală (școala grafică de Cluj), prin galeriile informale (ale unor redacții și holuri de teatre), care asigură spațiu de manifestare pentru artiștii plastici maghiari, precum și prin editurile de profil artistic.

4. Lipsa provenită în urma desființării Breslei „Barabás Miklós” se încearcă a fi suplinită de către grupări, ateliere sau asociații (precum coloniile de artiști ai anilor '50 din Valea Jiului sau cea de la Odorheiu Secuiesc, iar în anii '60 Atelierul de la Târgu Mureș sau mai apoi cel din Harghita cu centrul la Miercurea Ciuc, comunitatea artiștilor din Sfântu Gheorghe condusă de Baász Imre) - formațiuni care, fără vreun program oficial, au îndeplinit de fapt funcțiile unor colonii de artiști (asta în vreme ce și centrele tradiționale – Baia Mare, Oradea, Satu Mare, Timișoara – vor dobândi un profil artistic definit de tinerii artiști nou-veniți cu spirit experimental); ca la urmă, ca o noutate de mult așteptată, să pornească în anul 1974 șirul taberelor de creație de la Lăzarea.

Aspectul poate cel mai semnificativ al perioadei artei maghiare ardelenesti după 1990 este numărul tot mai mare al taberelor de creație ce iau naștere aidoma ciupercilor după ploaie, în cadrul cărora se regăsește și cea de la Călata. Enumerarea taberelor actuale este riscantă, deoarece existența lor este dependentă de persoane sau instituții (fondatoare), precum și de fonduri materiale. Dispar sau stau în suspensie tabere vechi, apar tabere noi sau renasc cele vechi sub un nou aspect. Acest proces este inevitabil, fiindcă societatea central-est europeană artistică s-a confruntat cu fenomenul artistic occidental de-abia după schimbările de regim politic, în cadrul căruia și soarta artistului - starea de vulnerabilitate a omului creator, cu senzația de singurătate și solitudine va fi o experiență relativ nouă. Astfel, artiștii caută în condiții de tabără acel *modus vivendi* prin care se opun față de indiferența și

materialismul unei societăți lipsite/golite de obiceiuri și valori culturale tradiționale, reușind să dobândească senzația de comuniune a creatorilor dispărută undeva în evul mediu printr-o atenție sporită acordată problemelor de natură personală și artistică și prin satisfacția lucrului realizat împreună. Astfel, ei își întăresc crezul în vocația (personală și colectivă) de artist și în rostul actului creator.

Rolul și specificul taberei de creație a Țării Călata de la Jebucu, fondată de pictorița-profesoară de desen Essig Klára în 1996 este altceva decât un reflex de autoapărare. E drept că tabăra nu va putea acumula o colecție atât de importantă precum cea a taberei „Prietenia” din Lăzarea relevantă pentru profilul caracteristic ce ne oferă despre arta transilvană (colecție care, acum la început de 2015, își caută locul într-o stare latentă); și, evident, nu-și va provoca participanții la o gimnastică intelectuală prin variațiuni conceptuale multiple cerute pe tema calului (cum face tabăra Incitato din regiunea Trei Scaune). Totuși, ea se organizează pentru continuarea unei descoperiri cu o importanță strategică națională petrecută la început de secol XX. Ne referim la acel fenomen artistic care și-a dezvoltat limbajul plastic de artă secesionistă pe baza culturii populare a Bazinului Carpatic și care putea deveni o senzație globală dacă procesul de definire a stilului nu ar fi fost întrerupt la încheierea Primului Război Mondial de tratatul de pace de la Trianon și de dezmembrarea ulterioară a Austro-Ungariei. În urma revenirii în Ardeal a lui Kós Károly, ideea secesionismului maghiar (reactualizarea și reutilizarea tradiției arhitecturale populare și medievale) a pătruns în mod neobservat, dar organic în conceptul transilvanist al artei plastice și literaturii. Și, datorită lui sau a altor promotori cum era Gyarmathy Zsigáné, moda ce o reprezenta Călata va dăinui și în cultura interbelică, cu apariții ocazionale chiar și pe „piața culturală” din Budapesta. În schimb, în deceniile postbelice ale comunismului, valorile definitorii ale identității naționale fiind eclipsate, cusăturile și țesăturile populare călățene, cancelele din ceramică accesibile la prețuri infime, sau trusele de șah fabricate la Izvorul Crișului, vor deveni – expresie a unei nostalgii - doar decoruri ale interioarelor din locuințele de intelectuali.

Când, după 1990, taberele din Ardeal devin „internaționale” în urma legalizării trecerilor de frontieră și turiștii maghiari, printre ei și artiștii, nici nu se opresc până ce nu ajung în ținutul secuiesc, Essig Klára se gândește să reintroducă în acest circuit Țara Călatei ca sursă de inspirație și mediu de conectare între oameni. Unul dintre cele mai mici sate, Jebucu, s-a dovedit a fi adecvat în realizarea acestui proiect, fiindcă partenerul fondatoarei, Centrul de Plasament „Bethesda” din această localitate (făurit în urma activității binecuvântate a familiei de preoți Molnár, doamna preot Irma și domnul profesor de teologie Molnár János), cu facilitățile aferente putea deja asigura condiții prielnice

ce și pentru gusturile mai sofisticate ale „străinilor”.

Cel care vine de departe (deseori și un artist clujean poate veni de departe cu propria viziune) – percepe lumea fermecătoare a Călatei ca o lume depărtată, chiar și în situația sa actuală (depinde de sat) de estompare în materie de peisaj, arhitectură, obiecte și oameni. Pentru fiecare artist care participă pentru întâia oară, totul pare a fi ceva exotic și „vai, deosebit de frumos!” Aceste senzații trebuie să-i cuprindă pe artiști ca să fie capabili a înțelege și urmări scopul taberei formulat deja la cea de-a treia și a patra sa ediție: în ceasul de seară al tradiției culturii maghiare ardelenesti de cel puțin jumătate de mileniu „trebuie totul recoltat” (Kányádi: Arca lui Noe), căci deja nimic nu mai e în starea care era acum un secol, când era percepută, văzută și utilizată ca stil de epocă de către Malonyai Dezső, Körösfői Kriesch Aladár, Torockai Wigand Ede, Nagy Sándor, Róth Miksa, Ferenczy Noémi și îndeosebi Kós Károly. Așadar, trebuie (sau în orice caz, merită) să fie mereu reinventariat tot ceea ce se mai regăsește din formele spirituale ale satului maghiar de Călata, ale artei și eticii populare locale. Merită să fie răspândite, prezentate în cât mai multe exemplare (trecute prin filtrele personale ale cât mai multor artiști) căci graficele, acuarelele, pastelurile, uleiurile sau acrilicele realizate în tabără (sau în atelierul de acasă) vor îmbogăți nu numai colecția Fundației Culturale „Reményik Sándor” – promotorul taberei – ci vor decora și pereții camerelor copiilor și pedagogilor de la Centrul de Plasmament „Bethesda” sau a Casei de bătrâni din satul vecin, Sfăraș, totodată aceste opere vor apărea la expoziții și vor ajunge în casele cumpărătorilor sau ale celor cărora le vor fi dăruite.

Această funcție de păstrare/inventariere este prioritară, dar nu suficientă. Căci deja la începuturi ne închipuim și sperăm ca senzațiile vizuale și spirituale ale Călatei să pătrundă din ce în ce mai adânc în suflet și în imaginar, și, chiar dacă nu vor stârni un curent artistic (dusă-i vremea trendurilor succesive ale secolului douăzeci), vor persista sub forma unor impulsuri creative majore măcar în creația câtorva artiști cu personalitate mai puternică. Conform mărturiilor expozițiilor de final și a întregii colecții, surprindem acest proces în creația unor artiști ca Szabó Vilmos, cel care a trecut prea curând dintre noi și care, în ultimii ani ai vieții și-a asumat rolul de conducător al artiștilor participanți; sau la alți artiști ca Botár Edit, Veress Pál, Miklós János, care ne-au părăsit și ei, dar același fenomen se constată în opera artiștilor Bordy Margit, Kátona György, Gonda Zoltán, Benk András, Simó Enikő, Kádár Tibor, Forró Ágnes, Gally Katalin, Novák Ildikó, Tompos Opra Ágota.

Lumea din sat s-a obișnuit deja pe parcursul celor douăzeci de ani cu prezența oaspeților care pictează sau desenează în fața caselor și în curțile oamenilor. Ba mai mult, se așteaptă deja la manifestarea unui interes al participanților față de ei; și, chiar dacă vocația

Boér Lenk Ilona,
Vasárnap
/ Duminică,
2001

realizării portretelor artistice a devenit privilegiul aproape exclusiv al noilor tehnici fotografice și electronice, mai descoperim încă o profunzime uimitoare a posibilităților de exprimare plastică a trăsăturilor de caracter și a psihologiei modelului în cazul unor artiști plastici ca Tóth László, Fodor Nagy Éva și alții.

Expozițiile de final de la Jebucu reprezintă nu doar sărbătoarea artei maghiare ardelenice, ci sunt și adevărate ZILE ALE SATULUI cu ocazia cărora (mai demult, în special) lumea slujbelor de duminică (omenind oaspeții cu cozonac în trecere spre sala festivă a Căminului și în curtea acestuia), „ia în primire” recolta de vară a taberei în cadrul unui spectacol muzical-literar-folcloric sau, mai nou, zilele taberei de arte plastice și perioada de decontare a acesteia se suprapun cu tabăra de foto și/sau de arte populare: tehnici de cioplire în lemn, cusut, pictură pe lemn de mobilier. Totodată, în aria de atracție a taberei de arte plastice se regăsește și practica de specialitate a tinerilor lingviști sau activitatea de documentare a studenților filmiști din grupa domnului profesor Buglya Sándor de la Facultatea de Științe și Arte din Cluj-Napoca. Câștigul aparte, unul foarte special, al acestei povești de douăzeci de ani este că arhiva foto-video al lui Essig József va documenta pentru eternitate filmul unei misiuni fără egal de acest gen.

Privind înapoi la calea parcursă de-a lungul celor două decenii – de la sat la sat, de la suflet la suflet, de la fazele de documentare la materializarea inspirației creatoare – și auzind de evenimentele de la Sâncraiu, Văleni, Viștea, Stana, Mănăstireni, Izvorul Crișului, cuprinzându-le cu cele de la Jebucu, însumându-le cu festivalurile culturale despre care aflăm de ici-colo, ne exprimăm speranța și credința că se pregătește – sau e deja în devenire?! – o renaștere a Țării Călatei.

(Din volumul *Képzőművészet Zsombokon - A kalotaszegi alkotótábor / Artă plastică la Jebucu - Tabăra de creație din Țara Călatei*, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015.)

Tabăra de creație artistică din Jebucu

ESSIG KACSÓ Klára

***Nu există sat asemănător cu Jebucu
în toată Țara Călatei...***

De multe ori spuneau asta Kötő József și alți invitați de-ai noștri. Același lucru l-am auzit eu însumi spunându-se despre Jebucu: cum că ar fi o adevărată insulă în mijlocul Ardealului, chiar și în cadrul întregii Țări a Călatei și că înțelesul în slavonă al numelui său ar fi „satul din groapă”. Auzisem de asemenea, că are o comunitate înfrățită, vestită ca urmare a ospitalității sale și a respectului față de actul cultural. Cele auzite, bineînțeles, m-au făcut foarte curios.

Tot ceea ce a reușit să realizeze această comunitate, într-o strânsă cooperare prin muncă benevolă coordonată de familia de preoți Molnár, este de fapt însăși „miracolul de la Jebucu” – au făcut drum asfaltat, au înființat o moară, o brutărie și o uzină de prelucrare a laptelui, asigurând astfel multe locuri de muncă. Toate acestea au fost încoronate de înființarea în 1994 a Căminului de copii „Bethesda”, iar apoi de Casa de bătrâni de la Sfăraș...

Astfel a luat sfârșit naveta. Tinerii au rămas în sat. Aici nu este la modă să ai doar un copil, există familii cu câte patru copii. Doamna Jakab Ilona, învățătoarea care fusese director școlar local, iar apoi curatorul căminului, a afirmat într-un interviu că în sat cultura și artele totdeauna au fost foarte apreciate. Elevii jucau teatru, au dat spectacole cu corul local chiar în mai multe cazuri și la București, unde erau mereu apreciați pentru portul lor popular. Femeile umblau la habă și cântau cântece foarte frumoase transmise și nepoților, care actualmente sunt deseori premiați la festivalurile pentru tineri de la Részegtető. Încă vezi și azi femei cosând pe băncile din fața caselor, iar bărbații sunt renumiți pentru arta cioplirii în lemn. În toată regiunea Călatei doar în biserica din Jebucu găsești casete de tavan cioplite în loc de cele pictate.

În 1994, când s-a deschis Căminul de copii „Bethesda”, am fost chemată la Jebucu să predau ore de desen la școală. Am acceptat cu drag invitația și am predat cincisprezece ani în acel Centru școlar de diasporă, respectiv în Căminul de copii „Bethesda”. Au absolvit aici mulți copii talentați în urma muncii noastre. Copiii de la cămin provin din familii cu situație dificilă sau sunt chiar orfani, greu traumatizați psihic. M-am atașat mult de ei, observând că au o afinitate specifică pentru conservarea

tradițiilor. Mi-am dat seama că de fapt am ajuns în sânul unei comunități care îndrăgește mult cultura, și merită ca ea să fie cunoscută și de comunitatea artiștilor.

Căminul pentru copii are toate facilitățile care satisfac nevoile specifice ale unor tabere susținute în cursul vacanței de vară și asigură toate condițiile, inclusiv cele ale unei tabere de arte plastice. Iată că de douăzeci de ani, căminul este cel care, îmbrățișând inițiativa noastră, acordă anual tot sprijinul în derularea taberei de creație. Conducerea și personalul auxiliar asigură buna atmosferă pentru toți participanții și se străduie să răspundă cât mai pozitiv la exigențele artiștilor ceea ce – recunosc – de multe ori nu este o sarcină tocmai ușoară.

Cum cazarea și masa participanților a fost asigurată de căminul de copii, iar școala ne-a încredințat sălile de clasă pentru ateliere de creație, în anul 1996 s-a făcut posibilă organizarea celei dintâi ediții a taberei. Atunci au participat nouă artiști, de fapt o echipă a unei tabere de creație din Ungaria. Cu ocazia celei de-a doua ediții din 1997, au participat șase persoane din Cluj-Napoca și șase din cadrul grupului din Ungaria. Din cei douăzeci și șase de participanți ai taberei din 1998, douăzeci și patru erau ardeleni și doar doi veniseră din Ungaria (și aceștia originari din Ardeal).

Cum vestea taberei de la Jebucu se răspândea, deveneau interesați din ce în ce mai mulți artiști. De aceea, am cerut de la Banner Zoltán o listă a artiștilor care ar dori să cunoască mai bine Țara Călatei. Cu trecerea anilor, tot mai mulți artiști renumiți, autohtoni și străini, au dat curs invitației noastre și au vizitat tabăra de creație. Operele de artă realizate pe parcursul taberelor au stat la baza unei colecții impresionante care crește anual.

Scopul taberei de creație din Țara Călatei cu sediul la Jebucu este cunoașterea și utilizarea ca sursă de inspirație în creația artistică a tradițiilor zonale, obiceiurilor și portului popular, precum și viața de zi cu zi a locuitorilor acestor meleaguri, bine înzestrați cu talent creativ. Cu interesul de a ne atinge scopul, am devenit tabără itinerantă. Am susținut în mod regulat deplasări în cele 35 de sate ale Țării Călatei cu scopul de a cunoaște și de a valorifica mai bine cele văzute. Creațiile au fost prezentate publicului larg nu doar în această microregiune, ci și la expoziții din țară și din străinătate. De-a lungul celor douăzeci de ani au participat în tabără 130 de artiști

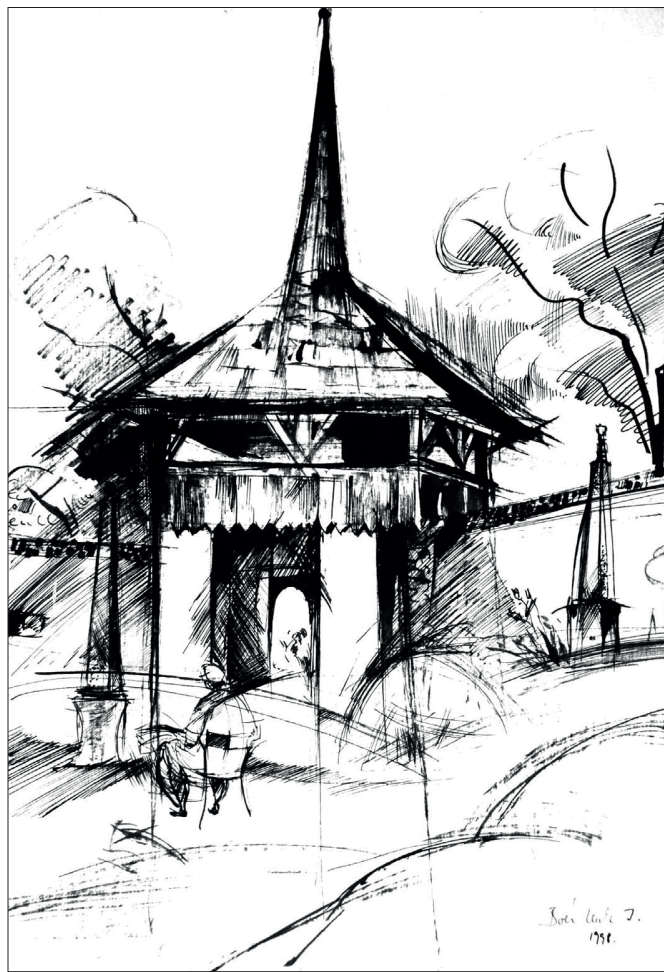
(85 ardeleni, 35 din Ungaria, 5 din Transcarpatia-Ucraina, 6 din diverse țări: Danemarca, Germania, Elveția, Slovacia, Transcarpatia-Ucraina, SUA). Majoritatea artiștilor sunt pictori, dar găsim printre ei și graficieni, ceramiști, sculptori, textiliști, pictori pe mătase sau cioplitori în lemn. Opt colegi de-ai noștri ne-au părăsit deja, dar rămân printre noi cu lucrările ce ne-au lăsat în urmă (Molnár Dénes, Jenei Lám Erzsébet, Veress Pál, Szabó Bokor Márta, Tóth László, Botár Edit, Miklós János, Szabó Vilmos).

Specificul taberei este nu numai creația artistică, ci și familiarizarea cu Țara Călatei în general. În acest scop, am invitat diverși cercetători și oameni de cultură, istorici, etnografi, folcloriști, filologi, scriitori, poeți care prin expuneri și prelegeri ne-au prezentat această regiune. Ne-au fost oaspeți folcloristul Kallós Zoltán, etnografii Pozsony Ferenc, Faragó József, Keszeg Vilmos, Szentimrei Judit, Nagy Olga, Furu Árpád și Sinkó Kalló Katalin. Au mai susținut prelegeri Benkő Samu, Kovács András, Balogh Ferenc, Péntek János, Boldizsár Zeyk Imre, Fodor Sándor, Molnos Lajos, Lászlóffy Aladár, Csávossy György, Egyed Emese, Kónya Hamar Sándor, Búzás Pál, Szilágyi Aladár, Szabó Zsolt, Dávid Gyula, Asztalos Lajos, Kántor Lajos, Jakobovits Miklós, Fekete Károly, dr. Molnár János, Dani Péter, Kötő József, Szép Gyula, Dáné Tibor Kálmán.

Festivitățile de deschidere și de încheiere a taberei au fost totdeauna îmbunătățite cu recitaluri muzicale. În cadrul acestora au participat interpreți renumiți ca și cântăreții de operă Vigh Ibolya, Hary Judit, Kirkósa Júlia, Molnár Mária, Jánky Mária, Szilágyi Ferenc, artistul emerit violonist Ruha István, violonistul Szép Bálint, pianiștii Botár Katalin, Oláh Boglárka, Brian Johnston, Kovács Sándor, Szép András, violoncelistul Oláh Mátyás, flautistul Terebesi Beáta, fagotistul Konrád Csaba, actorii Sebesi Karen Attila, Varga Vilmos, Kiss Török Ildikó, interpreții de folclor Péntek Zsuzsa, Török Csingó Zsuzsa, Török Csingó Adorján, Gáspár Anna, Csorba Ibolya, ansamblul de țiterași din Șimleu Silvaniei „Szederinda” conduși de Gáspár Attila, ansamblurile de dansuri populare din Sâncraiu, din Jebucu și ansamblul de dansuri populare „Tulipántos” din Gilău.

Un alt specific al taberei de creație este că seară de seară se rulează filme de artă din bunăvoința regizorului Buglya Sándor, președintele Fundației Dunatáj din Ungaria, profesor la Universitatea Sapientia la secția de film, și el membru de mulți ani al taberei de creație din Jebucu. Studenții lui au descoperit specificul zonei pe parcursul practicilor de documentare, iar filmele realizate cu ocazia practicii de vară au fost prezentate și publicului din sat.

În cadrul taberei de creație se derulează de șapte ani și o tabără de foto coordonată de Essig József. Participanții sunt artiști fotografi renumiți din Ardeal și din Ungaria. Scopul lor este de a documenta

Boér Lenk Ilona, Harangláb / Clopodniță, 1998

specificul satelor, meleagurilor și a vieții locuitorilor din Țara Călatei, urmând ca fotografiile să fie prezentate la expoziții din țară și străinătate. De obicei, materialul fotografic realizat va fi prezentat în cadrul unei expoziții foto la deschiderea taberei de artă plastică din anul următor. La aceste expoziții au luat cuvântul Tóth István, președintele Asociației Artiștilor Fotografi din România, și Szathmári Király Ádám, președintele Asociației de Foto din Felföld, Ungaria, respectiv Bálint Zsigmond, președintele Clubului de Foto din Târgu Mureș.

O altă caracteristică este faptul că la evenimentul de încheiere a taberei și la expoziția de final susținută la casa de cultură participă tot satul. La acest adevărat spectacol, publicul este copleșit de prezentările avizate ale criticului de artă și recitatorului de poezie Banner Zoltán.

Din lucrările colecției Taberei de creație din Țara Călatei am organizat expoziții la Cluj-Napoca, Rodna, Sovata, Târgu Mureș, Oradea, Sfântu Gheorghe, Huedin, Jebucu, Zalău, Bonțida, Pécs, Debrecen, Szeged și Budapesta.

(Din volumul *Képzőművészet Zsombokon - A kalotaszegi alkotótábor / Artă plastică la Jebucu - Tabăra de creație din Țara Călatei*, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015.)

Simpozionul Arta în Grădină – Jibou 2015

Lucian MUNTEAN & Florin GHERASIM

Cea de-a patra ediție a **Simpozionului Arta în Grădină**, s-a desfășurat în perioada 10 – 24 iulie 2015, în **Grădina Botanică „Vasile Fati”** din Jibou.

Organizatorii Simpozionului: **Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și Centrul de Cercetări Biologice Jibou, Radu Șerban – coordonator principal, Florin Gherasim, curator.**

Partener: UAP Romania, Filiala Cluj, partener media: Modernism.ro

Artiștii participanți la Simpozion sunt:
 CONSTANTIN RĂDUCAN, pictură, LUGOJ;
 RADU ȘERBAN, pictură, CLUJ;
 FLORIN GHERASIM, fotografie, CLUJ;
 DOREL DAVID MORAR, sculptură, TÂRGU MUREȘ;

RADU PULBERE, pictură, CLUJ;
 IOANA ANTONIU, pictură, CLUJ;
 TEODORA PICA, pictură, TORONTO, CA;
 DUILIU CRIȘAN, grafică, CLUJ;
 IULIA CRIȘAN, grafică, CLUJ;
 LUCIAN MUNTEAN, pictură/fotografie, BUCUREȘTI;
 FLORA RĂDUCAN, pictură, LUGOJ.

Text: Florin Gherasim, curatorul Simpozionului Arta în Grădină

„Simpozionul de Arte Vizuale Arta în Grădină, Jibou, 10 – 24 iulie 2015

APA ÎN GRĂDINĂ

Să vii, ca artist, din Torontoul Canadei până la Jibou, să te închini la tâmpla bisericii de lemn din Prodănești, prin sulita turlei căreia rugăciunile ajung la cer, iar apoi să transpui această emoție în act artis-

tic, în metaforă vizuală, alegând ca atelier de creație tocmai fostul grajd al castelului Wesselényi. Să alegi, ca loc de expunere, generosul perete exterior al amintitului grajd, care, înnobilit de mozaicul lucrărilor agățate în cuie, arată, dintr-odată, la fel de potrivit Artei ca și pereții unor Galerii celebre, precum: Catacomba, Hanul Gabroveni sau Palatul Mogoșoaia.

Iată, din noianul meditațiilor unui curator, un singur exemplu convingător, cred, despre devenirea, în timp de patru ani, și împlinirile unui proiect gândit și potrivit Grădinii Botanice din Jibou: Simpozionul de Arte Vizuale Arta în Grădină.

Ne aflăm la cea de a patra ediție, 2015, an în care manifestarea a avut ca temă **Apa în Grădină**. La conferința de presă inaugurală am insistat asupra bogatului spectru de corespondențe simbolice ale acestui element primordial, care, în analiza arhetipală a miturilor marilor civilizații, unește, prin împletire, caierul vieții cu cel al morții, apa vie cu apa moartă, apa de botez și leagănul nou venitului cu Styxul și luntrea lui Caron ale dalbului de pribeag.

Așteptam să văd, să evaluez modul în care artiștii vor găsi răspuns provocării, prin gesturi instaurative ale metaforei vizuale purtătoare de pecetei ale personalității fiecăruia. După zece zile, răspunsurile sunt date, strânse laolaltă în expoziția de bilanț. Îmi revine misiunea de a vă prezenta aceste lucrări, dar și pe cei care au pus travaliul și semnătura, artiștii invitați ai acestei ediții. O voi face în ordinea distanței de la care ei au venit la Jibou, onorând invitația.

De la mii de kilometri a venit **Teodora Pica**, ajunsă acum treizeci de ani la Toronto, Canada, dar nicio dată plecată, ruptă cu sufletul de acasă, de România. Cu studii superioare de arhitectură și arte – pictură, artist activ ca expozant, dar și coordonator al unei galerii de artă în Toronto, Teodora are o bogată expertiză asupra artei contemporane. Contactele cu ea, la expoziția personală de la Muzeul de Artă din Cluj, în 2009, cât și acum, la Jibou, îmi dau prilejul să apreciez modul în care, apelând la tehnici tradiționale, dar și de new-media: colajul, instalația ș.a., artista integrează simboluri definitorii ale civilizației românești cu elemente identitare locale (biserica de lemn din Prodănești, nuferii, florile grădinii, apa) în creații recordabile unor teme universale și recurente: memoria, lacrima, diurnul și nocturnul etc.

De la Lugojul bănățean au venit doi artiști, tată și fiică, **Constantin și Flora Răducan**. Ei au adus la Simpozion teoria și practica plain-air, o adevărată profesiune de credință a lor. Timp de 10 zile a fost o încântare să îi văd pe cei doi, cu pânze în mâini și șevaletul mobil la spate, pliat ca un rucsac, ieșind, pe soare și pe ploaie, dimineața devreme sau în umbrele amurgului pe cărările Grădinii, alegând subiecte care, după ședințe laborioase, transpuse pe pânze, sunt acum în fața dumneavoastră. Din tușele ample, păstoase ale Florei, cu acorduri cromatice, mergând de la tensiune până la armonie, au ieșit două lucrări tratând complementar tema apei, anume norii adunați

de furtună și, respectiv, *După Ploaie*. Liniile de forță care leagă aceste lucrări, pe care le văd ca un diptic, mă fac să le pot numi la fel de bine, cred, Război și Pace. Experiența, talentul și practica de o jumătate de secol a domnului Constantin Răducan, artist recunoscut la nivel național ca un admirator și continuator al impresioniștilor, aduce pe simezele expoziției de față, relația opozițională dintre parte și întreg, dintre copac și pădure. Izvorul, luminișul sunt teme intrate în repertoriul național odată cu Nicolae Grigorescu, iar domnul Constantin Răducan își asumă rolul de continuator și inovator tenace al acestei direcții, plain-air, lucru tot mai rar în epoca digitală, când diversele aparate dau iluzia că, prin captarea într-o fotografie, poți să furi peisajul și să îl tratezi comod, pe șevalet, în atelierul de acasă. Lucrările celor doi vor îmbogăți de acum colecțiile partenerilor noștri din Jibou și Zalău.

De la București a revenit la Simpozion **Lucian Muntean**, artist prolific, inventiv și polivalent. Formația universitară de geolog i-a favorizat inspirația spre o abordare a temei *Apa în Grădină* dintr-o perspectivă în care cercetarea științifică se îmbină cu vocația artistică. A fotografiat, la microscop, universul mic al vieții și viețuitoarelor strânse în picăturile de apă recoltate în diverse puncte ale Grădinii. Imaginile obținute, tratate ca obiecte estetice, le-a transpus, cu pensula, pe pânze rezultând transfigurarea artistică a universului mic în universul mare. Un demers invers, ca metodă, celui promovat de Lucian Muntean, fotograf și pictor, la ediția 2014 a Simpozionului, prin proiectul „Hărți Imaginare”.

A revenit la Simpozion sculptorul **Dorel David Morar** din Târgu Mureș. La ediția din anul 2013 el a început fasonarea unui bloc de piatră cu lungimea de peste patru metri, pentru a-l transforma într-o Coloană, menită să înobileze poiana cu pini din spațiul Grădinii. După doi ani, Dorel Morar s-a întors cu inspirația unor idei proaspete care au redefinit proiectul. Puterea de muncă și inteligența creativă ale acestui artist, care tratează blocul masiv de piatră precum idolul său, Brâncuși, dezghiocând forma prin cioplire directă, au dus la finalizarea unei valoroase lucrări, numită *Coloana Cerului*, care în curând va deveni operă de for public în Grădina Botanică Jibou. Îl felicităm pe artist pentru izbândă.

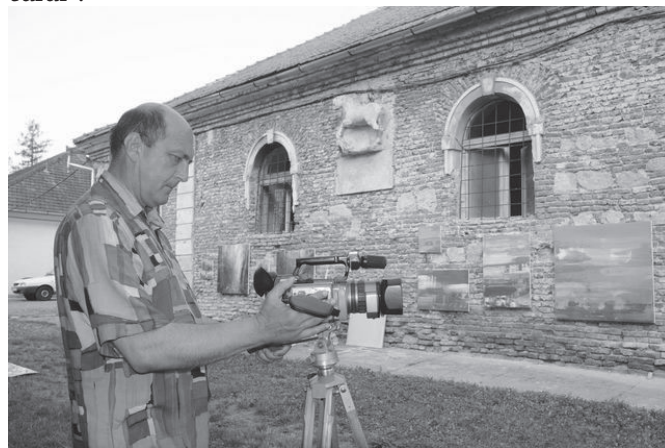
Ajungem la ceea ce am putea numi grupul de artiști de la Cluj. Salutăm, în primul rând, prezența familiei **Duiliu și Iulia Crișan**. În calitate de grafic designeri și editori ei au fost la toate edițiile Simpozionului, colaboratorii noștri pentru editarea catalogului. De această dată, sunt prezenți ca artiști invitați. Iulia a realizat toate afișele care, pe diverse canale, au asigurat vizibilitate activităților din cadrul Simpozionului. Soțul ei, Duiliu, a dedicat timpul Simpozionului vocației de grafician, realizând creații lucrate în tehnica creion pe carton, în care putem recunoaște tema apei invadând osmotic elementele vegetale ale Grădinii.

Nu pot să nu remarc faptul că și la această ediție, **Radu Șerban** a aflat inspirație și concentrare pentru ca în răgazurile de lucru la atelier, să scoată la iveală, pentru expoziție, lucrări în care, pe lângă stilul inconfundabil, apreciem tendința de a trece predilect de la suprafețe mici la pânze cu desfășurare amplă. Extrema disimulare a motivului în spatele perdelelor de griuri colorate ar putea insinua o vagă racordare a lucrărilor sale cu tema apei. Dar nu este așa. Încă de anul trecut, la Simpozion, Radu Șerban a valorizat motivul frunzei pe apă într-o lucrare de mici dimensiuni, dar pe care am remarcat-o atunci, cu trimitere, prin tehnică, eleganță și aspect, la stampele japoneze. Probabil că, prin empatie, ceva din spiritul acelei lucrări m-a inspirat și pe mine ca să realizez în acest an, pentru expoziție o lucrare intitulată *Stampă*.

Agenda de lucru a organizatorilor Simpozionului Arta în Grădină a fost de fiecare dată încărcată, iar în acest an parcă mai mult ca altă dată. Complexitatea programului s-a datorat bogăției de evenimente conexe și prestigiului invitaților care ne-au onorat, seară de seară, activitățile: poetul **Mircea Petean** de la Cluj, criticul de artă **Mircea Oliv** de la Bistrița, Familia **Florin și Dina Horvath** din Zalău, cu proză și, respectiv, poezie, **Ionică Pîrvu**, jurist specialist pe dreptul de autor și proiecte culturale, muzicienii **Marius Groza** și **Călin Boca**, specialistul în mâncăruri de poveste **Mircea Groza** și dramaturgul **Flavius Lucăcel**.

Vă lăsăm ca energiile vibrante ale acestor pânze să vă pătrundă în suflete. Noi, împreună cu instituțiile partenere ale proiectului, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, respectiv Centrul de Cercetări Botanice „Vasile Fati” din Jibou, gândim deja ca în anul 2016, să ridicăm ștacheta, astfel încât ediția a cincea să însemne atât un bilanț, cât și un restart al proiectului”.

Florin Gherasim, curatorul Simpozionului Arta în Grădină s-a ocupat atât de fotografie, cât și de documentarea video.

Activități conexe:

Luni, 13 iulie – Întâlnire cu Mircea Petean și poemele sale, ora 20.00;

Luni, 13 iulie – Mâncăruri de poveste cu Mircea Groza, ora 18.00;

Mărti, 14 iulie – Drepturile de autor; Conceperea și scrierea proiectelor culturale – Ionică Pîrvu, ora 20.00;

Miercuri, 15 iulie – Logosul, Izvorul, în viziunea lui Mircea Oliv, ora 20.00;

Joi, 16 iulie – Zambia, impresii de călătorie. Fotografii de Lucian Muntean, ora 20.00;

Vineri, 17 iulie – seara de Muzică, Marius Groza și Călin Boca, ora 21.00;

Sâmbătă, 18 iulie – Lectură și dezbatere publică. Daniel Săuca, Flavius Lucăcel, Dina și Florin Horvath, ora 18.00;

Duminică, 19 iulie – vernisarea expoziției cu lucrările realizate în timpul Simpozionului, ora 19.00
www.simpozionulartaingradina.ro.

Foto: Lucian Muntean

O incursiune la Grădina Zmeilor

Biserica de lemn din Creaca

Castrul roman Porolissum

Rețete romane gătite și povestite de Mircea Groza

Seară de poezie cu Mircea Petean

*Ionică Pârvu și Mircea Oliv la discuții
despre drepturi de autor și istoria artei*

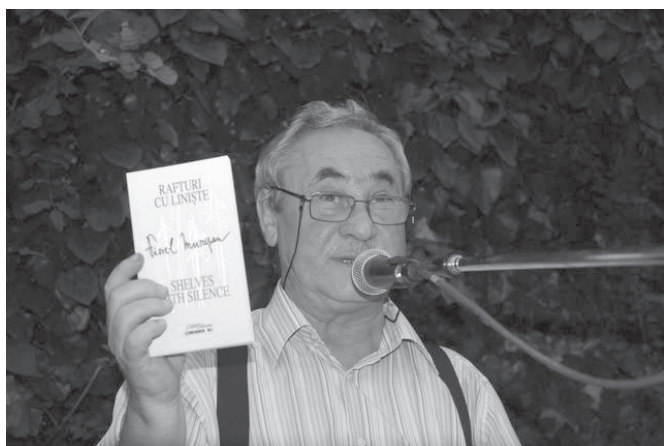
Dina și Florin Horvath

Jonathan – invitatul special din Africa de Sud via Canada

Daniel Săuca și Călin Stegorean

Poetul Viorel Mureșan

Flavius Lucăcel – o seară cultural-culinară

*Daniel Săuca – directorul
Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj*

Dorel Morar – sculptură

Constantin Răducan – pictură

Teodora Pică – pictură

Flora Răducan – pictură

Iulia & Duiliu Crișan – grafică (clasică & computer)

Radu Șerban – pictură

Lucian Muntean – pictură

Florin Gherasim – foto & video

Ioana Antoniu – pictură

Pregătirea expoziției de final

Teodora Pică și Cosmin Sicora, directorul Grădinii Botanice

Vernisajul simpozionului

Revista *Familia*, la 150 de ani de la înființare

Ioan MOLDOVAN

Identitatea, importanța, specificul revistei *Familia* nu pot fi descrise și înțelese decât prin cunoașterea celor cinci serii ale revistei.

Apărută la Pesta (Budapesta), în anul 1865 – cu un număr de probă în luna mai – sub entuziasta conducere a cărturarului Iosif Vulcan, ea a devenit hrana spirituală a cititorilor transilvăneni, timp de 41 de ani, până în 1906, după ce redacția fusese mutată la Oradea, în 1880.

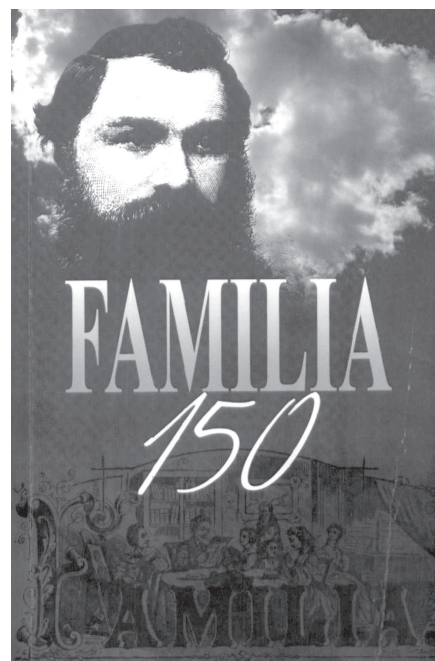
A doua serie a revistei a apărut între anii 1926-1929, condusă de M.G. Samarineanu, „un macedonean de treabă”, cum a fost caracterizat, seria a treia – în intervalul 1936-1940, a patra – între 1941-1944 (cu aceeași conducere redacțională), iar cu ocazia centenarului din 1965 a fost lansată actuala serie, a V-a, sub conducerea poetului Alexandru Andrițoiu. (v. Nae Antonescu, *Reviste din Transilvania*, Biblioteca Revistei *FAMILIA*, Oradea, 2001).

În redacția seriei a V-a au activat scriitori importanți, precum

Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, Nicolae Balotă, Gheorghe Grigurcu, Dumitru Chirilă, alții au deținut rubrici permanente: Ștefan Aug. Doinaș, Ana Blandiana, Mircea Zăciu, Norman Manea ș.a.

Indiferent de serie, în paginile *Familiei* au fost prezenți cei mai importanți scriitori români, revista fiind considerată una dintre cele mai valoroase publicații culturale românești.

Prima serie a revistei *Familia*, cea de sub conducerea lui Iosif Vulcan, este un caz unic în analele publicisticii românești, prin longevitatea ei de patru decenii. La renumele său a contribuit în mod esențial și faptul că, în numărul 6 al revistei, apărut la 25 februarie/9 martie 1866, a debutat Mihai Eminescu, cu poezia *De-aș avea...* În februarie 1866, Iosif Vulcan a primit, de la Cernăuți, o scrisoare împreună cu mai multe poezii, semnate de Mihail Eminovici. Redactorul *Familiei* a ales dintre ele poezia „De-aș avea”, pe care a publicat-o însoțită de o notă redacțională: „Cu bucurie deschidem coloane-

le foi noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trimise nouă, ne-a surprins plăcut.” Iosif Vulcan este și „nașul literar” al celui mai important poet român, schimbându-i numele din Eminovici în Eminescu. *Familia* va publica multe alte poeme ale lui Eminescu (*O călărire în zori*, *La Heliade*, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, *Junii corupți*), dedicându-i poetului, la moartea acestuia, un întreg număr – cel din 7 iulie 1889.

Seria primă are statutul unei publicații-magazin, cu abordări variate: literatură originală și în traducere, folclor, problemele limbii, educație, politică (în formă autocenzurată), biografii, ilustrații, semnalări de apariții editoriale, informații privind instituții și asociații mai ales cultural educative, chestiuni mondene sau civile etc.

Din paginile revistei reiese felul de viață al oamenilor secolului al XIX-lea, cu mentalitățile,

Scriitori la zilele revistei „Familia”

tradițiile, specificul local, după cum sunt oglindite și evenimente de interes european. Redacția păstrează un echilibru între național și european. În acest sens, Corneliu Crăciun, în lucrarea sa *Imaginea Europei în revista FAMILIA (1865-1906)*, Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2005, preciza: „Fără să vorbească vreodată despre europenitatea întreprinderilor sale, revista *Familia* a acționat în acest spirit: a prezentat Europa ca un spațiu al progresului tehnic, economic, științific, cultural, a ilustrat posibilitățile de cooperare intracontinentală, a relevat valorile fiecărei națiuni ca premise ale unui destin comun; totodată, i-a dezvăluit imperfecțiunile și contrastele.” Și: „Cercetătorii în domeniul imaginarului social și al mentalului colectiv vor găsi în paginile revistei suficient material pentru orice problemă circumscrisă vieții secolului al XIX-lea: sensibilitatea, violența, moartea, factorii coagulanti ai societății, lectura, pasiunea călătoriei și a cunoașterii, imaginea celuilalt, familia etc.”

O concluzie ce se impune: „Importanța acestei publicații în spațiul cultural transilvănean este covârșitoare, revista continuând tradiția iluministilor și romanticii ardeleni în direcția răspândirii culturii în popor, a educării sentimentelor naționale ale acestuia, în

încurajarea noilor talente să se exprime și să se dezvolte, în considerarea limbii poporului ca izvor de limbă literară.” (v. Iuliana Păcurar, *Familia (1865-1906) – perspectivă monografică*, Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2014).

Dincolo de aceste aspecte de ordin general, parcurgerea numerelor *Familiei*, de la origini până azi, oferă, celui ce-și propune așa ceva, prilejul unei călătorii impresionante prin lumea literelor românești, o lume cu un relief variat, de la vârfuri ale scrisului românesc până la nume obscure, de la autori consacrați, la debutanți

ce vor confirma sau vor pieri în uitare, trasee prin tematici de o uluitoare varietate, prin stiluri și modalități ce reflectă schimbări de paradigmă sau confirmări canonice, prin evenimente sau simple situații efemere.

Destinul acestei publicații poartă în filigran ideea de continuitate și, chiar dacă, strict calendaristic, *Familia* a înregistrat întreruperi datorate dificultăților materiale de editare, condiția sa ideală, ca să folosim o sintagmă maioreșciană, a determinat reapariția publicației în diferite perioade, ca semn al unei puternice voințe de continuitate.

La cei 150 de ani ai săi, *Familia* continuă să fie una dintre publicațiile culturale de referință în peisajul revuistic românesc, un loc de întâlniri admirabile sub semnul spiritului creator al acestor vremuri deschise celor mai sollicitante provocări ale umanismului.

Din cartea „Familia 150”, coordonatori Florin Ardelean și Ioan Laza, Editura Universității din Oradea, 2015, pp. 7-10.

(La mulți ani și din acest colț de pagină venerabilei reviste orădene! D.S.)

Cenacul „Silvania”

Bianca Coșar

Liceul Pedagogic „Gh. Șincai” Zalău

Cuvinte albe și spații lacunare
Probabil fac poezie.

Dacă ești atât de indignat,
Cheamă-ți haita
Și las-o să te devoreze.

Nu-mi pasă.
Ți-o voi spune în toate limbile
Pământului
Dacă vrei.

Așteaptă puțin doar
Să-mi exerseze franceza;
Îi încurc accentul
Cu cel al cuvintelor nerostite.

Goana după Cosmos
De pe o bucată de hârtie
E ca și cum ai arunca
Vopsea de la etaj:

Speri nu care cumva
Să nimerească mașina
Parcată în fața blocului.

Cer norilor să plouă
Și aștept pe frunze
Soarele de după eclipsă.

de smoală

Cerul e opac de smoală
aripi surde de liliac.
Senzații scurte și naive
Se înșiră pe așternutul prăfuit.

Pân și moartea-i mai albă decât această noapte.
Zbaterile unui greier cald în pânză fină și rece,
Cafeaua aburindă,

Din cești ruginii,
Pare de smoală
Cu toate că arămiu-i viu, geme de viață.

Gust noaptea, aidoma primului fum
Din ultima țigară...

Celui ce mistuie și luminează

O flacără;
Acolo unde efemerul și eternul
În spire de lumină se-mpletesc.
În tine mocnește focul nepornit;
Lemnul geme cu trosnet de os rupt

Mai e doar o flacără.
Îmi amintești de focul intim din cămin.
Mai e doar jarul,
Un butuc martirizat
Și cenușa...

Culoarea celui ce nu doarme

Ceară-ncinsă de lumânare
Cu fum alb
Ca de tămâie
Pânză albă de bumbac
Sub albastrul senin
paloare,
Roșul florilor de mac
Sub pleoapele grele.
Cunosc
Înțepătura gri de ac
A celui ce nicicum nu doarme.

De ce nu?

Mergem de mână
Doi câte doi
În fața zidului plângerii

În cenușă mai e căldură
Și flacăra nu mai luminează.

Daniel Săuca – literatură și atitudine civică

Mircea POPA

Daniel Săuca ilustrează cel mai bine în momentul de față condiția de literat și de gazetar angajat din Sălajul postdecembrist. Născut în 1973, el s-a format în atmosfera tensionantă a Zalăului de după evenimentele din 1989, trăind intens fiecare eveniment, schimbare, proiect de dezvoltare legat de ținutul său natal, printr-o enormă risipă de energie detectabilă la nivel de gândire și acțiune. Condeiu și l-a format slujind ani la rând presa locală, începând cu anul 1992, când a intrat în presă ca secretar de redacție la „Informația Sălajului”, trecând apoi ca redactor la „Gazeta de Duminiță”, „Sindicalistul”, „Jurnalul Sălajului”, „Sălăjeanul” ș.a., alternate cu munca de corespondent de presă, de corespondent radio sau de reprezentant local al unor agenții de presă cu acoperire geografică națională. Din această activitate asiduă s-au născut mai multe cărți de reportaje și atitudini, precum *Voi chiar vorbiți în numele meu?* (2009), *Secerea și pixul. Propagandă în presa scrisă din județul Sălaj înainte și după decembrie 1989* (2010), *Rotisorul politic. Interviuuri* (2010), *România mea nu mai există* (2011), *Cumetrii molcome* (2013), ca și seria de *Homo Silagensis*, I-III, 2006-2008, în care a disecat cu maximum de intransigență tot ce era și nu era în folosul oamenilor din această parte de țară, înregistrând precum un seismograf oscilațiile de temperatură politico-socială și reacțiile imediate născute din astfel de confruntări. Daniel Săuca a fost ochiul larg deschis spre fenomenul politic al locului, ochi în care se transfigurează ca într-o lentilă poliedrică fenomene, lumi, războaie, dispute, prăbușiri. Toată fauna și flora locală, dar și cea catapultată de la centru, trece prin filtrul său atent și nemilos, sancționând derapaje, trădări, tranzacții, vorbe zadarnice, promisiuni neîmplinite, amăgiri. Cărțile sale ilustrează modul în care fenomenul general-românesc se lasă contaminat de otrava parșiveniei și a vânzării de țară, de incapacitatea liderilor politici de a ieși din stereotipi și clișee, de a-și depăși condiția de foști stipendiați comuniști. Rar și rar câte-o licărire de nădejde, câte-o scânteiere, care se stinge repede ca o flăcără stingheră bătută de vânt. A se vedea pentru această mentalitate de tranziență și de traseism politic interviurile luate mai tuturor factorilor politici angrenați în lupta pentru democrație și progres din Zalău, surprinși la pupitrele lor de comandă de cele mai multe ori neputincioși, și de foarte multe ori slab pregătiți din punct de vedere profesional să dea piept cu realitățile dure de la fața locului. Infirmitățile acestei generații de falși luptători pentru binele general, dresați doar să aibă mereu în față interesul propriu, meschin și limitat, fără viziune de perspectivă și angrenați doar în „controverse și discuții bizantine” sunt analizate cu detașare și obiectivitate de muzeograful Marin Pop

care declară: „Cred că populația nu este destul de informată asupra a ceea ce o să se întâmple și ar trebui dusă o campanie de mediatizare, pentru că vor avea loc niște schimbări profunde, în special în lumea satului, unde, după cum știm, există o populație îmbătrânită, care, din păcate, este lăsată de izbeliște. Știm că după 1 ianuarie 2007 banii vor veni pe proiecte. Trebuie ajutați să întocmească astfel de proiecte, pentru că, altfel, cum se vede și în Polonia, agricultura este o problemă și la ei”. Cât privește tradiția politică a locului, același Marin Pop evocă situația trecutului luptător al Sălajului, care a dat lumii românești câteva personalități de marcă: „Simion Bărnuțiu l-a școlit pe tatăl lui Iuliu Maniu. Maniu este un nepot al lui Bărnuțiu. Iuliu Maniu l-a avut ca mentor pe George Pop de Băsești și pe unchiul său Ioan Rațiu, care a fost președintele Partidului Național Român. Iuliu Maniu, la rândul lui, l-a format pe Corneliu Coposu. Din păcate a venit această perioadă de 50 de ani de comunism, și eu spun că nu a avut timpul necesar pentru a lăsa un succesor”.

Paralel cu activitatea gazetărească, Daniel Săuca a fost atras de timpuriu de lumea literară. Deja în 1991 el frecventa Cenaclul „Silvania” din Zalău, spre a debuta în 1997 în antologia „Silvania 90” apărută la Editura Clusium, pregătire prealabilă pentru ieșirea în public din 1999 cu volumul de poezie *Gândacul cu cinci pene roz*, în care afișează un atașament programatic la avangardismul poetic agresiv de esență onirică, declarativ delirantă: „Răsfoiesc oglinda/ gunoiului erotic/ în pliscul porumbeilor chiori/ la bursa din Londra/ orașul s-a deschis la fermoar” (*Prima treaptă*). Modul de a privi realitatea prin prisma unor lentile deformante sau a unui binoclu întors consemnează o criză metafizică și existențială pe care n-o poate tăgădui, dar nici vindeca, deoarece aceasta este o trăsătură caracteristică a omului modern, un mod de a sonda starea sa de limită: „la vânătoare de eter/ gândacul cu cinci pene roz era totuși prea trist/ spre cartierul vestic al iadului/ striga în zadar după Dumnezeu/ să coboare la ușa sunetelor/ să urle împreună”. Starea de confuzie și de degradare e întreținută cu bună știință, mai ales în cel de al doilea volum de versuri, *Cartierul vestic al iadului* (2009), care reia, în mare, materia primului, spre a o supune altui bombardament ideatic: „Să fugim în deșert fără bilete de autobuz/ Să ne prindă ploaia de duminică/ îmbrăcați în cuvintele altora.// Să fugim în deșert/ Și să ne rugăm pe marginea prăpastiilor/ să ne prindă tunetul de sâmbătă/ Dezbrăcați de pielea începuturilor”... (*Autoportret*). Obsesia primară, finală și liminară este vocabula Dumnezeu, strigat, implorat, visat, reproiectat, astfel ca „omul paradigmatic” să poată să-și găsească în cele din urmă liniștea eternă în „insula din mijlocul

cerului”, anulând cu hotărâre starea creată de „lupii frământați din aluatul Disperării”. Locul acestui „Dumnezeu al lacrimilor” trebuie să fie luat de un „Dumnezeu al norilor/ ascuns în inima ta stângă”. Doar atunci starea de suferință și de veghe ar putea lua sfârșit, iar cel amenințat de apropierea nopții n-ar mai fi singur și obosit de demența veacului: „Doamne, iar vine noaptea (...) Am obosit să arunc cuvinte/ În porțile văzduhului de ieri/ Am obosit să trec pe strada nemuririi/ Descult” (*Început de rugă*).

Poezia lui Daniel Săuca are o exprimare lapidară și un metaforism livresc, restrâns la esențe. Dușman declarat al verbiajului, el își re trăiește imaginarul ca un posibil revers al acesteia, ca o negare a stupideniei diurne, mecanoide, a vidului de imaginație. E ca o fugă de realitate, ca un posibil cerc închis, cu dimensiuni evanescente (norii, eterul). Poetul scrie greu, se exprimă concis, iar rezultatul e non-literatură, confesiunea jurnalieră, eseistică: „Scriu tot mai rar *serios*/ E și acesta un semn că am ajuns/ *Neserios de serios...*” În orașul în care nici măcar/ Moartea nu-i moarte/ În orașul în care nu te-am cunoscut niciodată/ În orașul în care nici nu vom trăi/ Nici nu vom muri” (22 decembrie 2010). Lumea visată de poet e o lume a imprevizibilului, a șanselor ratate, a incertitudinii totale, o lume kafkiană și camusiană, dominată de interdicții și de false intenții: „mi-ai spus: *Nu răstigni lacrimile!*/ și nu te-am ascultat/ am continuat să culeg umbre/ să le așez pe categorii/ în dreapta sau în stânga inimii/ după moartea fiecăreia/ mi-ai spus: *Nu ucide eterul*” (*Scurt tratat despre culegerea umbrelor*).

Clopoatele raiului e un alt volum de versuri al lui Daniel Săuca, strunjit tot pe calapodul celui dinainte. Acest mod de preluare și trecere de la un volum la altul denotă un tip propriu de a gândi mișcarea destinului, înlănțuirea lui în timp. Imaginarul lui se prezintă ca un *continuum*, ca un semn al curgerii infinite a existenței. Nu timpul își curge clepsidra în raport cu noi, ci noi împovăram timpul cu disoluția noastră: „Chemau dumnezeii la o cruce/ Dar nu mai puteam urca/ Tunelul falsă irespirabil/ Se adunase tot cartierul/ Începură mișcări de stradă/ Nu mai puteam repara alinarea tunetului/ Frumusețea tunetului/ Iată sfârșitul/ Tandra bubuia la nepuținței” (*La pas prin cartierul vestic al iadului*). Amestecul ciudat de abstract și concret, de ton grav, sentențios și de discurs ludic, sugubă, ca într-un joc arghezian de copii („Opt pitici cu blana udă/ Vai, se leapădă de umbră/ Se foiesc, se umilesc/ Și se duc cam sperieți”), propune un sistem lingvistic închis, de poezie catenată, legată de căutarea eternă a unei posibilități de evadare („În pas de defilare/ miezul nopții/ curge la vale”; „Aștept Poezia la Colț/ Înarmat cu Bâte, Lanțuri și Cătușe”, de parcă s-ar simți într-o scenă de mass-media politică). Faptul că astfel de versuri sunt încastrate printre știri, fragmente de jurnal și comentarii de lectură, denotă preocuparea lui Săuca de a ne sugera că nu există domenii de lucru autonome, că mixajul, amestecul, heteroclitul e sarea și piperul vieții și e singurul mod de a concepe și gusta existența. Lucrul e demonstrabil și de cel mai recent volum al său, *La centru prin nord-vest* (2015), volum compozit, mo-

zaicat, alcătuit din notații de jurnal și izbucniri lirice, produse ale aceleași viziuni negre: „După atâtea mii de ani/ Încă băjbăim/ Singure sunt doar/ Abatoarele istoriei”. Din interiorul trăirilor sale lirice pulsează fiorul sumbru al unor amenințări, al unor anomalii, în care proiecția viitorului devine un exercițiu inutil, aproape absurd: „Nici măcar acolo, nici măcar aici/ Nu mai putem râde fără să ne sufocăm/ Nici acolo, nici aici și nici dincolo”. Cărțile lui Daniel Săuca nu sunt deschideri spre undeva, ci mai degrabă închideri ermetice ca într-un herbar al cuvintelor. Între filele contaminate de aerul evenimential al întâmplărilor zilei se strecoară, ca pe o funie diafană, șiragul versurilor, îngânând ruga unui rămas bun, prin sintagme lirice, răsfirate ca într-o plantă cotidiană de știri care se precipită, dar prin care firicelul de cântec liric instaurează o oază de poezie care trăiește independent suferințele și armoniile, ca un firicel de mic scâncet, care își trăiește propria abstracțiune. A face din vers o pagină de mișcare cotidiană, cu trimiteri la un trecut persecutat de timp, ține de o metamorfoză a formelor poetice, pe care Daniel Săuca ține să le experimenteze de fiecare dată. Intuim în aceste forme de mixaj și o încercare, poate instinctivă, poate programată de a se debarasa de politic și a rămâne ancorat cu toată ființa în cultural și literar. Pentru cine a făcut atâtea timp gazetărie, despărțirea e problematică; de aceea ea mai întârzie în acest *tipe hybris*, care interferează. Semnele unei mai accentuate opțiuni pot fi însă detectate la fiecare pas. Din 2005, din momentul când a devenit redactor-șef al revistei de cultură „Caiete Silvane”, acest fapt pare să fi devenit un deziderat de prim-ordin. De la an la an, de la număr la număr, „Caiete Silvane” a săltat sub conducerea sa într-o nouă fază valorică. Publicație de provincie, cu un profil modest de reflecție critică și de strategie literară, revista de la Zalău a crescut sistematic, formându-și un profil și adăugându-și un număr de colaboratori. În paginile ei s-au rodat și se forjează câteva nume de colaboratori devotați, care ar putea deveni mâine o grupare literară distinctă. Să amintim doar câteva nume care îl gardează pe Daniel Săuca în această întreprindere, asigurându-i buna difuzare, consemnând aici doar câteva din lucrările acestora apărute la Editura „Caiete Silvane”. Cu poezii Viorel Mureșan (*Colecția de călimări*) și Viorel Tăutan (*Impresiile unui călător tomonic*), cu comentatoarele de critică Imelda Chintă (*Destine și cărți – reviem interpretativ*) și Carmen Georgeta Ardelean (*Pactul cu ficțiunea – cronici și alte semne de carte*, monografia *Hortensiei Papadat-Bengescu*), cu eseistii Marin Pop (*Elena Pop Hossu-Longin (1862-1949). Personalitate marcantă a Țării Silvaniei. Viața și opera; Monografia familiei Coposu. Între istorie și memorie*) și Daniel Hoblea (*Gâlceava himerelor*), istoricii literari Marcel Lucaciu (*Scriitori din Țara Silvaniei*), Györfi-Deak György (*Techergheli sălăjene*), la care se adaugă nume de folcloriști, de autori de monografii zonale, antropologi, etnografi, documentariști etc., care cu cele peste 40 de volume publicate ar putea reprezenta o nouă insurecție literară sălăjeană. Faptul în sine a fost remarcat cu ocazia sărbătoririi celor 10 ani de existență ai revistei „Caiete Silvane” la reședința culturală a redacției din capitala ținutului sălăjean.

Poeme Turingiene

Traian VEDINAȘ

Cavalerii

E rece în Turingia
Și cavalerii morți sub dale negre
Își scot armura-nmărmurită-n vis
Iar pe-ale lor spinări uscate
Orga lui Bach întinde nemurierea.

Eisenach, 22 martie 1985

Nu îndrăznim
Să ridicăm piciorul
Infernala pecete
Ne țintuiește sec
Și știm că
Goethe nu-i acasă.

Weimar, 24 martie 1985

Amintire berlineză

Sunt două lumi
Și totuși
una

Zidul e doar
o
aparență

Născuți în două lumi
Ei frații
Wulkiric se unesc
Pe sub pământ

Eisenach, 22 martie 1985

Berea

Atârnă semne și norocul zace
În ieroglif
Statuia suflă-n instrumentul uriaș
La mese bürgerii
Își joacă de-a lumea
Destinul
Căci ursul sacru
Din Turingia străveche
Se plimbă liber pe gâtjeul lor.

Weimar, 24 martie 1985

Goethe Haus

O stea de piatră
Din Kremlin adusă
Ne stă sub tălpi

Primăvara turingiană

Zăpezi între mesteceni
Și doar el, mesteacăn
Mai alb și mai înalt
Urcat deasupra
Chiar în culme
Împinge către asfințit
O iarnă de demult.

Weimar, 24 mai 1985

Spre vest, de fapt în est

Singura mea ieșire din țară a fost în primăvara lui '85. Încă se mai putea călători individual în „lagărul” socialist. Problemele s-au ivit încă de acasă. Silvia n-a putut schimba lei în mărci. Am pornit numai prin ce mi-au schimbat mie, evident cu ceva „pile”.

Cu un tren București-Berlin, în care am reușit să urcăm în ultimul moment, am plecat într-o dimineață din Cluj-Napoca.

Vămuirea a fost făcută la Episcopia Bihor. Ni s-au luat banii românești. Am primit chitanță. Am călătorit fără probleme, vameșii maghiari și cehi nici nu ne-au băgat în seamă bagajele. Prin geamul trenului am citit doar numele: Bratislava și Praga. N-aveam niciun motiv să coborâm. Tot din fuga trenului și pe același geam am văzut drumuri asfaltate prin ogoare, pășuni și livezi. Eram în altă lume decât aceea a cea-purilor natale.

Am coborât în gara Berlin. Șoc. Patrulau soldați

sovietici, în ținută și înarmați. Germania de Est era ocupată. Aveam o adresă pentru cazare la un inginer petrolist emigrat cândva din ținuturi prahovene. Avea dreptul de a călători cu metroul aerian în Berlinul de Vest. Mai avea chiriași niște oșeni veniți să cumpere mașini de tricatat. Tănuiseră bani românești, numai ei știu cum. I-au schimbat pe mărci la restaurantul „București” din Berlin. Restaurantul avea chelneri români.

Noi, prin berării și librării, ceva magazine și mici cumpărături. Încă mâncam din brișcă. Am răsfoit un dicționar de filosofie din care lipsea Martin Heidegger. Apoi, drumul spre Eisenach, un orașel medieval asemănător Mediașului transilvan. Era dominat de statuia lui Bach. De la Berlin la Eisenach am fost verificați groaznic de o patrulă militară. Am înțeles că eram vecini cu sârma ghimpată ce despărțea cele două Germanii.

De la Eisenach am ajuns la Weimar. Am petrecut acolo câteva zile. La Muzeul Goethe am văzut trăsura cel aducea pe teoreticianul „Urform” („forma originală”) prin Europa. În vitrinele cu traduceri din Goethe

nu se afla „Faust” nici cel tălmăcit de Blaga, nici cel tradus de Ștefan Augustin Doinaș. Pe drumul spre „Goethe Haus”, aproape o chilie, am contemplat lebedele ce lopătau pe lacul parcului. Pe străzi circulau pankiști.

A urmat Leipzig. Am nimerit în ziua Târgului de carte. Câteva vizitatoare vorbeau franțuzește. Din România era doar o carte de Georg Scherg, cel mai mare scriitor german din estul comunist. Atunci.

Drumul spre casă pornea din Dresda. La un restaurant am socializat cu un tânăr polonez venit la lucru. Se servea o dată doar douăzeci și cinci de grame de vodcă. L-am înnebunit pe ospătar cât a trebuit să alerge. Nu știu câte ofrande am închinat pentru „Solidarnost”. În gară ne-am simțit puțin acasă. Era ca și Gara de Nord. Ridicată din porunca lui Carol I, cel care a dăruit, cum scrie Titu Maiorescu, gări și căi ferate românilor.

Poeemele Turingiene s-au născut în acea călătorie, consfințind estetica lui George Călinescu și anume, poemele lirice au nuclee epice, adică experiențe existențiale.

Arkossi István, Zsokor / Jebucu

File din istoria localității Derșida (I)

Marin POP

Din punct de vedere administrativ, localitatea Derșida face parte din comuna Bobota, împreună cu localitățile Bobota și Zalnoc. Comuna se află situată în partea de nord-vest a județului Sălaj, la limita cu județul Satu Mare.

Localitatea Derșida se află situată pe malul drept al râului Crasna, după confluența cu Valea Zalăului, la o altitudine de 297 m deasupra Mării Adriatice (socotit nivelul 0), la 47° 24' latitudine și 22° 88' 14" longitudine.

La Nord, hotarul satului este format dintr-o linie convențională și se mărginește cu hotarul Giorocutei, care a făcut parte din Sălajul interbelic, dar acum se află în județul Satu Mare. La Sud, tot o linie convențională desparte Derșida de hotarul Sărmășagului. La Est, se mărginește cu hotarul Chieșdului, iar râul Crasna desparte satul Derșida de Bobota, la Vest.

Relieful este format din Dealul Mare (340 m), care continuă cu Dealul Giorocutei spre Nord. Spre Vest se găsește Valea Crasnei, cu terasele ei propice practicării agriculturii.

Din punct de vedere geologic straturile superioare sunt formate din argile și nisipuri, cu intercalații conglomerative și marnoase la bază.

Rețeaua hidrografică este formată din râul Crasna, care curge spre Nord și se varsă în râul Someș.

Vegetația se caracterizează prin flora de tranziție a regiunilor de munți și de șesuri. Găsim aici păduri de foioase: gorun, fag sau carpen.

Fauna este formată din mistreți, căprioare, vulpi, iepuri etc., specifice pădurilor de foioase¹.

Satul este atestat documentar la anul 1349 sub numele de Derzida. De-a lungul timpului îl întâlnim sub următoarele denumiri: Dersyda, la anul 1423; Dershyda, la 1441; Derzhya – 1459; Dershida – 1466; Dersda, Kis Derzida – 1475; Deershijda – 1503; Dersjde – 1526; Felső-Dershyda, Dersida, la 1550; Alsó-Dershyda, la 1569; Deersida, la 1726; Derșida, la 1733; Kis Dersida, la 1750; Dersidu – 1850; Kis Derzsida, Derșida – 1854; Derșida, din anul 1930².

Satele Derșida și Bobota, se spune că pe vremuri formau un singur sat, cu denumirile: Derșida de dincoace de apă sau Derșida de sub deal, iar cealaltă, Derșida de dincolo.

Zorii civilizației în zonă se găsesc pe „Dâmbul lui Balota”, unde a existat o importantă așezare aparținând culturii Wietenberg. Datată aproximativ în jurul începutului mileniului II înainte de Hristos, aparținând epocii bronzului, așezarea ocupa o poziție strategică pe

acest sector al Văii Crasnei³.

De aici, locuitorii așezării au coborât în vale, pe terasele râului Crasna, unde au început să practice și agricultura.

Râul Crasna sau „Marea Crasnei” cum se spune în documentele epocii moderne a avut un rol deosebit în dezvoltarea istorică a actualelor sate Derșida și Bobota, dar în timpul inundațiilor făcea pagube materiale, înregistrându-se și pierderi de vieți omenești. Credem că tocmai din această cauză, satul Derșida s-a despărțit în două: Derșida Mică și Derșida Mare, iar începând de prin secolul XVIII-XIX, Derșida Mare devine Bobota.

După cum reiese din documente, de-a lungul timpului locuitorii satului Derșida au fost de etnie românească, lucrând pe moșiile proprietarilor de origine maghiară, până la reforma agrară din anul 1921, cum a fost și familia baronului Kemény de Gyerömonostar (1718), care deținea moșia Derșida.

Situația demografică și socio-economică a localității Derșida începând cu secolul al XVIII-lea

Primele date certe privind populația satului Derșida le avem de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Astfel, conform „Statisticii românilor ardeleni din 1760-1762”, în Derșida existau 45 de familii⁴.

În ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea situația economică și socială în satul Derșida nu diferă mult de restul satelor din Transilvania. În perioada 1784-1787, are loc și primul recensământ general al populației din întreaga Transilvanie, realizat la comanda împăratului Iosif al II-lea. Evident că scopul recensământului a fost acela de a cunoaște forța de muncă existentă în Imperiu, cu scopul de a o folosi atât în plan economic cât și militar. Totodată, pentru a stabili impozite, în special nobilimii transilvănene, care s-a opus cu îndârjire

efectuării recensământului. Recensământul a durat mai mult și datorită faptului că aproape întreaga Transilvanie a fost cuprinsă de răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

Pentru noi, însă, datele recensământului au o valoare istorică deosebită. Avem astfel posibilitatea de a ne face o imagine asupra evoluției socio-economice și demografice a satului.

Din datele recensământului rezultă că în satul Derșida existau deja 77 case și 91 familii. Structura populației era următoarea: populația locală – 535; plecați – 5; veniți – 11; numărul populației prezente – 541; bărbați căsătoriți – 108; necăsătoriți – 162; total bărbați – 270; numărul femeilor – 265; preoți – 1; nobili – 6; țărani – 54; moștenitorii țăranilor – 49; jeleri – 53; alții – 19; militari lăsați la vatră – 1; copii între 1-12 ani – 74; între 13-17 ani – 13; total bărbați – 270⁵. După cum se poate observa, tabelul se încheie prin a evidenția, încă o dată, numărul de bărbați. Probabil că se dădea o mare importanță bărbaților, deoarece erau folosiți atât din punct de vedere economic, cât și militar.

La mijloc de secol XIX, în anul 1850, satul Derșida avea 109 case și o populație de 585 locuitori. După naționalitate, 554 erau români, 2 maghiari, 24 țigani și 5 evrei. După sex, 286 erau bărbați și 299 femei. Numărul bărbaților căsătoriți era de 133, 150 erau necăsătoriți, 3 văduvi și 57 incorporabili, cu vârsta între 17 și 26 de ani. Din cele 299 femei, 133 erau căsătorite, 138 necăsătorite și 28 văduve, de unde rezultă faptul că speranța de viață era mult mai mare la femei decât la bărbați. După religie, cei 554 români aparțineau cultului greco-catolic, cei doi maghiari se declarau romano-catolici, cei 5 evrei aparțineau cultului izraelit și, interesant, cei 24 de țigani se declarau sau au fost trecuți din oficiu la cultul reformat. În localitate se creșteau în special bovine (280 capete) și cai (4)⁶.

Peste 30 de ani, conform recensământului din anul 1880, în Derșida existau 126 case și o populație de 589 locuitori. După limba maternă vorbită, 510 persoane se declarau vorbitori de limba română, 30 de limbă maghiară, 32 alte naționalități, adică țăgani și 17 la limba maternă necunoscută, ei fiind de fapt evrei. De aceste considerente ne dăm seama după apartenența la cultele religioase. Astfel, 559 persoane se declarau greco-catolici, 2 romano-catolici, 11 reformați și 17 izraeliți. Din totalul populației doar 31 de persoane știau carte⁷.

La început de secol XX, conform recensământului populației din anul 1900, satul Derșida avea o suprafață totală de 1.661 jugăre, mult mai mică decât Bobota (4.153 jugh.) sau Zalnoc (4.451 jugh.). Numărul caseilor a crescut la 153, iar populația la 778 de persoane. După limba maternă, 738 se declarau vorbitori de limbă română, 38 maghiară, 2 germană. Nu reiese unde au fost incluși țăgani. După religie, 738 persoane se declarau aparținând cultului greco-catolic, 6 la cultul romano-catolic, 10 la reformați și 24 la religia izraelită

(evrei). După sex, 381 erau bărbați și 397 femei. După stare civilă, 309 erau căsătoriți, 430 necăsătoriți și 39 văduvi. Din cele 153 de case doar una avea pereții de piatră sau cărămidă, două din pământ, 38 din chirpici sau pământ și 112 din lemn sau altceva. Acoperișul caselor era din țiglă doar la 3 case, la 5 era din șindrilă, iar la restul (140) din trestie sau paie⁸.

Majoritatea populației se ocupa cu agricultura, însă și aici, ca de altfel în întreaga țară, problema agrară se cerea rezolvată fără nici o întârziere.

Cu toate aceste neajunsuri, înainte de război „starea economică a țăranului poate fi privită de mulțumitoare”⁹.

Conform *Schiței monografice a Sălajului*, în anul 1908 localitatea Derșida avea 130 de fumuri și o populație de 740 locuitori. Hotarul satului era de 1.649 jugăre, din care 1.200 erau ale românilor. Structura proprietății era următoarea: de la 1-5 jugăre – 30 persoane; 5-10 jugăre – 20 persoane; 10-15 jugăre – 16 persoane; 15-20 jugăre – 10 persoane; 20-30 jugăre – 12 persoane; 30-40 jugăre – 1; 40-50 jugăre – 1. Prețul unui jugăr de pământ era de 400 coroane. Numărul cornutelor era de 400 capete, iar populația se ocupa cu „plugăritul”¹⁰.

Conform recensământului populației din anul 1910, localitatea Derșida avea o suprafață de 1.715 jugăre și 819 locuitori. După limba maternă vorbită, 712 se declarau români, 30 vorbitori de limbă maghiară, iar 77 persoane erau trecute la alte limbi, în speță țăgani. În plan religios observăm că țăgani se declară acum aparținând cultului greco-catolic. Astfel, din totalul populației de 819 locuitori, 788 se declarau greco-catolici, 7 romano-catolici, 9 reformați și 15 aparținând religiei izraelite. După sex, 401 erau bărbați și 418 femei. După starea civilă, 323 erau căsătoriți, 457 necăsătoriți și 39 văduvi. În sat existau 152 case, dintre care doar una singură avea pereții din piatră sau cărămidă. La 9 case pereții erau din piatră sau pământ, din chirpici sau pământ la 25 și din lemn sau altceva la marea majoritate (117). Acoperișul era din țiglă la 15 case, din șindrilă la 13 și din paie sau trestie la 124¹¹.

Locuitorii români din Derșida și-au adus și ei jertfa de sânge în timpul primei mari conflagrații mondiale. Astfel, din cei 771 locuitori români câți existau la începutul războiului, au fost mobilizați 139 bărbați, din care au luat parte pe front, la partea activă, 115 și 24 la partea sedentară. Dintre cei mobilizați, 11 au decedat pe front, alți 11 au fost dați dispăruți. Dintre cei întorși acasă, 5 erau invalizi, 30 răniți sau bolnavi și 82 sănătoși. În urma celor decedați sau dispăruți au rămas 24 de văduve și 33 de copii orfani¹².

Pe lângă pierderile de vieți omenești, războiul a însemnat și o perioadă de foamete, sărăcie și boli, precum tifosul exantematic sau la sfârșitul războiului epidemia de gripă spaniolă, care au secerat nenumărate vieți. De asemenea, războiul a avut consecințe dezastruoase, în special asupra micilor gospodării, contribuind la reducerea drastică a producției agricole și la scăderea numă-

rului de animale.

Perioada dintre cele două războaie mondiale a reprezentat și pentru locuitorii din Derșida un oarecare progres. Au fost adoptate reforme economice importante, printre care și o reformă agrară radicală, în urma căreia țărani au primit pământ.

În acest context, populația localității crește la 930 de locuitori în anul 1930, ajungând la 1.032 în anul 1937. Dintre aceștia, 504 erau bărbați și 528 femei. Căsătorii erau 492, necăsătorii 469, văduvi 63, divorțați 8. Segmentul de populație cuprins între 5-35 de ani era majoritar, ceea ce era un fenomen încurajator în privința natalității și viitorului localității. Densitatea medie a populației pe case era de 5 persoane, iar pe familii de 4 persoane. După naționalitate, în recensământul din 1937 se spune că 1.021 erau români și 11 evrei. De aici rezultă faptul că populația de etnie rromă a fost inclusă la cea majoritară, românească.

În ceea ce privește starea economică a locuitorilor, aflăm că majoritatea țăranilor erau proprietari de pământ și de casă.

Din păcate, viața de zi cu zi nu era ușoară, iar nivelul de trai era unul scăzut. De la munca pe câmp nu era nimeni scutit, mai ales în timpul secerișului. La ea participau, alături de bărbați, femeile și copiii. Nu erau scutite nici femeile însărcinate care, uneori, nașteau chiar pe câmp. Nu exista nici o organizație pentru protejarea femeilor gravide, în acest sens. Durata zilei de lucru era de până la 10-13 ore, iar costul unei zile de lucru se situa între 10 și 20 lei.

În privința terenurilor cultivate în anul 1938 în Derșida, situația era următoarea: 282 ha grâu, 54 ha porumb, 5 ha secară, 7 ha orz, 5 ha ovăz, 272 fânate, 63 ha pășuni, 8 ha vii, 29 ha păduri.

În sat se creșteau următoarele animale domestice: cabaline 15 buc., bovine – 349 buc., ovine – 313 buc., capre – 53 buc., porci – 73.

Nu existau meșteșugari sau antreprenori, decât un fierar, care se ocupa cu potcovitul cailor, repararea uneltelor și căruțelor etc.

Fiind o zonă deluroasă și cu expunere la soare, propice cultivării viței-de-vie, exista și există și azi tradiția ca marea majoritate a locuitorilor să aibă în proprietate vie și pivniță. În aceste condiții, se consuma mai ales vin și mai puțin băuturile spirtoase, după cum rezultă dintr-o statistică în care se arată că în Derșida se consuma anual 900 hl vin și 80 hl rachiu.

Nivelul de trai reiese și din materialul de construcție al caselor. Astfel, din cele 219 case, 199 aveau pereții de pământ, doar 3 de zid și un bordei. Nu exista nici o casă cu pereții din lemn. Aici trebuie avut în vedere faptul că în apropierea satului curge râul Crasna, unde se confecționa cărămidă nearsă (voioagă) și lipsa unor păduri întinse, cum era la Bobota sau Zalnoc. Marea majoritate a caselor aveau două încăperi (116), cu o singură încăpere erau 33 de locuințe, 68 aveau 3 încăperi, iar două case aveau 4 sau mai multe camere. Doar

24 de case mai aveau ferestre fixe, restul de 195 erau mobile. Marea majoritate a caselor erau acoperite cu paie (153), 63 cu țiglă, două cu șindrilă și una cu tablă. Încălzirea se făcea cu sobe de fier la 141 de case, la 67 cu sobe de zid, iar 11 mai aveau încă vatră. Doar 53 de case aveau latrină, 188 nu aveau nici această minimă construcție igienică.

Toate aceste date le aflăm de la medicul de circumscripție, Lazăr Binder, care a primit sarcina de a întocmi schițe monografice sanitare, după un chestionar primit, la toate satele din circumscripția Supur, unde era medic. Monografia sanitară a satului Derșida a definitivat-o la 7 august 1938¹³.

Au venit anii grei ai celui de al Doilea Război Mondial și, apoi, instaurarea regimului comunist, când țăranilor le-a fost luat pământul la „Colectiv”, unicul lor mijloc de existență de până atunci.

Tragedia era și mai mare pentru cei care truseră peste Ocean, în America, înainte de 1918, pleaseră la muncă în Capitală sau alte mari orașe, în perioada dintre războaie, iar cu banii agonisiți cu trudă și-au cumpărat pământ.

La CAP și IAS au rămas, de obicei, oamenii în vârstă și femeile. La muncile agricole erau folosiți și copii de școală, ca sezonieri sau în cadrul practicilor agricole, care toamna țineau uneori până la căderea zăpezii.

În schimbul muncilor realizate la CAP, a „porției” pe care o aveau, locuitorii primeau un lot de pământ de 15 sau 30 de ari.

O adevărată supapă pentru forța de muncă din satul Derșida și din toată zona a reprezentat-o mina de cărbuni de la Sărmășag, unde s-au angajat cei rămași fără pământ și generațiile care au urmat. O altă parte a profitat de mijlocul de transport pe calea ferată și au navetat la fabricile din Zalău.

În aceste condiții, față de alte sate care s-au depopulat, după cum este satul Zalnoc, de unde posibilitățile de navetare erau foarte greoaie și astfel foarte mulți tineri s-au stabilit la oraș, satul Derșida a înregistrat un progres constant în ceea ce privește sporul demografic. La recensământul din anul 2002, Derșida avea 1.918 locuitori, din care 983 de sex masculin și 935 de sex feminin¹⁴, depășind astfel ca număr populația satului Bobota, centrul de comună.

După 1990 s-a produs un alt exod al populației, de această dată în afara țării. Faptul îmbucurător pentru Derșida este că mulți s-au întors, la fel ca înaintașii lor plecați în America, iar cu agoniseala strânsă și-au construit case, dar care, în cele din urmă, reprezintă o afacere moartă. Din păcate, foarte puțini au investit banii în domeniul economic, pentru a crea locuri de muncă. Fenomenul social, în special în rândul populației de etnie rromă, foarte numeroasă în Derșida, ia amploare, iar administrațiile publice locale de până acum din comuna Bobota nu au inițiat nici un proiect social de anvergură, folosind-i doar ca masă de manevră electorală.

Administrație publică locală în perioada interbelică

În perioada dintre cele două războaie mondiale toate satele sălăjene aveau rang de comune, având Primărie și Consiliu Local propriu.

Printre primarii din Derșida întâlniți în documente în perioada interbelică îi amintim pe Balota Toader, Gorgan Vasile a Lichii sau Pop Vanța. De asemenea, notarii Emil Flonta și Gheorghe Mihuțiu.

În perioada 1934-1937, perioada mării guvernări liberale, când prefect al județului Sălaj era dr. Mihail Gurzău, originar din Dumuslău, în comuna Derșida era primar Gorgan Vasile a Lichii, iar ajutor de primar (viceprimar) Gorgan Alexa I. Mihai. Consiliul Local avea următoarea componență: Gorgan Gavril I. Mitru, Gorgan Alexa a Nuțului, Pop Vasile I. Onuț, Gorgan Gheorghe I. Grigore, Iancău Milan, Balota Teodor și Văscan Ilie¹⁵.

La anul 1937 bugetul satului era declarat ca unul echilibrat, nefiind deficitar. Cheltuielile administrative se ridicau la 127.179 lei, iar impozitele încasate se ridicau la 64.809 lei. Nu existau împrumuturi¹⁶.

Din punct de vedere sanitar, localitatea Derșida aparținea circumscripției Supurul de Jos. Bugetul serviciilor de sănătate publică era de 1.240 lei, din care: 500 lei pentru transportul alienaților și a celor mușcați de animale turbate; 200 lei – cheltuieli de vaccinare; 100 lei – cheltuieli de birou pentru medicul de circumscripție; 300 lei pentru vaccinare antidifterică; 140 lei pentru înmormântarea săracilor. Costul sănătății publice per capita era de 1 leu.

Alimentarea cu apă se făcea din fântâni cu cumpănă și cu ghizduri de piatră și de lemn. Capacitatea fântânii era considerată suficientă pentru populație.

Starea sanitară a locuințelor era precară. Totuși, la clădirile noi se observa un oarecare progres. Latrinele lipseau aproape la toate locuințele.

În privința lucrărilor edilitar gospodărești, în perioada 1918-1934 au fost efectuate reparații capitale la localul școlii, căreia i-a fost adăugată o cameră pentru locuința directorului școlar, definitive în anul 1929.

Cea mai mare realizare a acestei perioade a constituit-o construcția drumului ce leagă satul de șoseaua națională, lucrare definitivată în anul 1931. Până la acel moment, în sezonul ploios satul era total izolat.

Începând cu 1 ianuarie 1934, pe baza conversiei ce mai rămăsese din datoriile agricole, în muncă fizică, au fost realizate lucrări publice importante. La categoria construcții noi, reparații și împietruiri de drumuri, construcții și reparații de poduri, în perioada 1934-1937 în localitatea Derșida s-au lucrat 243 zile cu brațul, care socotit la 60/zi însemna 14.580 lei. De asemenea, au fost efectuate 82 zile de lucru cu căruțele. O zi de lucru cu căruța consta la vremea respectivă 200 lei. Așadar, au fost efectuate lucrări în valoare de 16.400 lei. S-au

exploatat 200 metri cubi de piatră de fundație pentru construirea noii biserici și cea de a doua sală de clasă pentru elevi.

În toamna anului 1934, la inițiativa Prefecturii județului Sălaj, 115 țărani din Derșida s-au deplasat la Jibou, unde au extras 40 de vagoane de pietriș din râul Someș, cu care s-a amenajat drumul principal care traversa localitatea. Toate aceste lucrări se spune că au fost făcute prin prestație publică benevolă.

La categoria construcții noi, așa cum am amintit și mai sus, a fost construită o nouă sală de învățământ, legată de vechiul local al școlii, care a costat 42.000 lei. Sumele necesare construcției au fost obținute prin subvenția dată de Comitetul școlar județean și prin alocația bugetară dată de localitate. Construcția s-a făcut în regie proprie de către localitate, iar lucrul cu brațele și întreg transportul materialului de construcție a fost executat prin prestație benevolă de către locuitori.

La categoria construcții de străzi, trotuare și alinieri de străzi, s-a reușit alinierea și îndreptarea străzii „Cimitirului”. După punerea în aplicare a regulamentului edilitar urmau să fie aliniate și lărgite străzile înguste.

În următorul articol ne propunem să analizăm evoluția istorică a celor doi piloni de bază ai comunității: Biserica și Școala.

Note:

1. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.S.J.A.N.), *Fond Prefectura județului Sălaj. Monografii sanitare*, dos. 85.

2. Gheorghe Chende-Roman, *Dicționarul etimologic al localităților din județul Sălaj*, Ed. Silvania și Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2006, p. 142.

3. Ioan Bejinariu, „Mărturii arheologice din epoca bronzului și prima epocă a fierului”, în *Monografia localității Bobota. Între istorie și memorie* (coord. Marin Pop), Ed. Eikon, Cluj Napoca, 2013, pp. 23-28.

4. Virgil Ciobanu, „Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, III, 1924-1925, Cluj, 1926, pp. 662-664.

5. Ernest Wagner, „Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea”, în *Acta Musei Porolissensis (A.M.P.)*, VI, Zalău, 1982, p. 187.

6. Studia Censualia Transsilvanica, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Cluj, Ed. Staff, 1996, pp. 276-277.

7. Studia ..., *Recensământul din 1880. Transilvania*, Cluj, Ed. Staff, 1997, pp. 292-293.

8. Studia ..., *Recensământul din 1900. Transilvania*. Cluj, Ed. Staff, 1999, pp. 506-509.

9. Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleu, 1908, p. 94.

10. *Ibidem*, pp. 238-239.

11. Studia ..., *Recensământul din 1910. Transilvania*, Cluj, Ed. Staff, 1999, pp. 488-491.

12. Paul Abrudan, *Documente inedite privind participarea sălăjenilor la revoluția din 1918 și Unirea Transilvaniei cu România*, în *A.M.P.*, nr. V, Zalău, 1981, p. 481.

13. S.J.S.J.A.N., *Fond Prefectura județului Sălaj. Monografii sanitare*, dos. 85.

14. Gheorghe Chende-Roman, *op. cit.*, p. 142.

15. S.J.S.J.A.N., *Fond Prefectura județului Sălaj. Cartea de aur*, comuna Derșida.

16. *Idem*, *Monografii sanitare*, dos. 85.

Un exercițiu de antropologie culturală

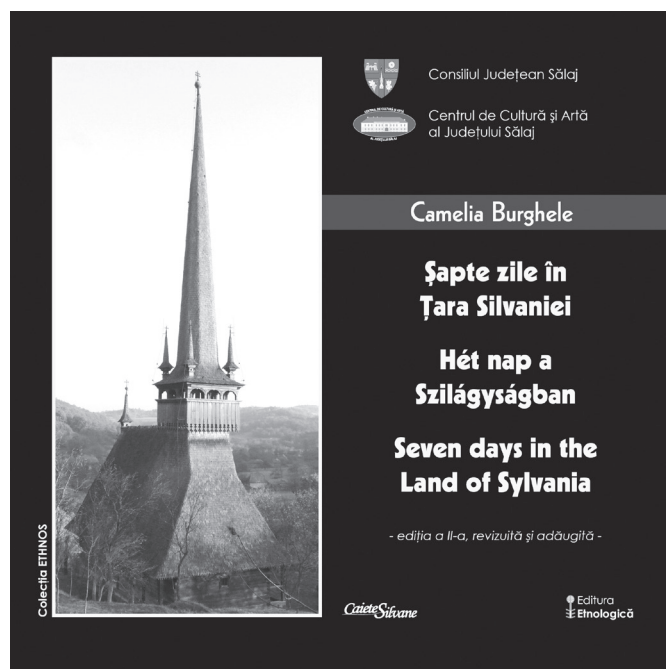
Camelia BURGHELE

„Lumea în care etnologia și-a făurit conceptele și s-a format ca știință nu mai există”, atrăgea atenția, cu un deceniu în urmă, reputata cercetătoare Martine Segalen (*Le nouvel esprit de famille*, Paris, 2002), gândindu-se că, multă vreme, practica antropologică a fost asociată studiului comunităților mici, mai ales triburi și sate, care, însă, acum, sunt masiv schimbate sub presiunea urbanizării, industrializării, modernizării și globalizării. Dar, desigur, etnologia sau antropologia culturală nu sunt discipline moarte ci, din contră, mai vii ca niciodată. În modernitate, antropologia nu mai este știința locurilor exotice, „îndepărtate”, ci o știință a „lumilor contemporane” (Marc Augé, *Pour une anthropologie des mondes contemporains*, Paris, 1994), iar aceste reșezări epistemice conduc către o nouă atitudine culturală. Se acreditează ideea că scriitura antropologică modernă depășește descrierea etnografică sau radiografia ruralului și tinde spre abordarea globală a omului, în evoluția sa, la confluența dintre diversitate, alteritate și identitate, așa cum se manifestă acesta în cotidian.

Analiza cotidianului a deschis antropologiei noi perspective de aplicabilitate și posibilitatea de interacțiune cu alte discipline, de la urbanism și arhitectură la marketing sau industrie ecologică, discipline focalizate și ele pe resorturile comportamentului uman cotidian. Conceptualizarea parțială a cotidianului și a practicilor cotidiene este urmată de asocierea reflexivității cu obiectivitatea etnografică. Privită astfel, antropologia este o „operă deschisă”, așa cum omul, la rândul său, este o „operă deschisă” iar lumea poate fi văzută „de aproape” (Vintilă Mihăilescu, *Antropologia. Cinci introduceri*, București, 2007).

Modernizarea tot mai accentuată a satului, urbanizarea lărgită și preluarea în urban a unor tipare comportamentale vechi sau, din contră, construirea altora, noi, globalizarea și europenizarea culturală, toate constituie fenomene vaste ce afectează profund tradițiile populare, multe dintre ele intrate deja într-o disoluție regretabilă. Păstrarea identității locale prin istorie și tradiție, valorificarea moștenirii culturale și digitalizarea patrimoniului mobil și imobil par a fi singurele șanse de stăvilire a unei posibile alienări umane postmoderne.

Într-o lume a diversității, instrumentele antropologiei culturale sunt, și ele, dintre cele mai diverse; practic, orice fațetă a cotidianului poate fi punct de plecare pentru un studiu de antropologie culturală: o călătorie cu metrul îi oferă profesorului Marc Augé

ocazia să radiografieze cosmopolitismul și eclecticismul social și cultural al urbanului (*Un ethnologue dans le métro*, 1986, Paris); în SUA, la South Carolina University, comportamentul la limita devianței al artistei Lady Gaga este subiectul unui curs de antropologie, respectiv de „sociologia faimei”; în fine, se abordează „nișele” civilizației globalizate, adică acele „non-lieux”-uri ale „supermodernității” de care vorbea același Marc Augé, locurile fără identitate, non-locurile: autostrada, aeroportul, mall-ul (Marc Augé, *Non-Lieux, introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Paris, 1992).

Și etnologia românească a activat câteva tipare de „pretexte” pentru abordări multidisciplinare și multiculturale: unul este „cartea de bucate a bunicii”, care, pornind de la rețete și tradiții culinare, poate genera interesante studii de antropologie alimentară; altul este „albumul de familie”, unde fotografiile de familie pot furniza idei pentru studiile de antropologia parentalului sau cea a tradițiilor; în fine, se spun în ultima vreme tot felul de „povești” care adună în aceleași pagini fragmente de etnografie, folclor, sociologie, industrie casnică sau chiar științe ecologice: „povestea pâinii”, „povestea vinului”, „povestea cânepii”.

Opțiunea noastră pentru un exercițiu antropologic de valorificare a patrimoniului etno-folcloric local a fost cea a „albumului de călătorie”, pornind cu precădere de la imaginea paradigmatică

a *călătoriei*, care se poate transforma dintr-un simplu „loisir”, într-un act de cultură. Cu siguranță, și călătoria în sine poate fi un exemplu bun de nișă antropologică, dacă ne gândim la complexitatea matricei sale: bagajele și „ritualul” de pregătire a lor; itinerarul și mijlocul de locomotie; așteptările și confirmările sau infirmările (călătoria ca inițiere, explorare sau doar turism); neprevăzutul călătoriei; amintirile immortalizate fotografic sau doar stărnite în memorie; destinațiile turistice ale agențiilor specializate; întoarcerea spre casă, după munca sezonieră (călătoria post-migrație); shopping-ul în străinătate (de altfel, credem că structura de gen se manifestă și la nivelul categoriei antropologice a călătoriei: există o călătorie a femeii și o călătorie a bărbatului; dincolo de toate acestea, un etnolog s-ar gândi și la ce a însemnat călătoria pentru comunitatea tradițională în care a trece hotarul satului însemna o mare aventură a cunoașterii, permisă, multă vreme, doar bărbatilor).

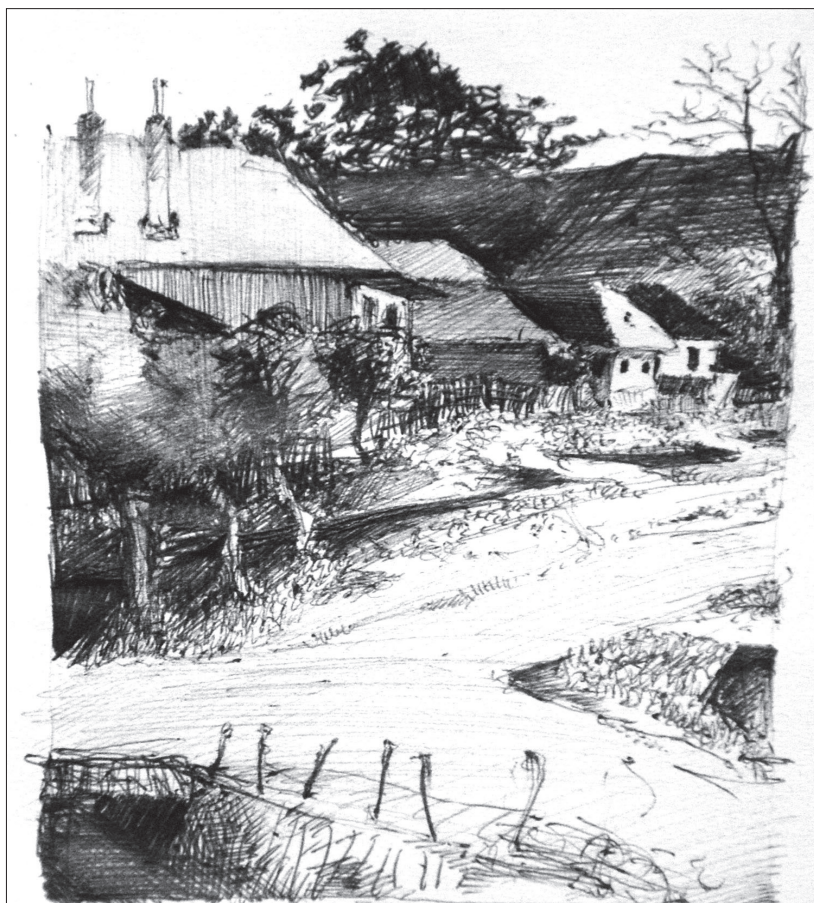
Am imaginat, așadar, o călătorie prin satele Sălajului, pretextată de un concediu al unui virtual călător. Șapte zile de concediu, șapte zile de călătorie, șapte trasee pornind din Zalău prin împrejurimi, șapte povești ale satelor străbătute de călător.

Am fi putut spune că spațiul călătoriei noastre este *județul Sălaj*. Am preferat însă termenul de *Țara Silvaniei* pentru deschiderea lui etnologică și poetică. Există o Țară a Silvaniei (Leontin Ghergariu, Ananie Fărcaș, *Țara Silvaniei*, în *Acta Musei Porolissensis* nr.

1/ 1977, Zalău, 1977), recunoscută de mulți istorici și etnografi ca un ținut al Sălajului: „înainte de a exista un județ al Sălajului a existat un ținut cu acest nume, o Țară a Silvaniei, așa ca toate țărișoarele românești din evul mediu. Această țară a cuprins între hotarele ei un teritoriu mai mare din județul Sălaj, dar s-a întins departe, peste granițele acestui județ. Probabil a avut hotare Munții Maramureșului, Munții Meseșului și Rezului, apoi Măgura Șimleului și Munții Codrului”. Conștiința socială și culturală a unității zonale este un fapt probat și de notele lui Zilahi Károly (*Szilágyságy oláhok*, în *Vasárnapi Újság*, Budapesta, 1859), cel care vorbea despre „românii din Sălaj” cu mult înainte de înființarea județului cu acest nume, referindu-se la Ținutul Sălajului și Țara Silvaniei.

În concluzie, volumul de față este un **fals album fotografic**, în fapt un șir de povești alăturate fotografiilor. Pentru că în spatele antropologiei culturale, ca disciplină bine fundamentată, centrată pe un obiect de studiu - omul - ce se reconstruiește continuu, stă antropologul - cercetător care nu este decât o Șeherezadă modernă, ce povestește mereu celor care vor să asculte și să vadă. Am imaginat, așadar, șapte astfel de povești, pe care călătorul le poate transpune în practică în șapte zile.

* Fragment din volumul trilingv (română, maghiară, engleză) *Șapte zile în Țara Silvaniei* - ediția a II-a, în curs de apariție la editurile *Caiete Silvane* - Zalău și *Etnologică* - București.

Ferenczy Botond,
Zsoboki utca /
Uliță din Jebucu,
2000

Ștefan Doru Dăncuș sau Agonia indifferenței

Remus FOLTOS

(Fragment din volumul cu același titlu)

Încet, încet, Ștefan Doru Dăncuș, cel despre care este vorba, trece printr-o experiență inefabilă a propriei mele receptări. Este un autor pe care nu-l poți înțelege decât recitindu-l, este un autor pe care nu-l poți iubi din prima – nu te lasă el să faci asta, te ține la distanță. Nicăieri ca la el textul nu te ține la mai mare distanță, la o distanță care îți spune că te-ar iubi și el așa cum îl iubești și tu sau cum ai început să-l iubești citindu-l, dacă toată această afacere n-ar costa cheltuirea unui spațiu al singurătății existențiale despre care autorul este conștient că nu poate fi străbătut, penetrat. Dedându-te doar înstrăinării conștientizate mai poți salva din dragoste doar ceea ce mai rămâne – unitatea de singurătăți. Dar e o unitate de singurătăți pilduitoare. Tot ce scrie Dăncuș poate fi încadrat, după cum vom mai spune, într-un curent existențialist românesc ce debuta demult cu Cioran. Însă Dăncuș are o deschidere mai vastă. Este vorba de deschiderea unui om conștient de damnarea epocii sale. Cioran a fost biruitor în tot ce-a scris. Dăncuș e debusolat. Dezamăgirea cioraniană are o finalitate stilistică încadrabilă în perimetrele lucrurilor sau operei bine făcute. La Dăncuș, damnarea ocupă tot spațiul expresiei. Este părtaşă stilului alambicat și dezlănat, fragmentat mai bine spus, cum își croiește cărțile. Pe ici, pe colo, zvâcniri ale unui talent zbânțuitor și tenace își fac loc în expresie.

Dacă ar fi să examinăm întreaga operă a lui Dăncuș, am rămâne surprinși de delicatețea metaforelor care se aplică unui dezgust absolut de viață – așa cum este ea, sau de lume – așa cum este ea. Cu dar profetic, el vede o alta, mai strălucitoare, mai verde, mai plină de adevăr și de Lege.

Afacerea lui Dăncuș cu Legea e veche. El ne spune lucruri simple, cum ar fi cele privitoare la importanța netrăirii vieții la întâmplare. E un fior etic aici, un fior eminamente etic. Însă el îmbracă mesajele sale de multe ori revoluționare, în metafore și simboluri de un farmec aparte. Deghizarea lucrurilor sfinte și de o importanță capitală în banalități este tertipul la care recurge subiectivitatea auctorială de multe ori absconsă. Nu putem să nu vedem și să înțelegem la Ștefan Doru Dăncuș un fior metafizic ce era exprimat de către medievali prin simbolul cărții – care este Universul, și unde fiecare lucrușor reprezintă litera pusă acolo de Creator în virtutea unui plan bine stabilit di-

nainte. Fiorul unei astfel de paranoia cosmice se simte în opera întreagă a lui Dăncuș. Parcă se lasă scris, parcă nu el scrie cărțile sale, ci îi sunt dictate după un plan universal la care ia parte.

Pe de altă parte, vinovăția este un alt teren ferm în care ne aruncă Ștefan Doru Dăncuș. Nicăieri ca la el nu vom întâlni o jale metafizică mai pronunțată (mai ales în versuri, dar și în proză), o jale alimentată de sentimentul unei depline vinovății că exiști, că ai existat, că ai adus o rană spațiului, că ai fost și că de asemenea nu vei mai fi. Chiar pentru acest nimic merită să fii vinovat ca și cum Dumnezeu s-ar fi mutat în tine și L-ai fi făcut singurul răspunzător.

Tribulațiile din proza lui Dăncuș sunt mai mult decât interesante. Ar fi cele obișnuite pentru un poet: că nu poate fi înțeles, că pentru asta e taxat, că în contra acestui lucru se întâmplă să-l mai împingă de la spate și îndatoririle de cetățean sau de părinte. Subiectivitatea auctorială contemporană și intrinsecă nu se mai zbate să găsească mari simboluri. După cuceririle infernale ale psihanalizei, simbolurile sunt cu mult mai aproape de noi. Ele s-au interiorizat și s-au amplificat pe palierul faptelor obișnuite de conștiință. Dacă Jung găsea în artă sau în vise o viață banală, dar legată prin mii de firisoare de marele universal, iată că la Dăncuș funcționează tocmai această suprapunere alchimică a planurilor sensibil-inteligibil într-o formă specifică lui. Este destul de greu de localizat efortul spre universal al lui Dăncuș, de fapt, efortul banalității spre fapt sacral, dar el există în toată opera sa. Aș zice că Dăncuș e puțin prea complex. Poți găsi orice la el: simbol, sentiment, metaforă, întâmplare, plan divin, vis, într-o mixtură greu de descifrat, dar care face chiar

farmecul prozei sau poeziei sale. Proza se transferă în poezie și problemele poeziei se transformă în proză. La fel de bine scrise, ambele – poezia și proza – denotă un spirit preocupat nu de formă, ci de idee. Autorul nu se simte mai bine în proză sau și mai bine în poezie. El vrea să transmită ceva. Dar ce vrea să transmită e întrebarea?

Citindu-i volumul de proză poetică „Apocalipsa după Dăncuș” am rămas surprins să constat că vrea să transmită lucruri banale, care i se întâmplă chiar lui. Însă aceste banalități, situate narativ într-un timp poetic imemorial pe care sau în care plonjează atât de profund autorul, sunt de un simbolism extrem de precis. El scrie toate aceste lucruri cu conștiința că „e bine” așa cum le scrie, dar fără control conștient. Și

chiar e bine cum anume scrie. Îi iese.

Nu-mi propun să merg la esență și să detaliez, nu-mi stă în fire. Tot ce pot să fac e să fixez în abstracțiuni tensiunile literare care uneori ating extremele unui simbolism transcendent, un simbolism ce face să vibreze zona concretului cu zona inextensivului încărcat de inteligibile. Ca la orice mare scriitor, lumea concretă și experiența acesteia nu poate decât rezona cu o lume spirituală la care autorul se simte aparținător. Puterea transfigurării este cea mai intensă activitate scriitoricească a lui Dăncuș. El poate transforma un „mers să-ți plătești impozitele și taxele” într-un *descensus ad inferos* modern, actualizat. Asta din perspectiva legii omului care a înlocuit legea firescului – respectiv cea a lui Dumnezeu.

Interviuri neconvenționale

- răspunde scriitorul Ioan Romeo Roșianu -

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă simțiți ca mare scriitor?

Ioan Romeo Roșianu: Nu sunt deloc mare, cum zici tu. Din contră, sunt micuț tare acum, după o tăcere de 15 ani în critica literară și de 10 ani în poezie. E o stare deosebită, o redescoperire a lumii, de parcă aș vedea totul prin ochii unui copil.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigați din scris?

Ioan Romeo Roșianu: Câștig din scris, dar ca ziarist, ca manager la publicațiile mele, „NecenzuratMM.ro” și „ȘtirileMM.ro”, nu ca scriitor. Mai mult chiar, din munca de realizator tv l-am întreținut mereu pe scriitor. Totuși, înainte de această pauză, da, cărțile mele au fost editate și reeditate, ceea ce a însemnat și ceva bănuți, cât să îți ajungă să treci strada pentru a-ți permite o bere cu prietenii.

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor din America și unul din România?

Ioan Romeo Roșianu: Uriașă! Neavând o conștiință proprie, americanii, acești produși experimentali din încrucișarea tuturor neamurilor savurează orice. Așa se face că o carte despre te miri ce se vinde în sute

de mii de exemplare, în timp ce pe la noi, care nu chiar am rupt gura lumii pe plan internațional cu literatura noastră există, totuși, anumite criterii și pretenții. Și dacă la asta mai adăugăm și ignoranța din zilele noastre, faptul că ăla cu vilă și mașină de lux are mai multă căutare decât unul cu minte, suflet și talent, am cam spus totul. Trăim o vreme improprie visului și poeziei spun eu, artei în general.

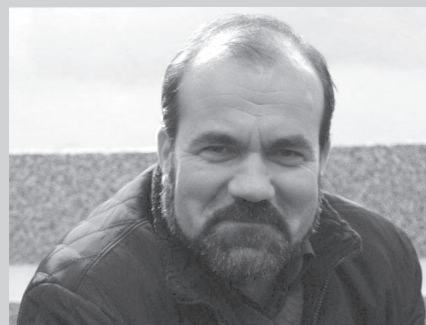
Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Ioan Romeo Roșianu: Până la urmă internetul va învinge. Cărțile vor fi ca piesele de muzeu. E ca-n viață, cei bătrâni lasă locul celor tineri.

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă legitimați ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

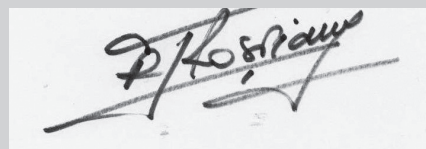
Ioan Romeo Roșianu: Ca unul dator vândut Lui! M-a împovărat cu daruri, pe care nu le-am pus în valoare, așa cum ar fi trebuit. Eu scriu cu aceeași ușurință poezie, proză, critică, teatru și consider că n-am dat totul din mine din cauza preocupărilor mai lumești.

Ștefan Doru Dăncuș: Continuați acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Ioan Romeo Roșianu: ...dacă mai trăiesc câțiva ani voi recupera mult din anii îndelungați de tăcere și inactivitate literară. Numai de la începutul anului și până acum am publicat o antologie de autor și un volum de critică literară. Am în curs de apariție încă unul de poezie și unul de critică și în stadii avansate de pregătire un altul de critică și trei de poezie, care vor apărea în ediții bilingve, adică româno - albaneză, româno - italiană și româno - germană.

Ștefan Doru Dăncuș: Auto-graf pentru revista „Caiete Silvane”.

Anticamera

Viorel TĂUTAN

(continuare din numărul 125/iunie 2015
al Revistei „Caiete Silvane”)

Se ridicară din fotoliile foarte confortabile, în care s-ar fi putut dormi excelent, gândi Raul, și se îndreptară către ușile impunătoare ale salonului, însoțiți de valetul care îi întâmpinase la intrarea în clădire. Acesta mergea ușor înclinat, la distanță de un pas, în dreapta lor, ținând mâna dreaptă cu palma pe jumătate înclinată și orientată spre ușile salonului. În momentul când ajunseră la un metru distanță, acestea se deschiseră glisând în dreapta și în stânga. Îi întâmpină o melodie în surdină, însă destul de perceptibilă pentru a fi auzită și apreciată de oaspeții aflați înăuntru. Un alt angajat, costumat la fel cu primii doi, doar culoarea stofei fiind diferită, un albastru ceruleum, îi preluă: „Bună seara, poftiți, urmați-mă, vă rog!”, și-i ghidă prin gesturi și priviri sugestive spre o masă în partea stângă a încăperii spațioase. O ajută galant pe Diana să se așeze, ținând și potrivind scaunul, apoi scoase din... frapiera, cum să-i zici altfel, situată sub partea din dreapta a mesei, un cornet cu șervete: „Vă rog să extrageți câte un șervet pentru mâini”. Dădura curs invitației, scoaseră câte un șervet suficient de mare și umed pentru a-și curăța bine mâinile, după care li se dădu câte un șervet uscat dintr-un alt cornet spiralat. Înțelesesă că acesta servea la anihilarea umezelii pe care o lăsase primul șervet. Ospătarul, că asta trebuia să fi fost, le întinse după fiecare operațiune un castronel din material argintiu unde să depună șervetele folosite. Apoi se îndepărtă și dispăru după o draperie din dreapta. Rămăși singuri la masă, schimbând priviri neliniștite, apoi priviră în jur, în timp ce Diana rupse tăcerea și spuse aproape în șoaptă:

- Interesant, nu? Chestia cu șervețelele. E primul restaurant în care mi se oferă astfel posibilitatea să-mi spăl mâinile înainte de-a fi servită.

Raul nu răspunse decât printr-un vag „mda”. Începu să inventarieze decorul. „Salonul” avea forma hexagonală. De jur-împrejur, din tavan coborau cu onduleuri verticale draperii mătăsoase de culoare argintie. Acopereau până și prezumtivele uși, încât se crea impresia unei ciudate claustrări îmbietoare. Cele douăsprezece mese cu dimensiuni moderate aveau șapte laturi alcătuind spre centru șapte triunghiuri ascuțite evidențiate prin îmbrăcămintea plușată bicoloră, auriu și argintiu. Al șaptelea triunghi, bleu-ciel, fusese destinat ospătarului. Sub acesta se aflau cele

două frapiere, unul cu gheață, celălalt cu șervețele. De jur împrejurul mesei, în dreptul fiecărei laturi, erau plasate fotolii semicirculare, ceva mai înalte și mai suple, având spătare ovale și brațe tapițate. Draperia din partea dreaptă se mișcă scurt. Din spatele ei apăru valetul în livrea indigo – ospătar la urma urmelor – lăsând pentru o fracțiune de secundă să se vadă ușa batantă albă care despărțea, probabil, salonul de-un culoar înspre bucătărie. Purta pe brațul stâng tava argintie cu două ceainice de porțelan, două căni pentru ceai, farfuriuțele-suport, lingurițe, chiseaua cu miere de albine și două cornuri semiambalate în șervețele de hârtie creponată bleu, pe câte o farfurioară ovoïdală. Ajuns lângă masa lor, așeză tava pe triumhiul rezervat serviciului, extrase de sub acesta două tăvițe hexagonal-ovale din alpaca, bine lustruite, le potrive în fața fiecăruia, după care luă pe rând cele două farfurioare cu ceșcuțe, plasându-le pe jumătatea din dreapta, apoi farfurioarele ovale cu încărcătura lor – pe jumătatea din stânga. Se așternuse tăcerea, întreruptă doar de clinchetele ușoare ale tacâmurilor și porțelanurilor, pe fondul muzical discret. În timp ce erau serviți, observaseră cum clienții de la masa învecinată ieșiră prin ușa dublă din sticlă mată, situată în partea diametral opusă intrării, însoțiți de un purtător de livrea argintie. Pentru câteva fracțiuni de secundă, lumina din salon fu agresată de o altă mai intensă venită din exterior.

- Dacă îmi îngăduiți, o să torn eu ceaiul în ceșcuța doamnei, rupse tăcerea ospătarul. E cam fierbinte ceainicul...

- Sigur, toarnă-i! După care îți voi îngădui să-mi torni și mie. Atenție, am zis să-mi torni, nu să mă torni, încercă să glumească Raul cu un început de chicot care îi fu retezat de privirile dojenitoare ale soției sale, ceea ce îi dădea de înțeles că se afla în incipitul unei glume proaste. Vă rog să-mi scuzați încercarea de-a glumi! trecu la pronumele de politețe. Ospătarul era, după fizionomie, pe-aproape de vârsta lor.

- Ooo, nu vă faceți griji! Suntem obișnuiți cu tot felul de atitudini, mai mult sau mai puțin agresive, i se adresă acesta privind-o zâmbind pe Diana, după care își întoarse privirea spre Raul. Lăsați ceaiul, vă rog, să se mai răcească nițel, pentru ca mierea să nu-și piardă calitățile.

- Aa, nu! Mie îmi place să beau cafeaua și ceaiul foarte fierbinți, altminterea nu are niciun efect, se revoltă alintându-se Diana.

- E suficient de... fierbinte și la patruzeci și șapte

de grade, vă rog să mă credeți, zâmbi ospătarul-valet, în timp ce turna licoarea în ceașca din fața lui Raul. Vă rog să-mi scuzați îndrăzneala de-a vă sugera cum să procedați. Desigur, aveți tabieturile dumneavoastră. Am certitudinea că sunteți persoane foarte agreabile, de aceea mi-am permis. Revin după ce terminați. A, să nu uit! Prețul consumației este inclus notei de plată de la sfârșitul sejurului clienților noștri.

- O clipă, vă rog, Spuneți-mi unde aş putea găsi toaleta, la nevoie? interveni ușor agitată Diana...

- Draperia din spatele dumneavoastră maschează ușa culoarului pe unde puteți ajunge la toalete. Ospătarul indică elegant și decent direcția respectivă, apoi se înclină ușor: Dacă mai doriți ceva, sunați și voi veni. Sub tăblia fiecărui triumfi al mesei, la margine este instalată o clapă care, apăsată, face legătura luminoasă și sonoră, prin intermediul undelor herțiene, cu anticamera bucătăriei, unde ne aflăm noi, cei din personalul restaurantului. Un panou cu cincisprezece „martori” sonori și luminoși ne anunță masa de unde a fost apăsată clapa. Sunt douăsprezece mese cu câte șase clape mascate fiecare. Doi asemenea receptori sunt pentru toalete, iar unul pentru biroul de recepție. Vă las!

Câțiva pași sprinteni pe fuleu larg și dispăru în dosul draperiei din spatele căreia apăruse. Rămăși doar ei doi, se priviră cu mimica ilustrând simultan uluire și încântare, luără pe rând chiseaua cu miere și își îndulciră ceaiul folosind bulbul striat al extractorului din porțelan aflat în chisea, apoi lingurițele de alpaca.

- Mmm, delicios! remarcă Diana după prima încercare a cornului cu gem. Zmeură, slăbiciunea mea, fructul meu preferat. Al tău – tot cu zmeură?

- Al meu e... asezonat, ca să folosesc un termen uzat în emisiuni gastronomice tv, cu gem de vișine, care-mi place cum se face, când clătitele se coace, pufni într-un răs caprin, sacadat, făcând țândări atmosferă pașnică, senină pe fundalul unei uverturi cunoscute, „Lacul lebedelor”, nu?

- Of, Raul! O să te obișnuiești cu acest limbaj oribil, crede-mă, și-o să-ți dai în petec la vreo ocazie nepotrivită unor glume de genul ăsta.

El se juca ținând ceașca în podul palmei și rotind-o astfel încât dădea impresia că îi răcea conținutul. Ridică privirea spre soția sa, mușcă din corn cu poftă, începu să mestece clefăind zgomotos. Aștepta reproșul ei, însă, pentru că acesta nu veni, continuă să mestece cu gura închisă. „Măi, fire-aș bogat, se întâmplă ceva neobișnuit! Nevastă-mea s-a schimbat!” După o scurtă pauză, timp în care mestecau și sorbeau:

- Ascultă, nu ai sentimentul că trecem printr-o întâmplare stranie, premonitoare? Simt că vom trece prin... ceva, cum să zic? ciudat, o experiență inedită... Interesant mi se pare faptul că sunt curios ce. Adică, să mă explic, sunt chiar curios.

Pe rând, la intervale inegale, în timp ce ei își consumau cina frugală, ocupanții scaunelor de la celelalte

două mese ieșiseră în aceeași direcție ca și primii, tot așa, însoțiți de câte un ospătar-scutier. Rămăseseră doar ei doi în ciudatul salon.

- Ei, și care-i problema? Când ne-am întâlnit prima oară, nu tot asemenea senzații premonitoare am încercat? Acum, ce să zic, te înțeleg, eu simt același gen de curiozitate. Și, știi ceva? Doresc să mi se întâmple!

Nu observaseră când lângă masa lor se oprise o tânără zveltă. O trădară miresme vagi de busuioc și mentă. Ridicără simultan privirile în direcția ei. Părul bogat de culoarea frunzelor de tutun uscat curgându-i peste umeri încadra un chip oval, ușor îmbujorat. Să fi avut cam douăzeci de ani. Purta livrea de culoare violet strânsă pe corp, iar de umeri îi era prinsă o capă argintie vaporosă.

- Bună seara!

Inflexiuni și tonalități ale vocii Diane! Doar vocalele erau un pic mai lungi, mai... cântate. Îi privea o pereche de ochi mari de culoarea smaraldului agresat de razele solare. Îi răspunseră: „Bună seara”, se priviră scurt, apoi iar spre superba apariție. Raul continuă:

- Având în vedere circumstanțele și presentimentele, am putea afirma că ne aflăm în rai!

- Nu omiteți, vă rog, denumirea locației unde ați dorit să ajungeți: **Paradis!** răspunse... îngerul schițând un zâmbet senzual. Am venit să vă întreb, cu îngăduința dumneavoastră, dacă ați dori să participați la o experiență nouă și, vă asigur, total inofensivă.

Diana și Raul se priviră zâmbind cu subînțeles, ceva în genul „ți-am spus eu, am intuit corect”, după care ea răspunse:

- Cred că presentimentele noastre te-au chemat. Suntem de acord. Despre ce este vorba?

Ca și când ar fi fost sigură de acordul celor doi, tânăra își dezvoltă oferta:

- Propunerea noastră o să vi se pară stranie. Este vorba despre un transfer de natură metempsihotică, trecerea în alte dimensiuni spațio-temporale. Aveți garanția libertății de opțiuni. Dacă și când veți simți nevoia revenirii la unul dintre momentele precedente, vom ști și se va întâmpla. Veți avea astfel certitudinea aserțiunii populare conform căreia „nimic nu este întâmplător din tot ceea ce se petrece în existența terestră”. Ei, v-ați decis?

- Da, suntem de acord! grăbi Raul răspunsul, privindu-și zâmbind iubita.

În clipa imediat următoare, draperiile care acopereau latura opusă celei prin care intraseră din holul pensiunii glisară spre stânga și spre dreapta, lăsând să pătrundă lumina diurnă de vară prin panourile de sticlă care alcătuiau peretele din acea parte a salonului. Cele două panouri centrale glisară în dreapta și în stânga. Precedați de „îngerul” lor, Diana și Raul pătrunseră ținându-se de mâini într-un peisaj surprinzător prin diversitate, inimaginabil chiar și pentru inițiați.

(va urma)

Serbare culturală la Ulmeni

Răsunet din Țara de sub Codru

La sfârșit de iunie 2015, în ajun de „Ziua Învățătorului” – care, de ce oare?! a rămas o amintire după 1989 - am participat la Ulmeni-Sălaj, județul Maramureș, la sărbătorirea unor mari personalități care s-au impus prin credința și munca lor de luminători – prin carte și exemplu – a populației satelor. Mai mult ca în alte zone ale României, aici „sub Codru”, școala și biserica, prin slujitorii lor – preoți și dascăli – au dus muncă de apostolat, viață de martiri.

Participanții la eveniment s-au îndreptat la sosire spre biserica veche, unde Sfânta Liturghie a fost oficiată de trei preoți și corul comunității, sub conducerea prof. Georgeta Cedică Robu.

După Sfânta Liturghie, participanții – localnici – mulți veniți din Baia Mare, satele din jur, Cehu Silvaniei, Jibou, Cluj-Napoca, Zalău ș.a. s-au îndreptat spre sala festivă a Liceului Teoretic „George Pop de Băsești”, unde au avut loc festivitățile. De fapt, „Bătrânul nației”, cum l-a numit Nicolae Iorga pe cel care a prezidat Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, este Patronul acestui liceu, despre care unul dintre participanți Dan Lăzăreanu a spus: „Mă mândresc că în țară la mine există un asemenea liceu”; „aici am avut printre cei mai minunați dascăli de pe pământ”.

S-au spus cuvinte de aleasă prețuire la adresa profesoarei Aurora Pușcaș, directoarea liceului, a rolului său în coordonarea lucrărilor de construcție a noii clădiri a liceului, adevărată catedrală a educației școlare din localitate și nu numai...

Totodată, directoarea liceului este apreciată în cercurile profesionale pentru preocupările consecutive pe tărâmul cercetărilor în domeniul sintaxei limbii române.

La rândul său, profesoara Georgeta Cedică Robu, chiar pensionară fiind, nu și-a întrerupt activitatea corală, preocupările în vederea îmbunătățirii calitative a educației moral-creștine a tineretului, în mod deosebit.

Marea familie a lui George Pop de Băsești cuprinde toată zona Codrului, iar când corul condus de doamna Cedică Robu a cântat: *Românașului îi place..., Bate vânt peste Carpați, La moartea lui Ștefan cel Mare...*, „Când țara noastră românească...”, nu o dată, cei din sală, i s-au alăturat, ca în final să termine tot împreună: „Vrem lângă Dumnezeu să fim mereu!”

Profesorul Octavian Butuza din Baia Mare, are știința și talentul de a fi participant la asemenea evenimente și nu ca prezentator, el face parte dintre „actori” și spune atunci când urmează vreun solist de muzică populară: „Mereu ne întoarcem la izvor spre frumusețe, în timpurile fără bătrânețe ale cântecului românesc”. Sau câți din dascălii noștri de astăzi mai încropesc câte un cor? Sau, câți asemenea doamnei Cedică își deschid sufletul și scriu o carte? Ce face doamna profesoară altceva, dacă nu continuarea muncii de la clasă, deschizându-și sufletul față de cei pe care i-a servit o viață întreagă!

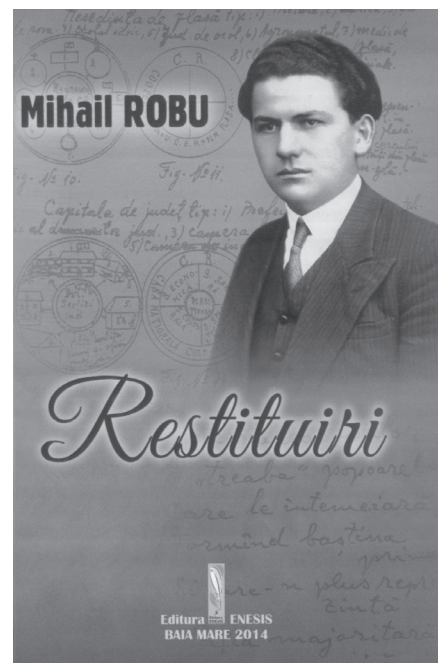
Domnul Mihail Robu, fiul profesorului Mihail Robu a citit câteva poeme din creația poetică a tatălui său cuprins în cartea „Restituiri” ce urma să fie lansată în fața celor prezenți, împreună cu volumul „Povestiri din amintiri. Scurte pove-

tiri autobiografice” – autor Georgeta Cedică Robu.

Imnul închinat lui George Pop de Băsești, prezentat de corul comunității din Ulmeni în deschiderea serbării de la Liceu a fost pentru noi o premieră și ne-a amintit de ceea ce am citit în cărți despre marile serbări ale ASTREI de odinioară. Evenimentul din 28 iunie 2015 de la Ulmeni, îl putem înscrie fără nicio reținere ca o continuare mult dorită a lor.

Cărți apărute la Ulmeni

■ **Mihail Robu, „Restituiri”, Editura Enesis, Baia Mare, 1914, 219 pagini.**

În cuvântul său explicativ Georgeta Cedică Robu arată că: „Ne-am propus să publicăm câteva din poeziile descoperite ulterior publicării primului volum de poezie (Mihail Robu, „Reflexii amare”, Editura Transilvania, 2013) și rămase astfel nepublicate, precum și să dăm

publicului câteva din prelegerile, conferințele, însemnările, eseurile, autobiografiile, o revistă-program și biografia tatălui autorului pentru a vedea și înțelege starea economică, socială și culturală, dar și morală a țării și poporului, mai ales între cele două războaie mondiale, dar și după 1944, precum și a măsurilor propuse pentru înlăturarea neajunsurilor ce se manifestau în acele perioade, stări ce se manifestă și astăzi și măsuri ce-și dovedesc valabilitatea și în zilele noastre, și tocmai de aceea am dorit să le publicăm”.

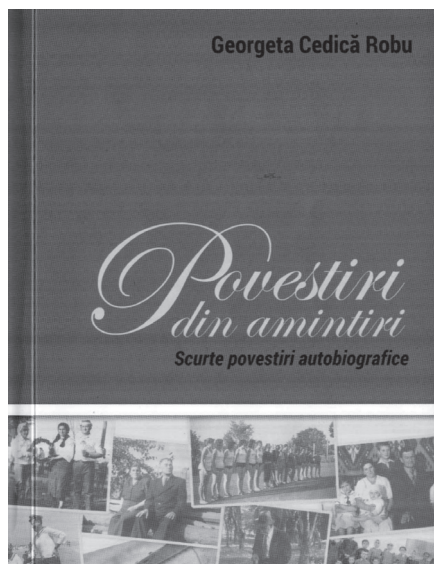
Manuscrisele folosite ca document bibliografic au apărut la Tipografia „Luceafărul” din Zalău (1935). De asemenea, unele dintre poeziile publicate sunt luate din manuscrisele ce se află la Arhivele Statului – Filiala Zalău în Fondul „Mihail Robu”.

Doamna profesoară Cedică a făcut în primul volum „Reflexii amare” o evocare biografică a unchiului său, mulțumind familiei acestuia, verișorilor săi Mihai Jr., Petre, Mircea și verișoarei Maria Vulpescu pentru permanentul ajutor dat, oferindu-i manuscrise și alte materiale documentare.

Profesoara Aurora Pușcaș, președinta Fundației „Sfântul Anton de Padua”, strănepoata autorului, dl Iulian Oros președintele Asociației Culturale „Bodava”, sub egida căreia apare volumul, sprijină mereu asemenea realizări și merită laudele ce le-au fost aduse.

■ **Georgeta Cedică Robu „Povestiri din Amintiri – scurte povestiri autobiografice”, Editura Eurotip, Baia Mare, 2015 – 410 pagini.**

Doamna profesoară ni se confesează: „M-au năpădit amintirile și atunci am început să scriu. În carte apar oamenii în mijlocul cărora am trăit – familia mea, marea familie a neamului nostru care cuprinde toată zona de sub Codru, marea familie a elevilor pe care i-am avut în clasă de-a lungul a peste 40 de ani de dascălie, apar dascălii – colegi, apare profesoara Aurora Pușcaș – ajutorul

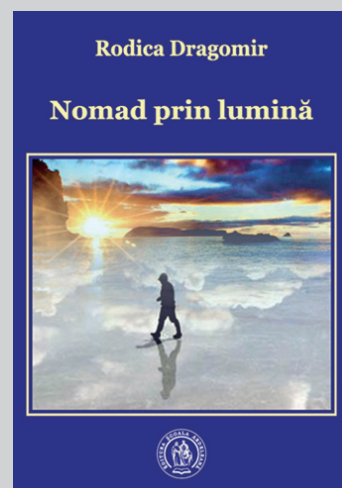

meu de zi și noapte, omul minunat care este ea, dar mai ales apar tata și mama, surorile, cumnații și nepoții, apare soțul meu, profesorul Emilian Cedică; împreună cu el îmi petrec viața, iată, de zeci de ani. Și cum să-i uit pe cei din Corul Bisericii, oamenii minunați de la care am învățat și eu câte ceva”. „Educația te face puternic, învățați mereu”, ne spunea tatăl nostru, învățătorul Vasile Robu. Și mai spunea el oamenilor: „Nimic fără Dumnezeu!” Drept răsplată a suferit mult împreună cu familia – mama și ea învățătoare, fratele Octavian și cele patru surori – Pia, Tanța, Geta și Doina.

În *Cuvântul înainte*, profesoara Aurora Pușcaș din Ulmeni scrie: „Supunându-se voii lui Dumnezeu, singurul căruia crede că trebuie să-I dea socoteală, autoarea își deschide sufletul în fața cititorului și reconstituie, pe baza amintirilor, lumea în care s-a născut, a crescut, a copilărit, s-a bucurat de o familie minunată – mama, tata, fratele și surorile, a învățat și s-a format după crezul de viață al tatălui său, Vasile Robu, „de a fi în slujba oamenilor, a țării, a prosperității ei...” Sunt evocate fapte și întâmplări din anii de apostolat, de dascălie, perioadă în care, indiferent la ce școală a predat, a fost în sufletul copiilor, părinților, colegilor și al comunității. Toți au îndrăgit-o și au prețuit-o.

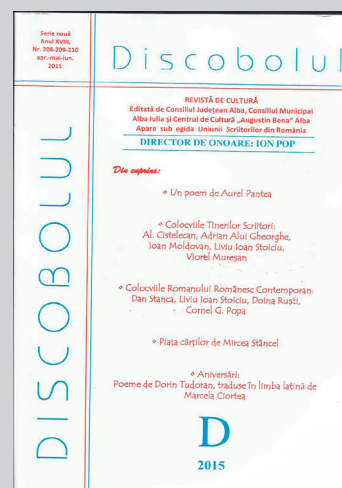
Vă invităm la lectură și veți avea parte de intense trăiri sufletești.

Am primit la redacție

Rodica Dragomir
Nomad prin lumină

Cluj-Napoca,
Editura Școala Ardeleană, 2015

Revistă de cultură
DISCOBOLUL

Serie nouă, Nr. 208-209-210,
apr.-mai-iun., 2015

Viorel Știrbu
Scriitori de viață lungă
Rm. Vâlcea,
Editura Bibliostar, 2015

Cronica discului

Helloween - My God-Given Right

Daniel MUREȘAN

O trupă ce nu se dezmințe: Helloween! Al 15-lea album de studio, al cincilea în actuala componență. Nemții, un fel de părinți ai metalului melodic european, și-au plimbat anii aceștia legiunile peste tot în lume. Au făcut furori la Rio, au ajuns favoriții japonezilor la Loudpark, strâng sute de mii de spectatori la Wacken Open Air.

După trei decenii de activitate, un album ce vine ca un corolar la întreaga activitate. Are de toate: suflu, putere, instrumente, rafinament. Sau cum spunea Andi Deris: „Înapoi la rădăcini, dar cu piese noi”. Compozițiile sunt libere, pline de elan, uneori cu metafore grele de secol XXI, dar cu o tușă inconfundabilă Helloween.

Albumul începe cu un elegant *Heroes*, urmat repede de *Battle's Won*, plin de furie degajată în eter. Se continuă cu piesa titlu a albumului, *My God-Given Right*, o piesă-șablon, riff-uri rapide, intervenții de bass măiestre, combinate cu vocea inconfundabilă a lui Deris. *Stay Crazy* și *Living On The Edge* ne delectează cu corurile tipice Helloween, pe când *Lost in America* lovește ca un ciocan greu de metal.

Fără îndoială, *My God-Given Right* este o adevărată operă de artă, ce propulsează dovleacul german dincolo de *Zidurile Ierihonului*. Un album modern ce îmbină noul cu sonoritățile anilor '80. Expediții muzicale profunde, demne de o asemenea aniversare, mai vitale ca oricând. *Păstrători de șapte chei* în istoria epic power metal, muzicienii din Hamburg scriu cântece ce ne aduc aminte de copilăria genului, pline de libertate, fără prea multe canoane.

Tot discul seamănă cu un film. Apeși butonul Play și vezi scene apocaliptice, o armată de dovleci robotizați, dar și o grațioasă față cu cosițele în vânt. Lumea post-apocaliptică există în realitate, semănând cu un deșert alb. Se construiește o lume a ideilor, dincolo de deșertul alb, se vrea o față nouă a lumii. Poate vrem o întoarcere la rădăcini, poate îl vrem pe Dumnezeu lângă noi. Sau poate vrem altceva?

Producător – Charlie Bauerfeind

Nuclear Blast 2015

Componență Helloween:

- Andi Deris – voce
- Michael Weikath – chitară
- Sascha Gerstner – chitară
- Markus Grosskopf – bass
- Daniel Löble – baterie

Colaboratori:

Matthias Ulmer – clape

Billy King, Olaf Senkbeil – backing vocals

Tracklist

1. Heroes (Gerstner) 3.53
2. Battle's Won (Weikath) 4.53
3. My God-Given Right (Deris) 3.30
4. Stay Crazy (Deris) 4.04
5. Lost in America (Deris) 3.35
6. Russian Roulé (Deris and Gerstner, lyrics by Deris) 3.52
7. The Swing of a Fallen World (Deris) 4.53
8. Like Everybody Else (Gerstner) 4.03
9. Creatures in Heaven (Weikath) 6.36
10. If God Loves Rock ,n' Roll (Deris) 3.20
11. Living on the Edge (Grosskopf) 5.19
12. Claws (Weikath) 5.52
13. You, Still of War (Gerstner and Deris, lyrics by Gerstner) 7.21

Discografie

Studio albums

- 1985: Walls of Jericho
- 1987: Keeper of the Seven Keys, Pt. 1
- 1988: Keeper of the Seven Keys, Pt. 2
- 1991: Pink Bubbles Go Ape
- 1993: Chameleon
- 1994: Master of the Rings
- 1996: The Time of the Oath
- 1998: Better Than Raw
- 1999: Metal Jukebox
- 2000: The Dark Ride
- 2003: Rabbit Don't Come Easy
- 2005: Keeper of the Seven Keys: The Legacy
- 2007: Gambling with the Devil
- 2010: 7 Sinners
- 2013: Straight Out of Hell
- 2015: My God-Given Right

Live albums

- 1989: Live in the U.K.
- 1996: High Live
- 2007: Keeper of the Seven Keys – The Legacy World Tour

2005/2006

Lucian Gruia

Țara fantomelor

Din cei trei răscolitori de tomberoane care trec zilnic pe la blocul nostru,
de pe strada Apusului din București,
unul lipsește.

- Ce s-a întâmplat cu el?
- S-a spânzurat, i-a fugit nevasta cu altul.
Nu, el nu a murit atunci, m-am gândit,
a murit mult mai devreme, când
a fost nevoit prima dată să răscolească prin gunoaie.

Din cele trei târfe din parcare tirurilor, pe autostradă,
una lipsește.

- Ce s-a întâmplat cu ea?
- A murit bătută de un client nebun.
Nu a murit atunci, m-am gândit,
a murit mult mai devreme,
când s-a prostituat întâia oară.

Din cei trei muncitori care locuiesc pe scara blocului meu,
unul a devenit șomer și după o vreme s-a aruncat de la etajul patru.

El nu a murit atunci, ci mult mai devreme,
când și-a pierdut locul de muncă.

Din cei trei țărani bătrâni, vecinii soacrei mele din satul Bușteni,
niciunul nu poate să-și mai lucreze pământul,
unul a plecat în pădure și s-a aruncat în puțul unei sonde vechi,
el nu a murit atunci,
a murit mult mai devreme,
când nu-i ajungea pensia să plătească aratul și insecticidele.

Dar îmbuițații ăștia de patroni, politicieni, bancheri
îmbogățiți peste noapte,
care se bucură de viață
și ne calcă în picioare,
sunt cu adevărat vii?
Inconștientul lor nu e mort în adâncuri?

Oare nu suntem morți cu toții?

Am devenit un popor de fantome,
dar ne-a rămas o singură consolare:
vom fi primii la Înviere!

Vis cu parlamentari

Visam că Parlamentul României era un arbore cosmic care susținea țara, iar parlamentarii, fructele sale, pe care tot așteptam să se coacă.

Au trecut mai multe legislaturi și nu s-a întâmplat nimic semnificativ, dar niciun parlamentar nu a fost schimbat.

- Nu s-au copt încă! – mi-au spus președinții camerelor deputaților și senatorilor.

Am început să îmbătrânesc, dar situația a rămas aceeași.

- Cum să văd dacă fructele s-au copt? Să scutur populul, nu am destulă forță.

Ar trebui să-l tamponez cu Loganul meu, dar e prea slab.

Am început să economisesc bani pentru a-mi cumpăra o mașină mai puternică.

După câțiva ani m-am lăsat păgubaș. Din pensie nu voi reuși niciodată.

Am cumpărat atunci, la licitație, de la un șantier de construcții, o basculantă mare, veche, bușită, aflată totuși în stare de funcționare.

- Va fi bine! Îmi frecam mâinile cu încredere.

De ziua mea de naștere, îmbrăcat elegant m-am urcat la volan, am făcut două ture largi, cu basculanta, înconjurând pomul, zâmbindu-mi în barbă.

- Dragi cititori, citiți mai departe că nici nu știți ce pierdeți!

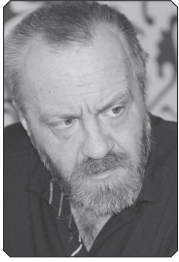
Așadar, m-am îndepărtat cât am putut de arborele parlamentar și am accelerat în linie dreaptă. Când am ajuns la 70 km/oră și eram la 10 m de copac, fiind clar că-l voi izbi, am sărit din cabină.

Au căzut toate fructele. Erau putrede!

Stilistică

Puternicilor zilei

Sinceritatea alunecă pe invective,
Fățărnicia încalecă buna credință,
Puterea urcă treaptă cu treaptă,
Scara spinărilor resemnate,
Antonimele devin omonime.
Din vârful piramidei fatale
Ce ușor îmbrățișezi lumea resemnată
(La bază se trăiește o viață abreviată).
Zilele trec fericite:
Epopei, ode, cantate
Dar moartea vine fără stilistică.

Pictorul de pancarte

Marian ILEA

(Monodramă în două acte)

Personaj: Un om între șaizeci și șaptezeci de ani. În mijlocul scenei, stă pe pat în capul oaselor, rezemat de perne. În stânga lui, la doi-trei metri, un televizor (stins); în dreapta lui, lipită de pat o mică noptieră cu două sticle: una de apă minerală (sau sifon) și una de vin, un pahar și niște șervețele. În spatele lui, în fundul scenei, la înălțime, sunt suspendate două pancarte mari cu două lozinci: pe cea din stânga lui scrie: „Trăiască tovarășul Nicolae Ceaușescu”, iar pe cea din dreapta lui: „Trăiască scumpa noastră patrie Republica Socialistă România”. Nici un alt decor.

Actul I

(*Zâmbește, pregătindu-și un șpriț și bea o gură.*) „Cea mai frumoasă zi a vieții mele nu putea fi decât o zi de iarnă. Aveam deja șase ani. Tata lucra în mina Iosza-Bela din Medio-Monte, scoțând de acolo (*eventual, numără pe degete*): cupru, plumb, aur și argint. Decembrie acoperea casele cu căciuli albe din blană de oaie când tata mi-a adus săniuța cu volan (*voce off sau imită:*) „Asta ți-o trimite Moș Gerilă prin mine”, mi-a spus. Tocmai aveam suferințe mari la mistuirea mâncării de către stomac și dureri la ieșire. Așezat pe bilul de culoare verde închis, aproape lipit de sobă, mă chinuiam, mă sforțam, dar nu reușeam mare lucru. Mama a întrebat-o pe o farmacistă ce trebuia făcut. S-a întors cu o pungă de pelin cernut la umbră și apoi pisat. Punea în mâncare un vârf de cuțit de praf, în loc de piper. Cu un ceas înainte de masă îmi dădea o cană

cu ceai din frunze de soc uscate tot la umbră. Degeaba. Când a sosit săniuța cu volan m-am vindecat definitiv: ieșeam afară fiindcă ieșeam zilnic cu săniuța! (*Zâmbește visător.*)

(*Se încruntă puțin, dă un pic din cap, ton schimbat:*) Mama îmi povestea serile despre casele mici din munte care aveau, în loc de feres-tre, vezicile urinare ale porcilor!

(*Se reanimează:*) La școală talentul nu mi-a lipsit. Scriam cu litere frumos rotunjite. Mă chemau deseori în cancelarie, ca să mă admire. Învățătorii, apoi profesorii, până și femeile de serviciu ziceau că voi ajunge sigur la cancelaria primului-ministru. (*Voce off sau imită:*) „Măi, Valentine, nu ți-am spus de față cu ăia, că poate-mi aud vorbe, dar o să fi mare scribălău la Comitetul Central al Partidului. E mare lucru ca din orașul nostru să se ridice unu' până acolo”, mi-a zis tovarășul tâmplar Dushok.

Directorul școlii mă chema de câte ori trebuiau scrise cereri ori memorii către capitala de județ.

În sfârșit, în clasa a noua, am fost trimis la Școala de Arte și Meserii din Zalău. Grație „talentului manifestat în anii de școală primară”, a scris directorul pe recomandare. În clasa mea eram singurul elev care învățam pictura. Mai erau trei fete care se pregăteau de coafeze, șase viitori frizeri, patru cofetărese și nouă bucătari.

Profesorul meu de pictură era și șeful de sală de la restaurantul gospodăriei de Partid. Îl învățam eu cum se pictează. Alegeam fondul roșu al pancartelor. Lipeam literele din material de culoare albă și albastră. Ieșea minunat.

(*Ton puțin trist:*) Sâmbăta și du-

minica, mă întorceam cu autobuzul în Medio-Monte. Duminica, după slujba de la biserică, mergeam cu tata și cu mama în cimitir. Veneau să-și vadă mormintele. Cu fotografiile lor. Cu datele lor de naștere. Cu locul rămas liber pentru datele decesului. Își duceau deja flori. Îmi arătau cum se face, cum va trebui să fac și eu. Și alți oameni maturi făceau la fel în Medio-Monte.

(*Scurtă pauză.*)

Într-o zi m-au dus la tomograf. Într-un scaun cu roțile, pe coridoarele lungi de spital. Asistenta cu halat alb îmi spunea (*voce off sau imită:*) „Domnule pictor, te punem pe o targă și apoi intri în tunelul aparatului, o să vedem în sfârșit ce ai la cap”.

(*Ton puțin sentențios.*) De la șaizeci la șaptezeci de ani e epoca prostatei. (*Ton oarecum resemnat, dă puțin din cap.*) De zece ani mă tot scol de trei-patru ori noaptea ca să șpreiez buda cu urină. Am vrut să-i spun că-s operat cu laserul ăla la prostată. Prostată? Cum adică un prost tată?! Nu-i adevărat, eu îs un bun tată. Când am căzut pe coridor chiar lângă budă, am auzit (*voce off sau imită:*) „Îl operăm?” „Dacă nu-i rezistă inima?” „Dacă-mi moare pe masă?” „Nu-l operăm!” Și totuși au făcut-o. M-am trezit în salon. Eram vecin cu un moș și i-am văzut pula afară din pijama legată de un furtun subțire ce-i atârna într-un vas. Se scurgea de acolo un lichid gălbui. Mai erau și alte mățaraie prin care primea vitamine. Perfuziile picurau în vene.

În jurul moșului nevastă-sa și nepoată-sa parcă se uitau țință la pula aia. Era insuportabil. M-am uitat la mine. Am pus brusc ochii în piept. Cum era moșul, așa eram și

eu. Am strigat: „Plec. Eu plec”. Am smuls mățaraiele alea, până a venit asistenta. Îmi dădeau ceai. Aiuram. Venea doctorul, se uita și zicea că nu mai era nimic de făcut. Noaptea mă uitam la moș și strigam: „Plec. Eu plec”. Ți-a chema asistenta.

De aia m-au dus la tomograf. De aia mi-au făcut un RMN. Le-a spus nevasta mea că am pictat pancarte zeci de ani în oraș și că la un an după revoluție cineva mi-a dat cu un par în cap. Zicea că se răzbună pe un comunist. Trei luni la neurologie. Operat. M-am făcut bine. Am luat-o iar de la început. I-am auzit zicând că operația e o reușită. Că n-am absolut nimic la cap, că totul e în regulă.

De pe targă am ajuns înapoi în scaunul cu rotile și de acolo în salon. Asistenta medicală s-a răstit la mine (*voce off sau imită:*) „Dacă-ți mai smulgi perfuziile și furtunul de urinare îți poți rupe canalele de la organ, domnule pictor. Așa că, ai grijă”. I-am spus în gând femeii: „Las-o mai moale!”

(*Pauză de o dușcă și un Ah! de satisfacție.*)

(*Ton puțin nostalgic:*) În anul când m-am însurat, în oraș s-au construit trei blocuri roșii, cu câte zece etaje fiecare. Lucram în cadrul primăriei, la serviciul auxiliar. Pictam pancartele cu lozinci. Secretarul de partid, mă bate pe umăr și-mi zice (*voce off sau imită:*) „O să te însori și o să faci copii frumoși, pictore, noi avem totală încredere în tine și-ți dăm un apartament de trei camere la etajul nouă”. Am mulțumit și după doi ani aveam deja o fetiță botezată Monica-Luiza, așa cum o chema și pe maică-sa. În jurul blocurilor au apărut aleile cu verdeață, un bufet, un aprozar și o alimentară. Tot ce trebuie. Parcă eram într-un alt oraș. De la etajul nouă vedeai muntele și orașul vechi. Frumoase vremi! Vecinii îmi spuneau (*voce off sau imită:*) „Domnule pictor, cu studii făcute la Școala de Arte și Meserii din Zalău”. Nu eu gândeam mesajele Partidului

Comunist. Doar le pictam. Puneam multă inimă. Erau cam peste tot. Pancartele și portretele tovarășilor importanți. Când dispăreau unii și apăreau alții schimbam doar muștele, așa făceam economie la rame și sticle.

Port și astăzi lădița cu sculele trebuincioase meseriei. Dacă se schimbă iar ceva și e nevoie de mine, sunt la datorie. Până cresc ei un pictor de pancarte sunt eu aici, ca specialist. Meseria asta e nobilă, înfrumusețezi orașul. În garaj am două pancarte din astea. Le țin ascunse. Doar pentru mine. Deocamdată e periculos să le scoți la vedere. Dar cine știe!

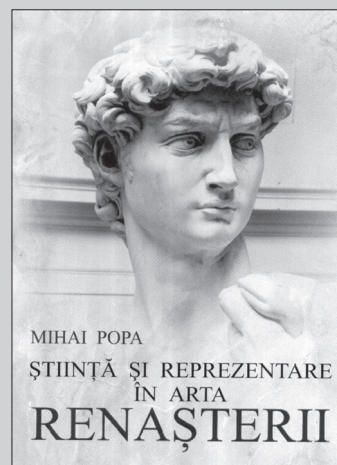
(*Scurtă pauză.*)

(*Ton vioi-nostalgic:*) A fost și epoca aia când în oraș s-a vorbit câteva zile numai despre „Pictorul de pancarte”. (*Voce off sau imită:*) „Ai văzut”, ziceau cei de la gospodăria de Partid. „Ți-am spus că are relații mari”, ziceau minerii de la Iosza-Bela. Tata a fost mândru de fiul său. „Un mare talent, care mi-a fost elev”, a zis fosta mea dirigintă, profesoara de biologie.

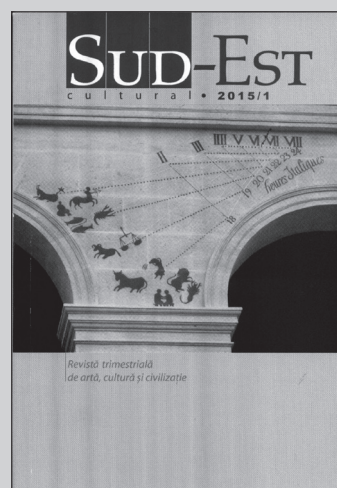
Eu am făcut cele două pancarte gigantice din curtea minei. Pe una era scris: *Trăiască tovarășul Nicolae Ceaușescu*. Am fixat-o la intrarea în curtea minei. Pe a doua era scris: *Trăiască scumpa noastră Patrie Republica Socialistă România*. Am fixat-o deasupra intrării în mină.

Tovarășul a venit, a văzut și a întrebat (*voce off sau imită:*) „Cine face așa minunate pancarte?” Primul secretar de Partid m-a chemat, m-a arătat Tovarășului și a spus: „Tovarășul pictor le-a făcut”. Și Tovarășul a dat mâna cu pictorul și mi-a spus: „Bravo, tovarășe, poate o să am nevoie de tine și pe la București”. După aia a intrat în galeria de mină. Dar a ieșit repede. S-a dus să inspecteze utilajele comandate de el însuși în Patagonia. Erau trei mașini de perforat bune pentru galeriile de mină înalte de zece metri. La Iosza-Bela erau galerii de mină de trei metri înălțime. Au venit me-

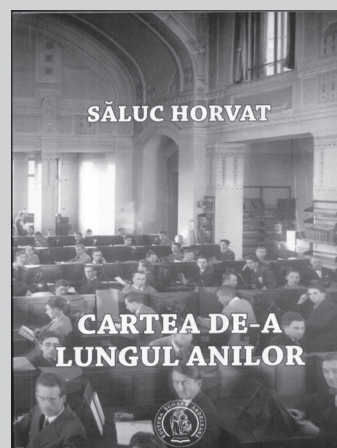
Am primit la redacție

Mihai Popa
Știință și reprezentare în arta
Renașterii
Editura Academiei Române,
București, 2014

Revistă trimestrială de artă,
cultură și civilizație
SUD-EST cultural
Chișinău, 2015/1

Săluc Horvat
Cartea de-a lungul anilor
Editura Școala Ardeleană,
Cluj-Napoca, 2015

canicii, le-au demontat și le-au coborât la orizontul treisprezece, bucată cu bucată. Le-au montat acolo, cum au putut. Tovarășul s-a dus. Le-a văzut. Mecanicii au pornit utilajele. Tovarășul s-a bucurat. Asta a fost tot. După aia, mecanicii le-au scos bucată cu bucată și le-au pus în colțul curții unde se ținea fierul vechi. Și astăzi, sunt tot acolo, ruginesc în pace. Dar azi, mineri nu mai sunt. Minerit nu mai este.

(*Pauză de dușcă.*)

(*Ton schimbat:*) Stau într-un salon zugrăvit în alb, cu asistente medicale îmbrăcate în halate albe, cu moșul pe care-l văd plin de mățaraiele alea prin care curg lichidele perfuziilor. Mă uit înspre tavan, altfel îmi tot sare în ochi pula moșului. Și la mine e la fel. Prostata e totuși o boală rușinoasă. Încerc să mă gândesc la pancartele pe care le-am făcut pentru spitalul ăsta. Asistentă îmi schimbă furtunul. Nu-mi place când mi-o atinge cu degetele. Dacă simt că mi-o apasă prea tare, strig: „Plec. Eu plec”. Asistentă își ia geanta și se prefacă că iese. Mă întreabă (*voce off sau imită:*) „Unde pleci, domnule pictor?” „La săpat în grădina casei doctorului-șef”, zic și o privesc în ochi. Se zăpăcește. Cred că vrea să-mi facă încă un tomograf ori un RMN. Aștept să-mi treacă criza și îi dau voie să-și continue munca. Schimbă furtunul ca să poată curge urina. Îmi aduce un ceai împotriva stresului. Dorm câte cinci ore pe noapte. Moșul de lângă mine bea o cană mare din ceaiul ăla în fiecare zi, doarme, mă nâncă și iar doarme. Alții au mai mult noroc. Când vine Monica-Luiza cu mâncare, mă ridic în cur pe pat, îmi duc halatul gros la ochi și îi zic: „Vai, mămuca mē!” Văd cum îi dau lacrimile fetei mele. Nu mai poate de oboseală. Gyuri, bărbatu-său îi un pământău. Nu face nimic. De douăzeci de ani zice că-i bolnav. Dar umblă după Monica-Luiza să nu i-o fută careva. Nu știe că de ce ți-e frică nu scapi. Merită ce i se întâmplă. Nu a venit nici la spital. Maică-sa l-a anunțat c-o murit taică-său

și unchiu-său l-a anunțat c-o murit maică-sa. (*Voce off sau imită:*) „De ce m-ai lăsat să-l iau de bărbat pe primul care s-a culcat cu mine, tată”, mi-a reproșat fata. „Măritișul era treaba maică-ti”, i-am spus. Acuma Monica-Luiza se culcă cu un vecin. Gyuri o amenință că se spânzură. I-am spus: „Lasă-l, că scapi de el”. Monica-Luiza mi-a spus că simte cu vecinul ce n-a simțit cu Gyuri veci. Mă uit la moșu' din salon. I se mișcă pula de una singură. Își face de cap. A început să se pișe în jeturi. Asistentă medicală îmi zice că e foarte bine și că-n două zile, dacă-s cuminte, asta i se va întâmpla și pulii mele. (*Voce off sau imită:*) „Dacă ești cuminte și nu vrei să mai pleci și a dumitale o să facă la fel”.

(*Scurtă pauză.*)

(*Ton mândru:*) Pictoru' de pancarte mi se zice. Așa mă știu toți din oraș. O am pe Monica-Luiza, nevasta. O am și pe Monica-Luiza, fiica. De femeie eu nu m-am despărțit. Am înșelat-o puțin cu fiecare ucenică repartizată de gospodăria de Partid la scris pancarte. Nu se putea altfel. Aveam o magazie unde țineam vopselele și pensulele. Se știa obiceiul casei. Unele au venit după ani de zile, lucrau chelnerițe în oraș, m-au întrebat dacă se mai poate. S-a putut tot timpul. Până și în ultimii zece ani, de când m-a chinat prostata, a mers treaba, da' mai rar. A fost una care mi-a spus (*voce off sau imită:*) „Pictore, eu vreau să trăiesc cu tine”.

„Îmi pare rău, asta nu se poate. Familia-i sfântă!” i-am spus. S-a supărat și a plecat. Am înțeles-o.

(*În timp ce trage o dușcă, cade și cortina.*)

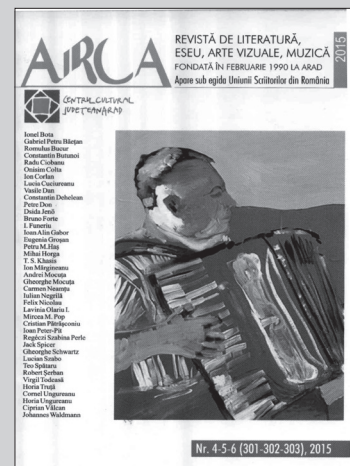
Actul II

Personajul e în aceeași poziție, nimic schimbat cu excepția celor două pancarte, care vor dispărea.

Își prepară tacticos un sprîț, exact ca la începutul piesei, și bea.

Anul 1990 i-a sunat ceasul me-

Am primit la redacție

**Revistă de literatură, eseu,
artă vizuală, muzică
ARCA**

Nr. 2-5-6 (301-302-303),
Arad, 2015

Ionuț Caragea
Cer fără scări
eLiteratura
București, 2014

Mircea Popa
DE LA NORD SPRE SUD
Editura Școala Ardeleană,
Cluj-Napoca, 2015

seriei mele. Până-n anul 1991 am terminat inventarul. Tocmai urma să predau gestiunea când am primit parul ăla în cap, în curtea dintre blocuri, noaptea. M-au găsit doar dimineața. După trei luni am rămas în pensie de boală până la vârsta regulamentară când am primit pensia de bătrânețe. Nu a fost vina mea că așa am ajuns eu în pensie. Revoluția m-a lăsat pe drumuri când încă eram în plină putere. M-am apucat să duc servicii din porțelan, pahare de cristal, sticle cu coniac în piața mare din Mateszalka. M-am umplut de bani. În anul 1993 s-a închis și bufetul dintre blocurile roșii. Am deschis eu o crâșmă de tablă. Aveam relații cu foștii deveniți oameni de afaceri prosperi, mi-a fost deci ușor să obțin aprobările necesare. Am luat-o pe Monica-Luiza asociată. Aduceam marfa cu o Dacie Papuc. Mai luam bani din gestiune, că mă distrăm puțin cu femeile de la blocuri. Când cu una, când cu alta. Fata știa da' nu-i zicea nimic mai-că-si, așa cum nici eu nu-i ziceam nimic lui Gyuri. Vorba aia: „o mână spală pe alta”. „Schimbă și tu mai des, Monica, să vezi cum e”, ziceam eu. Se supăra. (*Voce off sau imită:*) „Bine că nu mi-ai spus când aveam șaptesprezece ani”. „N-am știut că ești așa de proastă”. Așa porneau scandalurile. Da' nu durau.

Monica-Luiza și-a construit casă. Din crâșmă s-au ridicat acareturile. Gyuri nu era mulțumit. Spaima lui era să nu-i fută careva nevasta. Venea o femeie în crâșmă. Alea între treizeci și treizeci și cinci de ani sunt cele bune, pâraie-n pulă. „Poți să vii, domnule pictor, că nu-i acasă”, îmi șoptea. Mergeam.

(*Scurtă pauză.*)

A murit tata. Apoi s-a dus și mama. I-am îngropat. Le-am făcut mese de pomenire cu toți vecinii lor. Am conștiința împăcată: mi-am îndeplinit îndatoririle de fiu.

(*Scurtă pauză.*)

În salonul de spital sunt mulțumit. Fac pipi în broscuță, am

mâncare, căldură și medicamente. Trai pe vătrai. Moșul a plecat acasă. (*Voce off sau imită:*) „Măine îți dau drumul și ție, pictore”, mi-a spus doctorul. L-am întrebat dacă fără prostată o mai duc zece ani ca să fac optzeci. „Dacă ai dus-o zece ani chinându-te cu ea, o s-o duci alți zece fără ea”, mi-a spus doctorul. Mi-am amintit de bătrânul Maftei de la etajul doi din blocul meu: nouăzeci și patru de ani! Îi ziceam Maftei Lupul Singuratic. Fusesse miner pe vremea când lucrau și femeile în subteran. Nu mai avea pe nimeni. Îi aduceau femeile de mâncare, iar el le povestea frumos despre una Irma care-și băga sticla de vodcă în pizdă. O scotea doar în frontul de lucru. Așa se cinsteau minerii, înainte de a „pușca frontul”. Maftei a murit. (*Voce off, îngroșată, autoritară, sau imită:*) „Măi pictore, vrei să trăiești cât tata Maftei? Fute, băiete, fute!” Așa mi-a spus.

(*O dușcă.*)

I-am spus Monicăi-Luiza să nu aducă cele două nepoate. Nu-i bine să-și vadă bunicul în halul ăsta. Gyuri Buta n-a venit la spital să-și vadă socrul, adică pe mine. Gyuri ăsta, zero ocupație serioasă. Are colaborări sporadice cu firma de sondori care dau găuri în pământ. Mai aduce și el un bănuț acasă. De fapt meseria lui e riscul, riscul ca vreunul să i-o fută pe Monica-Luiza. Mai are și hepatita C de când muncea la uzină și mânca la cantină: a găsit în fasolea cu ciolan un fir de păr de bucătăreasă, de cizeci de centimetri. Și l-a scos din intestin prin gât cu degetul. După revoluție s-a lăsat de serviciu pe motiv că-și ajută nevasta și pe mine la crâșmă. N-a făcut absolut nimic. N-a ajutat. Bani le-am dat eu, că eram în putere.

Gyuri s-a ocupat cu aranjarea de credite bancare pentru cunoscuți. Eu n-am avut datorii la bănci. N-aș fi putut dormi. Cândva Gyuri a mai fost mecanic auto și sudor. A cunoscut-o pe Monica-Luiza la o discotecă. A pus imediat pula pe ea

și fata l-a luat. Pentru Gyuri ăsta sărbătorile de iarnă sunt în noiembrie, decembrie și ianuarie, cele de Sfintele Paște încep în martie și durează cam până-n mai. Gyuri a fost prins cu mâța-n sac: un mic fals într-un document făcut cu un bișnițar. A venit la mine. Era foarte speriat, tremura, plângea și se ruga de mine să-l iert și să-l ajut. Cum n-am fost prejudiciat, nu aveam de ce să-l iert. Mi-a spus că l-au chemat la Poliția din oraș și că nu s-a putut defel concentra când a dat declarația.

(*Voce off cu accent unguresc, sau imită:*) „Vezi, tata-socrule și domnu' pictor, cum pățesc lucruri rele oamenii cinstiți”, mi-a spus ginerele Gyuri.

L-am ajutat deoarece îi cunoșteam pe polițiști. (*Idem:*) „Acuma dacă am scăpat, tata-socrule și domnu' pictor, ajută-mă și cu o pensie de boală”.

L-am ajutat iar, deoarece îi cunoșteam pe doctorii din comisia de pensionare. Un pictor de pancarte cunoaște lumea din orașul lui.

Gyuri nu mi-a zis nici măcar: „Mulțumesc”. De fapt, n-am intervenit pentru el, am pus umărul pentru Monica-Luiza și pentru cele două nepoțele. Gyuri a avut piciorul rupt de vreo patru ori. În acele perioade nu și-a mai putut supraveghea nevasta. Atunci Monica-Luiza, la insistențele mele, a profitat de ocazie. Am ajuns să ne bucurăm amândoi când Gyuri își rupea piciorul.

(*Scurtă pauză.*)

Săptămâna aia, în salon fiind, în momentele de luciditate, am crezut că nu sunt normal. Am strigat tot timpul: „Plec. Eu plec”. Monica-Luiza s-a săturat de mine. Urla și ea pe coridorul spitalului. După aia ne-am liniștit amândoi. Glumeam, povesteam. I-am spus că într-o noapte am fost singur cu Cel de Sus, că ne-om duce toți când ne-a veni rândul, că la șaptezeci de ani trecuți nu mai pot avea mari pretenții. Și totuși, vorba lui Maftei, ce-aș mai fute, Doamne!

Monica-Luiza îmi spune că-s un bun tată și larg la inimă. Mi-a adus pliculețe de ciocolată să le prepar cu apă fierbinte. Știe că-mi plac. Merită să ai o fată ca Monica-Luiza, mai ales când ești de șaptezeci de ani trecuți și proaspăt operat de prostată.

Noaptea am visat-o pe mama. Îmi făcea cu degetul. N-am mai avut astfel de vise de când a murit. Dimineața eram îmbrăcat în hainele de oraș. Doctorul mi-a dat hârtiile și mi-a spus (*Voce off sau imită:*) „Pictore ești liber. Poți să pleci acasă”. (*Ton vesel:*) Pe stradă îmi caut pula prin pantaloni, îmi pipăi coaiele. E o altă viață, când n-o ai băgată-n furtunul ăla subțire. Mă opresc la un restaurant. Beau un șpriț. Evit berea. Intru la budă. Urinez. Urinez normal! Îmi vine să strig de bucurie.

(*Pauză de șpriț, trage, eventual, și o râgâială*).

Mi-am reluat viața. Am reînviat. La ora șase mă trezesc. La ora șapte ies din casă, merg la gospodăria lui Virag. Am fost colegi la Cooperativa de Meserii din oraș. De trei ani stă în Londra la copii și are grijă de nepoți. Îi iau pensia, îi plătesc dările către stat: apa, canalul, curentul. Primesc pentru serviciile astea douăzeci de lire sterline în fiecare lună. E bine când primești și nu dai. Virag mai trimite cu șoferii de TIR: măsuțe, scaune, dulăpioare. Le vând în târg și împărțim profitul pe jumătate, plus cheltuielile de transport, el. Am în casa lui trei saci cu tălpi de pantofi și cinci saci cu piele pentru pantofi. Le duc la bătrânul Korcsi și face pantofi. Îi vând în piață. Câștigul ăsta îl împărțim în trei. TIR-urile sosesc în parcare de la Lidl. Mă duc și preiau marfa. O dată, când tocmai luam sacii, un hoț i-a furat banii șoferului. O mie de euroi. Și nici măcar nu erau ai lui. Îi adusese din Germania pentru doamna Iablavosky, de la fiul ei. (*Voce off sau imită:*) „Vezi dacă n-am fost atent, nenea”, mi-a spus șoferul plângând. „Așa-i în democrație! E pli-

nă țara asta de hoți, băiete. Nu era chiar așa pe vremea Răposatului”, i-am răspuns. Când mă întorc de la casa lui Virag, dorm două ceasuri, ascult radioul, mă uit la emisiunile de la televizor. La ora șaisprezece merg în piață. Stau de vorbă cu bătrânii, lângă Țășnitoare. Avem acolo două bănci din lemn pentru odihnă și povești. Mă întorc pe la opt seara acasă, mănânc și adorm uitându-mă la televizor. Nevasta stinge lumina, oprește televizorul. Dimineața o iau de la început.

(*Scurtă pauză.*)

Din cauza operației mușchii organului meu trebuie să reînvețe să lucreze. Mi-a spus doctorul că e obligatoriu să-mi masez organul cu mâna, în sus și-n jos, de două ori pe zi. De preferință, dimineața și seara. Până simt cum se încoardă și se întărește. „Ca și cum îți faci o labă, domnule doctor?”, l-am întrebat. „Nu ca și cum, ci chiar ți-o faci!” mi-a răspuns. „Atunci poate e mai bine să cer colaborarea nevaste-mi”, am concluzionat. „Îmi pare bine că ne înțelegem, pictore”, mi-a spus doctorul. (*Scurtă pauză.*)

A treia zi m-am dus în cimitir. Am și acolo relații. Sculptorul de cruci, fost coleg și prieten. Ne-am dus împreună direct la mormintele părinților mei. Nici la mama, nici la tata, nu era scrisă data morții. Era vina mea. „Fă-ți meseria”, i-am spus sculptorului. I-am dat datele decedului. L-am plătit. În două ceasuri s-a rezolvat.

Tot atunci mi-am rezervat și locul de veci. Pentru mine și pentru nevastă. I-am spus femeii: „De-acuma, după slujba de duminică vom merge cu Monica-Luiza la mormintele noastre să ne ducem flori. Trebuie păstrată tradiția”.

Nevasta mi-a spus doar atât (*Voce off sau imită:*) „De când nu mai ai prostată, pictore, ți-a venit mintea la cap, ești un bun soț și un bun tată”.

Cortina

Am primit la redacție

ALEXANDRU-CRISTIAN MILOȘ

DUMNEZEU A COBORÂT DIN OZN

Istoria Sistemului
Solar și Crearea Omului
S.F.

casa cărții de știință

Alexandru-Cristian Miloș
Dumnezeu a coborât din OZN

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2015

ION CRISTOFOR

ÎNSEMNĂRI DE PE PLUTA MEDUZEI

Ion Cristofor
Însemnări de pe pluta Meduzei

Editura Napoca Star
Cluj-Napoca, 2014

NICOLAE SCURTU

SĂLUC HORVAT și contemporanii săi

ARS DOCENDI

Nicolae Scurtu
Săluc Horvat și contemporanii săi
Editura Ars Docendi,
Universitatea din București, 2015

O sărbătoare între coperti

GYÖRFI-DEÁK György

„Monografia satului Var” continuă și dezvoltă o lucrare mai veche a învățătorului Alexandru Radovici, dedicată, școlii primare de stat din localitate. Autorii, Viorica Daróczi și Mihai Iosif Daróczi, împreună cu Iosif Daróczi (coordonator), s-au apucat „cu multă dăruire și costuri materiale” să realizeze o măturie tipărită, destinată aniversării a 545 de ani de la prima atestare documentară (1469) a fostei comune de pe Valea Someșului, azi componentă a orașului Jibou. Prezentarea vizuală a volumului a fost asigurată de Adela-Elena Daróczi (coperta și ilustrațiile grafice interioare), Andrei-Claudiu Daróczi (fotografii) și Cristian Gabriel Daróczi (grafice și tabele).

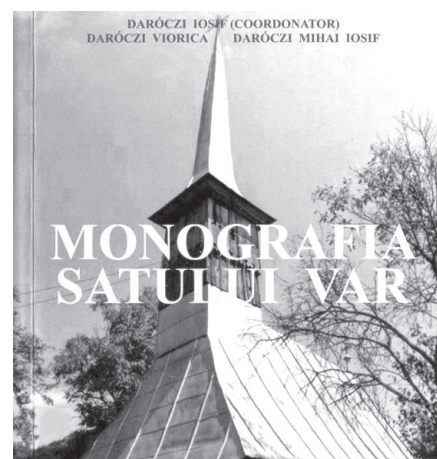
Cartea, apărută în 2014 la Editura „Școala Noastră” din Zalău, debutează cu un „Argument”, continuat cu date geografice și istorice. Numele așezării provine din ungureșul „Örmező”, adică „punct păzit aflat pe o porțiune netedă de teren”, sinonim cu „vama” de azi, deoarece în vechime râul Almaș constituia granița dintre Țara Silvaniei și Ardeal. Partea rezervată evoluției demografice și dinamicii sociale cuprinde și prezentarea numelor de familie cele mai întâlnite, considerente toponimice, statistici numerice și grafice. Informații valoroase sunt adunate în capitolul „Viața economică”. În Var, pe lângă agricultura și exploatarea lemnului, mulți localnici se ocupă cu meșteșugul tradițional al împletitului din nuiele. Ca să-și suplimenteze resursele, sătenii prind pește în râurile Someș și Almaș, iar în dumbrăvile de deasupra satului adună ciuperci (cu precădere hribe), plante medicinale și fructe de pădure. Infrastructura modernă (șosea națională, cale ferată, rețele de apă potabilă, gaz metan, telefonie fixă și mobilă), locațiile existente și forța de muncă iefti-

nă constituie un factor de atragere a investitorilor.

Turismul local este susținut atât de unitățile de alimentație publică de la cele două ieșiri din localitate, cât și de posibilitatea de a vizita bisericuța-monument aflată în amonte pe valea ce începe în dreptul cantonului feroviar de la halta C.F.R. Mai multe cruci și troițe ridicate de săteni se alătură basoreliefurilor Golgota și Sfântul Mormânt din incinta Depozitelor de Stat, sculptat în stâncă la începutul secolului al XIX-lea la porunca baronesei Bornemissza Mária, născută în familia Mezőkövesdi Huszár. Cu puține resurse, s-ar putea amenaja și un strand pe malul Someșului, un minunat loc de camping și de plajă.

Capitolul „Elemente de cultură materială și spirituală” descrie alcătuirea gospodăriilor, portul, graiul, folclorul, ocupațiile și meșteșugurile tradiționale, viața religioasă. Consultarea arhivelor din Zalău, cu sprijinul cercetătorilor Daniel Săbăceag și Dan Vlasim, a permis alcătuirea unei liste cu preoții parohi greco-catolici și ortodocși care au slujit mai întâi în biserica de lemn cu hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, iar apoi în biserica de zid ocrotită de Sfântul Ierarh Nicolae. În sat se află și două lăcașuri de închinare ale credincioșilor de confesiune baptistă, respectiv penticostală.

În vechime, multă vreme, singura școală a fost cea de duminică, unde învățător era însuși părintele și păstorul turmei, uneori nici el știutor de carte. Abia în vremea împărătesei Maria Tereza și după aceea, situația a început să fie reglementată din punct de vedere legislativ. Cartea ne oferă lista tuturor învățătorilor cu începere din 1860, evoluția numărului și structurii efectivelor de elevi, componenta generațiilor de după ultima confla-

grație mondială. Dintre ei, s-au ridicat profesori universitari, precum Augustin Prodan sau Iosif Boda; ofițeri ai forțelor de ordine, precum colonelul Valentin Sănă; filologi precum poetul Marcel Lucaciu, Rodica Moga, Zaharia Prodan, Domnița Greblă-Andreica; profesorul de fizică Viorel Lungu, în prezent inspector școlar; farmacistă Livia Radovici, nepoata fostului dascăl, căsătorită Fati; inginera Viorica Lungu, căsătorită Daróczi sau învățătoarea Eugenia Moldovan. Din lunga listă intitulată „Pregătirea școlară a foștilor absolvenți. Absolvenții școlii care au urmat studii superioare”, i-am amintit mai sus doar pe cei care și-au împărtășit impresiile în capitolul „Amintiri despre anii de școală”.

„Cuvântul de încheiere” conchi-de demersul autorilor într-o auto-prezentare finală explicită:

„Universul pe care ni-l descrie lucrarea reprezintă un tot, cu valorile lui intrinsece, fiind un document al trecerii timpului. Ea are caracterul unei veritabile enciclopedii spirituale a lumii rurale, a satului analizat, a lumii țărănești în general, cu tradițiile, obiceiurile, întâmplările cotidiene ori excepționale, cu personalitățile și oamenii satului. Ea se constituie într-un veritabil tezaur de informații, datini, amintiri, activități și practici rurale”.

Malaxorul de vară-toamnă

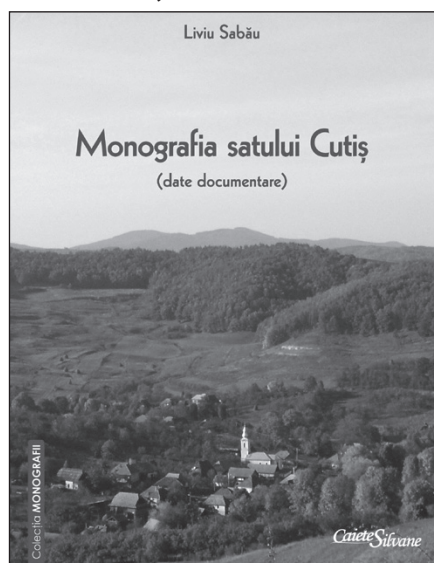
■ **Grigorie M. Croitoru**, „*File din cartea vieții. Teatru*”, Editura „*Caiete Silvane*”, Zalău, 2015, colecția „*Scriitori sălăjeni*”.

Autorul precizează că „Piese-
le de teatru cuprinse în prezentul
volum aduc în fața spectatorului –
sper să trăiesc să văd și eu un spec-
tacol cu una dintre ele! – alte rea-
lități din trecut și de astăzi. Unele
chiar din trecutul foarte îndepăr-
tat, când oamenii erau construiți
parcă din alt aluat, știau să prețu-
iască prietenii, omenia, curajul,
loialitatea, cuvântul dat și iubeau
cu pasiune și sinceritate. Pentru
oamenii care le populează acestea
valorează mai mult decât orice bo-
găție de pe pământ. Și libertatea,
care n-are preț, nu poate fi cumpă-
rată cu nimic, ci doar apărută chiar
cu prețul vieții. Din nou, respec-
tuoase mulțumiri celor care le vor
citi, căci nu vor regreta”. De același
autor: „Bătut de vânturi și de ploii”,
roman, 2009; „Copil Aflat (Basm
pentru mici și mari ... și ceva mai
mult)”, 2010; „Copil Aflat și Fru-
moasa Frumoaselor (Basm pentru
mici și mari)”, 2010; „Copil Aflat
și Tărâmul Fericirii (Basm pentru
mici și mari)”, 2010; „Întâmplări
șoptite în seri cu lună. Povestiri
pentru copii”, 2011; „La judecata
sfîinților”, teatru, 2011; „Tovii, pro-
ză scurtă”, 2011; „Nemaipomenita

poveste a lui Vlad și a surorii sale”,
Almada, roman, 2012; „Prințesele
răpite”, roman, 2012; „Floare de
primăvară, iubirea”, 2013; „Priveș-
te doar înainte”, roman, 2014; „La
granița de nord. Basmul băsnit”,
2014.

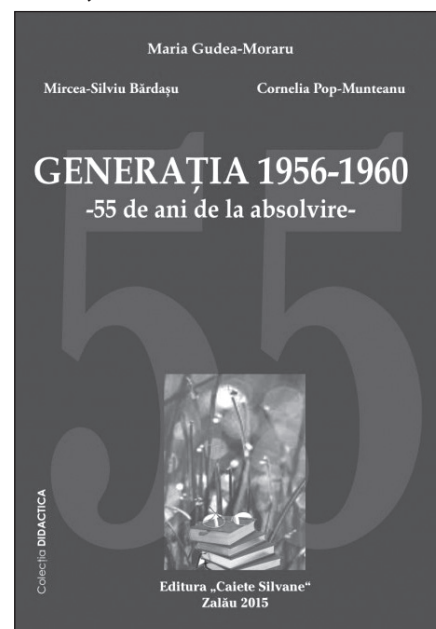
■ **Liviu Sabău**, „*Monografia sa-
tului Cutiș (date documentare)*”,
Editura „*Caiete Silvane*”, Zalău,
2015, colecția „*Monografii*”.

Cartea a fost lansată duminică,
19 iulie a.c., cu ocazia întâlnirii fiilor
satului Cutiș, com. Almașu. Auto-
rul, prof. Liviu Sabău, menționează:
„Satul Cutiș, azi aparținând comu-
nei Almașu, este așezat aproape
de extremitatea sudică a județului
Sălaj, aproape de limita cu județul
Cluj. Din punct de vedere geogra-
fic, partea sudică a județului Sălaj
cuprinde regiunea formată prin
scufundarea zonei muntoase de le-
gătură dintre Carpații Apuseni și cei
Răsăriteni. Această regiune de frag-
mentare tectonică a unor mase cris-
taline acoperite ulterior cu segmen-
te terțiare, a fost transformată de
văile Almașului, Agrijului, Gârbo-
ului și de afluenții lor într-un haos
de dealuri cu frecvente altitudini de
400-500 m, în care, pe lângă con-
glomeratele cristaline (culmea Me-
seș și păturile de Hida), se întâlnesc
straturi de gresii, marne, calcare,

dispuse în straturi ușor dantelate.
Acestea au constituit condiții pri-
elnice oferite de natură așezărilor
omenești: adăpost, izvoare de apă,
terenuri pentru agricultură, mate-
riale de construcție, accese lesni-
cioase la principalele artere de cir-
culație, condiții ce au făcut ca regi-
unea să fie locuită încă din neolitic”.

■ **Maria Gudea – Moraru (co-
ord.), Mircea – Silviu Bărdașiu,
Cornelia Pop – Munteanu**,
„*Generația 1956 – 1960. 55 de
ani de la absolvire*”, Editura
„*Caiete Silvane*”, Zalău, 2015,
colecția „*Didactica*”.

Lansarea volumului a avut loc
vineri, 17 iulie 2015, în sala profe-
sorală a Școlii Gimnaziale „Simion
Bărnuțiu” din Zalău, eveniment or-
ganizat de Generația 1956 – 1960
a claselor reală și umanistă de la
Școala Medie „Simion Bărnuțiu”
Zalău.

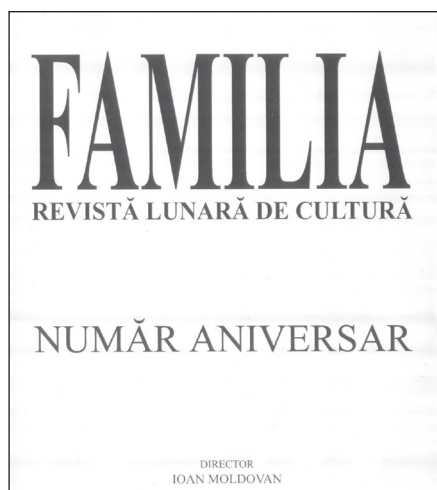
www.culturasalaj.ro

(D.S.)

Sub semnul aniversărilor

■ **Familia 150**, Ed. Universită-
ții din Oradea, 2015, coordonatori
Florin Ardelean și Ioan Laza,

carte apărută cu sprijinul Direcției Județene pentru Cultură Bihor.

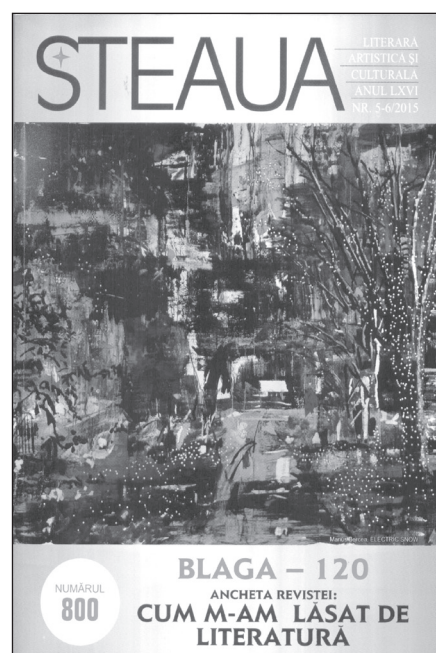
Redactorii și colaboratorii venerabilei reviste orădene *Familia*, au marcat împlinirea a 150 de ani de la editarea primului număr, printr-un volum consistent, de peste 300 de pagini, în care semnează nume cunoscute ale literaturii și criticii literare contemporane: Ioan Moldovan, Mircea Popa, Virgil Podoabă, Al. Cistelean, Ioan F. Pop, Ion Simuț, Traian Ștef ș.a. Tot cu acest prilej, a fost editat un număr aniversar, în format A4, care reproduce, anastatic, numărul jubiliar la a 40-a aniversare a revistei (1865-1904), ambele publicații fiind lansate la Zilele revistei *Familia* – ediția 25 – Oradea, 25-26 iunie 2015.

■ Revista clujeană **Apostrof** – anul XXVI, nr. 5 (300)/ 2015, aniversează apariția a **300 de numere**.

Din finalul editorialului Mar-tei Petreu, *La numărul 300*: „La ce bun o revistă literară? Cred că dacă Homer ar fi trăit azi, ar fi făcut o revistă. Pentru un scriitor, puține lucruri, poate numai inspirația, sînt mai importante decît viața literară reflectată de revistele literare. Fără ele am fi pierduți, îmi spun, căci fără instrumentele de etalare a ceea ce ai scris, de discutare a ceea ce ai publicat, de valorizare a ceea ce ai făcut. Cred și-acum că pentru un scriitor revistele sînt marea sau măcar acvariul în care trăiește. Să ne citim la *Apostrof* 400”.

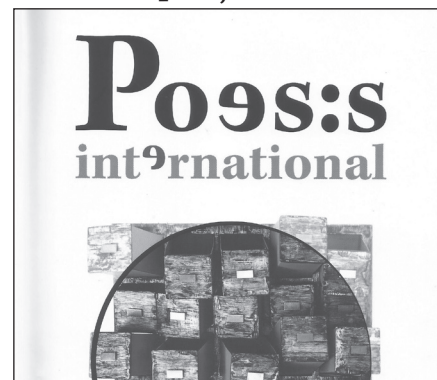
■ O altă aniversare: revista **Steaua (Nr. 5-6/2015)** a ajuns la **numărul 800!**

Acest număr aniversar stă sub sub semnul altor două aniversări: 120 de ani de la nașterea lui Lucian Blaga, căruia-i sunt dedicate două texte scrise de: Corin Braga – *Modele cosmologice adoptive* (p. 16) și Simona Ilieș – *Lucian Blaga – dascălul* (p. 22) și Centenar Gellu Naum, despre care putem citi textul lui Florin Balotescu – *Gellu Naum 2015. Teatrul sau „un alt vis”*, urmat de șase poeme ale poetului aniversat.

(D.H.)

■ Revista de poezie **Poesis internațional** a ajuns la numărul **15 odată cu intrarea în al cincilea an de apariție**.

Editorialul lui Claudiu Komartin, redactor-șef al periodicului bistrițean, are în obiectiv legătura între generațiile poetice contemporane și „modernitatea incluzivă”, ca formă a recuperării tradiției: „Așadar, *Poesis internațional* rămâne, și în al cincilea an de existență, un proiect integrator care, pe lângă pleiada de autori străini publicați în traducere, găzduiește în numărul 15, poezie și proză, eseu, articole critice, fragmente dintr-un text teatral inspirat de cărțile poetului Nicolae Avram, semnate de excelenții autori români din toate generațiile active: de la reputatul scriitor și traducător Constantin Abăluță (n. 1938) până la foarte promițătorul Horia Șerban (n. 1995)” (p. 6). Prima secțiune a numărului cuprinde două texte esențiale despre grupul imagist și contribuția sa, decisivă, la construirea modernității poetice. Întâiul, *Plecând de la Imagism. Lecțiile lui Ezra Pound*, semnat Radu Vancu, reprezintă prefața primului volum din seria *Pound* de la Editura Humanitas, iar celălalt, *Câțiva poeți imagiști. O antologie*, scris de Amy Lowell, este prefața celei de-a doua antologii de poezie imagistă, de la a cărei apariție au trecut exact o sută de ani. „Portretul” din acest număr, de peste zece pagini, este dedicat lui Aurel Pantea. Celelalte materiale, numeroase și de o înaltă ținută estetică, v-au fost deja făcute cunoscute de către editorialist.

(V. M.)

■ **Apariție editorială: „Povești din Țara Codrului”, vol. 2, Traian Rus de pr. stavr. Radu Botiș.**

Cu gândul la streășina veche a casei încărcate de istorie (Muzeul Satului Oarța de Sus), loc în care generații de oameni s-au născut, au copilărit, s-au bucurat împreună ori au plâns, soții care și-au așteptat la poartă bărbatii plecați în război ori mame ce și-au petrecut nopți de veghe la căpătâiul leagă-nului în care își vegheau odorul (Pruncul) de Dumnezeu dăruit. Unde te poți bucura mai mult decât acolo de chipul hristic care veghează protector, iar noi așteptând prin divină promie împliniri viitoare.

Volumul al doilea al cărții „Povești din Țara Codrului”, iată, vine bucurându-ne sufletul ca o completare la primul volum ce își aștepta parcă împlinirea prin cel prezent. Apariția a fost posibilă, autorul având alături oameni deosebiți, asemenea dlui inginer Alexandru Tămășan, domnului profesor Bogdan Pop, domnului profesor universitar doctor Viorel Rogoz, îndrumător științific, precum și familiei Sorin și Monica Tămășan.

Cartea, apărută la Editura Teognost din Cluj-Napoca, 2015, este structurată pe două mari capitole: I. *Oameni și povești – Povești și oa-*

meni și II. Pagini de istorie.

Sigur, așa cum ne-a obișnuit încă de la volumul I, profesorul Traian Rus își continuă poveștile pline de atâta adevăr: povești de viață, povești de dragoste, povești cu Dumnezeu, cum însuși menționează la pagina 26 (în povestirea *Îngerul păzitor*). Însă toate aceste povești pe care le găsim pe paginile cărții nu sunt altceva decât petrecerea Dumnealui pe aceste locuri încă de când, tânăr profesor de istorie, tărâmul acesta al Oarței de Sus l-a motivat să-și împlinească destinul.

Astfel, poveștile încep să curgă lin, iar însuflețirea cu care autorul continuă să le depene ajunge să ne transpună într-un univers plin de frumusețe. Locuri asemenea Fântânii lui Toag, Podul Mniresii, Fântâna lui Crăciunaș, dar și Dragostea de mamă luminează acest loc pentru ca în povestirea *Mitropolitul*, Înaltpreasfințitul Andrei, fiu al satului, ca o binecuvântare cerească, să întregească această „gură de rai” alături de care Mecena Sanducu Tămășan, după relatarea autorului, omul din spatele lucrului bine făcut, își are și el binemeritat loc în carte. Oameni ai satului sunt eroii acestei cărți care au locuit, locuiesc sau revin cu drag acasă ori de câte ori este posibil, deoarece aici regăsesc energia benefică sufletului lor.

În a doua parte a cărții întâlnim alte nobile suflete asemenea neînfricatului Vasile Blidaru, personalitate încă vie mai ales în rândul generației mai vârstnice, de obârșie din satul Odești, simpatizant al Partidului Național Țărănesc, mereu animat de spiritul de dreptate, care, alături de alți codreni, încerca să se opună noului regim comunist, ori doctorul Alexandru Odeșteanu, căpitanul Ciprian Gavriș, preotul martir Ioan Robu, protopopul Vasiliu Gavriș, născut în Chelința, satul natal și al auto-

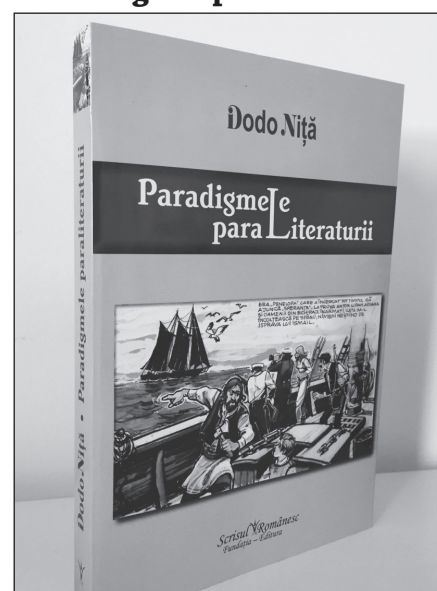
rului cărții, dar și frumoasa *Doină a lui Lucaciu* (pag. 260), cu privire la care profesorul Traian Rus face referire scoțând în evidență totodată și personalitatea LEULUI DE LA ȘIȘEȘTI – preotul Vasile Lucaciu.

„Povești din Țara Codrului”, volumul II, este o fărâma de istorie peste care colbul timpului nu are dreptul să se aștearnă, fiindcă acestea sunt trăirile fiecăruia păstrate în amintire dar și în conștiința vie. O carte de identitate nu a dumneavoastră, domnule profesor, căci ea aparține acestei părți de Țară a Codrului. Dumneavoastră cu HAR și condei ați adus la lumină frânturi de viață, locuri, întâmplări, oameni, ceea ce fiecare ar trebui să facem, atât cât ne pricepem.

La Chelința ați văzut lumina zilei, Oarța de Sus v-a adoptat, iar talantul pe care l-ați primit nu l-ați pus la păstrare, ci l-ați facut să rodească. Ce poate fi mai frumos?!

Vă felicit sincer pentru această reușită.

■ **Paragrafe paradisiace**

Dodo Niță și-a continuat demersul explorator al lumii benziilor desenate și a publicat recent, la Editura Scrisul Românesc din Craiova, în colecția Argonaut, un nou volum de articole critice, inti-

tulat „Paradigmele paraliteraturii”. Coautor al „Dicționarului Benzi Desenate din România” (realizat împreună cu Virgil Tomuleț), publicul cititor îl apreciază și pentru seria de monografii dedicate graficienilor BD: Sandu Florea, Puiu Manu, Livia Rusz etc.

Coperta IV cuprinde un lung pomelnic al tuturor creatorilor români și artiștilor străini care s-au implicat în realizarea narațiunilor grafice publicate la noi, în albume sau periodice. Găsim aici, în mod cu totul surprinzător, nume de referință din literatura română sau din mediul academic: Liviu Antonesei, Ana Blandiana, Nina Cassian, Livius Ciocârlie, Sergiu Fărcășan, Ion Hobana, Nichita Stănescu etc. Le lăsăm curioșilor plăcerea de a descoperi istoricul și anecdoticul asociat cu aceste personalități de vază ale culturii autohtone.

Precum a concis prefațatorul Angelo Mitchievici: „Dodo Niță știe toate cotloanele șoricești ale acestei sublime arte, fiecare detaliu, fiecare pixel de imagine, fiecare ochi al plasei pe care a scotocit-o în lungi perioade de festin lent și delectabil”.

(G.-D.G.)

■ *Cafeneaua literară*

Aflată în al doisprezecelea an de viață, revista piteșteană **Cafenea-literară** își manifestă prezența

cu regularitate, acompaniindu-se lunar cu veterana ei surată, revista de cultură *Argeș*. Prestigiul editoria-
l și-l menține nu doar prin echipa managerială excelent coordonată de talentatul poet și reflexivul ese-
ist descătușat Virgil Diaconu, cât de statornicia colaborărilor de pri-
mă linie (Gheorghe Grigurcu, Adrian Dinu Rachieru, Alex Ștefănescu, Radu Voinescu, Marian Barbu) pe
de o parte, și respectarea rubricilor prin care se angajează în abordarea vieții artistice și sociale (*Actualita-
te, Eseu, Lector, Poesis, Traduceri*), pe de altă parte. Unic în peisajul publicistic actual de cultură, su-
plimentul plasat în mijlocul revis-
tei, sub genericul ARTE POETICE, face posibilă dezbaterea tematică
autorizată și binevenită, cum, de
exemplu: *Arta distrugerii sau Erorile literare în viziunea lui Baudelaire; Aspectul structural-semiotic al poe-
ziei; Cărtărescu, poet prin trei sincro-
nizări; Ihab Hassan: pluralismul din
perspectivă postmodernistă; William
Carlos Williams: Poezia ca un câmp
de acțiune... ; „Poezia este forma goa-
lă a activității intelectuale” sau Poe-
zia în viziunea lui George Călinescu*.
Iată, a trecut o jumătate din acest
an, a apărut numărul 7 și e pe cale,
cu certitudine, să vadă lumina ti-
parului, la momentul când scriu
acest elogiu, numărul 8, argumen-
tul acestei previziuni fiind susținut
în formatul electronic (site-ul)
inovativ prin suplețea soluțiilor de
întreținere. Îl recomand entuziast.
Știu asta pentru că eram pregătit
să raporteze primirea numărului
din luna iunie, grație bunăvoinței
confraterne a directorului aceste-
ia, simțindu-mă privilegiat, când
mi-a venit ideea să caut la adresa
de pe Google a revistei. Mă simt
onorat să precizez că în numărul 5
al revistei, pe cuprinsul întregii pa-
gini 30, în cadrul rubricii *Note de
lectură*, delicata poetă Liliana Rus
consemnează impresii provocate
de lectura cărții subsemnatului,
Vânătorul de tristeți, apărută în pri-
măvara acestui an la Editura *Caiete
Silvane*.

(V.T.)

Am primit la redacție

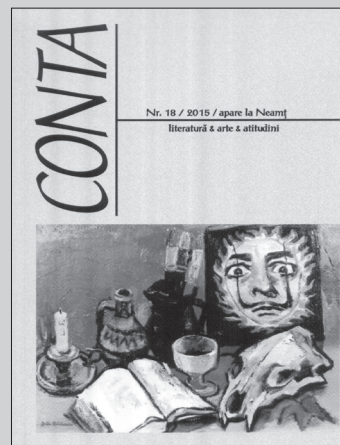
Normaliștii Clujeni

Cluj-Napoca,
Anul XII, nr. 19, iunie 2015

SCRIPTOR

Anul I, nr. 7-8 (iulie-august) 2015
IAȘI, ROMÂNIA

Revista CONTA

literatură & arte & atitudini
Nr. 18/2015, Neamt

KÉPZŐMŰVÉSZET ZSOBOKON

A KALOTASZEGI ALKOTÓTÁBOR

Coloșia ARTE VIZUALE

ARTĂ PLASTICĂ LA JEBUCU

TABĂRA DE CREAȚIE DIN ȚARA CĂLATEI

Caiete Silvane

Vassy Erzsébet, Magyarvalkói hitforrás /
Izvorul credinței la Văleni 2009

Essig Kacsó Klára, Tabăra de creație artistică din Jebucu pp. 57-58

Lucian Muntean & Florin Gherasim, Simpozionul *Arta în grădină*-Jibou 2015 pp. 59-65

Ioan Moldovan, Revista *Familia*, la 150 de ani de la înființare pp. 66-67

Debut. Cenaclul „Silvania”. **Bianca Coșar** p. 68

Mircea Popa, Daniel Săuca-literatură și atitudine civică pp. 69-70

Traian Vedinaș, Poeme Turingiene pp. 71-72

Marin Pop, File din istoria localității Derșida (I) pp. 73-76

Camelia Burghel, Un exercițiu de antropologie culturală pp. 77-78

Remus Foltoș, Ștefan Doru Dăncuș sau Agonia indiferenței pp. 79-80

Ștefan Doru Dăncuș, Interviu neconvențional. Răspunde Ioan Romeo Roșianu p. 80

Viorel Tăutan, Anticamera pp. 81-82

Ioan Lupa Crișan, Serbare culturală la Ulmeni pp. 83-84

Daniel Mureșan, Cronica discului. *Hellowen-My God-Given Right* p. 85

Poeme de **Lucian Gruia** p. 86

Marian Ilea, Pictorul de pancarte pp. 87-91

Györfi-Deák György, O sărbătoare între coperti p. 92

Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Viorel Mureșan, Radu Botiș, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Malaxorul de vară-toamnă pp. 93-96

Numere ilustrate cu lucrări din volumul „Artă plastică la Jebucu. Tabăra de creație din Țara Călatei” (Ed. *Caiete Silvane*, 2015) și cu imagini de la Simpozionul de Arte Vizuale „Arta în grădină” (Jibou, 2015).

Koncz Münich Judit,
Tănc / Dans
2013

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

127-128

Apa în grădină

Sculptorul Dorel Morar